Fanny Stenroth

Muistelmieni kätköistä

1867 - 1953

Kustantaja ja julkaisija
Stenroth sukuseura ry 2019
www.stenrothsukuseura.fi
Julkaisusarja nro 1

Toimittaneet
Marjatta Salonen ja Theo von Bell

© Fanny Stenrothin perikunta 1950-2019

Stenroth, Fanny
Muistelmieni kätköistä / Fanny Stenroth ; Toimittaneet Marjatta Salonen ja Theo von Bell. – Jyväskylä : Stenroth sukuseura, 2019. – 127 sivua ; kuvitettu. – ISBN 978-952-68137-4-5 (PDF)

ISBN 978-952-68137-4-5 (PDF)

”Rakkaan äitini muistolle

omistan nämä rivit.”

Fanny Stenroth

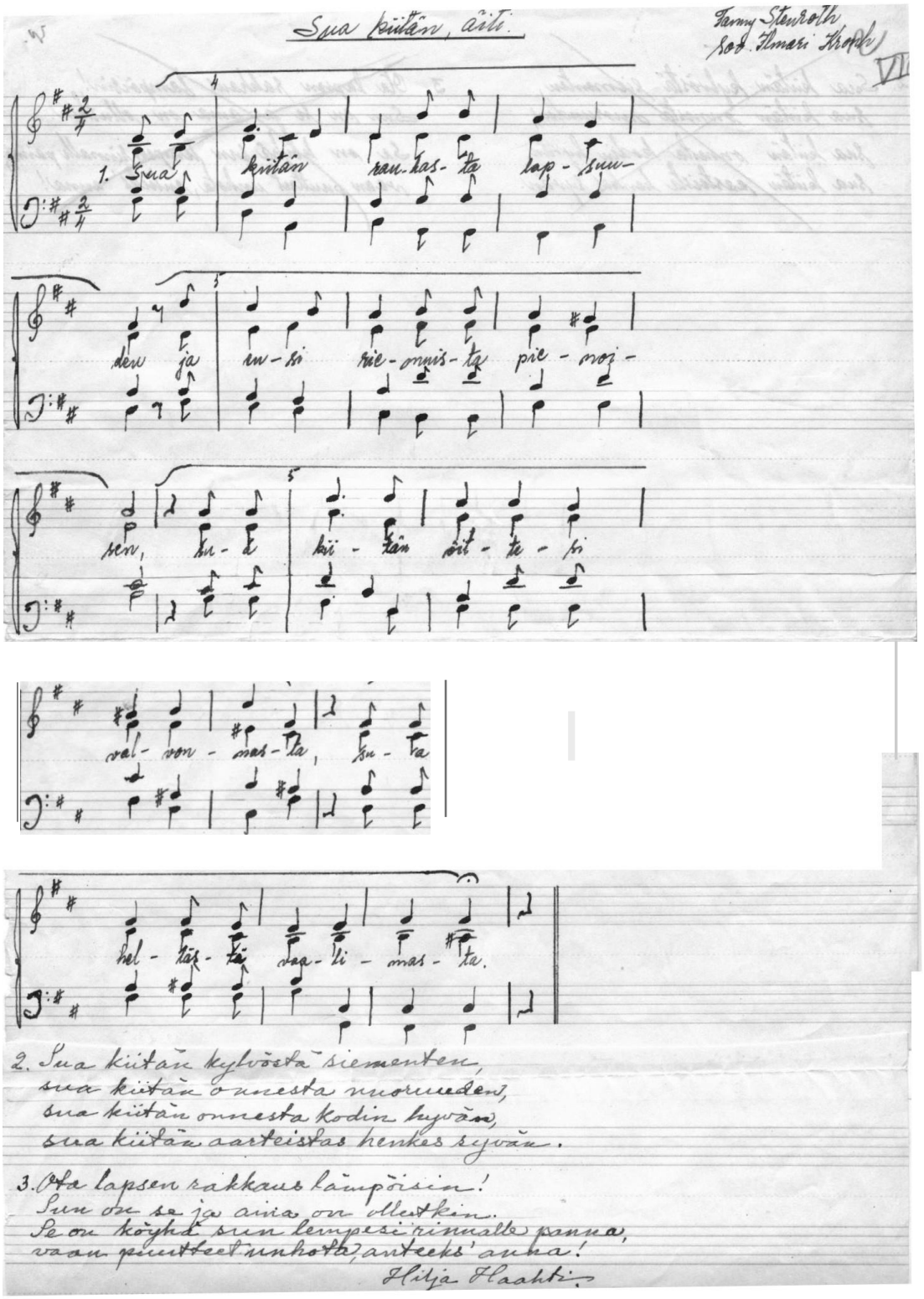

Tämä sävellys *Sua kiitän, äiti* löytyi Fanny Stenrothin muistelmien joukosta.

Lukijalle

Voimistelunopettaja Fanny Stenroth syntyi Valkealassa 25.7.1867 ja kuoli Heinolassa 17.4.1953. Hänen muistelmansa *Muistelmieni kätköistä* valmistuivat vuonna 1950. Hänen muistinsa oli tuolloin yhä hyvin tallella. Tarkkana ihmisenä hän teki vielä suuren työn hankkimalla sukulaistensa henkilötiedot eri tietolähteistä. Muistelmissa aukeavat kuvaukset hänen läheisistään, heidän elämästään sekä omasta koulunkäynnistä, opiskelusta ja työurasta voimistelunopettajana Heinolan seminaarissa 1902–1934. Hänen uransa aikana voimistelun opetus muuttui täysin, mistä hän iloitsi. Tähän muutokseen hän antoi oman merkittävän panoksensa. Lapset olivat hänen sydäntään lähellä. Ehkä juuri siksi hän kehitti opetukseensa myös leikit. Hänellä oli mittava julkaisutoiminta. Luettelo julkaisuista on muistelmien loppuosassa. Hän teki useita pitkiä ulkomaanmatkoja, joiden kuvaukset on kuitenkin jätetty verkkojulkaisun ulkopuolelle.

Fanny Stenrothin perikunnan hallussa oli hänen laaja teksti- ja kuva-arkistonsa, jonka Stenrothien sukuseura sai vuonna 2016 Kansallisarkistossa Jyväskylässä olevaa arkistoaan varten. Näiden papereiden joukossa olivat myös nämä muistelmat. Sukuseuran hallitus päätti saattaa muistelmat sähköiseen muotoon ja julkaista ne verkossa sukuseuran nimissä. Ne julkaistiin huhtikuussa 2019 osoitteessa www.stenrothsukuseura.fi.

Käsikirjoituksen siirtäminen sähköiseen muotoon osoittautui työlääksi, sillä teksti jouduttiin kirjoittamaan lähes kokonaan uudelleen tietokoneella, koska skannerin lukuohjelma ei kyennyt lukemaan käsikirjoituksen konekirjoitustekstiä riittävästi. Tekstin kirjoitustyöstä ja muistelmien toimitustyöstä ovat vastanneet sukuseuran hallituksen jäsenet Marjatta Salonen ja Theo von Bell.

Urheilun asiantuntijan, kirjailija Markku Siukosen mukaan Fanny Stenroth oli suomalaisen naisvoimistelun uranuurtaja (*Intermezzo* 2006). Nämä muistelmat ovat siksi arvokkaat Stenroth suvun lisäksi myös suomalaisen voimistelun ja urheilun ystäville.

Helsinki 1.4.2019

Marjatta Salonen ja Theo von Bell

Sisällys

Alkusanat 8
Koti 9
Perheemme 9
Lapset 11
Vanhimmat veljeni – koti, puoliso ja lapset 12
Joitakin piirteitä Nellyn ja Adin lapsuudesta 15
Adlay Gideonin nuoruus 16
Lähimmät sukulaiseni (Isäni suku) 20
Lähimmät sukulaiseni (äitini suku) 23
Kotoinen elämämme - Varhaisin lapsuus Valkealassa 26
Muutto Valkealasta Hämeenlinnaan 30
Hämeenlinnan koti 30
Kesät maalla seikkailuineen 32
Leikkitoverit Hämeenlinnassa 34
Äitini ja hänen lapsuuskotinsa 37
Äidin koulukasvatus ja herännäisyys 38
Pastori Renqvistin synnyttämä herätys Sysmässä 39
Oma lapsuuskotimme 40
Kotikoulu 41
Köyhän kodin siunaus 45
Kesäimme vietot 46
Suomalaisen tyttökoulun oppilaana 50
Rippikoulu 57
Tyttökoulun opinnot loppuun suoritetut 58
Koettelemusten koulussa 59
Voimisteluopiston oppilaana 61
Voimistelunopettajan pätevyys saavutettu 65
Opintoaika takana 65
Työkausi 1886 – 1889 66
Nuorena opettajana Hämeenlinnassa 66
Työkauteni Jyväskylässä 1888–1902 Suomalaisen tyttökoulun opettajana 69
Kuuromykkäkoulun opettajana 71
Opinnoilla Ruotsissa 73
Lina Sandellin kodissa 75
Kansainvälisillä voimistelujuhlilla 75
Lääkintävoimistelijana 76
Jälleen Ruotsissa opiskelemassa 77
Yksityistutkinto terveysopissa prof. Sucksdorffin tutkijana 78
Uusia kokemuksia 79
Ero Jyväskylän ja Pellosniemen pappilan omaisista 80
Työkausi Heinolan seminaarissa 1902–1934 82
Seminaarin opettajana 83

Terveysopin opetus ja sen tuntimäärä 83
Terveysopin oppikirjat 85
Voimisteluopetus 85
Voimistelutelineet 87
Liikuntakasvatuksen monipuolinen sisältö 88
Urheilu voittaa alaa opetuksessa 91
Urheilumerkki 92
Kokelaiden ohjaaminen 94
Opetuskokeiluani harjoituskoulun neliosastoisella luokalla 94
Asiantuntijana kansakoulun opetussuunnitelmakomiteassa 96
Heinolan seminaarin naisvoimistelijat (H.S.N.V.), yhdistyksen synty ja toiminta 97
H.S.N.V:n sisäinen toiminta 97
Osanotto kursseihin ja S.N.L.L:n voimistelujuhliin 98
Toiminta ulospäin 99
Yhdistyksen taloudellinen tila 101
Partiotoiminta 101
Suoritukset 103
Osanotto talvipäiviin, kursseihin ja leireihin 103
H.R.T:jen kokoukset ja juhlat 104
H.R.T:n taloudellinen tila 106
Toimintani kurssien johtajana 107
Oppilaana muilla kursseilla ja oppilaana useilla kursseilla 115
Varalassa vuosina 1911, 1914, 1917 ja 1932 115
Elli Björkstenin kursseilla 1922, 1924 117
Hilma Jalkasen kursseilla 1932 117
Tukholman keskusopiston G.C.I:n kursseilla 1909 117
Mukana olympiakisoissa 1912 117
Seminaarin opettajatoimintani loppunut 119
Heinolan kaupungin alakansakoulun voimistelun ja leikin opettajana ja tämän opetusasteen kirjojen julkaiseminen 120
Miten ryhdyin seminaarityöni ohessa julkaisemaan voimistelukirjoja? 120
Julkaisemani kirjat 121
Muut harrastukset 121
Äidin viimeiset elinvuodet 122
Vakava sairaus 125
Jumala kuulee rukouksen 126
Elämän iltapuoli 127

Alkusanat

Siitä huolimatta, että Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitto (SNLL) sekä jotkut voimistelun alalla toimivat henkilöt ovat kehoittaneet minua julkaisemaan muistelmia opettaja-alaltani, en olisi tätä kehoitusta rohjennut noudattaa. Olihan tosin kyllä muistelmien aiheita riittämiin vuosien vieriessä kertynyt. Voimistelun vaiheet ja sen opettamisen kehittyminen olisi sinänsä ulkokohtaisesti käsitettynä asiallista. Mutta kun vielä sain kehoituksen muistelmiini liittää henkilökohtaisia kokemuksia ja elämyksiä lapsuuteni päivistä alkaen, jotka ehkä juuri se osaltaan olivat antaneet alkusysäyksen elämäni toiminnan valintaan nähden, en enää voinut kieltäytyä.

Tartuin kynääni. Ja vaikka näiden menneiden muistelujen päätarkoituksena onkin antaa tietoja oman aikani liikuntakasvatuksen asemasta ja kehityksestä, olen liittänyt näihin kuvauksiin tietoja omaisistani, suvustani ja monista muista minulle läheisistä tai kuulemistani henkilöistä ja tapauksista.

Apunani aikaisempien sukupolvien, jopa toisinaan oman aikamme sukutietojen hankintaan, olen käyttänyt sukuluetteloita sekä suullisesti että kirjeellisesti saamiani tietoja. Näistä sekä kaikille muillekin saamastani avusta lausun täten sulimmat kiitokseni.

Pääasiallinen esitys on sittenkin muistelmieni kätköistä. Näin ollen punoutuvat monet elämäni vaikutelmat, kokemukset ja tunnelmat näihin menneiden muistelmiin. Muistojen kätköistä ovat elämäni unhoon joutuneet tapaukset nousseet mieleeni omalla painollaan, enkä ole niitä tästä syystä aina niin tiukasti eritellyt enkä kahlehtinut tarkasti määrättyihin aikoihin, kunhan aiheelta ovat soveltuneet yhteen. Ja ehkä ne näin esitettyinä tulevat välittömiksi ja eläviksi.

Näitä muistellessani valtasivat ne minut kokonaan. Ne alkoivat alitajuntani kätköistä herätä – elämään – ja tempasivat minut mukaansa. Elin uudelleen näitä menneitä aikoja. Ne koskettivat sydämeni kieliä. Jouduin muistojeni lumoihin.

Lapsuuteni kultainen aika, miten sanomattoman kallis oletkaan. Hyvän taivaallisen Isän huolenpito, miten se onkaan minun kohdallani ollut ihmeellinen. Lahjana sain hyvän isän, oman armaan äidin, veljet ja kodin ja sen mukana kaiken muun. Enkö siitä siis ilomielin kertoisi. Erittäin rakasta on minulle saada näihin henkilökohtaisiin muistelmiini liittää äitini jalon henkilöllisyyden kuvaus.

Toivon, että nämä muistelmani saisivat vielä jonkun hyvän, rohkaisevan viestin elämän taistelussa kilvoittelijalle. Puhukoon siis kaikki kertomani – niin myötä- kuin vastoinkäymiseni – Isän käden armollisesta johdatuksesta lapsensa tosihyväksi.

Heinolassa joulukuussa 1950

Fanny Stenroth

Koti

Valkealan kappalaisen pienessä, vaatimattomassa kodissa Jokelan pappilassa odotettiin jännityksellä pienoisen syntymistä. Oli ollut myöhäiskesä. Vielä juhannuksena ajettiin kirkkoon yli jään peittämien järvien ja kovat nälkävuodet näyttivät yhä jatkuvan.

Äitikin, joka pienoista odotti, oli sairastunut lavantautiin. Hänen tilansa oli inhimillisesti nähden miltei toivoton ja syntyvä lapsi kuoleman ja elämän rajamailla. Pelosta huolimatta meni odotettu tapaus onnellisesti. Heinäkuun 25 pnä 1867 näki pieni, heikko tyttölapsi päivänvalon. Äiti oli varsin heikko eikä aluksi tajunnut pienen lapsensa valittavaa vikinää. Hänelle sanottiin, että se on oma pieni tyttösi. Äidin ja isän sydämen täytti kiitollisuus ja ilo.

Isä ja äiti olivat sydämestään toivoneet ja rukoilleet Jumalalta tyttölasta - poikia oli jo kaksi perheessä - ottivat ilolla vastaan pienen, heikon tyttölapsensa. Jo ennen kuin silmänsä avautui tähän elämään ennen kuin hänen heikko parahduksensa kuului, oli hän ollut vanhempiensa rakkauden ja heidän rukoustensa kohteena. Isällä oli ollut omat toiveensa pieneen tyttäreensä nähden. Pojat miehiksi vartuttuaan tulisivat varmaankin perustamaan omat kotinsa, niin hän arveli. Pienestä tytöstä olisi silloin tuleva äidin vanhuuden turva ja ilo. Tämä oli isän toive hellästi katsellessaan pientä tyttöään. Hän aavisti jo silloin, ettei hänen elinaikansa tulisi pitkäksi ja että äiti sitten jäisi yksin lapsia kasvattamaan. Tuolla lepäsi nyt tuo pieni, hento raukka kaikesta tietämättömänä.

Mutta miksi liikutteli hän päätään niin arveluttavasti. Kunpa ei vain olisi hänen laitansa huono. Tutkittiin, tarkattiin, mutta eipä löydetty vikaa. (Tekee mieleni liittää tähän pieni leikillinen huomautus. Ehkäpä liikunta vain oli vilkkauden ilmaisu ja enne siitä, että pieni tyttönen aikaa voittaen tulisi harrastamaan liikuntaa.) Kastetilaisuudessa annettiin sitten lapsen nimeksi Fanny Karolina Johanna. Hyvän isän ja hellän äidin hoivassa sain sitten ruumiillisesta heikkoudestani huolimatta varttua ja kasvaa. Ja yhä eteenkinpäin ovat isäni ja äitini siunaukset levänneet ylläni.

Perheemme

Molemmat vanhempani polveutuvat vanhoista sivistyssuvuista. Isäni Karl Gustaf Stenroth oli syntynyt 6.11.1820. Sekä isän että varsinkin äidin suku oli sotilassukua. Mutta oli suvussa myöskin pappeja, jotka Hengen miekkaa käyttivät. Semmoinen oli isäni.

Isäni tultua vihityksi papiksi 1845 toimi hän aluksi Porvoon tuomiokirkon messupappina ja taloudenhoitajana. Isälläni oli erittäin kaunis ääni. Minun vartuttuani nuoreksi kuulin vanhempien ihmisten vielä ihailulla puhuvan tästä. Porvoosta isäni sitten siirtyi Mikkelin kaupungin kappalaiseksi 1851 ja edelleen Valkealan kappalaiseksi 1860. Viimeksi mainitussa paikassa hän kuoli toukokuun 17 pnä 1870. Hänen ensimmäinen puolisonsa oli prof. And. Joh. Laguksen tytär Fanny Helena Lagus, joka kuoli pitkäaikaisen sairauden jälkeen vuonna 1861. Äitini, isäni toinen puoliso, Adelaide Carolina Rosalie Colliander oli syntynyt toukokuun 20 pnä 1837 perheen vielä asuessa Hartolassa.

Hän meni naimisiin isäni kanssa heinäkuun 29 pnä v. 1862. Kesällä 1862 saapui isäni juhannukseksi luonnon alkukesän kukkeimmillaan ollessa morsiamensa ja tulevan puolisonsa Adele Collianderin luo Sysmän Huitilan Kruunupuustelliin. Taloudellisena ja ahkerana oli äitini innolla valmistanut ja odottanut sulhasensa tuloa. Aamuvarhaisesta hän oli ollut jalkeilla taloushommissa.

Oli leiponut ja valmistanut juhlaruokia ja hyvää sahtiakin oli pannut. Kun kaikki oli valmista hartaasti odotettua ystävää varten, oli äiti heittäytynyt pitkäksi hetkiseksi levähtämään. Mutta kuinka kävikään. Uni petti. Äiti heräsi siihen, että eräs hänen veljistään huusi: "Adele, Adele, nouse joutuin Gustaf saapui.” Kylläpä uni äkkiä lähti tipotiehensä. Olihan se vähän huvittavaa, että nuori morsian sulhastaan odottaessaan nukkui keskellä kirkasta päivää.

Kun isä sitten seuraavana kertana saapui, vietettiin häät heinäkuun 27 pnä, isä vei äidin uuteen kotiin Mikkelin Sutelan kappalaisen asuntoon. Tästä kotiintulosta äiti sitten kertoi meille lapsille hyvin elävästi. Siellä oli äitiä vastaanottamassa isän vanha äiti, joka oli isän leskenä ollessa hoitanut poikansa taloutta. Hän luovutti avaimet nuorikolle, vei hänet katsomaan mitä hyvää hän oli varannut ruokasäiliöön ja antoi rohkaisevia neuvoja kehoittaen muun muassa häntä ensimmäisenä päivänä päivälliseksi valmistamaan ”frikaseeta”. Tuo vieraskielinen outo sana suorastaan säikäytti. Selvenihän sitten mistä oli kysymys. Äidistä tuntui aika jännittävältä miten päästä alkuun.

Kesällä 1917 kävin Sysmän Huitilassa rakkaan äitini lapsuuskodissa. Kuljin pyhillä poluilla. Olinhan äidiltä kuullut niin paljon hänen lapsuus- ja nuoruusajoistaan. Istuin lehtimajassa vanhojen koivujen siimeksessä. Kuvittelin miten isä ja äiti olivat siellä viettäneet unohtumattomia hetkiä. Kävin huone huoneelta, paikka paikalta katsomassa oman rakkaan äitini lapsuuskotia. Äidin kertomat kotinsa muistot tulvahtivat mieleeni. Elin pyhien muistojen vaellusretkellä. Sydämestäni kohosi kiitos Jumalalle kaikesta mitä olin saanut isässäni ja äidissäni. He ovat molemmat kirkkaudessa, mutta tunsin syvästi, että heidän siunauksensa lepää ylläni. Se tuntui elävästi. Jälleennäkemisen onni on edessä. Sitä kohti kuljen.

Olin lähes kolmivuotias, kun hurskas isäni kuoli. Jäin leskeksi joutuneen hellän, rukoilevan äidin hoivaan, jolla nyt oli neljä pienokaista huolettavanaan. Olin nimittäin vielä isäni eläessä saanut pienen veljen.

Kun näin pienenä kadotin isän, en voi omakohtaisesti mitään hänestä muistaa. Mutta äiti tapasi alituisesti kertoa meille hyvästä isästämme ja miten onnelliset he, äiti ja isä olivat olleet. Näin opimme isää tuntemaan ja rakastamaan ja hänen muistonsa eli alati kodissamme ja hän oli meille läheinen huolimatta siitä, ettei hän enää ollut luonamme. Olen siis äidin välityksellä saanut vaikutelmia isästä. Äidin avioliitto oli ollut harvinaisen onnellinen ja kotimme samoin. Siitä äiti usein meille kertoi.

Pieni tätä kuvaava kasku tulkoon kerrotuksi. Äiti oli kerran innostuksessaan ehdottanut, miten heidän piti erään asian suhteen menetellä. Isä hyväksyi hänen ehdotuksensa, mutta hänellä oli vielä toinenkin ehdotus. Kun äiti sen kuuli, sanoi hänen: ”Oi, miten sinä olet viisas. Aina sinä parhaiten tiedät." Äiti oli kerran ihmetellyt sitä, miten avioliitossa saatettiin riidellä. Isä vastasi: "Rakas vaimoni, älä ole itsetyytyväinen. Meillä ei ole kerskaamiseen syytä.

Avioliitto-perkele ei ole meitä kiusannut.” Isä oli nöyrä Jumalan palvelija. Hän oli todellinen sielun paimen ja aina valmis muitakin auttamaan, missä vain tarvittiin. Seurakuntalaiset surivat syvästi, kun hänet kadottivat. Eräs köyhä mies oli itkien sanonut: "Nyt leipäsaavini vanne oli katkennut.”

Isä harrasti vesihoitoa. Hänen eläessään ei kotona käytetty lääkkeitä. Yksinomaan kääreitä, pyyhkeitä ja kylpyjä käytettiin parannuskeinoina. Isä oli hoitanut äitiä useassa taudissa, isossarokossa, josta ei pienintäkään arpea jäänyt, lavantaudissa ja muissakin taudeissa vesihoitoa käyttäen. Muitakin hän auttoi. Monet ovat ne tapaukset, joissa hänen hoitonsa johti terveyteen. Olen vielä vanhanakin saanut näistä kuulla. Monen monet siunaavat kiitollisina hänen muistoansa. Lääkärit olivat kuulleet isän vesiparannushoidosta. Kerran tapasi sitten eräs lääkäri isän apteekissa. "No, mitä pastori Stenroth täällä tekee,” hän oli leikillisesti kysäissyt. Isäni oli vastannut:" Vaikka en itselleni enkä perheelleni saa täältä mitään, niin saan torakoille". Oli sentään eräs lääkäri, joka isää täysin ymmärsi. Hän oli Helsingissä toimiva tohtori Ewert (liekö ollut saksalainen), joka käytti vesiparannusta. Hän ja isä olivat keskenään tuttuja ja samanmielisiä. Isällä oli muistiinpanoja, jotka selvittivät hänen monessa erilaisissa taudeissa käyttämiään vesiparannustapoja.

Vaikka olin niin pieni isän kuollessa, on sentään eräsi seikka, joka on hämärästi jäänyt mieleeni. Ne olivat isän hautajaiset. Oli paljon vieraita kodissamme. He ja äiti heidän mukanaan lähtivät sitten pois. Lapsenhoitaja nosti minut salin ikkunan edessä olevalle pöydälle, jotta näkisin maantielle. Siellä ajoi hiljalleen pitkä hevossaatto ihmisiä. En ymmärtänyt mitä tämä oli. Vaistosin vain, että se oli jotain ikävää ja surullista. Lapsen sydäntä riipaisi niin oudosti. Jälestäpäin äiti on selittänyt minulle, että ne olivat isän hautajaiset.

Viimeisenä vappuaamuna isän eläessä oli hän kutsunut äitiä vuoteensa ääreen. Hän sanoi: ”Adele, kiitä Jumalaa tästä päivästä. Jos Jumala ottaisi minut pois, olisi sinulla vielä tämän vuoden ajan oikeus asua pappilassa. (Papin virkavuosihan alkaa toukokuun ensimmäisestä päivästä.) Miksi isä puhuikaan näin. Ehkä isä jälleen aavisti, että hänen elämänsä oli niin lyhyt. Hän oli äkkiä saanut kovia vatsatuskia. Isäni kuoli toukokuun 17 pnä v. 1870. Hänen päivänsä oli todella laskettu siitä, jolloin hän äidille puhui.

Isän maatessa kuolinvuoteellaan äiti kysyi häneltä, lähtisikö hän mielellään pois. Hän oli vastannut: ”Sitäkö kysyt, ei ole helppoa jättää sinua leskeksi neljän pienen avuttoman lapsen kanssa. Tapahtukoon Jumalan tahto, se on kuitenkin parhain.” Perheestämme puheen ollen olen vanhemmistani, isästä ja äidistä kertonut. Äidistä erikseen en tässä yhteydessä enää seikkaperäisemmin kerro. Hänen elämänsä oli niin punoutunut meidän, hänen lastensa elämään, joten kaikessa mitä tulen lapsuudestamme kertomaan on samalla kertomista omasta rakkaasta äidistämme, lapsuuselämämme päähenkilöstä. Tarkoituksenani on ollut kaiken elämässäni kokemani yhteydessä kirkastamaan rakasta äitiäni.

Lapset

Isän ja äidin avioliitosta syntyi heille seuraavat lapset: Vanhin lapsi oli Gustaf Jonathan, joka syntyi Mikkelin Sutelassa 9.6.1863. Hän tuli ylioppilaaksi keväällä 1883, palveli vapaaehtoi-

sena Hämeenlinnan Tarkka-ampuja pataljoonassa 1884-85, suoritti Haminan Kadettikoulun kurssin tullen aliluutnantiksi 1887, luutnantiksi 1891 ja liitetyksi Viipurin Tarkka-ampuja pataljoonaan. Sitten hänet komennettiin kolmeksi vuodeksi Venäjälle Novorodomskiin 1888. Kun Suomen sotilaskunta Venäjältä käsin määrättiin lakkautettavaksi, sai hän eron kapteenina 1896. Tämän jälkeen hän toimi Suomen Valtion rautateillä harjoittelijana, II ja I kirjurina ja lopuksi Keravan aseman asemapäällikkönä v:sta 1905 kuolemaansa saakka 5.2.1920.

Toinen veljistäni Carl Gideon syntynyt Sutelassa 19.1.1865, kävi Hämeenlinnan Normaalilyseon. Tuli ylioppilaaksi keväällä 1885 ja fil. kandidaatiksi muistaakseni pari vuotta myöhemmin. Hän oli lahjakas, olennoltaan hiljainen ja vaatimaton ja oli perinyt isän soitannollisia taipumuksia enemmän kuin me toiset sisarukset. Carl lähti sitten Amerikkaan ja kuoli 11.5.1896.

Kolmas lapsi Viktor Immanuel syntyi Valkealan hovissa 15.4.1866 ja kuoli elettyään vain jonkun päivän. Neljäntenä synnyin minä Valkealan Jokelan pappilassa, josta näiden muistelmien alussa olen jo maininnut. Nuorin meistä lapsista oli Adlay Otto, joka myöskin syntyi Valkealan Jokelassa 21.5.1869. Erottuaan Normaalilyseosta hän Rautatiehallituksen alaisena palveli harjoittelijana Hämeenlinnan asemalla, II kirjurina Udeljanan asemalla 1892, I kirjurina Helsingissä 1897, nimitetty asemapäälliköksi Ojajärven asemalle 24.2.1900 ja Värtsilän asemapäälliköksi 20.2.1904. Hän sai pyynnöstään virkaeron 30.9.1934. Jouduttuaan eläkkeelle hän asui Helsingissä kunnes kuoli 12.4.1937. Minä, joka syntyessäni olin arveluttavan heikko olen yksin vielä jäänyt eloon elämän iltapuolelle.

Vanhimmat veljeni – koti, puoliso ja lapset

Vanhin veljeni Gustaf Jonathan meni naimisiin hovineuvos P. Lebedeffin ja puolisonsa suomalaisen Vilhelmina Ahlströmin tyttären Katarina Lebedeffin kanssa, joka oli syntynyt Viipurissa 22.4.1860. Hän oli käynyt ruotsalaisen tyttökoulun Helsingissä. Muutettuaan Ruotsiin tyttärensä kanssa hän kuoli siellä 6.4.1946.

Heidän lapsensa: Rode Ester s. 19.9.1900, tuli ylioppilaaksi 1919 ja oli sitten pankinprokuristina. Hän meni naimisiin liikemies Jarl Lindbergin kanssa 19.6.1927. Heille syntyi kaksi tytärtä Estelle Maria 10.5.1930 ja Karin Jarlsdotter 21.10.1931.

Lea Margaretha s. 25.4.1902, tuli ylioppilaaksi 1921, oli sitten Suomen maalaisten paloapuyhdistyksen apulaissihteerinä kunnes meni naimisiin kapteeni Hans Edvard Holopaisen kanssa 11.12.1927. Heille syntyi poika Ralf Gustaf Edvard 30.10.1938. Heidän avioliittonsa purkautui ennen sotaa. Hans Holopainen kuoli rintamalla sydänhalvaukseen sotilasvelvollisuutta täyttäessään 1941.

Tässä pieni pala Roden ja Lean lapsuudesta. Äitini vieraillessa Gustaf veljeni kodissa näiden vielä pieninä ollessa kertoi hän minulle kirjeessään lapsia kuvaavasti seuraavaa: ”Rode viihtyy ”farmorin” kanssa oikein hyvin, mutta Lea on toista mieltä. Kun kysyin häneltä kerran: ”Oletko farmorin tyttö?” Vastasi hän hyvin päättäväisesti: ”En. Olet vanha lystikäs ”farmor”.

Mutta kun ”faster” tulee, niin minä kyllä osaan niiata hänelle.” Kun sitten saavuin, niin hän niiasi minulle niin syvään, että minun oli vaikea pysyä vakavana. Niin, Lealla oli lapsena merkillisiä päähänpistoja ja oli poikamaisen vallaton vielä kouluiässäkin, mutta varttui sitten erittäin ahkeraksi, talousalalla eteväksi naiseksi. Lean pieni poika, Ralf on mitä herttaisin pieni poju ja äiti on hyvä kasvattaja. Ennen sotaa erosivat vanhemmat ja Lea muutti Ralfinsa kanssa Ruotsiin tammik. 1941. Siellä hän mm. oli suomalaisten lasten äidillisenä holhoojana Örnsköldsvikin kaupungin lähellä olevassa Beckagård talossa. Yhä hän tämän kodin lakkauttamisen jälkeen on toiminnassa Ruotsissa, nykyään Uppsalan kaupungissa.

Vanhempi sisar Rode oli luonteeltaan avomielinen ja suhtautui tuttavallisesti ympäristöönsä. Äitini kertoi edellä mainitsemassani kirjeessä Rodesta seuraavasti: ”Rodelle on tapahtunut suuri ilo. Hän on saanut ensikerran taskun leninkiinsä. Ei tullut yöunesta mitään. Hän nousi vuoteesta ja haki leninkinsä sänkyyn viereensä ja sittenkö alkoi niistäminen. Alituiseen hän otti nenäliinan taskusta ja niisti pientä nenäänsä kerta kerran jälkeen, kunnes nukkumatti saapui ja teki lopun tästä hauskasta toimituksesta.”

Roden tultua vähän vanhemmaksi sai hän matkustaa minun kanssani Heinolaan ”farmorin” luo. Hän oli aina halukas toimimaan pienenä juoksutyttönä. Minä kirjoitin niinä aikoina erästä voimistelun oppikirjaa. Olin paperin tarpeessa. Sanoin: ”Juokse pian ostamaan minulle paperia ja älä vain sitä rypistä äläkä viivy kauan.” Odotin toista tuntia ehkä kauemminkin mutta Rodea ei vain kuulunut, Vihdoin hän saapui aivan haltioissaan paperi kourassaan ihan ruttuisena. Silmät ilosta loistavina hän tullessaan vain huusi: ”Faster, minä näin posetiivimiehen, hän ajoi pienellä aasilla posetiiviaan. Minä kuljin hänen mukanaan ympäri kaupungin joka pihaan minne hän vain meni. Oli se lystiä.” Enhän hennonut hänen intoaan ja iloaan lopettaa nuhtelemalla häntä. Kerranhan vain olemme pieniä lapsia.

Mitä Rode pieni kerran lie tehnytkään niin, että hän joutui vähäksi aikaa tekojaan aprikoimaan keittiön viereiseen valoisaan ruokasäiliöön. Kun häntä kutsuttiin sieltä pois, niin hän ei tahtonut millään tulla, sillä hän oli siellä syönyt koko ajan puolukoita, eikä ollut mielestään vielä saanut tarpeekseen.

Kun Rode ja Lea sitten tulivat kouluikään, kävivät he ensin Porvoossa koulua ja tulivat sitten ylioppilaiksi Helsingin Brobergin ruotsalaisesta yhteiskoulusta. Olen esittänyt Rodea ja Leaa toimeliaina pikku tyttösinä. Kodissaan he olivat saaneet tarttua käytännölliseen työhön. Isänsä, veljeni, oli rakennuttanut perheelleen oman huvilan Keravan aseman läheisyyteen. Hän oli itse innokas puutarhuri. Jokaisen vapaa-aikansa hän ahersi puutarhassaan, joka kauniin kukkaistutuksineen ja hedelmäpuineen oli mitä mallikelpoisimmassa kunnossa. Koko perhe oli mukana puutarhatöissä. Käytiinpä muualta käsin oikein katsomassa ”Honkalan” puutarhaa. Kerrankin sinne saapui von Wendtin johtamina toista sataa maanviljelysseuran jäsentä. Tämän käytännöllisen toimen ohessa harrastettiin kodissa myös musiikkia. Kodin äiti oli soitannollinen ja veljeni oli perinteenä isältämme saanut musiikkitajunnan, joten kodissa viljeltiin soittoa ja laulua. Olipa kysymys siitä, että Lea, joka harjoitteli viulunsoittoa, saisi kehittää soitannollisia taipumuksiaan Musiikkiopistossa. Isän kuolema teki nämä suunnitelmat tyhjiksi. Ylioppilaiksi tultuaan Lea toimi Helsingin Palovakuutusyhtiön toimistossa ja Rode pankkivirkailijana kunnes menivät naimisiin. Rode oli lapsena sydämellinen ja avomielinen. Täyskasvanneenakin hän säilytti hyvän sydämensä ja ystävällisen, palvelevan luonteensa.

Nuorin veljeni Adlay Otto meni 10.11.1893 naimisiin Pietarissa syntyneen erittäin herttaisen nuoren opettajattaren Mary Kaptelovin kanssa. Hänen isänsä oli ollut liikemies Vasilij Kaptelov ja äitinsä oli Anastasia Voranov. Suuressa Pietarissa olivat nuoret, ihme kyllä, löytäneet toisensa. Eihän Udelnajasta Pietariin ollut niin pitkä matka, mutta Pietari oli sen suurempi. Veljeni nuori suurkaupunkilainen puoliso sopeutui ihmeen hyvin suomalaisiin oloihin. He olivat erittäin onnelliset ja elivät kokonaan kodilleen ja lapsilleen. Isän, kuten äidinkin, suhde lapsiin oli harvinaisen herttainen. Kodissa oli miltei ainainen juhla. Kodin viihtyisyyttä lisäsi äidin soittotaito, josta isä ja lapset nauttivat.

Heidän lapsensa: Adlay Gideon (Adi) s. 2.8.1896, tuli ylioppilaaksi kesä, 1915. Oltuaan harjoittelijana Värtsilän tehtaassa hän 1917 oli kaksi lukukautta Kauppakorkeakoulussa, otti osaa Suomen Vapaussotaan kuuluen Helsingin Suojeluskunnan Jääkäriprikaatiin. Hän käsi Lappeenrannan Tykistökoulun, tuli vänrikiksi 24.1.2.1918 ja sai Vapaussodan muistomitalin ruusun ja soljen kanssa. Omasta pyynnöstään hän sai eron aktiivipalveluksesta ulkomaan sotaopintoja varten ja siirrettiin reserviin. Sittemmin hän oli luutnanttina Ranskan Armeijassa (1er Regiment Etranger). Palveltuaan ensin alempiasteisena sotilaana hän suoritti Oranin divisionin erikoiskurssin etevimpänä oppilaana arvosanalla ”kiitettävä”. Upseeritutkinnon suoritettuaan hän tuli ensin aliluutnantiksi 1924 ja sitten luutnantiksi 2.19.1926. Osallistuttuaan Marokon sotaan sai hän useita kunniamitaleja, ja Ranskan ensiluokan urhoollisuusristin palmuineen.

Adelaide Helena Donata (Nelly) s. 7.1.1899, ylioppilas 1917 ja Yliopiston voimistelulaitoksessa v:na 1918-20. Värtsilän yhteiskoulussa hän sitten oli viransijaisena opettajana tyttöjen voimistelussa ja koulun terveysopissa, luonnonhistoriassa ja ruotsinkielessä 1921-1922 sekä lääkintävoimistelijana Värtsilän tehtaan sairaalassa 1920-
1922 ja myöhemmin lääkintävoimistelijana Puolustuslaitoksen palveluksessa K.S. 53:ssa ja K.S.P:ssa Helsingissä 15.11.1941-1.8.1944. V:sta 1922 24.6. hän on naimisissa maisteri Jalmari Walldenin kanssa, joka muutti nimensä Vakioksi. Jalmar Vakio
s. 23.9.1897. tuli ylioppilaaksi 1914, fil. kand. 1921 ja fil. maisteriksi 1922. Oltuaan Vakuutusyhtiö Varman konttoripäällikkönä ja kamreerina 1922-1927 hän oli sitten O.Y. Yleisradio A.B. pääjohtajana 1917-1945. Hänen eronsa johtui poliittisista syistä. Lähes parikymmentä parhaan miehuutensa vuotta hän oli omistanut radion palvelukseen. Useilla ulkomaisilla opinto- ja neuvottelumatkoillaan hän loi pohjan nimenomaan Suomen ja muiden pohjoismaiden yleisradioitten kiinteälle ja läheiselle yhteistyölle.

Nelly ja Jalmar Vakion lapset: Rea Donata s.1.8.1923, ylioppilas 1942 Suomalaisesta yhteiskoulusta, ollut Sotilaskotisisarena rintamalla pitempiaikaisesti kahteen eri otteeseen. Partiojohtajana hän on toiminut 1939-45 ja yliopiston voimistelulaitoksen käynyt 1942-45 ja mennyt 29.12.1944 naimisiin fil.maist. pastori Olavi Päivänsalon kanssa.

Olavi Valdemar s. 1.2.1926, tuli ylioppilaaksi 1943 Suomalaisesta yhteiskoulusta, aloitti opiskelunsa Kauppakorkeakoulussa 1943, oli asepalveluksessa Rannikkotykistörykmentti I:ss. ja pääsi vapauduttuaan suorittamaan opintonsa loppuun.

Joitakin piirteitä Nellyn ja Adin lapsuudesta

Nelly oli jo pienenä hyvin toimelias ja vilkas lapsi. Muistan hänen lapsuudestaan aika kuvaavan tapauksen. Lapset, Adi ja Nelly, joutuivat näkemään, kun eräältä kukolta lyötiin pää poikki. Adi juoksi kyynelsilmin äidin luokse ja pyysi, ettei hänen tarvitsisi syödä kukonpaistia päivälliseksi. Nellykin saapui sisään, mutta otti nukkensa ja toimeliaana koetti katkaista sen pään tikulla. Hän oli parin vuoden vanha ja Adi jo neljännellä. Nelly tuskin käsitti asian traagillista puolta, mutta lystikäs pieni tyttö hän oli. Samana kesänä hän kerran syötyään mustikoita oli tuhrinut kasvonsa. Kun hän sitten meni katsomaan itseään liinavaatekaapin suuresta peilistä hän katseltuaan totesi yksivakaisesti: ”Ful.” (Ruma). Alituiseen taapersi hän äitinsä luokse ja pyysi: ”Komma, komma.” (Tule, tule.) vaatien äitiään kävelylle kanssaan minne milloinkin. Minä olisin tahtonut edes hetkisen istua rauhassa äidin kanssa ja hieman harmistuneena tokaisin hänelle: ”Sej nu en gång punkt å var stilla.” (Sano kerran piste, eikä aina pilkku ja ole alallasi.) ”Komma” merkitsee ruotsiksi pilkku ja ”kom” tule, mutta lapsi sanoi omaa lapsenkieltään käyttäen ”komma”, josta sain aiheen viisasteluuni.

Nellyn tultua koulutyttöikään panivat vanhemmat hänet Heinolan keskikouluun. Saman koulun jatkoluokilta hän sitten tuli ylioppilaaksi 1917. Äitini oli silloin jo kuollut ja Nelly sai koulukodin minun luonani. Monet kerrat koti-ikävä valtasi hänet. Siihen aikaan kuului opettajatehtäviini seminaarissa voimistelun ja terveysopin opettamisen ohella maantiedon opetus. Sepä antoihin työtä, kun en ollut ennen tätä ainetta opettanut. Kotona ollessani istuin alituisesti totisena kirjojeni ääressä. Kotini jäsen, ystäväni, Lydia Allas, teki kodin pienelle koulutytölle rattoisammaksi. Monet hauskat he Lydi täti ja Nelly, keksivät ja leikkivät yhdessä. Mutta koululäksyt oli visusti myöskin opittava ja niitäkin ohjasi Lydi täti. Ja nyt sai Nelly oppia kärsivällisyyttä. ”Tulisiko Lydi täti kuulustelemaan läksyä”, pyysi Nelly luettuaan kertaalleen läksynsä. Ei oppiminen niin vähällä mene. Kuulustelun jälkeen oli läksy uudelleen luettava. Taas kuului sama pyyntö, mutta vain päättäväisemmin samalla tuloksella. Mutta sitten uudistui pyyntö oikein ponnekkaasti ja kimakasti kolmannen kerran ja silloin läpäisi Nelly kuulustelun. Tämä joka ilta toistuva tapaus huvitti minua. Se jatkui säännöllisesti kunnes Nelly aikaa voittaen oppi miten läksyt oli opittava ja itse niistä oppi huolehtimaan. Ahkerasti Nelly vielä kouluaikanaan otti soittotunteja edistyen hyvin ja harrastaa yhäkin soittoa. Kouluajan kuluttua Nelly ylioppilaana 1917 sai jättää tätinsä kodin ja Heinolan.

Adi syntyi Korven asemalla isän ollessa v.t. asemapäällikkönä siellä. Äiti oli parasta´ aikaa isää tervehtimässä, mutta poju ei malttanut odottaa äidin paluuta kotiin Hankoon. Kun ei ollut pienoiselle riepuakaan mihin kietoa hänet, ilmoitettiin apulaiselle Hankoon, että hän lähettäisi lapsukaiselle varustetut ja määrättyyn laatikkoon järjestetyt vaatetavarat. Laatikko tuli, mutta väärä. Se sisälsi äidin morsiuspuvun, Niin hienosti puettiin pienoinen elämänsä ensiaikoina. Hänen kehityttyään vanhemmat huomasivat, että hän oli erittäin herkkätunteinen ja aivan harvinaisen kuuliainen. Muistuu mieleeni eräskin pieni tapaus, joka tätä sattuvasti ilmentää. Olin usein loma-aikoinani veljeni kodissa. Eräänä kesänä 1901 lähdin sieltä Ruotsiin Näsin seminaarin leikkikursseille. Silloin tuo kultainen lapsi tuli surumielisenä luokseni pieni paperilappunen käsissään, pisti sen olkanauhassa kannettavaan pieneen matkalaukkuuni ja sanoin: ”Kun täti lähtee niin kauas ja näkee niin paljon ihmisiä, niin kirjoitin paperille ”A D I”, ettei täti minua unohtaisi.” Omasta aloitteestaan hän illoin rupesi rukoilemaan, että Jumala

lähettäisi enkelinsä tätiä pitkällä matkalla varjelemaan. Adi ei silloin vielä ollut viittä vuotta täyttänyt. Ei hän pienenä eikä aikuisena tuottanut muuta kuin iloa vanhemmilleen. Heidän tahtonsa oli hänelle tärkein. Kun hän nuorena miehenä halusi lähteä Ranskaan sotilasopintojaan jatkamaan, oli isän ja äidin tahto määräävänä.

Pienenä lapsena hän jo uneksi kaukaisista maista. Kerran hänen vielä pienenä ollessaan laittoi hän lakanasta purjeen veneeseen. Pyydettyään äitiä ja isää rannalle katsomaan hän lykkäsi veneen vesille, istuutui siihen ja selitti ylen onnellisena ja arvokkaana: '' Nyt minä purjehdin avaraan maailmaan." Lakana lepatti hiljaa ja vene liukui tuskin huomattavasti eteenpäin pitkin Värtsilän jokea, mutta mielikuvituksessaan pieni poika matkasi ihmemaailmoihin. Isällä ja äidillä oli vaikeaa pidättää nauruaan, niin hullunkuriselta matka avaraan maailmaan näytti. Mutta kuinka olikaan, pojan suureksi tultua tuli leikistä tosi.

Adlay Gideonin nuoruus

Koska Adlay Gideon oli perheemme viimeinen miespuolinen Stenroth-niminen jäsen, kerron nuoresta uljaasta Adlay Gideonista seikkaperäisemmin.

Sota oli syttynyt Adin suoritettua ylioppilastutkinnon ja ennätettyä alkaa opintonsa Kauppakorkeakoulussa. Hän otti osaa Suomen Vapaussotaan. Sotilaskomennuksista innostuneena hän jätti opintona sikseen ja kävi Lappeenrannan tykistökoulun. Tultuaan Suomen armeijan vänrikiksi hänessä syntyi halu jatkaa sotilasopintojaan Ranskassa. Siihen kehoitti häntä m.m. eräs Lappeenrannan kurssien opettajista ranskalainen eversti Fikoneti. Jo maaliskuussa 1920 Adi lapsen unelmiaan toteuttaen suuntasi matkansa etelään.

Määrätyn suostumuksen mukaisesti piti hänen aluksi jonkin aikaa palveltuaan tavallisena sotilaana päästä ranskalaiselle upseerikurssille ja tulla ylennetyksi upseeriksi. Kuukaudet venyivät vuosiksi, mutta valittamatta hän täytti velvollisuutena pelkkänä sotilaana kohoten alempien arvoasteikkojen mukaisesti. Kotiin hän reippaasti kirjoitti: ”Jos en lapsena olisi oppinut isää ja äitiä tottelemaan, niin kyllä nyt olisi pakko oppia. Nyt se ei enää ole vaikeata.” Päästyään vihdoin oppilaaksi Algeriassa Oranin divisioonan erikoiskurssille suoritti hän kurssin sen etevimpänä oppilaana, tuli ensi aliluutnantiksi 1924 ja luutnantiksi 1926.

Vuosien kuluessa hän oli rykmenttinsä kanssa ottanut osaa alituisiin kahakoihin ja vuosikausia kestäviin sotaretkiin, viimeiseksi 1925 Marokon sotaan. Tällöin sai rykmentti yhtämittaa taistella 4 kuukautta saamatta päivääkään levätä. Eräässä kirjeessään kotiin Adi itse kertoo. ”Nyt olemme päässeet rintamalta ansaittua lepoa nauttimaan, ylläpidettyämme mitä vaikeimmissa olosuhteissa vastarintaa hyökkääviä riffejä vastaan, jotka ovat erittäin urhoollisia ja kuolemaa pelkäämättömiä. Ei tiedä, mistä niitä kulloinkin nousee. He tulevat ja hyökkäävät kuin maasta temmatut. Meidän onnistui vastustaa vihollista, kunnes apujoukot Ranskasta saapuivat.” (Kirje on ruotsinkielestä suomennettu kuten hänen muutkin kirjeensä.)

Adlay Gideon oli neuvokas ja urhoollinen sotilas. Todisteena siitä ovat monet kunniamerkit ja päälliköittensä kiitoskirjelmät, jotka hän sai vastaanottaa. Kun rykmentti oli palannut Marokosta ojensi rykmentin päällikkö eversti Nieger Adille kirjallisen kiitoksen ja tunnustuksen osoittamastaan neuvokkuudesta ja urhoollisuudesta ja luki samalla tämän koko rykmentin läsnä ollessa. Sitä paitsi sai hän Marokon sulttaanilta kiitoskirjelmän mitaleineen.

Adlay Gideon oli vaatimaton, helläsydäminen ja jalo kokipa hän menestystä tai vastoinkäymistä. Eräs pieni esimerkki tässä monien joukosta: Saharan reunamilla, missä polttavan kuuma päivä vaihtuu jäätävän kylmään yöhön seisoi vahtisotilas viluisena ulkona. Silloin hänen päällikkönsä nuori luutnantti valmista hänelle kuumaa teetä ja toi sitä hänelle. Nuori luutnantti oli alamaistensa rakastama ja kunnioittama ja ylempien päällikköjensä arvossa pitämä.

Hän oli erittäin kiintynyt omaisiinsa ja vaikka hänen aikansa oli ahkerien velvollisuuksien työn täyteistä aikaa, niin hän suurella rakkaudella ja kaipauksella muisteli kotiaan ja omaisiaan. Eri paikkakunnilta saapuikin usein hänen kirjeitään.

Liitän tähän vielä joitakuita otteita eräistä hänen monen monista kirjeistään. Eräässä Marokon pääkaupungissa Fezissä 19.6.1921 päivätyssä kirjeessään hän innostuneena kertoo, miten paljon hän matkallaan oli saanut nähdä uutta ja kaunista ja oppia paljon. Hän kirjoittaa: Nyt olen oppinut ymmärtämään lapsena oppimani laulun: ”Maailma on avara Lasse, Lasse pieni.” Marokossa hän oli vuosina 1920-21 ja puolet vuodesta 1922. Kirjeessään sieltä hän mainitsee: ”Ilmanala ja luonto on ihana, mutta marokkolaiset kylät ovat kurjia hökkeleitä.”

Eri aikoina kodin kaipuu valtasi hänet tavallista enemmän. Semmoinen aika oli hänen siellä oleskelunsa alkuaika. Tottumattomana vallitsevaan ilmanalaan hän sairastui ankaraan malariakuumeeseen. Hänen oli silloin pakko jättää monet velvollisuutensa ja viettää toipumisaikansa toimettomana eräässä Atlantin rannalla olevassa toipumakodissa.

Jouluksi saapuneesta kirjeestä päivätty 12.12.1924 hän kirjoittaa: ”Nyt vietän viidennen kerran joulua lähdettyäni kotoa. Tulee mieleeni tavallista voimakkaammin lapsuusmuistoni, iloisia joulumatkojamme Jyväskylään ja Heinolaan ja toivon sydämestäni, että kävisi mahdolliseksi minulle viettää joulun 1925 kuten ennen vanhempieni ja sisareni Nellyn kanssa rakkaan Tädin luona.” Näistä kirjeistä huomaa miten jälleennäkemisen toivo aina oli hänen mielessään ja kannusti häntä. Vuosia sai hän vielä odottaa toivomaansa omaistensa jälleennäkemistä.

Vihdoinkin toukokuussa 1927 saimme iloita jälleennäkemisestä. Silloin Adi pääsi jonkun kuukauden lomalle. Sattui sinä kesänä 60-vuosissyntymäpäiväni. Ja silloinpa juhlimme sydämiemme pohjasta. Omaisteni saapuessa liehui salossa Suomen siniristilippu ja vilpolan oven vieressä oli Trikolori (Ranskan lippu) tervehtimässä uljasta sotilasta. Nuoren sotilaan silmä kyyneltyi, eikä hän voinut muuta sanoa kuin hiljaa vain: ”Den faster, den faster.” Sitä tätiä, sitä tätiä.)

Lyhyeksi, oi miten lyhyeksi kävikään aika, jolloin saimme pitää Adin Suomessa. Hänen mielensä paloi yhä Etelään. Hän lähti sinne takaisin 3 p:nä syyskuuta 1927.

Lähtiessään hän suunnitteli palaavansa kotiin Suomeen kolmen vuoden jälkeen, jolloin hän virkavuosiensa ja ansioittensa perusteella olisi ennen eroamistaan ennättänyt saada kapteenin ylennyksen.

Oman toivomuksensa mukaan hän tuli sitten komennetuksi Ranskan Syyriaan ja sieltä vielä Taka-Intiaan Ranskan Tonkin-Kiinaan. Syyriassa hän viihtyi hyvin ja sai sielläkin huomiota ja tunnustusta työstään. Syyrian sulttaani luovutti hänelle Ranskalais- Syyrialaisen kunniamitalin. Sitten hän jälleen omasta pyynnöstään sai komennuksen Tonkin-Kiinaan 1931. Minne hän saapui huhtikuussa 1931. Siellä hän sairastui malariakuumeeseen. Kestettyään kuumeen hänen heikontunut sydämensä väsähti – lakkasi hiljalleen lyömästä ja – Adi nukkui kuolon uneen toukokuun 23 p:nä 1931. Lähtiessään viimeisen kerran etelän maihin Adi intomielin suunnitteli, miten vihdoin palatessaan pitkältä matkaltaan voisi tiedoillaan ja kokemuksillaan palvella rakasta isänmaatansa. Tyhjään raukesivat hänen toiveensa – meidän toiveemme! Kaukana isänmaatansa on hänen tomunsa kätkettynä. Siunaus Adlay Gideonin jalolle, kauniille elämälle!

Fanny Karolina Johanna Stenrothin 60-vuotispävillä 1927 Heinolassa. Vasemmalta Fanny, Adi, Jalmar ja Nelly Vakio sekä Adlay ja Mary Stenroth.

Penkillä istuu äiti Adèle Stenroth s. Colliander, takana tytär Fanny.

Fanny Suomalaisen tyttökoulun
2. luokalla 1881 Hämeenlinnassa.
Kuva Math. Hjertell

Fanny Jyväskylän opettaja-aikana 1901.
Kuva Aug. Schuffert Turku

Lähimmät sukulaiseni (isäni suku)

Peter Reinhold Stenroth Karjalan rakuunan majuri oli isoisäni. Hän otti osaa Suomen sotaan v. 1808-1809 ja oli sitten Haminan sotakoulun opettajana, Rantasalmella. Ensimmäisen vaimonsa kuoltua hän meni naimisiin ruotsinmaalaisen Tukholmasta kotoisin olevan Svean hovioikeuden kamreerin ja hänen puolisonsa Elisabeth Salomonin tyttären Wilhelmina Donnerin kanssa. Hän oli Stoolin tarinoissa mainitun Gregori Tigerstedtin puolison nuorempi sisar. Nuori tukholmatar, joka oli tottunut mukavuuksiin ja vilkkaaseen elämään, joutui viettämään elämäänsä täysin oudoissa olosuhteissa Rantasalmella Suomen sydänmaalla, mikä ei aluksi ollut helppoa.

Isoäitini siirtyi vanhuuden päiviä viettämään nuorimman poikansa, setä Otto Stenrothin kotiin Pellosniemen pappilaan.

Tästä avioliitosta syntyi seitsemän lasta, joista vanhin oli Wilhelmina (Minette) Katarina Elisabeth, joka meni naimisiin Porvoossa kauppaneuvos Gustaf Fredrik Sneckerströmin kanssa. Nuorena ollessani kuulin kerrottavan, että isoäitini vanhin tytär Minette oli erittäin musikaalinen ja hänellä oli kaunis ääni. Hänen laulunopettajansa Helsingin yliopiston silloinen musiikinopettaja Fredrik Pacius oli kerrankin kuunnellessaan hänen laulavan haltioituneena sanonut:” Hopeaääniä, hopeaääniä.” Eräänä kertana hän oli koskettanut hänen kurkkuaan ja sanoen:” Kunpa omistaisi tuollaisen kurkun”. Minette Stenrothin avioliitosta Gustaf Sneckerströmin kanssa syntyi kuusi lasta: Minna, Augusta, Sandra (kaksi kuolleet lapsina) ja Fanny. Minette kuoli v. 1855.19.2.

Isäni Karl Gustaf oli toinen perheen lapsista. Luvussa *Perheemme* on tarkempia selityksiä isästäni ja hänen lapsistaan.

Nuorin lapsista oli Otto Adolf. Lasten isän kuoltua Gregori Tigerstedt tarjosi kodin Otto Adolfille ehdolla, että saisi kasvattaa hänet sotilaaksi. Nuorena hän tuli kuitenkin voimakkaaseen herätykseen ja vaihtoi maallisen sotilasuransa hengelliseen. Hän valitsi nyt pappiskutsumuksen tahtoen taistella Jeesuksen Kristuksen lipun alla. Tultuaan vihityksi papiksi hän toimi ensin Saarijärvellä apulaispappina. Täältä hän siirtyi Uuraisten kappeliseurakuntaan, josta hänet nimitettiin Helsingin komministeriksi ja sieltä hän vihdoin siirtyi Laukaan kirkkoherraksi, jossa oli kuolemaansa asti.

Elämäntoverin ja hengellisen työn kannustajan sai hän Fanny Maria Ehrströmistä, joka oli lahjakas ja syvällinen kristitty. Perustamansa koti Saarijärvellä oli vieraanvarainen ja sinne oli köyhinkin tervetullut. Nuori papinrouva voitti kaikkien sydämen herttaisella olemuksellaan. Saarijärveltä muutti pastori Stenroth sitten Uuraisten pappilaan. Olot olivat pappilassa vielä kovin puutteelliset, elettiinhän nälkävuosi 1966-67. Pappilankin pöydällä nähtiin usein hätäajan leipää. Olot muuttuivat suuresti, kun siirryttiin Helsinkiin ja sieltä vihdoin Laukaaseen. Siellä luonnon ihanassa seudussa, Saraveden rantamalla sijaitsi Pellosniemen pappila, joka sitten kolmenkymmenen vuoden ajan oli perheen kotina. Rovastin kuoltua muutti perhe pois vuonna 1907. Perheen äiti Fanny Stenroth kuoli Littoisissa keväällä 1914 nuorimman lapsensa Marian herttaisessa kodissa Marjaniemessä.

Heidän lapsistaan vanhin oli Otto Eliel Stenroth, pankkimies, senaattori , lakitieteen kandidaatti. Lahjakkaana henkilönä hän oli johtavassa asemassa useassa pankkilaitoksessa mm. Suomen pankissa. Hänen laajaa elämäntyötään en tässä yhteydessä sen enempää koskettele. Hänen herttainen puolisonsa oli Anna Kreander, ja heidän kauniiseen, herttaiseen kotiinsa olivat omaiset ja ystävät tervetulleita. Molemmat ovat päässeet iäiseen lepoon.

Tyttäristä vanhimpana oli Fanny Vilhelmina (Minna). Pitkäaikaisesti, aina kuolemaansa saakka, hän oli Kuopion tyttökoulun uusien kielten opettajana toimien myöhemmin johtajattarena ja viimeksi sen rehtorina. Ranskan ja saksan kieliopintoja varten hän teki useita ulkomaanmatkoja. Hän oli etevä opettaja ja jokaisen oppilaansa tosi parasta harrastava ja olikin kaikkien oppilaidensa kunnioittama ja rakastama. Koulutyönsä ohella Minna Stenroth oli Nuorten Naisten Kristillisen yhdistyksen Kuopion osaston puheenjohtajana sen perustamisesta asti. Hän kuoli 1938.

Naema Sigrid oli kolmas lapsista. Hän meni avioliittoon arkkitehti Andreas (Antero) von Bellin kanssa. Heille syntyi kuusi lasta: Antti, Eino Armas, Toini, Hertta (kuoli lapsena) ja Maija. Isän suhde puolisoonsa oli harvinaisen kaunis. Isä ja lapset rakastivat ja pitivät arvossa suloista äitiä. Hän oli todella kotinsa sydän, miehensä hellä puoliso ja oikea äiti- sielu. Häneltä riitti rakkautta kaikille muillekin ja minne joutuikaan, oli hän rakastettu, lempeä rauhantekijä ja uskollinen esirukoilija. Hän kuului Suomen Valkonauhaliiton perustajajäseniin ja sen Liitto hallitukseen. Valkonauhatyö oli erikoisen lähellä hänen sydäntään.

Satoi tai paistoi sai tulija aina aurinkoisen ja lämpöisen vastaanoton Päivärinteen pienessä ja nimensä kaltaisessa kodissa. Ja kyllä oli läheisiä ja kaukaisempiakin, jotka tämän kodin vieraanvaraisuutta ja suloa saivat nauttia. Elossa on neljä lapsista ja naimisissa paitsi vanhin tytär Toini. Häneltä kuten äidiltä riittää rakkautta kaikille, jotka hänen läheisyyteensä joutuvat. Hänen pieni kotinsa on tyyssijana sisarusten lapsille, jotka Helsingissä käyvät koulua tai jatkavat opintojansa eri aloilla.

Karl Johannes (Hannes) syntyi perheen neljäntenä lapsena. Ylioppilaaksi tultuaan ja suoritettuaan lainopintutkinnon hän on ollut tullinhoitajana. Hän solmi avioliiton lankonsa sisaren Olga Maria von Bellin kanssa, joka sitten kuoli sydänhalvaukseen. Jäätyään yksin ja pitkäaikaisesti sairastettuaan hän on tosi kristittynä kantanut näitä elämänsä raskaita taakkoja. Ne ovat yhä enemmän irrottaneet häntä ajallisista ja herättäneet ikikodin ikävöimistä. Kaipaamaansa iäiseen kotiin hän pääsi v. 1947.

Paul Osvald on veljeksistä nuorin. Tultuaan ylioppilaaksi ja fil. kandidaatiksi hänet vihittiin papiksi ja oli sitten isänsä apulaisena ja tuli Heinolan kaupungin seurakunnan apulaiseksi ja sittemmin Heinolan maaseurakunnan ja kaupunkiseurakunnan kirkkoherraksi. Miten mieluista olikaan, kun äidin ja minun muuttaessa Heinolaan niin läheiset sukulaiset kuin Osvald ja Ninni olivat meitä vastaanottamassa. – Vihdoin hän sitten tuli Laukaan kirkkoherraksi ja siirtyi eläkkeelle. Hän oli avioliitossa Ingeborg (Ninni) Fabritius´n kanssa. Heille on syntynyt kymmenen lasta: Elsa, Paavo, Reino, Otto, Inkeri, Armas, Aarre, Olavi, Raili, Eero. Nuorin Eero haavoittui sodassa ja kuoli kenttäsairaalassa. Elossa olevat lapset ovat kaikki naimisissa. Pojat ovat muuttaneet nimensä Salmenkiveksi. Armas Salmenkivi on, oltuaan pappina Helsingissä, nyt Laukaan kirkkoherrana.

Tämän lapsijoukon herttainen koti, Pellosniemen pappila, on avoin kaikille köyhille ja rikkaille. Kodissa on säilynyt Osvaldin vanhempien traditiot. Ja kun sekä äidin että Osvaldin vanhempien ja puolisonsa musikaaliset lahjat ovat periytyneet, on tämä koti soiton ja laulun tyyssija. Vanhempien siunaus lepää nuoressa polvessa tämän sisäisesti rikkaan kodin yllä.

Lapsista nuorin oli Maria Naemi. Meidän sukulaistuttavuutemme alkoi minun tultuani voimistelunopettajaksi Jyväskylän tyttökouluun v. 1888 tammikuussa. Silloin saapui luokseni koulutyttönen, joka esitteli itsensä Maria serkukseni. Olinhan itse ollessani koulutyttö ja meidän viettäessämme kesää Laukaan pappilassa nähnyt hoitajan lastenvaunuissa kuljettavan pientä tummasilmäistä, kiharatukkaista tyttölasta. Eipä se minua silloin sen enempää kiinnostanut. Nyt saimme tosissamme tutustua ja se oli minulle mieluista. Ikävä vain, että yhdessäolomme tällä kertaa jäi kovin lyhyeksi, sillä Maria siirtyi jo syksystä Kuopioon sisarensa Minnan luo ja suoritti siellä tyttökouluopintonsa. Tämä aika jätti syvät vaikutukset hänen elämäänsä. Se oli hänen hengellisen heräämisensä ja ratkaisun aika. Hänen hengellisenä opettajanansa oli silloin Matilda Wrede. Maria jatkoi lukujaan kotonaan ja suoritti kieli- ynnä muita tutkintoja täten täydentäen opintojaan. Vanhempiensa nuorimpana lapsena hän huolehti vanhemmistaan heidän vanhuutensa päivinä. Milloin avautui joku mahdollisuus pitempiaikaiseen opiskeluun esim. vanhemman tyttären Minnan kotona ollessa, hän käytti tilaisuutta hyväkseen opiskellakseen muualla m.m. Helsingissä, jatko-opistossa kevätlukukauden ajan. Ulkomaanmatkoja Ruotsiin ja Norjaan hän teki monta kertaa. Myöhemmin hän oli tilaisuudessa tekemään matkan Saksaan ja Sveitsiin ja vihdoin 1920 syksystä kesään 1921 pitkän matkan Italiaan saakka.

Marian kirjalliset taipumukset ilmenivät jo varhain ja kirjailijana (käyttäen nimeä Marja Salmela) hän läpi elämänsä toimi, mikäli siihen sai aikaa ja tilaisuutta. Mutta toisen elämäntehtävänsä hän siitä huolimatta löysi Valkonauhatyöhön ryhtymällä. Hän lausuu itse tästä: ”Työ otti minut niin kuin suuri rakkaus ottaa ihmisen." Uskollisena elämänsä viime hetkeen hän oli tälle kutsumukselleen. Tämän ohessa hän yhä ahersi kirjailijana, mikäli aika sen myönsi. Heikosta terveydestään huolimatta hän vielä Amerikan Idän suomalaisten raittiusliiton kutsumana teki helmikuusta alkaen 1922 esitelmämatkan Valkonauhan synnyinmaahan Amerikkaan. Eräässä kirjeessään, päivätty 22.7.1922 sisarelleen, hän kertoo: "Eilen illalla päättyi se 131 päivää kestänyt työkausi, joka alkoi maaliskuun 12 p:nä ensimmäisellä esitelmällä täällä uudella mantereella." Pitkäaikaisen rasittavan kiertomatkan jälkeen hänen oli pakko jäädä levähtämään ennen paluutaan Suomeen. Tällöin hän vietti pari kuukautta Lännessä Kalifornian ihanalla aurinkoisella rannalla. Lokakuussa 1924 hän jälleen saapui kotimaahan. Viimeisiä voimiaan säästämättä hän vielä kotimaassa piti esitelmiä matkakokemuksistaan. Eikä hän herkän velvollisuuden tuntonsa tähden malttanut olla lähtemättä Norjaan Valkonauha-ystävilleen kokemuksiaan kertomaan. Kuolemansairaana hän saapui kotiin Suomeen. Hänen täytyi heti painua vuoteeseen - eikä hän siitä enää noussut. Hän oli antanut kaikkensa, hän oli loppuun asti uskollinen. - Hänen kaikkensa antanut sydämensä löi viimeisen kerran ja hänen palava henkensä pääsi kirkkauteen marraskuun 9 p:na 1924.

Serkkuni Minna, Sigrid ja Maria olivat minulle niin läheisiä kuin sisaret konsanaan. Minna serkkuni yhteiset muistot liittyvät kuitenkin etupäässä lapsuuteemme ja aikaisempaan nuoruuteemme. Kun hän oli minua vanhempi ja kun hän joutui kotoa pois opettajatoimeensa, emme enää vanhemmalla iällä saaneet sanottavasti olla yhdessä.

Toisin oli laita Sigrid serkkuni. Hän oli pitempiaikaisesti yhä pappilan kotityttärenä. Maria (Maija) kasvoi piankin meidän toveriksemme. Me kolme muodostimme sitten erottamattoman kolmikon. Miten viihdyimmekään yhdessä. Miten hauskaa meillä olikaan! Emme vuosien kuluessa yhdessä ollessamme mahdollista sairautta ja eron haikeutta malttaneet ajatellakaan. Mutta se tuli liiankin pian. Maija sairastui. Sigrid serkku ja minä istuimme surun valtaamina hänen kotinsa edustalla. Puhelin soi. Maria siellä puheli: "Jos olisi kuten ennen, me kolme olisimme siellä yhdessä. Nyt te olette kaksin siellä, minä olen vain ajatuksin kanssanne. Menen teidän edellänne pois." Minun piti nimittäin matkustaa kotiini enää tapaamatta Maijaa. Sen hän tiesi ja aavisti, ettemme enää tässä elämässä saisi kohdata. Hän jatkoi puhelua: ”Fanny, kun tulet taivaan kotiin, niin tulen sinua vastaan ja sanon tervetuloa." Kolmikko hajaantui.

Maijan päästyä ikikotiin tuli Sigrid serkku entistäkin läheisemmäksi minulle. Viimeisen kerran olimme yhdessä hänen kodissaan. Silloin oli jo hänen hyvä miehensä Antero saanut iäisyyskutsun. Läpi kesäisen yön valvoimme puhellen siitä, mikä oli sydämiämme lähellä. En silloin aavistanut, että tämäkin oli viimeinen yhdessäolomme tässä elämässä. Samana kesänä elokuussa pääsi Sigrid serkkuni taivaan kotiin. Siellä tapaamme, eikä siellä enää ole eroa eikä kyyneleitä.

Lähimmät sukulaiseni (äitini suku)

Isoisäni oli Karl Robert Colliander, syntynyt (1797) Frugårdissa, Hartolassa. Hän kuoli poikansa luona Sysmän Huitilassa v. 1857. Hän oli Sysmän jääkärirykmentissä, josta hän Suomen joukkojen hajottamisessa sai 1831 virkaeron luutnantin arvolla. Hänen puolisonsa oli Johanna Karolina Nohrström s. 1806 k.1879. Luhangan Ånäsin omistajan taloustirehtörin Anders Gustaf Nohrströmin ja Anna Lovisa von Essen´in tytär. Heidän avioliitostaan syntyi yhdeksän lasta.

Neljäs lapsista oli äitini Adelaide (Adele) Carolina Rosalie s. 20.5.1837 Hartolassa, k.15.2. 1905. Hänen isänsä oli ollut erittäin iloinen tyttölapsen syntymästä ja isä rakastikin häntä suuresti. Isä kuvitteli, miten tämä elämässään tulisi toteuttamaan isänsä ihanteita. Siitä piti hänen nimensäkin olla todisteena. Hänen tuli olla jalo (Adelaide), voimakas luonteeltaan (Carolina), vieno ja naisellinen kuten kukka (Rosalie). Isän hellyyttä osoitti tämä ajatus, eikä se jäänyt hänen kuvitelmakseen, vaan toteutui runsaasti jalon, hyvän äitini elämässä. Äitini avioliitosta isäni Karl Gustaf Stenrothin kanssa, heidän kodistaan ja meistä lapsista olen kertonut luvussa "Perheemme".

Vanhin lapsista oli Konstantin Valfrid, kapteeni, s. 1831 Hartolassa, k. 1860 Lappeenrannassa. Hän kävi Haminan kadettikoulun ja myöhemmin Pietarin Paulovan kadettikoulun. Oltuaan vänrikkinä Alankomaiden prinssi Fredrikin krenatööririykmentissä hänet myöhemmin siirrettiin I:seen suomenmaalaiseen pataljoonaan ja oli viimeksi Viipurin Suomen ruotuväen pataljoonassa aliupseerina. Lappeenrannassa hän perusti kadettikouluun valmistavan kasvatuskoulun. Hän liittyi hartaasti Savon herännäisyyteen. Kokosydämisenä kristittynä ja omaten kasvattajalahjoja hän oli arvaamattoman suureksi tueksi ja avuksi äidilleni, nuorelle sisarelleen, ja koko sisaruspiirille. Hänen puolisonsa oli Charlotta Aminoff. Heille syntyi poika Gideon Immanuel, joka tultuaan ylioppilaaksi ja käytyään Evon metsäopiston toimi metsän-

hoitajana. Kerrottuani äitini vanhimmasta veljestä mainitsen vain edelleen ne äitini veljistä, jotka ovat lähimmin liittyneet perheeseemme.

Toinen lapsista Carl Viktor Oliver, kenraalimajuri. s.1833 Hartolassa, k.1885, kävi kadettikoulun Pietarissa. Oltuaan vänrikkinä Venäjän tykistöprikaatin patterissa siirrettiin hänet Viaporin linnoitustykistön kapteeniksi ja komppanian päälliköksi. Viimeksi hän palveltuaan Hämeenlinnan tykistön varaston päällikkönä erosi kenraalimajurin arvolla. Hän oli mukana Krimin sodassa 1854-1856 saaden urhoollisuudestaan Sevastopolin puolustuksessa Anna tähden ritarimerkin miekkansa päälle ja kuuliaisuudesta hopeamitalin Yrjön tähden nauhassa. Myöhemminkin hän sai mitaleita, joista viimeinen Stan. tähtikeis. kruunun kanssa. Eno Karl oli meille lapsille hyvä ja avulias ja sisarelleen, äidillemme, hyvä veli. – Hänen puolisonsa oli Johanna Charlotta Gripenberg, senaattori vapaaherra Sebastian Gripenbergin tytär. Heidän lapsistaan vanhin oli Karl Sebastian, everstiluutnantti s.1861, k. 1928. Hän kävi Haminan kadettikoulun. Etevänä, huolellisena oppilaana hänen nimensä liitettiin kadettikoulun huomattavampien oppilaiden marmoriseen nimitauluun. Hän oli vänrikkinä henkiv. suomenmaalais. rykmentissä ja sittemmin Kuopion tarkka- amp. pataljoonassa luutnanttina ja alakapteenina, kunnes hän Suomen sotilaskunnan lakkauttamisen johdosta 1902 erosi everstiluutnantin arvolla. Suoritettuaan alemman hallitustutkinnon toimi hän tullinhoitajana Kuopiossa, Helsingissä ja Porissa. Hän oli erittäin tunnontarkka ja etevä sekä sotilaana että myöhemmin virkamiehenä ja vaatimattomuutensa tähden esimiestensä ja alaistensa kunnioittama. - Hänen puolisonsa oli Gertrud Helander, Kuopion tyttökoulun opettajatar. Heillä oli kolme lasta: Anna-Liisa, Johannes ja Nils.

Johannes Gottlieb, arkkitehti s.1863. Hän kävi junkkarikoulun Pietarissa ja otti luutnanttina eron sotapalveluksesta ja lähti Amerikkaan, I899 ja kuoli siellä 1935. Puolisonsa oli Dagmar Björklund, protokollasihteeri Napoleon Björklundin tytär. Heille syntyi poika.

Ernst Rafael, majuri, s.1865, k.1924. Käytyään Paulovan sotilasoppilaitoksen tuli hän aliluutnantiksi, sittemmin luutnantiksi Kuopion tarkka-ampujapataljoonaan. Kun Suomen sotilaskunta lakkautettiin, erosi hän kapteenin arvolla. Sittemmin hän toimi liikemiehenä m.m. Tornatori yhtiön Pietarin osaston johtajana. Vapaussodassamme hän oli pataljoonan komentajana ja nimitettiin majuriksi saaden vapausristin. – Puolisonsa oli Maria Lindgren, kollega Anton Lindgrenin tytär. Heidän avioliitostaan syntyi kaksi poikaa ja kolme tytärtä. Vanhin tytär Maria Louse on naimisissa taiteilija Lennart Segerstrålen kanssa.

Lennart Segerstråle on tavallaan Colliander suvusta peräisin. Eräs Carl Fredrik Iflander Småmalannista v. 1773 mobilisoitu Segerstråle otti nimittäin isoäitini Johanna Karolina Nohrströmin Abraham nimisen veljen v. 18I6 ottopojakseen antaen hänelle Segerstråle nimensä. Hänessä kolmannessa polvessa on Lennart syntynyt. Heidän avioliitostaan on syntynyt neljä lasta, kaksi poikaa ja kaksi tyttöä. Pojista toinen Ernst Albert (Berti) hukkui seitsemän vuotiaana ja vanhempi Ulof kaatui sodassa 29.6.1944 Aunuksessa. Alf oli erittäin lupaava taiteilijaalku ja elävä tosikristitty.

Sigfrid Joakim, eversti s.1869, k.1926. Käytyään Konstantinovan sotaoppilaitoksen Pietarissa hän oli luutnanttina Transkaspian tarkka-ampuja pataljoonassa. Myöhemmin hän kävi sotilasakatemian, tuli kapteeniksi ja opettajaksi kadettikouluun Pietarissa. Otettuaan osaa maail-

mansotaan hänet korotettiin everstiksi. Hänellä oli monta kunniamerkkiä sotilasuransa ajoilta. Pietarissa oloaikanaan hän kävi taideakatemiassa ja sotilasuralta erottuaan hän antautui taidetta harrastamaan, jota hän elämänsä ajan oli kaivannut. Hän oli luonteeltaan vaatimaton ja herttainen ja viettäessään elämänsä viimeisiä vuosia Porvoossa hän sai monia ystäviä ja osanottoa pitkän sairautensa aikana. Hänen puolisonsa oli Dagmar Ilmatar Constance von Schoultz Transkaspian rautateiden ylitarkastajan Carl Schoultz'in tytär. Heidän avioliitostaan syntyi tytär Margareta ja poika Fritiof, joka on kirjailija.

Maria Elisabeth (Elsa) s.1867 oli kirjurina senaatissa. Lydia, s.1871, k.1910. oli naimisissa insinööri George von Willebrandin kanssa. Heillä oli kaksi tytärtä. Karin s. 1672. Hän meni naimisiin lakitieteen tohtorin Vladimir von Willebrandin kanssa, joka kuoli 1906. Heidän tyttärensä on kirjailijatar Margit von Willebrand-Hollmerus.

Enoni Emil, lennätinlaitoksen mekaanikko s.1840, k.1890 ja on haudattu Luhangassa. Hän aloitti opintonsa vanhimman veljensä Konstantinin oppilaitoksessa Lappeenrannassa, oli koneenrakentajana Törnuddin luona Helsingissä ja seurasi häntä Venäjälle 1863. Siellä hän oli jonkun aikaa veturinkuljettajana. Myöhemmin hän oli telegrafimekaanikkona Helsingissä ja Viipurissa. Mainitsen erään äitini kertoman tapauksen Emil enoni oppiajoilta. Törnuddin johtamassa konepajassa. Hän oli kerran oppipoikana ollessaan tehnyt jonkun työn huolimattomasti ja saanut nuhteita vieläpä korvapuustin työnjohtajalta. Suuttuneena hän lähti pois työstä. Silloin ankara Törnudd kutsutti pojan luokseen ja pani hänen "loukkaantuneen herran" pyytämään anteeksi työnjohtajalta. ”Ei minun kannata menettää kunnollista työnjohtajaa tuollaisen poikanulikan tähden” oli Törnudd sanonut. Ja tulipa pojasta kunnon mies, koska sai seurata Törnuddia Venäjälle.

Vanhuuden päivinään hän äitinsä kuoltua 1879 osti Tammilahden talon Luhangassa. Ensimmäinen puolisonsa oli Veera Sulgin s. 1867 Moskovassa, k. 1880 Viipurissa. Heidän lapsensa oli tyttäret Nadeshada (Adi), s.1868 oli naimisissa nimismies Bengt Bromsín kanssa k. 1930, ja Jenny Olga Viktoria s. 1877, k. 1930 oli naimisissa apteekkari Verner Dahlströmin kanssa. Heille syntyi neljä lasta Astrid, Kerstin, Veikko ja Irja.

Lasten äidin kuoltua toi enoni molemmat tyttärensä kotiimme äitini hoivaan. Nadja oli jo kouluiässä ja Jenny vain kolmen vuoden ikäinen. Jenny oli soma kiharatukkainen, suloinen lapsi. Me siskot kiinnyimme häneen sanomattomasti. Miten rakas hän olikaan meille! Kun Emil eno mentyään uudelleen naimisiin vei pikkusiskomme kotiinsa, uuden äidin luo, oli se meille suuri suru. Enon toinen vaimo oli Hirvensalmen kappalaisen tytär Nathalia Andersson s. 1853, k. 1931.

Äidin nuorin veli oli Edvin Gottlieb, kollega, s.1847, k.1894 Heinolassa. Hän tuli ylioppilaaksi 1869, fil. kand. 1876 ja oli sitten vt. matematiikan ja luonnonhistorian kollega H:gin realikoulussa 1879-81. Samojen aineiden opetusta hän ensin hoiti Kuopion ruotsalaisessa yhteislyseossa ja sittemmin Kuopion suomalaisessa tyttökoulussa. V.1887 hän muutti Heinolaan ja oli opettajana Heinolan alkeiskoulussa kuolemaansa asti. Heinolassa hän meni naimisiin eversti Klaus Ferdinand Forstenin tyttären Fannyn kanssa, joka oli s.1854 ja k.1901.

Heille syntyi poika Oma Lennart 1891. Hän kävi kuusi luokkaa H:gin suomalaisessa yhteiskoulussa ja Suomen Liikemiesten kauppaopiston. Avioliitossa vakuutusvirkailija Maria Purasen kanssa syntyi tytär Mirjam 1918 H:gissä. Ensimmäisen vaimonsa kuoltua on hän mennyt uudelleen naimisiin.

Tähän päätän sukumme selvittelyä. Miten paljon sisältäneekään monessa polvessa esiisiemme ja heidän myöhäisempien jälkeläistensä elämä aina meidän päiviimme asti. Siinä on vaihdellut tuska ja ilo, mutta kaiken kestäessä on Jumalan armo sitä etsiville tukena ja apuna.

Kotoinen elämämme
Varhaisin lapsuus Valkealassa

Lapsuuteni ensi ajat - vuodet -, jolloin en vielä voinut suhtautua minua ympäröivään elämään, ovat tietenkin jääneet minulta kokonaan hämärän peittoon. Äitini kertomusten kautta olen saanut kuulla näistä ajoista.

Jo ennen kuin itse osasin panna käsiäni ristiin pani äiti ne yhteen ja rukoili kanssani. Vähitellen opin sopertamaan pienen iltarukouksen lasten ystävälle Hyvälle Paimenelle Jeesukselle. Samoin äiti opetti meille aivan pienenä ruokarukouksen aterialle ruvetessamme ja syötyämme kiittämään Jumalaa ruuasta. Tämä opetus on seurannut minua läpi elämäni. Niin minusta vähitellen kehittyi rukoileva lapsi ja opin huomaamaan miten päivittäin olin Vapahtajan anteeksiantamuksen ja huolenpidon tarpeessa.

Eräänä sunnuntaiaamuna, kun äidin piti hevosella lähteä kirkkoon, hän kaipasi erikoisesti isää, jonka kanssa minä ennen olin tehnyt kirkkomatkan. Kyyneleet rupesivat vierimään pitkin hänen poskiaan. Olin tämän huomannut, mutta en ollut jäänyt neuvottomaksi. Olin sanonut: ”Älä itke äiti, nythän sinä lähdet kirkkoon ja rukoilet, että hyvä Jeesus antaa syntisi anteeksi. Ja silloinhan sinulla on kaikki." Tämä lohdutti äitiä. Hän pyyhki kyyneleensä ja kiitti Jumalaa, joka lapsen suulla oli puhunut. Monesti hän vielä on myöhemminkin ihmetellyt, miten lapsi näin pienenä jo saattoi siinä määrin rukouksen siunauksin osallistua.

Vaikka varhaisemmasta lapsuudestani Valkealassa muistan vain ani harvoja tapauksia, on joitakin tapahtumia - toiset aivan pikkuseikkoja – sittenkin jäänyt tältä ajalta mieleeni. Muistan miten äiti vei meidät sukulaistemme luo Valkealan hoviin, kuten kartanoa siihen aikaan nimitettiin. Kirkkomatkoillamme siellä aina samalla vierailimme. Siellä oli vanha arvokas Vendla täti. Äiti opetti minua syvään niiaamaan Tädille ja tervehtiessä suutelemaan hänen kättään. Oli se juhlallista, eikä ihme, että se jäi lapsen mieleen. Kodissa oli kolme täysi-ikäistä tyttöä Hanna, Salome ja Maria, mutta näitä pikkuserkkujani en tältä ajalta muista.

Ennen minun syntymistäni oli Valkealan kartanon ensimmäinen Colliander suvun omistaja Gustaf Adolf äitini isän veli kuollut. Viimeksi mainitun pojan Aleksanterin leski Vendla Appelberg hoiti tällöin kartanoa ensin yksin ja sitten apunansa nuorin poikansa Adolf Nathanael (Natte), joka oli ollut Mustialan maanviljelysopistossa, ja joka sittemmin otti yksin talon hoidon. Hänen veljensä Daniel oli siihen aikaan jo käynyt Helsingin polyteknikumissa ja toimi

insinöörinä. Otto Immanuel oli nuori maisteri ja oleskeli 1871-73 ulkomailla Erlangenissa Baijerissa tieteellisiä opintoja vartan. Hänen puolisonsa Johanna Hjelt oli hänen mukanaan ja siellä ollessaan syntyi heille ensimmäinen lapsensa. Setä Immanuel oli minun kummini ja hän toi minulle ulkomaan matkaltaan pienen kultaisen ristin.

Äidillä oli monta hyvää ystävää myöskin kansannaisten keskuudessa. Hirvisalon Anni, muuan uskovainen emäntä, oli yksi niistä, josta äiti paljon piti. Eräänä sunnuntaina äiti tuli hyvin levottomaksi ja sanoi heti lähtevänsä Hirvisaloon Annin luokse. Hän lupasi että mekin pääsisimme mukaan. ”Varmaan on jotain ikävää tapahtunut heidän kodissaan” arveli äiti. Niin olikin asian laita. Sunnuntaina olivat kaikki muut Hirvisalosta lähteneet kirkkoon. Emäntä jäi vain yksin kotiin. Silloin astuu mies äkkiä sisään. Hän oli varas ja murhaaja. Hän tarttui emännän kurkkuun kuristaakseen hänet. Emäntä makasi jo tainnoksissa. Samassa kuului aivan siltä kuin joku olisi tarttunut voimakkaasti oven ripaan. Silloin varas jätti uhrinsa ja hyppäsi ulos ikkunasta. Ei ketään kuulunut sisään. Talon uskollinen koira se oli, joka ovea röykyttäen pelasti emäntänsä hengen. Jumalalla on monta keinoa auttaessaan omiaan.

Muitakin lapsuudenmuistoja liittyy Hirvisalon kotiin. Oli pitkäperjantai. Tupaan oli kokoontunut harras ystäväpiiri viettämään hiljaisuudessa tätä suurta juhlapäivää. Me lapset olimme myöskin äidin mukana päässeet sinne. Vaikka olin niin pieni, olen saanut syvän vaikutelman näistä pitkäperjantain seuroista. Emäntä antoi minulle sokeritopasta hakatun suuren sokeripalasen. Pitelin sitä molemmin käsin ja istuin tyytyväisenä sitä nakertaen. Silloin avautui ovi. Sisään astui hiljaisena laiha, vakava mies. Hänen olemuksensa teki minuun heti erikoisen vaikutuksen. ”Vai peijaisiako te täällä vietätte,” hän virkkoi. En silloin ymmärtänyt sitä sanaa ”peijaisia”, mutta äiti sitten selvitti sen merkityksen minulle. Tuo mies kertoi myöhemmin, ettei hän voi kaskaan mitään ruokaa pitkänäperjantaina nauttia.

Vähän suuremmaksi tultuani oli äidin tapana ottaa minut syliinsä ja kertoa miten isäni kuollessaan oli sanonut: ”Olen niin iloinen, että sinulla on tuo pieni tyttönen. Hänestä tulee vielä vanhuutesi turva ja ilo.” Tämä tietoisuus on sitten kannustanut minua lapsuudestani asti ja synnynnäisesti heikosta terveydestäni huolimatta auttanut minua kestämään monissa vaiheissa. Nämä isäni jäähyväissanat ovat aina olleet minulle viitteenä velvollisuuksien tiellä. Ja äidin siunaavat hartaat rukoukset ovat läpi elämäni kantaneet ja ympäröineet minua. Uskovien, rukoilevien vanhempien lapsena olen saanut kokea runsasta Jumalan siunausta, mutta myöskin näiden rukousten velvoitusta.

Olin tunneherkkä, vilkas ja toimelias lapsi. Kodissa laulettiin paljon, isällä kun oli kaunis laulunääni. Sylivauvana jo yhdyin omalla laillani lauluun. Tämä sallittiin, sillä huusin aina mukana nuotilleen omaa jokellustani, enkä häirinnyt toisten laulamista.

Vilkkauteni ja toimeliaisuuteni vuoksi jouduin usein vaarallisiinkin tilanteihin. Olin kerrankin ryöminyt keinutuoliin seisomaan, otin posliinisen mukin pöydältä juodakseni, mutta keinutuolin heilahtaessa menetin tietenkin tasapainoni. Muki putosi lattialle – krit, krats – sirpaleiksi ja minä pää edellä sen päälle. Sain ohimooni valtimohaavan. Veri pulppusi korkealle ja huusi pelosta sen nähdessäni. Isä oli pitäjällä kinkereillä, lähin lääkäri oli Haminassa saakka. Äiti sitoi haavan ja minä nukuin rauhallisesti säikähdykseni jälkeen.

Lähellä, hyvin lähellä oli kuolema silloin. Kun isä saapui kotiin, oli hän sanonut: ”Kun tyttö kasvaa 17 vuoden ikäiseksi, ei hän tule olemaan hyvillään arvestaan.” En ole kuitenkaan tuota ohimoarpeani pahoitellut. Sehän vain muistuttaa minua Jumalan huolenpitoa ja äidin suurta rakkautta. Huolimatta siitä, ettei hän ollut saanut oppia haavojen hoitamisesta, teki hän kaiken voitavansa ja onnistuikin sitomaan valtimonhaavan.

Toimeliaana lapsena halusin aina työtä, vaikka olinkin niin pieni. Äiti pani minut pyyhkimään pölyjä. Eräs täti näki miten soittokoneen kierteisiä sivupylväitä koetin pyyhkiä. Tuo täti kysyi: ”Onkohan sinusta apua äidille?” Olin vastannut:” Olen pyyhkinyt pölyjä, niin että selkääni pakoittaa.” En tiedä, oliko hänellä vielä tämän nähtyään ja kuultuaan syytä epäillä hyödyllisyyttäni.

Hauskimpia toimiani oli saada pienillä hyppysilläni kuoria perunoita vanhalle Matti- rengillemme. Istuin hänen sylissään hänen syödessään keittiössä. Matti oli kovin hyvillään ja tapasi sanoa:” Semmoinen se meijän piiu on. Ei semmoisia muita ole.

Vanha uskollinen Matti oli usein äidin apuna ja turvana. Matti asui nuoremman rengin Taavin kanssa tuparakennuksessa. Äiti lapsineen ja palvelija asui päärakennuksessa. Äidistä tuntui toisinaan levottomalta öisin etenkin sen jälkeen kun huomattiin, että oli tiirikalla koetettu avata vierashuoneen ovea. Eräänä yönä kuuluikin vinniltä liikettä. Palvelija vakuutti sulkeneen keittiön eteisen oven ja nyt se oli selkosen levällään. ”Varkaat ovat päässeet sisään. Juokse pian Mattia herättämään”, käski äiti. Ja kyllä tyttö sai jalat alleen. Matti tuli möristen: ”Mitä varkaita siellä nyt muka olisi. Sitten hän huusi Funtus koiramme nimen ”Vuntus, Vuntus". Ja nytkös tuli Funtus kylän koiratovereineen aika kopinalla alas vinnin rappusia. Ja Matti pääsi uniaan jatkamaan.

0len jo kertonut miten aivan pienenä jouduin vaaraan saadessani haavan ohimooni. Vuosia tuon tapaturman jälkeen jouduin uudelleen yrittelijäisyyteni tähden vaaralliseen seikkailuun. Renkimme Taavi ja vanha Matti olivat päättäneet ajaa pihaltamme pois kylän vihaisen sian, kun se taas tapansa mukaan tulisi vierailemaan meille. Sian sitten tultua portti suljettiin. Pantiinpa vielä lauta sitä tukemaan. Portin vartijaksi asettivat Matti ja Taavi minut seisomaan laudalle - suuri vitsa kädessäni. Rengit ja kaksi vanhempaa veljeäni koettivat sitten kurittaa sikaa. Se ryntäsi vasten porttia, joka lensi auki. Portin avautuessa lauta luiskahti maahan, enkä ennättänyt kertaakaan lyödä sikaa, vaan putosin hajasäärin sian selkään. Sika laukkasi kylään päin niin, että rapakko räiskyi ja minä pysyttelin sen selässä pitämällä harjasta kiinni. Oli se ratsastusta! Rengit juoksivat jäljessä, mutta meidän vauhtimme oli tuimempi. Kun en enää jaksanut pysyä ratsuni selässä, putosin maantielle. Vihainen sika ei malttanut minua purra, vaan jatkoi pakoaan vinhaa vauhtia kylään päin. Takaa-ajajat sitten minut korjasivat.

Voinen ehkä tähän naurettavaan ratsastustapauksen jälkeen mainita, että sain nuorena oppia oikeatakin ratsastamista hevosella. Mutta se kuuluu vasta myöhempiin tapauksiin.

Olen monasti ihmetellyt miten moneen vaaraa jouduin lapsena. Pienenä tyttönä viimeistä vuotta asuessamme Valkealassa pääsin äidin mukana Rabelungin kartanoon Wrede perheen luo. Lähdin yksikseni joen rantaan. Kuljin kapeata lautaa pitkin kalasumpulle, joka oli joessa. Siellä oli kaloja jos jonkun näköisiä ja kokoisia. Mitäpä jos saisin ne oikein uimaan ja

pyrstöillään räiskyttämään vettä. Menin takaisin rannalle, hain kepin ja paneuduin vatsalleni laudalle, jotta ulottuisin paremmin kepilläni sumppuun. Kylläpä kalat nyt rupesivat levottomasti uiskentelemaan ja räiskyttivät niin, että säikähtyneenä maatessani laudalla äkkiä liikahdin. Lauta siirtyi paikoiltaan ja vähällä oli, etten joutunut jokeen virran pyörteisiin. Pelosta vavisten koetin laudalla maaten hiljaa peräytyä rannalle. Tästä tapauksesta en tietenkään kertonut äidille.

Pikku-tyttönä Hämeenlinnassa asuessamme olin keisari Aleksanteri II nimipäivänä illalla kauniisti valaistuja ikkunoita katselemassa. Seisoin jalkakäytävällä ihaillen erästä ikkunavalaistusta mitään aavistamatta. Silloin eräs säikähtänyt hevonen tuli täyttä karkua ja kaatoi minut maahan. Ajaja, joka ei saanut hevosta pidätetyksi, ajoi rattaineen ylitseni. Kuulin sitten pääni lähellä kaviot iskevän katukiviin, mutta en hengenvaarallisesti loukkaantunut. Minut kannettiin sitten kotiin ja huoleni oli vain, ettei äiti säikähtäisi. Jumalan varjelusta olen monesti saanut kokea. Onnettomuus on aina estynyt. Ehkäpä tietämättänikin olen ollut vaaravyöhykkeissä ja tullut varjelluksi ja autetuksi.

Lapsuuteni ajoilta Valkealassa on mieleeni jäänyt kesä, jolloin setäni Otto Stenrothin perhe vietti kesää meillä Jokelan pappilassa. Setä oli silloin pappina Helsingissä. Olipa meitä silloin lapsijoukko koolla. Sedän viisi lasta Otto, Minna, Sigrid, Hannes ja Osvald. Pienin serkkupari oli Osvald ja pieni veljeni Adlay. He leikkivät omia pikku leikkejään meidän vanhempien juostessamme ja kisaillessamme yhdessä. Osvald serkkuni, Laukaan nykyinen eläkkeellä oleva rovasti, oli hyvin tunnontarkka ja kuuliainen lapsi. Kerronpa lystikkään jutun hänestä, joka huolimatta väärinkäsityksestään kuvaa Osvald serkun tunnontarkkuutta. Kerran he leikkivät juopuneita miehiä, jotka ajoivat myllymatkalta kotiin. He olivat kuulleet tai ehkäpä nähneet, että semmoista voi tapahtua. Molemmat äitimme sattuivat seuraamaan heidän leikkiään. Pienet myllymiehet olivat asettaneet kaksi tuolia vastakkain ja pehmikettä niille. Vatsalla maaten he nyt palasivat myllymatkalta. Osvald kysyy toiselta: ”Mikä päivä tänään on?” Veljeni mainitsi jonkun viikon päivän, minkä sattui muistamaan. Osvald silloin vastasi: ”Emme silloin voi leikkiä juopuneita miehiä, se on syntiä.” Veljeni mainitsi taas jonkun viikon päivistä, mutta silloinkaan ei toisen mielestä ollut sopiva leikkiä juopuneita miehiä. Vihdoin sattui veljeni muistamaan maanantain. Hän mainitsi sen. Silloin Osvald hyvillään sanoi: ”Silloin ei ole syntiä leikkiä juopuneita miehiä.” (Saipa vapaa maanantai tai oikeuksia.) Äidit, jotka olivat seuranneet leikin menoa, olivat huvitettuja tästä naurettavasta sattumasta. Pienet leikkijät olivat sitten myllykuormallaan vatsallaan maaten nukkuneet makeasti.

Hauska tämä kesä oli meille serkkujoukolle kaikille, mutta niin pieniä olimme, että emme yhdessäolostamme ole voineet juuri mitään pysyviä muistoja säilyttää. Hannes serkkuni kertoi minulle kerran, että tästä hauskasta kesästä hänellä sittenkin on yksi muisto. Me kaikki lapset olimme saaneet luvan juosta paljasjaloin sateen jälkeen ruohoisella pihalla. Juoksimme vesilätäköissä niin että räiskyi ja se oli niin hauskaa, että vanhanakin vielä muistui. Ehkä vanhoina unohdamme olleemme lapsia, kun näemme lasten samaa iloa harrastavan.

Meidän muutettuamme Hämeenlinnan ja setä Stenrothin perheineen asuessaan Laukaassa pääsimme vastavierailulle Pellosniemen pappilaan. Siitä kesästä ja herttaisesta yhdessäolosta on meillä rakkaita muistoja. Näihin muistoihin, kuten myöhempiinkin liittyy huvimatkat seudun moniin luonnonihaniin paikkoihin. Pappilan läheisellä saarella joimme usein

hyvät kahvit ja saari saikin tämän johdosta nimekseen ”Kahvisaari”. Mieluinen huvimatkapaikka oli Saraveden korkea kallioranta ”Sarakallio” sillä kohdalla, missä yhtynyt Saarijärven ja Viitasaaren reitti sekä Rautalammen reitti virtaavat pieneen Saraveteen. Korkealta kalliolta avautui mitä ihanin näköala. Pienempiäkin retkiä saimme tehdä Kuhan- ja Kuusankoskelle jopa pitemmällekin.

Sinä kesänä eli vielä vanha ”farmorini”. Muistan hyvin hänet näiltä ajoilta. Ymmärtääkseni hän erittäin piti Hannes serkustani. Tämä otaksuma johtuu siitä, että hän toisinaan kutsui Hanneksen huoneeseensa ja minäkin pääsin mukaan. Hän oli varannut meille kahviin kastamansa korput luullen, että ne olivat meille hyvin tervetulleita. Mutta, oi kiittämättömyytemme! Meistä oli oikein vaikea syödä tuota märkää korppua ja väliin se meni sen tien, kun pääsimme vain näkyvistä.

Muutto Valkealasta Hämeenlinnaan

Kun äidin armovuodet olivat loppuneet, muutti hän lapsineen keväällä 1875 Hämeenlinnaan. Samana kesänä minä täytin seitsemän vuotta.

Äiti valmistaessaan muuttoa Valkealasta, lähetti Karl veljeni ja minut etukäteen isoäidin luo Luhankaan. Natalia täti saattoi meidät rekikelillä sinne ja Taavi renki oli kyyditsemässä pappilan hevosella. Muistan hyvin sen matkan ja muistan miten poikkesimme matkan vartella Heinolaan. Siellä mummolassa oli meidän hyvä olla, vaikka äidin ikävä toisinaan mieltä painoi. Usein saimme mennä metsätietä vanhan, ystävällisen suntion kotiin. Oli jo kevät, kun taas erään kerran tulimme sieltä kotiin. Molemmat olimme saaneet suuret lantut ”ikiomiksi”. Juostessamme tietä pitkin pyöritimme niitä edellämme. Mutta mitä näimmekään, kun pääsimme lähemmä kotia. Siellä portailla istui äiti ja hän tähyili meitä jo kaukaa nostaen hopeavarteen kiinnitetyt kakkulat ”lornjetin” silmilleen. Miten hieno ja kaunis hän olikaan ja miten herttaiselta hän näytti. Ja entä veikot. Heillä oli oikein kaupunkilaiset oljista punotut lippalakit ja tukka siististi leikattu. Aivan hämilläni minä äitiä vain ihaillen katsoin. Veljeni ja minä tunsimme itsemme maalaisiksi, metsistyneiksi ja asumme sen mukaiseksi. Mutta kaikki arkuus meni menojaan, kun kaunis, hyvä äitimme sulki meidät ”maalaislapsensa” syliinsä. Sitä vaikutusta, jonka silloin sain äidistä, en koskaan unohda.

Hämeenlinnan koti

Vietettyämme kesän isoäidin luona Ånäsin kartanossa, lähdimme uuteen kotiimme Hämeenlinnaan. Kesät vietimme aina sittemmin jossain maalla. Kesät maalla seikkailuineen veljieni seurassa alituiseen ollessani innostuin liikuntaan. Heidän kanssaan kilvan kiipesin, hyppäsin, juoksin ja kisailin oikein sydämeni pohjasta. Kun ei siihen aikaan ollut nykyaikaista, järjestettyä urheilua ja leikkiä, keksimme itse monta hauskaa kepposta. Me esimerkiksi kiipesimme nuoressa koivikossa koivuihin. Kun pääsimme lähelle latvaa, taipui koivu. Silloin jalat irti koivun rungosta ja käsin pidellen latvaoksista, lennettiin ”friikyydillä, hei ja hui” alas maahan ja nyt kädet äkkiä irti. Sitten koivu taas ojentautui vahingoittumatta. Oli tämä hauskaa menoa sentään, vaikka se ei ylöspäinkään lennättänyt.

Meidän viettäessämme kerran kesää Pälkäneellä, eräs hyvä emäntä ihmetteli, että minä tyttölapsi-parka voin olla niin ”jumalaton”. Muistan vielä miten lapsena surin sitä. En ymmärtänyt, että hän tällä sanalla tarkoitti samaa kuin sanalla vallaton. Niin, vallaton tosin olin, mutta en toki ilman Jumalaa.

Eräänä päivänä olimme menneet tallin ylisille leikkimään. Silloin vanhin veljeni tuli ajatelleeksi, että olisi aika mukavaa nuoran avulla laskea pikku-veli alas hevosen pilttuuseen. Pieni raukka pelkäsi ja rukoili armoa, kuten Josef aikoinaan veljiltään. Minä pelkäsin samoin sanomattomasti hänen puolestaan. Tästä huolimatta veljeni oli järkkymätön päätöksessään. Silloin rukoilin hädissäni, että hyvä Jumala estäisi tämän aikeen. Hän kuulikin lapsen rukouksen, sillä samassa kuulimme äidin huhuilevan:” Lapset, missä olette, joutukaa kotiin. Vieraita on tullut meille koko vaunullinen. Riensimme tervehtimään Schreckien perhettä ja kesken jäivät vaaralliset aikeet. Miten kiitollinen olinkaan silloin Jumalalle, joka oli tullut apuun.

Aikuisena olen ihmetellyt miten monesti olimme ymmärtämättömiä tahtomattamme tahallaan pahaa aikaan saada. Kerron Pälkäneen ajoilta kesäisen tapauksen. Havaitsimme erään riihen seinässä ylhäällä luukun. Siinäpä hyvä maalitaulu. Pian satelivat kivet luukusta riihen lattialle. Miten hauskaa olikaan, kun osui luukuun ja kuului kopsahdus kiven lattiaan pudotessa. Mutta hauskuus loppui lyhyeen. Emäntä tuli äidin luo ja kertoi urotyöstämme. Riihen lattialle oli levitetty puitava vilja. Voi hirmu, Kun meitä lapsia oli sopiva määrä neljä, kuin huoneessa nurkkia, sai kukin meistä paikkansa huoneen yhdessä nurkassa. Arvannee jokainen mitä sitten seurasi emännän läsnä ollessa. Kun ensimmäinen ja toinen oli saanut vitsaa, tuli sitten minun vuoroni. Kuinka olikaan, emäntä heltyi eikä sallinutkaan minun saada ansaittua osaani. ”Ei saa antaa vitsaa tyttölapselle,” hän sanoi. Sillä kertaa ainakin olin hyvilläni, että olin tyttölapsi.

Varttuneempana kerroin äidille leikillisesti tästä tapauksesta. Kehaisin, että olin ainakin kerran hyötynyt siitä, että olin tyttölapsi. Äiti oli unohtanut koko tapauksen. Kun tästä muistutin, tuli hän hyvin pahoilleen:” Voi minua, olinko niin huono äiti.” Enhän olisi tahtonut pahoittaa äidin mieltä. Koetin lohduttaa häntä kertomalla, että äiti oli käyttänyt minulle vitsaa aina tarpeen vaatiessa, vaikka se tämän kerran oli jäänyt tekemättä.

Kyllä äiti aina tahtoi kasvattaa lapsensa oikeuden mukaisesti. Hän rakasti jokaista lastaan, mutta hänen sydäntään lähellä oli erikoisesti tuo pieni heikko tyttönen. Olin todella aika heiveröinen ja ruokahaluni oli huono. Ihmekö jos äidin täytyi erikoisesti huolehtia minusta. Mutta jos hän huomasi lapsessaan pahaa ei hän jättänyt rankaisematta. Kerron häveten tapauksen, jotta äitini vakava kasvatus ilmenisi. Olin tämän tapahtuessa vielä niin pieni, etten mitään koulua käynyt. Ruoka, joka maistui minulle nirsusuulle, oli mannaryynipuuro. Kun vielä sai kaapia padan pohjasta ruskeaksi paahtuneen jätteen, oli se oikeaa herkkua. Pyysin siis kerran äidiltä lupaa sen tehdä ja sainkin. Menin tyytyväisenä keittiöön, mutta harmikseni palvelija juuri oli pataa kaapimassa ja suuhunsa pistämässä minulle luvattua herkkua. Suutuin ja puhuin pahasti. ”Padan kaapija" sanoin kademielisenä. Palvelija ilmoitti tämän äidille. Äiti käski minun heti nöyrtyä ja mennä palvelijalta anteeksi pyytämään loukkaavaa puhettani. Ei se ollut niinkään helppoa, mutta sangen terveellistä. Jälestäpäin olen ollut kiitollinen siitä, että minulla oli niin oikeuden mukainen hyvä äiti. Jospa kaikki lapset saisivat oppia anteeksi pyytämään, niin elämä varttuneempana tulisi helpommaksi.

Kesät maalla seikkailuineen

Usein vietimme pienenä ollessamme kesää isoäidin luona Luhangassa Ånäsin kartanossa. Kerran siellä kesää viettäessämme lähdimme hippasille juoksemaan isoäidin ihanasti lainehtivaan ruispeltoon. En unohda sitä hurmaa, jota tunsin, kun takaa-ajaja läheni lähenemistään rukiin tähkien somasti poskia piiskaten, minun henkeni eestä juostessani löytääkseni jossain kivilohkareen, jolle pääsi löytäjältä turvaan. Mutta ilo ei kauan kestänyt. Jo kuului kartanosta isoäiti huutavan rengille:” Kylän siat ovat päässeet ruispeltoon, joutuin ajamaan niitä pois." Mutta - oi ihme. Sieltä tulivatkin mummin omat porsaat, jotka sitten saivat hyvin ansaitun selkäsaunan.

Entä mitä sitten eräänä kauniina päivänä taas keksimme. Minulla oli esiliinani täyteen sullottuna herneenliskoja. Ne oli saatava aurinkoon kuivumaan. Mitä muuta kuin ylös vanhan rakennuksen laholle katolle. Siellä ainakin oli aurinkoa. Mentiin ylös tikaportaita. toinen veli edellä, toinen minun jäljessäni. Tikaportaista oli nappuloita poissa, joten toinen veti minua käsistä ylös toinen työnsi takaa. Pikku-veli jäi pihalla seisomaan. Astuessani katon sammaleiselle reunalle se petti ja jalkani luiskahti. Veljeni pitelivät minusta kiinni minkä taisivat, mutta varmaankin Jumalan enkelit olivat apuna läsnä. Oli täydellinen ihme, etten pudonnut maahan ja vahingoittunut. Taas kuului isoäiti huutavan rengille:” Lapset ovat katolla, tule auttamaan heitä alas.” Ja kyllä apu tosiaan oli tarpeen. sillä omin keinoin emme olisi onnellisesti rikkinäisiä tikaportaita päässeet alas tulemaan.

Varmaankin me lapset usein tuotimme isoäidille yllätyksiä ja harmia. Muistan miten me kerrankin hänen mennessään puutarhatietä saattamaan vieraitaan venerantaan. juoksimme hänen luokseen ja pyysimme, että saisimme luvan jäädä puutarhaan karviaismarjoja syömään, kunnes hän palaisi takaisin. Mutta käytimme lupaa väärin. Laskelmoimme, että ennättäisimme saada enemmän marjoja, jos kilvan poimisimme niitä talteen. Minun esiliinani levitettiin maahan ja kouramitalla riivittiin marjoja siihen. Mutta miten meidän kävikään? Isoäidin palattua takaisin rannalta, ja nähtyään tottelemattomuutemme, määräsi, että marjat oli heti kaadettava maahan. Häveten saimme pyytää anteeksi ja lähteä tiehemme. Leninkini tasku oli hämmästyessämme jäänyt tyhjentämättä. Kaikessa sovussa jaoimme sitten keskenämme tämän saaliin sen sijaan, että olisimme vieneet marjat isoäidille. Häveten olen muistanut tottelemattomuuttamme, josta äiti ei saanut tietoa, jotta olisimme saaneet ansaitsemamme rangaistuksen.

Joitakuita hämäriä muistoja on jäänyt mieleeni isoäidistä, vaikka olin silloin vielä niin pieni, kun kesäisin olimme hänen luonansa Luhangan Ånäsissa. Isoäiti oli minulle, perheemme ainoalle tyttärelle melkein puolueellisen ystävällinen. Hänen mielestään pojat kyllä osasivat pitää puolensa. Siitä kaiketi johtui, että hän minua hemmotteli. Mikäli voin mieleeni palauttaa, oli isoäiti komea vartaloinen, kohtelias ja ystävällinen käytökseltään. Hän oli hyvin vieraanvarainen ja usein hänen luonaan kävikin vieraita. Näihin aikoihin oli suurkartanoissa tapana pitää talkoita. ”Herrasväkeä” kokoontui saliin ja leikkuuväki avaraan tupaan ja syömistä ja juomista oli yllin kyllin. Kaiken lopuksi sekä salissa että tuvassa pelimannien vinguttaissa viulujaan tanssittiin. Olin ihmeissäni kaikesta tästä kuulemastani ja näkemästäni. Istuin eteisen ylisille vievälle portaalle hiljaa kun hiirenpoika ja aprikoin elämän ongelmia, huvittelun ja

elämän vakavuuden ristiriitoja. Siellä istuessani kuului viereisestä salista äänekästä ilonpitoa ja soittoa, mutta vaistosin, että tämä ei ollut oman, rakkaan äitini mielenmukaista ja että tämä ei olisi meidän kotiimme soveltunut. Houkuttelevaa olisi ollut mennä saliin uteliaisuuttani tyydyttämään, mutta voitin kiusauksen. Hiivin sen sijaan äidin luo, joka yksinään vietti iltaansa.

Huomasin jo pienenä lapsena miten isoäiti rakasti vaatimatonta, nöyrää äitiäni, pani arvoa hänen mielipiteilleen ja kunnioitti häntä tosi kristittynä.

Kesän viettomme vanhassa Ånäsissa loppuivat, kun isoäiti 1877 muutti Tammilahteen ja siellä rakennutti itselleen uuden kotitalon. Siellä mekin sitten vietimme kesämme. Isoäiti elettyään siellä kolmatta vuotta kuoli pitkällisen sairauden jälkeen marraskuussa 1879.

Luhangan pitäjässä ei meidän lapsuusaikoihin vielä ollut mitään maanteitä. Veneellä soudettiin sitä ahkerammin. Lapsinakin soudimme ja meloimme kilvan pitkiäkin matkoja, jopa Tammilahdesta aina kirkonkylään saakka tyvenessä niin kuin tuulessakin. Siihen aikaan käytettiin venheessä ruohosta tiiviiksi kierrettyä reikätappia. Kerran järven selällä ollessamme ruohotappi irtautui ja vesi rupesi pulppuamaan venheeseen. Estimme sitä minkä voimme ja äkkiä oli nenäliinani painettu reikään uudeksi tapiksi. Taasen ihme, että pelastuimme. Jumalan hyvät enkelit meitä varmaan suojelivat.

Olen kertonut varhaisen lapsuuteni liikuntaharrastuksista. Ymmärryksemme kasvaessa liikuntaharrastuksemme sen mukaan kehittyivät. Missä vain jouduimme kesää viettämään laittoivat veljeni nuorten poikatoveriensa kanssa kuntoon jonkun tapaisen juoksuradan. Samoin pystytettiin tukipylväät maahan ja nojapuut ja poikkitanko niiden varaan. Hyppyjalustat tehtiin myös. Ampumaharjoituksiakin veljeni harrastivat sen aikaisilla suurilla pyssyillä. Minä tietysti keikuin aina mukana. Sainpa yrittää ampumistakin. Silloin miehet nauroivat ja ennustivat ammuksen lentävän maalitaulun ohi Hauhon taakse. Asuimme sinä kesänä Pälkäneellä. Heidän ihmeekseen menikin luoti taulun toiseen sisärenkaaseen eikä ohitse.

Myöhemmin kehittyi nuoremmasta veljestäni koulupoikana etevä voimistelija ja urheilija. Käydessään Hämeenlinnan normaalilyseota jäivät häneltä läksyt monesti unhoon urheiluharrastusten tähden. Äidin luona asui siihen aikaan veljeni huonetoverina koulupoika Juho Kustaa Hellstén. Usein hän luki ääneen läksyt veljeni levähtäessä urheiluponnistustensa jälkeen. Tämä entinen ahkera koulupoika on nykyään meille kaikille suomalaisille tunnettu valtiollisesti ansioitunut valtioneuvos, tasavallan presidentti J.K. Paasikivi.

Ensimmäisessä kodissamme Hämeenlinnassa oli suuri sali. (Lapsen mielestä se ainakin oli suuri.) Tällainen oli tarpeen, koska äiti toimeentulokseen piti ruokavieraita. Sali on jäänyt muistooni erään pienen tapauksen johdosta. Eräänä iltana äiti lähetti minut jollekulle asialle salin takana olevaan huoneeseen. Miten pelkäsinkään, kun juoksin minkä jaksoin läpi pimeän salin. Vilkaisin aina taakseni ja koetin lohduttautua sanomalla ääneen:” Vaikka pimeässä laaksossa vaeltaisin, en pelkäisi mitään pahaa.” Niin, pienelle raukalle oli tuo iso sali todellisuudessa pimeä laakso.

Leikkitoverit Hämeenlinnassa

Hämeenlinnassa jouduimme asumaan lähellä sitä taloa missä tohtori Sibeliuksen perhe asui. Me lapset teimme tuttavuutta keskenämme ja vanhempamme seurustelivat samoin. Tohtori Sibelius oli jo silloin itse kuollut. Janne kuului erittäin musikaaliseen sukuun. Jo lapsena ilmeni myöskin hänen tavattoman musikaaliset taipumuksensa. Hänen ensimmäinen musiikinopettajansa oli äitinsä sisar vanha neiti Julia Borg. Janne ei vaan pitänyt sormiharjoituksista ja sen semmoisista, vaan soitti pianolla omia mielitekojaan. Täti Julian täytyi aina välillä varoittaa, että Janne seuraisi nuotteja, eikä unohtuisi haaveilemaan ja soittelemaan omia mielikuvitusaiheitaan. Vaikkapa hän ei pitänyt pianon soitosta, niin viulu sen sijaan herätti hänessä rakkautta, Myöhemmin hän sitten rupesi toden teolla harjoittamaan viulunsoittoa.

Pieni, vilkas, lahjakas ja mielikuvitusrikas poikanen Janne piti meitä usein jännityksessä, kun kertoi meille ylen ihmeellisiä kaskujaan. Ehkäpä useimmat olivat hänen itsensä samassa tuokiossa sepittämiä. Kun Janne oli mukana, olivat leikitkin erikoislaatuisia. Usein Janne johti leikkiä ja leikin välisinä aikoina hän kertoili Loviisan lahden rannalla olevasta Svartholman linnanraunioista ja saariston kauniista luonnosta. Jannehan oli suuri luonnon ihailija. Me olimme silmänä ja korvana hänen kertoessaan näkemisiään. Jannen hyvä ystävänsä Walter Konov asui tähän aikaan äitini luona. Hän oli silloin pieni herttainen koulupoika. Hänestä tuli sittemmin Turunlinnan museon intendentti. Janne ja Walter jäivät ystäviksi koko elämänsä ajaksi.

Äitini piti paljon sydämellisestä, avomielisestä Jannesta. Usein hän seisoi keittiössä äidin ruokakaapin ääressä nauttimassa äidin hänelle varaamaan hyvää. Muistan miten iloinen Janne oli päästyään ylioppilaaksi. Hän oli niin riemuissaan siitä, että hän nyt vihdoin saisi kokonaan antautua musiikille. Hän kertoi silloin, miten hän oli ollut jännittynyt tutkinnoilla Helsingissä. Oltuaan tutkinnolla professori Collianderin luona, hän oli heti professorilta kysynyt oliko tullut hyväksytyksi. Professori oli ystävällisesti vastannut myöntävästi ja kehoittanut hänen rauhallisesti syömään päivällisensä kaikkien tutkintojännitysten jälkeen. Tämä olikin viimeinen tutkinto. Tarvinneeko tähän lisätä, että Janne kohteliaana gentlemannina kauniisti kumarsi kiittäen ystävällistä professoria.

Minua vanhempi veljeni Karl oli hänkin Jannen hyvä toveri. Karl veljeni oli hiljainen ja erittäin vaatimaton nöyrä luonne. Vaikka me siskot kaikki olimme etupäässä isän ja hänen sukunsa puolelta perinteinä saaneet taipumusta ja rakkautta musiikkiin, oli Karl veljeni kuitenkin meitä muita suuremmassa määrässä soitannollinen. Erittäinkin rakasti hän viulun soittoa, jota hän harjoitti. Jannella ja hänellä, ollessaan normaalilyseossa tovereina oli tapana usein soittaa yhdessä viulua. Janne sanoi äidillekin, että Karl soitti niin kauniisti ja hyvin. Eräässä kirjeessä, jonka toukokuun 15 pnä 1943 sain Jean Sibeliukselta hän mainitsee Karl veljeni omanneen edellytyksiä viulunsoittoon. Hänestä Jean Sibelius samassa kirjeessään kirjoittaa ”Mielelläni minä näen, että kirjoitat Karl veljestäsi ja lisää siihen että hän omasi luonteen, joka oli puhdasta kultaa – yksi kauneimmista, joita olen pitkän elämäni aikana tavannut.” Äidistäni hän mainitsee samassa kirjeessään:” Syvästi kiitollinen olen kaikesta siitä ystävällisyydestä, jota minä poikana sain osakseni äidiltäsi.” (Olen suomentanut tämän J. Sibeliuksen ruotsinkielisestä kirjeestä.)

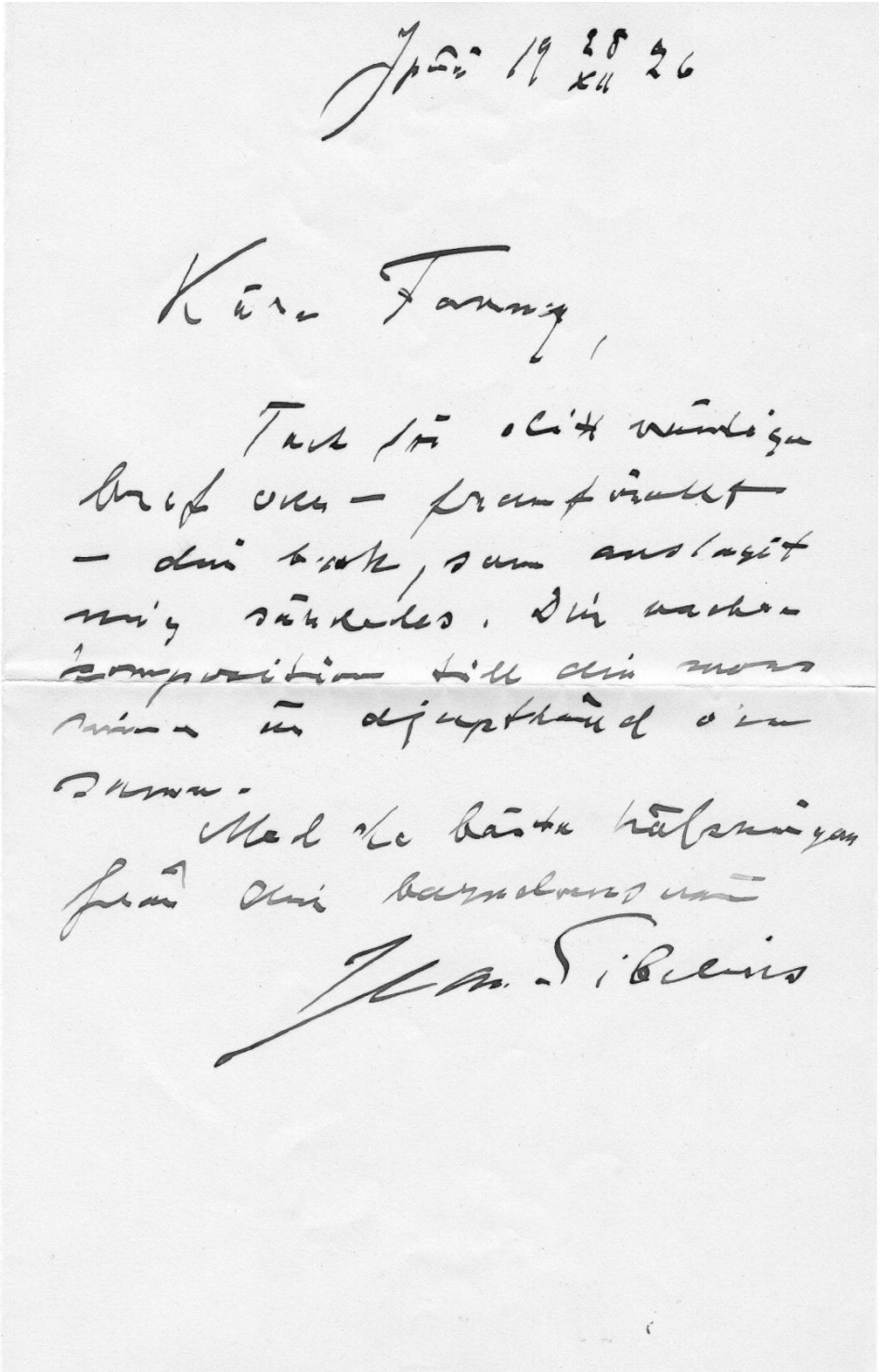

Janne Sibelius ja Fanny Stenroth olivat Hämeenlinnassa lapsuuden naapureita ja tunsivat toisensa hyvin.

Janne tuli ylioppilaaksi toukokuussa 1885. Nuorena ylioppilaana hän omaksui vanhimman setänsä nimen Jean. Yliopiston luvut eivät häntä kiinnostaneet. Viulu yhä vain otti hänen valtoihinsa. Viulunsa äänessä hän unohti kaiken muun ja eli soiton lumotuilla mailla. Ei hän malttanut sanottavasti seurustella tovereittensa kanssa. Kun joku saapui hänen luokseen oli hän herttainen ja avomielinen kuten ainakin, mutta kuinka kävikään, tarttui hän viuluunsa ja saattoi unohtua soiton maailmoihin toverin hiljakseen poistuessa.

Musiikkiopiston oppilaaksi tuli Jean Sibelius lopullisesti 1886 ja sai vihdoin musiikkiopiston oppilaana jakamattomasti antautua kaipaamansa musiikin valtoihin. Hänestä, nuoresta ylioppilaasta on sitten tullut kautta koko maailman kuuluisa suuri säveltäjänero Jean Sibelius.

Hämeenlinnassa asuessamme saimme vielä erinomaisia leikkitovereita serkuistamme enoni Karl Collianderin lapsista. Enoni eversti Karl Colliander oli venäläisen varusväen tykistön varastopäällikkönä ja asui perheineen omassa ostamassaan talossa Hämeenlinnassa. Talon puutarhassa, jossa oli mm. tekolammikko, oli meidän lasten hyvä leikkiä. Myöhemmin eno perheineen muutti Hämeenlinnan ns. Vanhaan kaupunkiin, missä oli venäläinen sotilaskasarmi, ja lopuksi takaisin itse kaupunkiin. Hänen perheessään oli kuusi poikaa Basti, Hannes, Gido, Ernst, Sigfrid ja Alexander sekä kolme tytärtä Elsa, Lydi ja Karin. Vanhin pojista kävi kadettikoulua Haminassa, muut kaikki kävivät Pietarin kadettikouluissa. Ei puuttunut meiltä seuraa, kun kuusi kadettiserkkua ja kolme tyttöserkkua oli toverinamme. Lakkaamatta olimmekin yhdessä. Herttaisia muistoja on säilynyt tältä ajalta enoni kodista ja serkuistani.

Venäläisten sotilaitten päällikkönä hänen kodissaan vieraili usein venäläinen upseeristo. Tähän aikaan oli suomalaisten ja venäläisten suhde varsin hyvä. Näistä tilaisuuksista muistuvat erikoisesti mieleeni enoni pääsiäiskutsut. Pitkä komea pöytä notkui monenlaisten ruokien ja pääsiäisherkkujen painosta. Väliin toi enoni komeita pääsiäiskakkuja Pietarista saakka. Silmät levällään me lapset katsoimme tätä ihanuutta ja vielä näitä herkkuja hauskempaa oli, kun meidän vuoromme tuli maistella ja syödä, minkä ikänä jaksoimme.

Eivät silloin ainoastaan pääsiäisherkut tuottaneet iloa lapsille. Pääsiäisenä saimme vielä leikkiä oikein hauskan leikin. Lattialle levitettiin plyyssinen salin matto. Maton jokaisen nurkan alle asetettiin rännin tapaan koverrettu puupalanen. Jokainen neljästä leikkijästä sai oman nurkkansa. Keskelle mattoa pantiin kovaksi keitetty muna ja jokainen sai munan, joka piti vierittää niin, että se sattuisi keskellä olevaan mukaan. Silloin sai sen omakseen, ja uusi muna pantiin taas keskelle. Meidän piti saada kaikki munat, jotka pääsiäispöydästä jäivät jäljelle.

Saapui sitten viimeisenä pääsiäispöydän herkkuja nauttimaan eräs sotilaskirjuri. Pöydällä oli mm. 13 munaa. Me laskimme ne kaikessa hiljaisuudessa. Sitten tirkistimme oven raosta, kuinka monta munaa meille jäisi leikkiämme varten. Mutta ei

antanut tirkistäjä hyviä tietoja. Toinen muna toisensa jälkeen meni pääsiäisvieraan suuhun ja vatsaan. Viimeisen tirkistäjän tieto oli sangen masentava. Mies oli syönyt kaikki 13 munaa ja pöydässä oli vaikka kuinka paljon herkkuja hänen varaltaan. Olipa siellä vielä pieni täytetty porsaskin omena suussa. Niin, niin, pienet lapset ja pienet surut!

Muistuu mieleeni vielä eräs jouluilta, jonka kerran vietimme enon kodissa. Jännittyneinä odotimme salin ovien avaamista. Emme edes malttaneet sytyttää valoa lamppuun. Istuimme pimeässä huoneessa jutellen ajan kuluksi. En ymmärrä, miten juuri tämä on mieleeni jäänyt. Muistan miten minä odotusajan lyhentämiseksi kerroin Palestiinasta ja juutalaislähetyksestä. Mitä suuret edellä sitä pienet perässä. Hymyilen tätä muistellessani. Mitäpä itsekään ymmärsin siitä, mutta hartaita olimme silti. – Jo avasi eno ovet. Suuri joulukuusi kimaltelevine koristeineen ja kynttilöineen aivan häikäisi meitä. Saimme jokainen m.m. lahjaksi suuren paukkukaramellin, joka makean syötävän lisäksi sisälsi joko silkkipaperissa hatun tai muita koristeita. Koristeet yllä me sitten marssimme pitkänä jonona laulaen jotain leikkimarssia, jonka jo olen unohtanut.

Venäläinen kasarmi sijaitsi Hämeenlinnan vanhassa kaupunginosassa. Lapsena ja vielä nuorena tyttönäkin käydessäni enoni luona kuljin kasarmin kautta sekä aamuisin että myöhään illoin. En koskaan tarvinnut pelätä sotilaiden sopimatonta puhuttelua tai lähentelyä. Minut nähdessään he vain kohteliaasti toistivat: ” barinja, barinja.” Tiesiväthän he, että olin heidän päällikkönsä sukulainen. Väliin me serkukset olimme kasarmissa katsomassa sotilaiden näytöksiä. Kerran eräässä näytöksessä kuului asiaan, että näyttelijän oli ennen näytöstä piilouduttava suureen leivinuuniin. Oli meillä hauskaa kun sitten iso mies kömpi uunista esille.

Serkut olivat taas vuorostaan alituisesti meillä. Pääsiäisenä herkuttelimme syömällä mämmiä syviltä lautasilta maidon kera. Äiti valmisti suuret padat mämmiä myytäväksi ja näin me saimme mämmiä melkein ilmaiseksi. Kelpasi meidän herkutella. Samoin valmisti äiti jouluisin lipeäkalaa kaupaksi ja siten saimme sitäkin halvalla kotitarpeeksi.

Oi sitä lapsuusaikaa ja miten läheisiä me serkut olimmekaan! Kun tiemme myöhemmin erkanivat, niin olemme aikaa voittaen vieraantuneet toisistamme, mutta ei konsanaan häivy lapsuutemme ja nuoruutemme ihanat muistot.

Äitini ja hänen lapsuuskotinsa

Köyhän kodin lapsena äitini oli pienestä pitäen oppinut työtä tekemään ja toisia palvelemaan. Hänen isänsä luutnantti Karl Robert Colliander suurine perheineen asui Sysmässä hoitaen Huitilan, valtion tilaa.

Perheessä oli seitsemän poikaa: Konstantin, Karl Viktor, Elis, Karl Robert, Emil, Gottlieb ja Magnus sekä tyttäret Adelaide, Adele ja Natalia. Äitini kotinsa vanhempana

tyttärenä, oli oman äitinsä apuna joka suhteessa. Veljesjoukkojaan hän monin tavoin hoivasi. Hän parsi ja paikkasi heidän vaatteitaan ja huojensi äitinsä moninaisia velvollisuuksia jo pienestä pitäen. Tuntuu lystikkäältä kertoa, että äitini kaikesta tästä huolimatta oli sittenkin lapsi, joka saattoi tehdä tuhmuuksia. Pitihän nuken saada puku, mutta hän ei ollut neuvoton. Hän meni salaa leikkaamaan äitinsä leningistä pienen kangaspalasen. Hän arveli, että ryppyjen kohdalta saisi sopivan kangaskappaleen, jota varmaan ei huomattaisi. Kylläpä tuli äitinsä yllätetyksi kun vieraisille lähtiessään puki yllensä leningin, jossa oli ammottava neliskulmainen aukko. Minulle on jäänyt se käsitys. että tämä oli äitini ainoa tottelemattomuus lapsuutensa ajoilta. Hänhän tuli jo niin nuorena voimakkaaseen herätykseen ja oli kodin ja äitinsä kuuliainen ja tunnolli-nen lapsi. Hän oli aina valmis palvelemaan ja tämä mieli oli hänelle ominaista läpi elämän. Hän oli kodin moninaisissa toimissa oppinut erittäin taloudelliseksi, säästäväiseksi ja käteväksi.

Siskopiirin vanhin veli Konstantin oli apuna nuorempien siskojensa kasvattamisessa. Itse hän oli Haminan kadettikoulussa oppinut tiukkaa järjestystä ja kohteliasta esiintymistapaa. Tätä piti nyt siskojen oppia. Hän pani pitsipäähineen päähänsä, istuutui nojatuoliin ja esitti vanhaa rouvaa. Jokainen lapsista sai sitten vuorollaan tulla hänen eteensä tervehtiä ja vastata ”armollisen rouvan” kysymyksiin. Eikä tämä ollut leikkiä, vaan täyttä totta. Äidin veljistä sitten Karl, Elis ja Magnus kävi kadettikoulussa Pietarissa, Robert junkkarikoulussa Helsingissä, Emil veljensä Konstantinin oppilaitoksessa Lappeenrannassa ja ryhtyi sitten koneenrakentajatyöhön. Gottlieb kävi Porvoon lukion, tuli ylioppilaaksi, fil. kandidaatiksi ja matematiikan ja luonnontiedon kollegaksi.

Äidin koulukasvatus ja herännäisyys

Äiti oli erittäin tiedonhaluinen. Hänen lapsuusaikanaan ei perheitten tyttären tietojen kartuttamisesta sanottavasti huolehdittu eikä heitä lähetetty kouluun. Äidin isä kuitenkin itse huolehti hänen alkeisopetuksesta ja samoin veljensä Konstantin kartutti hänen tietojaan. Vielä hän sai opettajan sedästään luutnantti Gustaf Adolf Collianderista, Valkialan hovin omistajasta. Hän joutui toisinaan pitempiäkin aikoja, jopa kuukausi määriä viipymään setänsä luona, joka oli harras kristitty. Herätysaikoihin uskoon tulleilta sedältään ja Konstantin veljeltään sai hän ohjausta uskon tiellä. Usein kirjoitti veljensä hänelle, rohkaisten ja neuvoen, miten Jumalan lapsen tulee vaeltaa. Äiti on kertonut, että Konstantin veljensä aikomuksena oli lähteä evankeliumin sanomaa viemää Aasiassa asuvien Suomen sukuisten kansojen luo. Tämä jäi toteuttamatta, kun hän nuorena lyhytaikaisen taudin jälkeen kuoli. Valkealan hovin kodissa, jossa äiti niin usein oleskeli, kuuli hän useita tunnettuja Sanan julistajia. Omasta lapsuusajastaan ja maamme herännäisyysliikkeestä, jonka kautta hän jo kuusitoista vuotiaana oli tullut uskoon, tapasi hän meille kertoa. Vahinko vain, ettei hänen arvokkaita muistitietojaan tullut kootuksi ja muistiin kirjoitetuksi.

Pastori Renqvistin synnyttämä herätys Sysmässä

Mainitsen tässä yhteydessä vielä herätyksestä Sysmässä, joka syntyi nuoren pastori Renqvistin savuttua paikkakunnalle apulaispapiksi. Kuten aina voimakkaiden herätysten aikana oli niitä, jotka saivat kokea hengellistä herätystä, mutta oli herätysliikkeellä myöskin monia arvostelijoita, jopa vastustajiakin. Äiti uskovaisena iloitsi tietenkin herätyksestä. Kerron näiltä ajoilta erään äidiltäni kuulemani tositapauksen. Erään rikkaan suurkartanon omistajan kaksi tytärtä tulivat muiden mukana herätykseen. Vanhemmat eivät tyttäriään ymmärtäneet ja olivat tästä pahoillaan. He vieläpä kielsivät heitä ottamasta osaa Renqvistin kodeissa pitämiin herätyskokouksiin. Mutta miten kävikään kerran. Vanhemmat lähtivät erääseen suureen kartanoon kutsuihin. Jotta tyttäret eivät silloin pääsisi minnekään Renqvistin kokoukseen, saivat jäädä huoneeseensa, jonka vanhemmat kaiken varalta lukitsivat. Uskollisen vanhan palvelijan kävi heitä sääli ja aukaisi salvan ja nuoret riensivät kokoukseen. Miten pitikään sattua. Pastori Renqvist pitikin silloin herätyskokoustaan saman kartanon tuvassa. Siellä olivat nyt tyttäret mukana. Heidän riennettyä sitten kotiin palvelija taas lukitsi oven visusti. – Kun sitten vanhemmat aikaa voittaen tulivat huomaamaan herännäisyyden vakavuutta, muuttuivat he myötämielisemmiksi. Jopa toinen tyttäristä sai vanhemmiltaan suostumuksen mennä naimisiin nuoren pastori Renqvistin kanssa.

Äiti oli synnynnäinen kasvattaja. Näitä kasvattajalahjojaan hän sai panna käytäntöön, kun hän perusti Helsingissä pienen alkukoulun erään toverinsa, Neiti Nordensvanin kanssa. Tässä koulussa kävivät monien tunnettujen perheitten lapset, muun muassa arkiaattori Hjeltin lapset. Koulun opettaja oli samalla lasten kotien ystävä. (Vielä vanhuutensa päivinä äiti harrasti omalaatuista opettajatehtävää. Huomatessaan jonkun vallattoman, laiskottelevan poikaviikarin, houkutteli hän hänet kotiimme, antoi kahvikupillisen tai muuta hyvää, näytti raamatullisia kuvia ja sitten alkoi tavaamisen opettaminen. Jopa vielä Heinolankin aikoina hän jaksoi tätä tapaansa jatkaa.)

Opettaja toimen Helsinkiin varmasti myöskin kannusti äitiä ajatus auttaa nuorinta veljeään Gottliebiä opinnon teillä. Niukan leipänsä hän jakoi veljensä kanssa. Äiti kertoi meille miten heidän oli pakko säännöstellä leipänsä päiväannoksiin, jotta se riittäisi aina määrätyksi ajaksi. Ei ollut kylläkään opettajan tulot siihen aikaan kehuttavia. Enoni oli läpi elämänsä erittäin kiitollinen äidilleni. Ehkä tämäkin osaltaan vaikutti, että enoni aina oli meille niin hyvä. Hän oli minulle aivan kuin vanhin veljeni. Kodissamme hän oli kesäisin missä vain kesää vietimmekään. Olihan meidän kotimme hänelle aivan kuin oma koti. Muistan hänet jo Valkealan ajoilta, kun vielä olin aivan pieni. Nuorena ylioppilaana opiskellessaan luonnontietoa eno tapasi kertoa meille lapsille illoin suuresta, avarasta maailmasta. Kesken innokkaimpaa kertomistaan aarniometsistä, puissa kiipeilevistä apinoista, kiljuvista jalopeuroista ym. saattoi hän äkkiä lähteä sen tiensä ruokailuhuoneeseen äidin luo. Me juoksimme minkä pääsimme pimeän salin läpi hänen jäljessään. Oli se jännittävää kilpajuoksua.

Oma lapsuuskotimme

Kerrottuani äidistä lapsuuskodissaan siirryn jälleen oman lapsuuskotimme muistelmiin. Sanomattoman rakas äiti, äideistä parhain, eli kokonaan lapsilleen. Äiti oli kaikessa itsensä unohtava, uhrautuva ja kaikkia palveleva. Kun pienokaisina olimme illoin päässeet vuoteeseen, luki äiti meille lasten kirjailijan ja hengellisten runojen sepittäjän Lina Sandellin ”Barnens tidning” nimistä lehteä. Tuo Täti kaukaa Ruotsissa tuli meille jo lapsina kertomustensa välityksellä tutuksi. (Kun täysi-ikäisenä vielä sain hänet nähdä ja olla hänen kodissaan niin kuin lapsi ainakin, tuli Täti minulle vielä läheisemmäksi.) Kun sitten iltarukouksen jälkeen olimme nukkuneet, saattoi äiti mennä sukulaisiin tai uskovien ystävien luo tai jonnekin hengelliseen hartaustilaisuuteen. Muuten äiti oli aina käden ulottuvilla. Hänellä ei ollut tapana päivisin käydä vieraisilla, eikä jättää meitä oman onnemme nojaan. Lauantai-ilta oli kuitenkin poikkeuksena tästä säännöstä. Silloin äiti kävi aina lähetysompeluseurassa. Miten silloin kaipasinkaan äitiä ja miten pitkä se lauantai-ilta aina oli. Yritin silloin lohduttautua laulamalla. Lauloin kerran laulun: ”Smärtans stunder ila allt ej evigt är Snart får jag och vila hos min Jesus kär.” (Tuskan hetket haihtuu, eivät kestä ainiaan, Kerran luona Jeesukseni levon saavutan.) Äidin tultua kotiin hiivin hänen syliinsä. Kerroin hänelle, miten olin häntä ikävöinyt ja miten sitten laulettuani tuli minun hyvä olla.

Äidillä oli vilkas mielikuvitus ja hän omasi erikoiset kertomalahjat. Raamattua tarkoin tuntien ja siihen syventyneenä, hän raamatun ensimmäisistä lehdistä alkaen, kertoi meille lapsille Vapahtajan elämästä ja raamatun monista mielenkiintoisista henkilöistä. Emme kaivanneet satukirjoja, sillä äidin kertomat raamatuntapaukset olivat mitä jännittävämpää satua. Miten kuulimmekaan hartaasti. Rasitimme vain liiaksi äitiä pyytämällä häntä alituisesti kertomaan, jaksoi tai ei. Muistan vielä miten hän kerrankin ruokavieraiden lähdettyä, oli heittäytynyt sohvaan lepäämään. Kuorossa kuului meidän suustamme: ”Äiti kerro meille” ja asetuimme hänen sohvansa luo. Äiti alkoi kertoa Josefista, tuosta puhtaasta, ihanasta nuorukaisesta, joka sai niin paljon kärsiä. Äiti uupuneena nukahti kesken kaiken ja unissaan oli puhuvinaan keittäjän kanssa ruokahuolista. ”Sitten Josef paistettiin pannulla”, hän vielä sai hiljaa sanotuksi. Samassa hän heräsi meidän heleään nauruun. Jokaisesta suusta kuului: ”Mamma, mamma sanoi, että Josef paistettiin pannulla.”

Vielä vanhoina me lapset istuimme hänen vuoteensa äärellä, hänen sairastellessaan ja pyysimme kuten lapsina ennen: ”Äiti, kerro meille.” Emme koskaan väsyneet kuulemaan hänen kertovan.

Kun äiti oli innokas lähetyksen ystävä, puhui hän usein meille lähetystyöstä. Juutalaislähetys oli erittäinkin hänen sydämellään. Palestiina, se maa, missä Jeesus oli vaeltanut ja ihmeitään tehnyt, oli hänelle sangen rakas ja kiintoisa. Erään kerran hän taas jutellessaan meille sanoi: ”Olisi ihanaa, jos keksittäisiin jonkunlainen kone, jossa voisi ilmassa liitää ja sieltä käsin nähdä maailman kaikkia seutuja ja nähtävyyksiä. – Silloin saisi nähdä Palestiinankin. ”Silloin äiti heti hyppäisi alas koneesta,”

sanoi veljeni leikillisesti. – Niin, silloin entisaikaan ei ollut vielä lentokoneita. Nyt niitä on. Lennetään ja hypätään alas, mutta nyt ne usein palvelevat hirvittävää sotaa ja tuottavat kuolemaa ja kuvaamatonta tuskaa. Meidän aikanamme lentokoneet jo yleisesti välittävät maailman liikennettä ja ovat monissa tapauksissa sanomattomaksi avuksi koko ihmiskunnalle.

Äiti oli innostunut pyhäkoulunopettaja. Hän piti pyhäkoulua lapsille Hämeenlinnan Punaportin kaupunginosassa. Tämän seudun lapset olivat vallattomuudestaan kuuluja. Ei silti äidille kurinpito tuottanut huolta. Hänen elävä opetuksena ja kertomuksensa valtasivat villit lapset kokonaan. Pyhäkoulujuhlissa äiti myöskin kertoi lapsijoukoille kiinnostavasti. Äidillä oli tapana usein laulaa hengellisiä lauluja kanssamme. Hän soitti harmonia ja me seisoimme vieressään laulamassa. Muistan, että olimme aluksi niin pieniä, että nenä tuskin ulottui koskettimien tasolle. Opin jo pienenä rakastamaan lauluja ja lauloin paljon. Ruotsalaisen laulukirjan ”Pilgrimssånger” kului käsissäni. Laulutoverinani oli usein minua vuoden vanhempi, pieni poikanen, Walter Konov. (Olen maininnut hänestä ja aikaisemmin puhuessani lapsuus- ja leikkitovereistamme Hämeenlinnan kodin ajoilta.) Kaikkien laulujen joukosta olimme valinneet lempilaulumme, josta näytteenä Walterin oli seuraava (suomennettuna):

Oi omansa, kun elon uuden kerran mun kylmä, kuollut sydämeni saa
ja tuskatonna kun se luona Herran saa palavasti häntä rakastaa.

Oi, onnea, kun kerran kaikin kielin soi vapahdettuin laulu riemuinen, kun valkovaatteissansa juhlamielin he saavat seistä eessä istuimen. (Suomentanut M. Sirkkola)

Lauloimme, rukoilimme yhdessä ja järjestimme kuvaelmia. Leikki ja tosi kulkivat rinnakkain. Oli se herttaista lapsuusaikaa!

Kotikoulu

Kun tulin siihen ikään, että minun tuli oppia lukemaan, kirjoittamaan ja laskennon alkeet, pääsin muutamien samanikäisten toverien kanssa kotikouluun, jonka äiti pani alkuun. Eräs kiltti opettaja – täti, äidin serkku, tuli meitä vesoja opettamaan, En juuri mitään muista tästä koulusta. Yksi tapahtuma on sentään jäänyt mieleeni. Oli ensimmäinen ”aprilli”. Meillä oli suuret tuumat ja miksei miten ”Aprillata”. ”Täti – opettaa” Keksittiinkin aihe. Riensimme ulkoa sisään ja huusimme Tädille ”Sutari tuli”. Täti tuli tietenkin ulos ja oli iloksemme kovin ihmeissään, kun ei ollutkaan sutaria. Me huusimme täydestä kurkusta ”Aprillia, aprillia.” Seuraavassa tuokiossa me taas neuvoteltuamme menimme sisään Tädin luo ja ilmoitimme: ”Kuvernööri tuli.” Tädin hämmästys uudistui taas ja meilläkö oli hauskaa, kun jälleen saimme Tätiä aprillatuksi. Miten olimmekaan taitamattomia.

Kotikoulun läpäistyäni pääsin sitten neiti Savoniuksen valmistavaan kouluun. Siellä oppilaat istuimme pitkän pöydän ympärillä. Pöydän päässä istui opettaja. Siihen aikaan opetettiin näin pienille muiden aineiden lisäksi ulkolukuna katekismusta. Eikä siihen liittynyt pienintäkään selitystä. Opettaja, neiti Savoniuksen vanha äiti, istui pöydän päässä kädessään karttakeppi, jolla hän aina osoitti sitä jonka piti ladella ulkoa katekismusläksynsä. Muita aineita opetti eräs nuori opettajatar, josta pidimme paljon.

Miten onkaan lapsi tässä iässä altis toverien vaikutuksille. Olin hyvän äidin hoivassa ollut kiltti lapsi kotona, mutta miten kävikään nyt. ”Sinun pitää syödä karamelliä tunnilla”, neuvoivat toverit minulle. Kysyin: ”Mitä sitten, jos opettaja kysyy läksyä?” ”No, silloin ensin sylkäiset karamellin suustasi ja sitten nouset vastaamaan”, kuului neuvo. Miten yksinkertaisia olimmekaan. Ikävä vain, että pahaan oppii pikemmin kuin hyvään. Pian unohtuivat sitten nämä kujeet minulta ja samoin ruotsinkielisessä koulussa käynti.

Kouluikään tultuamme äidillä oli entistä useammin tilaisuus vastaanottaa pieneen kotiimme sukulaisia ja ystäviä ja käydä heidän luonaan. Muistan miten hauskaa oli mielestäni kun äidin nimipäiville, Karolinan päiville, tuli monta vierasta, muun muassa Schreyn tädit, neljä äidin serkkua. He toivat usein minullekin, äidin kaimalle ”pikku Karolinalle” jonkun soman lahjan. Seuraavana päivänä oli nuorimman veljeni syntymäpäivä ja hän sai päivänsä kunniaksi äidin nimipäivärinkelin tähteet ja pikkuleipiä. Hieman itsekkäistä syistä me kaksi tosiaan odotimme äidin Karolinan päivää. Eräs äidin läheinen ystävä oli myös Täti Julia Borg. Hän oli Janne Sibelius´en äidin sisar ja Jannen ensimmäinen soitonopettaja. Heidän kodissaan äiti usein vieraili.
Kun äiti kerran tuli Sibeliusten perheestä, kertoi hän siellä tavanneensa Mathilda Wreden veljen, vapaaherra Henrik Wreden. Hän oli silloin matkustellut Siperiassa jaellen raamatuita ja hengellisiä kirjoja vangeille. Paljon kurjuutta oli hän matkoillaan siellä nähnyt. Siperiasta kertoi hän tuoneensa lahjoja kaikille omaisilleen, mutta kauneimman lahjan, kallisarvoisen turkiskauluksen oli hän tuonut Mathilda sisarelleen. Tätä kertoessaan hän naurahtaen oli sanonut: ”Rakastihan Josef Benjamia eniten.” Vuosia myöhemmin, äidin oltua jälkeen kutsuissa mainitsemassani perheessä, vieraili siellä silloin taas vapaaherra Wrede. Kuuntelin jälleen mielenkiinnolla, mitä äidillä oli kerrottavaa. Kehittyneempänä ymmärsin nyt paremmin niitä oloja, joissa Wrede oli toiminut kaksi ja puoli vuotta Englannin ja Ulkomaan Bibliaseuran palveluksessa, levittäen sinä aikana 23708 raamattua ja perustaen raamattuvarastoja Siperian kaikkeen kahdeksaan kuvernementtiin.

Siirryn taas kertomaan äidistä. Hänellä oli erittäin hyvä muisti ja kuten jo olen aikaisemmin maininnut harvinaisen elävä mielikuvitus. Hän osasi hengellisiä ja muita runoja suuret määrät. Olipa vahinko, etten saanut periä äidiltä tätä äitini lahjaa. Mutta vaikka arkailin, kun tuli oppia runoja ulkoa, niin rakastin runoja jo lapsuudesta asti. Paitsi hengellisiä runoja oli Topelius´en runot minulle mieluisia. Luin *Ljungblommor* (Kanervakukkia) runokirjaa. Lapsellisia merkintöjäni mielirunojen ”En liten tid”, ”Lärkrösten i maj”, ”Jag älskar ej verlden” y.m. kohdalla on vieläkin runokirjassa.

Runojen oppiminen oli minulle silti koulussa peloittavaa. Pelkäsin, että joku sana voisi yhtäkkiä unohtua, vaikka olisin miten paljon tahansa koettanut ulkoa oppia runon. Sitten tuli loppumaton tauko. Se oli selviö. Olin hyvin arka lapsena ja pelkäsin aina epäonnistuvani ja etten osaisi suorittaa minulta vaadittavaa velvollisuutta. Eikä vain runojen oppiminen ollut minulle huolena. Yleensä en rohjennut koulussa viitata ja vastata opettajan kysymyksiin, ellen muistanut missä kohdassa tuo kysytty asia oli. Ehkenpä tämä ei johtunut sittenkään vain arkuudesta, vaan siitäkin, että minulla on n.s. näkömuisti ja että siis helposti kysymyksessä olevat asiat paikallisina kirjassa painuivat mieleeni. Samoin aineiden kirjoittaminen huolestutti minua siinä määrin, etten rohjennut jättää sitä edes päiväksi eteenpäin. Samana päivänä jolloin saimme aineen koulussa minä aina sen kirjoitin edes luonnoksena. Tämä arkuus on vielä myöhemminkin minua vaivannut. Kun päätin hakea Heinolan seminaarin opettajakasi en edes tohtinut hakea tätä virkaa, etten ensin kokeilisi saisinko syntymään opetusnäytteisiin vaadittavaa esitelmää, Kirjoitin sen kokeeksi, vaikka sitten kun tosi tuli eteen, teinkin sen uudelleen.

Laulu ja soitto kuului kodin ohjelmaan. Äiti osasi kotitarpeeksi soittaa. Arkena ei häneltä riittänyt aikaa tähän, mutta toisin oli sunnuntaina. Toisinaan hän sittenkin arkitöittensä lomassa istahti harmoninsa ääreen ja soitti ja lauloi jonkun hengellisen laulun. Näistä lauluista teki varsinkin eräs minuun syvän vaikutuksen. Laulun jokainen ensimmäinen säe alkaa kysymyksellä: ”Lever du (Elätkö). Liitän tähän laulun pari suomenkielistä säettä.

Elääköhän uskon kautta Herra Jeesus sielussas? Elon kirjaan kirjoitettu ootko taivaan asukas?
Sielu kulta elätkö? Kuule oi, Jumalalle elätkö? Vastaa jo.
Elänköhän kunniaksi Herran, hiljaa tyytyen,
nöyrä hänen hengessänsä, sanastansa riemuiten? Tullos Jeesus asumaan ainiaan, sydämeeni asumaan ainiaan.

Erästä hengellistä laulua *Kiitä Jeesusta ain´ hän on Paimen parain* (H.l. ja v. N:o 263) äiti myös lauloi usein. Sitä laulua nimittivät veljeni vielä vanhoinakin äidin lauluksi. Äitiä muistellen meillä oli tapana sitä yhdessä laulaa.

Ei mitkään uhraukset olleet liian suuret äidille, kun hänen tyttönsä kehitys ja edistäminen oli kysymyksessä. Äiti oli isältä saanut lahjaksi harmonin. Se oli tietenkin hänelle hyvin rakas. Siihen liittyivät muistot niiltä ajoilta, jolloin is ja äiti olivat äidin soittaessa laulelleet yhdessä. Tämän rakkaan harmonin hän kuitenkin lapsensa tähden vaihtoi pianoon, jotta saisin ottaa soittotunteja ja oppia soittamaan. Kun veljeni Karl soitti viulua, niin säestin häntä. Nämä ovat onnellisen lapsuuden rakkaita muistoja.

Elämäni varrella olen sitten yhä edelleen ajoittain ottanut oppitunteja soitossa. Vanhan soittokoneemme (klaveerin) möimme Jyväskylään muutettuamme ja hankimme sitten kaunissointuisen, nykyaikaisen pianon. Sitä soitellen on se elämäni varrella tuonut paljon iloa ja lohtua!

Sunnuntaisin oli äidillä enemmän aikaa sekä lauluun että Jumalan sanan kuulemiseen, jonka ääreen hän meidät kokosi ellei hän mennyt kanssamme kirkkoon. Sunnuntai aamuisin heräsimme siihen, että äiti soitti ja lauloi. Ensimmäisenä hän tavallisesti lauloi virren: ”Nyt ompi pyhäsabatti --- (vanha v.k. N:o 167). Se toi pyhätunnun kotiin. – Arki- iltoina äiti tavallisesti luki meille jostain selityskirjasta lyhyen mietelmän esim. Tuomas Kempiläisen kirjasta ”Kristuksen seuraamisesta”. Äiti ei myöskään sunnuntaisin taloustöissä liioin puuhaillut. Palvelijatkin piti saada olla mikäli mahdollista, vapaana. Rauha ja hiljaisuus antoi leimansa kotimme pyhäpäivän viettoon.

Miten hellää huolenpitoa äiti pitikään kaikessa tytöstään. Sitä en voi kyllin ihmetellä. Olin kerran sattumalta saanut käteeni erään kirjan, jota äiti epäili minulle sopimattomaksi. Kävin silloin jo suomalaista tyttökoulua. Mitä hän taas keksikään. Hän ehdotti, että keskustelisin koulun johtajattaren Iida Yrjö-Koskisen kanssa, joka tuntee kaunokirjallisuutta. Hän voisi ehdottaa minulle sopivia, hyviä kirjoja luettavaksi. Tämähän antaisi minulle aihetta asiaan johtajattaren luo. Ei ollut vaikea äidin neuvoa seurata. Mielelläni tottelin äitiä. Mutta – oi – aina en ollut äidilleni niin tottelevainen kuin olisin halunnut olla sanomattoman hyvälle äidilleni. Kerrankin, kun luin ahkerasti koululäksyjäni ja äiti oli pitkänään vuoteella, pyysi hän minua laittamaan tulet uuniin. Nousin tosin kyllä heti sen tekemään, mutta minua harmitti, kun täytyi jättää lukeminen kesken. Kun uunin ääreen kyyristyin valkeata sytyttämään, näin kuinka väsyneeltä ja sairaalta äiti näytti. Häpesin ajatuksiani ja itkin itsekseni. En luullut että äiti sitä huomaisi. Mutta huomasipa ja sanoi niin herttaisesti: ”Lapsi parka, onko sinun noin ikävä kesken lukujasi nousta tulta laittamaan? Jos olisin sen arvannut, en olisi hennonut pyytää sinua.” Oi, miten äidin rakkaus minua nöyryytti. Miksi en sanonut silloin todellista syytä hänelle itkuuni.

Äitiä muistellessani tulevat ennen kaikkea mieleeni kodin herttaiset joulujuhlat. Joulun viettomme olivat hyvin vaatimattomia ja lahjamme sen mukaiset. Kun me sisarukset olimme kaikki vielä pieniä ja ymmärtämättömiä, tahdoimme kuitenkin antaa jonkun lahjan äidille. Äiti selitti kyllä, että paras lahja, jonka voisimme hänelle antaa, olisi, jos tahtoisimme kasvaa hyviksi lapsiksi. Mutta sehän ei mielestämme ollut mikään lahja. Saimme äidiltä sitten kokonaisen markan tähän tarkoitukseen. Menimme aika tärkeinä kirjakauppaan. Pulmallista oli tietää, mikä kirja olisi äidille sopiva ja tervetullut. Kesti meidän sitä tuumata. Mutta apu tuli. Luimme erään pienen kirjan kansilehdeltä nimen Berg. Siinä sopiva lahja arvelimme. Olimme kuulleet äidin mainitsevan tämän nimen eräästä heränneiden pappismiehestä puhuessaan. Emme ymmärtäneet kirjan sisältöä tarkata kirjaa ostaessamme. Ja mitäpä me olisimme siitä ymmärtäneet, kun olimme niin pieniä. Äiti oli tietysti yllättynyt ja iloinen lahjastaan. Ja me olimme mielissämme, kun niin oikein osuimme valitsemaan lahjan. Vasta myöhemmin, kun älymme oli kehittynyt, nauroimme kaikki tälle lahjalle. Kirja oli nimittäin raittiuskirja, kohdistettu alkoholisteille. Olihan tämä hieman hullunkurista.

Suuria rahoja emme totta tosiaan käsitelleet. Merkkitapaus meidän lasten elämässä olivat markkinat. Silloin saimme 10 p. tai korkeintaan 25 p. lasta kohti. Siellä

markkinakopin ääressä seisoskelin sitten pitkät ajat katsellen herkkuja ja tuumaillen mitä olisi edullisinta ostaa. Ostaisinko ns. ”prenikan” tai ehkä pienen tulitikkulaatikon kokoisen rasian, joka sisälsi ”tipuryyniä”. Sitä kesti kauan aprikoida.

Mutta joulustahan on minun tarkoitukseni kertoa. Äiti tapasi sanoa, että vain kerran vuodessa on joulu. Silloin hän ei ollut niin säästäväinen, kuten muulloin. Leivoimme piparkakkuja, joulutorttuja ja muuta hyvää. Äiti valmisti aina jouluksi lipeäkalaa myytäväksi ja täten saimme omat joulukalat huokeammalla. Miten hauskaa olikaan lapsena jululoman tultua äidin kanssa hääräillä keittiössä. Vaatimattomat olivat sittenkin joulunviettomme. Äidin lahjatkin olivat sen mukaiset. Saimme lahjaksi vain jotain pientä tarpeellista ja lisäksi yhden pienen kuvakirjan tai leikkikalun. En koskaan unohda sitä jouluiltaa, jolloin äiti avasi oven ja näimme joulukuusen kimaltelevan ja ylhäällä kuusen oksalla oli nukke. Ojensin heti molemmat käteni sitä kohti. Miten ihanat kaikki joulut olivatkaan, kun meillä oli oma kultainen äiti ja hän teki meille joulun todelliseksi jouluksi. Me lauloimme joululauluja ja sitten äiti luki meille joulun lapsesta Jeesuksesta. Oman kuusemme kynttilät loistivat ja kilvan niiden kanssa meidän lasten silmät. Eikä vain lapsuusaikamme joulut olleet meille niin erittäin rakkaat. Niin kauan kuin äiti oli elossa, koetimme aina yhdessä viettää joulumme. Äidin ja minun asuessa Jyväskylässä, riensivät veljeni jouluksi kotiin. Naimisiin mentyään ja perheellisinäkin tuli nuorin veljeni aina viettämään joulua äidin ja sisaren luo. Joulu tuntui vain joululta vain vanhassa rakkaassa kodissa. Vanhin veljeni perheineen kävi sen sijaan tavallisesti kesäisin kotona. Silloin he nauttivat äidin luona olosta ja Heinolan viehkeästä luonnosta.

Veljeni olivat minulle ainoalle sisarelleen erittäin hellät. Aina huolehtivat parhaastani. Lempinimellä ”Kaisu” nimellä minua usein nimittivät. Pidin heidän huolenpitoaan aivan asiaan kuuluvana, enkä sitä huomioinut. Toiset sitä ihmettelivät ja huomauttivat minua siitä. Veljeni Karl, joka oli luonteelta hyvin sydämellinen, kuoli nuorena maisterina, jättäen ainiaaksi syvän kaipuun sydämiimme.

Köyhän kodin siunaus

Olen aina ollut suuresti kiitollinen Jumalalle siitä, että Hän antoi minun kasvaa pienessä, köyhässä kodissa. Muistan erään kerran varhaisesta lapsuudestani, jolloin äidin toimeentulo oli hyvin ahtaalla. Se oli ihan alkuaikoina Hämeenlinnaan muuttomme jälkeen. Silloin äiti meidän kanssamme rukoili taivaallista Isää auttamaan. Jumala kuuli rukouksen. Äiti sai odottamattomalta taholta kipeästi tarvitsemansa rahalahjan. Silloin äiti taas kutsui meitä rukouksessa kiittämään taivaan Isää hänen lahjastaan. Köyhän kodin lapsena elämäni koko katsantokantaan tämä on vaikuttanut ainiaaksi.

Olleessani pieni tyttönen, tahtoi eräs enoistani, joka oli varakas, ottaa minut puoleksi väkisin ottolapsekseen. He lupasivat äidilleni antaa minulle hyvän kasvatuksen, rikkautta ja kaikkea, mitä vain voisin toivoa. Äiti ei sittenkään voinut luopua pikku

tytöstään. Uudessa kodissa olisin saanut kaikkea mitä maailma olisi voinut tarjota. Äidin lapsena opin Jumalan valtakunnan rikkauksia pitämään maallisia arvokkaampina.

Koulukasvatuksen rinnalla huolehti äiti siitä, että perehdyin kotitalouteen. Koulutyön esteeksi ei silti käytännöllinen työ saanut tulla. Kesäisin ja muinakin loma-aikoina kävin äidin talouskoulua. Äidin talousopetus On tietenkin elämässäni ollut suurena apuna. Ja sainhan jo nuorena tyttönä panna saamani opetuksen käytäntöön ja edes jossain määrin helpoittaa äidin työtä. Sain syksyisin leipoa, keittää, hillota marjoja ja auttaa säilykkeiden varastoimisessa talven varalle. Ja kylläpä näillä valmisteilla oli menekki, kun äidin toimeentulomme tähden oli pidettävä koululaisia vuokralaisinaan.

Kesäimme vietot

Olen jo aikaisemmin kertonut eräistä varhaisemman lapsuutemme kesäin vietoista. Useimmiten olimme kesäisin Luhangassa. Kun isoäidin kuoltua enoni Lennätinpäällikkö Emil Colliander 1879 osti Tammilahden kartanon, oli se jatkuvasti jonkun vuoden kesäkotimme. Perheemme jäseninä oli Emil enoni puolison kuoltua hänen pieni kultainen Jenny tyttärensä ja kouluiässä oleva sisarensa Nadja. Ollessamme kesäisin Tammilahdessa kävi enoni Emil aina tervehtimässä meitä. Pieni herttainen Jenny oli äidin ja meidän siskojen silmäterä. Suuri oli kaipauksemme, kun enon mentyä myöhemmin uusiin naimisiin meidän oli pienestä ”siskostamme” erottava. Tyhjältä tuntui sekä kaupungin että Tammilahden kesäkoti, kun Jenny oli poissa.

Siirryn nyt kertomaan kesämatkoistamme Tammilahteen. Pitkä juna ja laivamatka Hämeenlinnasta aina Tammilahteen saakka oli mielestämme hauska. Se ikään kuin kuului oleellisena osana kesän viettoomme. Paluumatka syksyllä takaisin Hämeenlinnaan peloitti minua pienenä ollessa sitä vastoin. Toisinaan ei ”Lahti” laiva laskenutkaan Judinsalon siltaan. Silloin meidät vietiin soutuveneessä laivalle. Suuret punaiset laivan siipipyörät loiskuttivat niin peloittavasti laiva pysähtyessä. Sitten oli vielä noustava köysiportaita ylös laivan kannelle.

Äidille tuotti matkamme huolta ja puuhaa. Kun ei siihen aikaan Tammijärvellä vielä ollut mitään kauppaa, oli pakko viedä ainakin osittain muonaa mukaan kesän varalta. Lapset ja paljon kimssuja ja kamssuja oli siis Hämeenlinnasta saakka kuljetettava maalle. Kun äidin kukkaro oli laiha, oli hyvin vaatimattomasti matkustettava. Mutta hauskaa ja huoletonta meillä lapsilla silti oli. Laivamatkan Vesijärveltä Judinsalon siltaan teimme etukannen matkustajina. Lahti laivan keskuksessa oli siihen aikaan suuri tavaralavitsa. Sinne äiti sijoitti meidät rinnan ja peitteli meitä lämpimiksemme. Kun laivan piippukin oli lähellä, oli meillä mielestämme mukavat olot. Emme edes havitelleetkaan mitään salonkipaikkoja. Judinsalon sillalta jatkoimme sitten matkaa suurella veneellä lähes 30 km aina Tammijärven pohjukkaan saakka.

Judinsalossa tapasimme aina äidin hyvän ystävän Jutilan emännän. Hänen kodissaan Jutilan kartanossa saimme aina mitä lämpimämmän vastaanoton. Kesämatkoillamme sekä tullen että mennen me aina tapasimme hänet. Jos emme ennättäneet poiketa Jutilaan saakka, niin hän tuli majataloon, joka oli laivasiltaa lähempänä. Eräs ilta majatalossa on jäänyt mieleeni. Äiti oli pannut minut edeltä käsin leveään sänkyyn nukkumaan. Mutta miten kävikään. Kun äiti ja emäntä menivät yöpuilleen, niin äiti muitta mutkitta nosti minut lattialle. Sinne huoneen nurkkaan hän oli pannut minulle pehmikettä. Voi sentään miten minä silloin olin loukkaantunut, kun minua niin kovasti kohdeltiin. Tunsin itseni niin hyljätyksi, kun en saanut äidin vieressä maata.

Äitini nuorin veli Gottlieb-eno vietti tavallisesti kesät meillä. Äidin oli tapana enon saapuessa sanoa: ”Nyt tuli eno ja nyt tuli meille kesä. ”Hän toi aina iloa ja toimintaa tullessaan. Me pidimme kaikki hänestä hyvin paljon ja hän tahtoi ehkä osoittaa kiitollisuuttaan äidille olemalla vuorostaan hyvä meille. Kerronpa esimerkin siitä. Sain enolta jo tyttökoulun toisella luokalla ollessani hopeisen taskukellon. Se oli ihmetapahtuma. Siihen aikaan ei koululaisilla ollut tasku- tai rannekelloja, kuten miltei jokaisella nykyään. Mutta se oli toisessakin suhteessa ihmekello. Pienenä ymmärtämättömänä lapsipahasena ollessani Valkealan kirkossa äidin kanssa rukoilin, että Jumala kaikkien hyvien lahjojen antaja, lahjoittasi minulle kellon. Olin kaiketi nähnyt jonkun leikkikellon. Muistan vielä miten katsoin ylös kirkon kattoa kohti odottaen, että pyytämäni lahja jo tulisi. Kyllä se tulikin, vaikka ei juuri sinä hetkenä eikä siten kuin typerä lapsi arveli. Oli se ihme, että minulla köyhällä koulutytöllä oli oma kello. Miten olinkaan onnellinen ja kiitollinen enolle.

Monin tavoin enoni aina meidän parastamme harrasti. Kesät hän meille suunnitteli hyödyllisiksi ja silti virkistäviksi ja iloisiksi. Sain paljon neuvoa ja apua häneltä kouluaikanani. Luonnontieteen ja matematiikan opettajana hän kesäisin aina kokoelmiaan lisäili. Kokosimme kasvia ja sain oppia niitä tutkimaan ennen kuin koulussa tätä vaadittiinkaan. Haimme hyönteisiä ja näkinkenkiä, joita sain hänen kokoelmiinsa järjestää. Muistan vielä miten tuntui pahalta, kun kerran otin ruman suurivatsaisen kovakuoriaisen käteeni. Huudahdin ”fyi”. Ruotsiahan kodissani siihen aikaan puimme. Eno sanoi: ”Ei mistään mitä Jumala on luonut saa sanoa fyi. Nyt saat siitä hyvästä rangaistukseksi panna neuloihin kaikki kokoamani hyönteiset ja asettaa ne korkkilevylle.” Totuin käsittelemään yhtä jos toista. Osasin ottaa käsiini vikkelän sisiliskon. Eipä tästä mitään varsinaista hyötyä ollut, mutta ainakin kerran aika hauskaa.

Koulutoverieni kanssa vaelsimme niittyteitä eräänä sunnuntaina aamuna Vanajan kirkolle. Nappasin käteeni sisiliskon. Ei ollut aikomukseni peloitella heitä. Tahdoin vain näytellä heille tuota pientä vilkasta elukkaa. Kun tytöt näkivät sen, niin he kirkaisivat ja lähtivät juoksemaan pakoon minkä ennättivät. Tietenkin käytin hyväkseni tilaisuutta ja käsi ojossa sisilisko kädessä juoksin jäljessä. Huvittihan toki nähdä miten he pelkäsivät. Oli sekin kirkkomatka.

Eno piti aina huolta siitä, että sain kehittyä ja että meillä kaikilla oli hauska ja virkistävä kesä. Eräänä kesänä kun taas vietimme lomaa Tammilahdessa, sai eno Gottlieb päähänsä, että hänen piti oppia tanssimaan. Hän oli epämusikaalinen ja hidasoppinen tanssimaan. Minä sain hänen ”daaminaan” hyppyttää häntä polkassa ja liidellä valssissa. Kun väsyin tähän ”työhön”, hän tuolin kanssa tanssi voimansa perään. Oli sitä hauska katsella. Luonamme vieraili usein muita nuoria. Eräs nuorukainen oli erittäin tervetullut, sillä hän oli oikein ylioppilas ja arvokkaampi herra kuin veljien koulupoikatoverit. Varsin lapsellista oli sittenkin meidän ilonpitomme. Se minun mukana oloni loppui sitten, kun rippikouluaika vakaannutti mieleni ja elämän velvoitukset astuivat eteeni.
Ne pitkät venematkatkin, jotka kuuluivat Luhangan kesän viettoihin, olivat aina mielestämme mukavat ja hauskat. Varsinkin oli asianlaita niin, kun eno oli mukana. Hän istui aina perää pitäen ja minulla oli aina paikka matalalla laudalla häntä lähinnä. Näillä venematkoilla hän opetti minulle väliin yhtä väliin toista.

Olen suuressa kiitollisuuden velassa hänelle. Luonnontieteen ja matematiikan kollegana hän elämänsä loppupuolella toimi Heinolan alkeiskoulun opettajana.

Luhangan kesien vietoista oli yliveto sittenkin se kesä, jolloin ollessamme vielä aika lapsellisia Colliander-serkut myöskin olivat siellä. He asuivat eräässä talossa aivan lähellä Tammilahden taloa. Silloin mellastimme heinäladoissa, hyppäsimme kilvan alas ladon katolta ja kulkiessamme kapeata siltaa joen yli lykkäsimme toisiamme jokeen. Kun me tytöt putosimme jokeen, niin leveä hame nousi kellomaisena pinnalle. Me kuvittelimme olevamme lumpeenkukkia. Hyvän enoni mielestä olimme toisinaan liian vallattomia. Muistan miten hän kerrankin turhaan etsi meitä saadakseen meitä neuvoa. Kun huomasimme hänen tulevan, hiivimme joutuin heinälatoon ja peittäydyimme syvälle heiniin. Eno tuli ladon ovelle, yskäsi kuten hänen tapansa oli, tähysteli meitä turhaan ja meni matkoihinsa. Silloin tulimme kätköistämme esille.

Toisinaan vietimme kesälomat myös eri seuduilla Hämeenlinnan lähistöillä. Niinpä eräänä kesänä asuimme Tyvännössä Lusin kartanossa. Siellä asui Hämeenlinnasta pari muutakin perhettä kesää viettämässä. Samana kesänä asui enoni suuri perhe Hattulassa Korelan talossa. Heidän perheensä nuoret kadetit kävivät Lusissa luonamme vierailemassa. Oli meitä siis suuri joukko nuoria. Hauskat yölliset kravustamis- ja kalastusmatkat nuotiotulineen kuuluivat kesänviettoomme. Veljeni urheilivat myöskin ahkeraan ja ohjasivat paikkakunnan nuoria miehiä ja poikia urheilemaan. Juoksurata raivattiin eräälle läheiselle saarelle ja pihamaan läheisyyteen pystytettiin voimistelutelineitä.

Omalaatuiseksi ja rattoisaksi tuli meille kesä 1883, jolloin täytin kuusitoista vuotta. Sinä kesänä asuimme Hauhossa Rantala nimisessä kauniissa huvilassa. Jouduimme sinne siten, että kuvernöri Ammont´in sisar ”armollinen rouva” Tetgren oli vuokrannut tämän huvilan kesäasunnokseen. Hän ei rohjennut siellä asua yksin vaan pyysi, että äiti suurine poikineen tulisi sinne asumaan. Mikään vuokra ei tullut kysymykseen. Kelpasi meidän siellä viettää kesäämme. Kerran tuli kuvernöri Ammont

tervehtimään sisartaan. Olin juuri leiponut vehnästä ja hyvilläni olin, kun sain korkeille vieraille tarjota lämpimäisiä. Enpä ole semmoista tapausta unohtanut. Ei ollut pitkää matkaa Rantalan huvilasta Hauhon rovastilaan ja ahkeraan me nuoret seurustelimmekin.

Kouluajoilta muistan, että kotien kutsut ja juhlat olivat minusta mieluisia. Eräänä kesänä panimme toimeen kansanjuhlat ja teimme usein pitempiä kävely- ja ajelumatkoja. Talvisin olivat retket taas aika hauskat. Silloin ajelimme Hämeenlinnasta aina Hauhon rovastilaan saakka. Perillä saimme herttaisen vastaanoton ja siellä oli leikki ylinnä. Tietenkin näin läheisinä kesänaapureina suunnittelimme nyt yhteistä huvimatkaa ja tällä kerralla päätimme lähteä Kangasalle. Rovastilan nuoret sisaret Jenny ja Alma ja heidän veljensä Leonard olivat läheisiä tovereitamme. He sekä kaksi vanhempaa veljeäni ja minä lähdimme sitten huvimatkalle. Laitoimme suuret työrattaat hauskaksi lehtimajaksi pystyttämällä nuoria koivuja sen ympäri. Ei ollut rattaissa linjaalia, vielä vähemmän kumirenkaita, kuten nykyään, mutta mennä jyskytimme iloisina määrämme päähän. Kangasalla kävimme sitten kaikilla kolmella harjulla. Harjulan harjulla lauloimme tietenkin ”Mä oksalla ylimmällä”. Hauska matka olikin, vaikka eväiden loputtua nälkäisinä ja Matti kukkarossa palasimme kotiin. Iloisina laulelimme vain:

”*Det kom ett herrskap från en ö. Fadirallaa. De hade knappast en kaka bröd. Fadirallaa.*” (*Jo saapuu seurue kotihin – heipparallaa. Kun on sen loppunut leipäkin. Heipparallaa.*)

Kesänä 1885 asuessamme Hauhossa Leppäniemen talossa olimme taas usein yhdessä rovasti Lindelöfin nuorten kanssa. Silloin minua kiinnosti ajatus pyrkiä syksyllä voimisteluopistoon ja lueskelin sille alalle kuuluvaa kirjallisuutta. Hyvä enoni taasen innosti kuten aina.

Erityisiä muistoja liittyy kesään 1884. Kesäisin olimme Luhangasta käsin joskus käväisseet Laukaassa sukulaisten luona, mutta nyt vietimme miltei koko kesän Pellosniemen herttaisessa pappilassa. Olin samana keväänä lopettanut tyttökoulun opintoni. Nuoruuden ikäisinä voimme nyt entistä enemmän nauttia toisten seurasta. Ja tämä yhdessä olomme onkin jäänyt ainiaaksi mieleeni. Erikoisen ilon meille tytöille tuotti se, että saimme ratsastaa. Pappilassa oli kaksi nuorta, vaaleankeltaista, kaunista hevosta ”Tuima” ja ”Teppo”. Nelivuotisella Tuimalla me tytöt saimme ratsastaa. Pojat ratsastivat kolmivuotiaalla Tepolla. Poika-serkkuni piti aina olla mukanani päästessäni ratsastamaan ja samoin joku heistä sisariensa mukana. Tänä kesänä täytin 17 vuotta. Sain sedältä syntymäpäivälahjaksi luvan päästä Tepolla ratsastamaan ja vieläpä yksin. Ratsastettuani ensin maantietä aika vauhtia ohjasin ratsuni metsätielle. Siellä luonnossa oli niin leppoisaa ratsastella hiljakseen. Mutta samassa kuului jonkun metsästäjän pyssyn laukaus. Teppo höristi korviaan ja lähti kiitämään tietä eteenpäin. Ohjaksia voimieni takaa kiristäen sain sen kuitenkin rauhoittumaan. Näin jännittäväksi muodostui ensimmäinen yksinäinen ratsastusmatkani syntymäpäivänäni, mutta visusti minä seikkailuni muilta salasin. Oli se todella harvinainen syntymäpäivälahja. Ja onpa siitä päivästä muitakin rakkaita muistoja. Heräsin

aamulla lempivirteni sävelin. Tätä antoi minulle sepittämänsä kauniin hengellisen runon, joka liittyi päivän tapahtumiin. Setä lahjoitti minulle kiiltävän 10 markan kultarahan. Oli se raha siihen aikaan ja varsinkin minulle, joka en ollut tottunut mielinmäärin rahoja liikuttelemaan.

Tämän kesän muistoihin liittyy vielä huvimatka Porthanin muistopatsaan paljastukseen elokuun 13 p:nä, jossa serkkuni Otto Stenroth piti paljastuspuheen. Sukulaisuussiteiden lisäksi liitti meitä tyttöserkkuja yhteen rakkaus Jumalan sanaan. Iäiset totuudet olivat usein meidän pohdintamme aiheina. Illoin maata pantuamme me myöhään yöhön näistä puhelimme. Täti ja äiti yhtyivät monasti meidän keskusteluihimme ja auttoivat meitä kokemuksillaan. Samoin luimme yhdessä hengellistä ja muuta hyvää kirjallisuutta ja lauloimme paljon. Setä piti aina illoin koko perheelle iltahartauden. Nämä muistot ovat ennen kaikkea tehneet tämän kesänvieton serkkujeni parissa unohtumattomaksi.

Nämä muistelmat lopettavat viimeisinä kesäisten herttaisten muistojen sarjan. Mutta ovathan kesät aikoja, jolloin ei kouluhuolet paina, lasten ja nuorten ilon ja temmellysten aikoja. Eihän siis ihme, jos näissä muistoissa olen viipynyt.

Koulun käyntini ja siihen liittyvät monen monet muistot olen tähän asti sivuuttanut. Nyt ryhdyn kertomaan kouluajastani. Äidin muutettua Hämeenlinnaan kävin yhden lukuvuoden ajan ruotsalaisen tyttökoulun valmistavalla luokalla. Kesän odotin vain koulun alkamista syksyllä. Olihan koulu jo niin tuttu minulle ja opettajat samoin. En aavistanut äidin aikomuksia, eikä äitikään tahtonut kesäiloani himmentää puhumalla siitä, mikä minua syksyllä odotti.

Suomalaisen tyttökoulun oppilaana

Eräät suomenmieliset, etevät Suomalaisen Normaalilyseon opettajat perustivat Hämeenlinnan suomalaisen tyttökoulun. Ruotsinkielisistä ei suinkaan ollut puutetta - Hämeenlinnassakin oli kaksi ruotsalaista tyttökoulua.

Lapsensa parasta harrastaen ja pitäen silmällä hänen tulevaisuuttaan äiti vei minut sitten syksyllä 1878 perustettuun suomalaisen tyttökoulun tutkinnoille. Pukeuduin mennäkseni entiseen tuttuun kouluun. Silloin vasta äiti sanoi tulevansa mukaan ja vievänsä minut suomalaiseen tyttökouluun. Hän tahtoi viimeiseen saakka olla minua murehduttamatta. Oli se kova isku minulle ja sen arvaten äiti viime hetkeen saakka säästi minua tältä tiedolta. Kun kotikieleni oli ollut ruotsinkieli, tuotti opetus minulle aluksi vaikeuksia. Itkulla astuin ensimmäiset askeleeni suomalaisuuden tielle.
Peloittavana muistona tutkinnoilta on vieläkin säilynyt professori Bonsdorffin kysymys: ”Mitkä ovat ilmansuunnat?” Päivänselvät ne olivat ruotsinkielellä, mutta - oi hirmu - oppisinko koskaan kaakot ja koilliset, luoteet ja lounaat sekoittamatta niitä toisiinsa. Maantiedon kuulustelu ei minulta sujunut sen kehuttavammin. Kysyttiin

Vienan merta. Vastasin itkuisin äänin: ”Valkoinen meri.” Suomensin sen ruotsalaisesta nimestä. - Kyyneleistä ja kaikista erhetyksistäni huolimatta tulin hyväksytyksi suomalaisen tyttökoulun ensimmäisen luokan oppilaaksi.

Miten olenkaan sitten siunannut kaukonäköistä, jaloa äitiäni, joka taasen johti lastansa niin hyvin. Siellä ihanteellisessa Suomen kuulujen opettajien koulussa ja herttaisten toverien piirissä sain kasvaa ja kehittyä ja kotiuduin kouluun pian. Isänmaallinen henki, Suomen mieli ja suomen kieli vallitsi koulussa. Sen me oppilaat kiitollisina koimme.

Suomalainen tyttökoulu alkoi siis syyskuun ensimmäisenä päivänä 1878 yksiluokkaisena ja meitä oli vain viisi tyttöä tällä koulun ensimmäisellä luokalla. Kaksi oli opettajien omia tyttöjä.

Aluksi suomenkielisen tyttökoulun perustaminen paikkakunnalla herätti suurta ihmettelyä. Tätä ennen ei maassamme ollut kuin yksi ainoa suomalainen tyttökoulu Jyväskylässä. Harva äiti ymmärsi tuoda tyttönsä suomalaiseen kouluun. Kun koulun maine sittemmin tuli yleisemmin tunnetuksi, sai se kansalaisten kunnioitusta ja ymmärtämystä osakseen. Ainoa paha toisten mielestä oli, että se oli suomenkielinen. Oli äitejä, jotka tätä valittivat, mutta sittenkin toivat lapsensa kouluun. Muuan äiti esim. arveli: ”Kun täällä opettavat nuo etevät normaalilyseon opettajat, niin paneehan siihen tyttärensä, vaikkapa koulun opetuskieli olisi kiina.”

Koulun ensimmäinen luokka sai tyyssijansa eräässä silloisen lakkautettavaksi määrätyn ruotsalaisen lyseon luokkahuoneessa, jota koulu ei enää käyttänyt. Vuoden ajan toimivat samassa huoneustossa rinnan ruotsalaisen lyseon viimeinen luokka ja suomalaisen tyttökoulun ensimmäinen pieni luokka. Enteellistä oli suomenkielisen koulun sijoittaminen lakkaavan ruotsalaisen koulun suojiin. Väliaikoina koulun suuret, arvokkaat ”koulutoverimme” seisoivat portailla ystävällisen myötämielisenä katsomassa leikkimistämme. Hyppäsimme ruutua (ämmänpataa) ja juoksimme hippasilla ja monia muita leikkejä harrastimme. Eivät isot toverimme, ylioppilaskokelaat, sentään yrittäneet hippailla kanssamme. Eräs pojista päätti jo silloin sentään ruveta tosissa semmoisille hippasille, että hän elämän varrella koettaisi saada katsomansa yhden meistä omakseen. Aikeiset aikomukset eivät kuitenkaan elämässä sitten toteutuneet, vaikka hän pysyi varhaiselle kiintymykselleen uskollisena.

Leikkivinä lapsina pysyimme vielä koko kouluajan. Väliaikoina emme vetelehtineet toimettomina, vaan leikimme ja touhusimme aina sydämen pohjasta suurina tyttöinäkin.

Ollessamme toisella luokalla tuli Iida Petander opettajaksemme ja vuosi myöhemmin koulun johtajattareksi. Sitä ennen oli neiti Fredrika Wetterhoff ollut koulun johtajattarena. Miten hyvä hän oli ja miten rakas meille kaikille. Pienintäkin toivomustaan me kilvan koetimme toteuttaa, niin oli hän meidät vallannut. Ymmärrettävää oli siis se mielten kuohu, joka meidät valtasi, kun tuo nuori, totinen maisteri Eino Sakari Yrjö-Koskinen tohti ryöstää meiltä johtajattaremme. Hän oli ”haukka”, joka

vei kalliin saaliin. Emme suinkaan suopein silmin katsoneet häneen ja hänen aikeisiinsa, sen muistan varsin hyvin. Kyllä me hänet monasti punnitsimme vaa´alla. Hänen edukseen tiesi eräs tovereista kertoa, että maisteri oli kerran nähdessään kadulla vanhan mummon vetävän kelkassaan raskasta vesisaavia, mennyt auttamaan häntä. Niin myönnettävähän oli, että tämä oli kaunis piirre, mutta se ei sittenkään tehnyt tekemättömäksi sitä yhtä anteeksiantamatonta tekoa. Hm - hän aikoo sittenkin viedä meiltä johtajattaren. Johtajatar oli aivan kuin tähti, jota me tytöt aina pyrstönä seurasimme. Me kävimme hänen kanssaan usein kirkossa. Väliin olimme suomalaisen seuran tai raittiusseuran iltamissa. Suomalaisen seuran iltamissa kävi aika kerran meille pitkäksi. Menimme silloin muiden huomaamatta näyttämölavalle vähän jaloittelemaan. Eräs ontuva toverimme astui juoksennellessaan epähuomiossa kuiskaajan koppiin. Mitä tuo Viivi nyt niin kovasti ontuu arvelimme. Mutta hän olikin sitä vauhtia nenälleen mennen käsivarret ojossa esiripun alta pujahtamaisillaan yleisön puolelle. Saimme hänet toki viime hetkessä vetäistyksi takaisin.

Lasten tavan mukaan olimme usein aikuisten juhlia ja erilaisia tilaisuuksia katselemassa. Niinpä kerran olimme kirkossa eräässä hautajaistilaisuudessa. Väen tungoksessa tulimme työnnetyiksi kirkon keskellä olevaan alttarikehyksen sisään. Olimme säikähtyneet ja neuvottomat. Vanhassa Hämeenlinnan kirkossa sijaitsi nimittäin alttari keskellä pyöreää kirkkoa. (Kirkon rakennushistoriassa kerrotaan, että Ruotsin kuningas Kustaa III määräsi, että alttari oli rakennettava keskelle kirkkoa ja penkit asteittain kohoten joka puolelle aivan kuin muinaisajan teatterissa. Kuningas oli ajatellut, että kirkkoa ei kauankaan enää tarvittaisi jumalanpalveluksiin ja silloin olisi helppoa muuttaa se teatteriksi.) Olimme totisesti säikähtyneet ja neuvottomat, kun joka suunnalta yltympäri jouduimme suuren yleisön huomion kohteeksi. Silloinen Hämeenlinnan asemapäällikkö tuli kehyksen luo ja sanoi meille ankarasti: ”Menkää pois sieltä, ette ole pappeja, ettekä voi papeiksi tulla.” Emmehän itsekään peloissamme toivoneet muuta kuin päästä ulos alttarikehyksestä. Ponnistelimme päästäksemme alttarikehyksen aukon edessä seisovan kansanjoukon lomitse. Onnelliset olimme, kun se viimeinkin onnistui ja pääsimme vapauteen. Hän ymmärsi meitä, kuten ainakin.

Suuri onni oli, että johtajatar naimisiin mentyään vielä pysyi johtajatar toimessaan. Hän oli harvinaisen viisas kasvattaja. Ystävyyssiteet, jotka hänen kanssaan lapsina solmimme, ovat kestäneet ja pysyneet kautta elämämme. Koulunkäyntimme loputtua keväällä 1884 pidimme usein yhteisiä luokkakokouksia hänen aina ollessaan mukana. Milloin pidettiin kokoukset Hämeenlinnassa milloin Helsingissä hänen kodissaan. Viimeiseen luokkakokouksen sain suureksi ilokseni kotiini Heinolaan. Silloin oli jo pieni joukkomme vielä harvemmaksi käynyt. Kaksi oli estetty tulemasta ja kaksi oli saanut iäisyyskutsun. Eikä tämän viimeisen unohtumattoman yhdessäolon jälkeen kulunut pitkiä aikoja ennen kuin me kokoonnuimme Helsinkiin Iida Yrjö-Koskisen viimeisille juhlille. Saimme vielä kerran hänen tomumajansa äärellä lausua nöyrät, syvästi tuntevat kiitoksemme.

Iida Yrjö-Koskinen oli myös ehdottoman raittiuden kannattajien kantajoukkoon kuuluva. Tämä vaikutti meihin nuoriin tyttöihin herättävästi. Mutta vasta Jyväs-

kylässä enemmän elämän kokemuksia saatuani ehdottoman raittiuden aate minut henkilökohtaisesti ja vakavasti valtasi.

Paljon riittäisi kertoa niistä kaikista yli maan kuuluista normaalilyseon opettajista, jotka myös olivat meidän opettajiamme. Opettajistamme professori Ernst Bondsdorffiista, lehtori Karl Ervastista, lehtoreista Arvid ja Emil Genetzistä, maistereista Yrjö ja Eino Sakari Yrjö-Koskisesta, tohtori Verner Tavaststjernasta sekä herttaisista naisopettajistamme Aleksandra Ahngerista, Hanna Favorinista, Hanna Hypenistä voisin kertoa loppumattomiin. En kuitenkaan tässä yhteydessä ryhdy sen enempää heistä mainitsemaan. Kiitollisena muistan heitä kaikkia.

Mutta en sittenkään voi laista. Väkisinkin pyrkivät muistot esille entisistä rakkaista opettajistani. No niin, Eino Sakari Yrjö-Koskinen oli yksivakainen, mutta silloin tällöin hyvinkin leikkisä. Meillä oli kerran aineena ”Hämeenlinnan puisto”. Oli silloin toisella luokalla ja koska ruotsinkieli oli kotikielenäni, oli suomenkielen taitoni puutteellista. Kun aineessani kuvailin puistossa sijaitsevia raunioita, nimitin niitä ”itsetekemiksi” enkä ymmärtänyt sanoa niitä keinotekoisiksi. Eino Sakari kysyi totisena: ”Koska Stenroth on ollut raunioita rakentamassa”? Totta sanoit ”Eino Sakari” en kylläkään ollut raunioita rakentamassa, mutta sen ahkerammin olen ollut siellä piilosilla leikkimässä ja kilpasilla juoksemassa.

Tohtori Emil Genetziä saksankielen opettajaamme aluksi pelkäsimme ja pidimme häntä ankarana. Saksan kielioppi oli meille kova pähkinä purtavaksi. Emil Genetz oli muille opettajille ihmetellyt kieliopin tietämättömyyttämme. Se johtui siitä, että tämän aineen edellinen opettaja oli huonokuuloinen eikä kuullut vastauksiamme, vaan toisti itse aina vastaukset ja tietenkin oikein. Kun huomasimme hiljaa puhumisen eduksi itsellemme käytimme sitä hyväksemme, mutta siten jäi kielioppi meille arvoitukseksi. Nyt oli ääneen vastaava ja kyllä tuli pukkia. Saimme oikein todenteolla tarttua kieliopin lukemiseen. Täytyi Emil Genetz antaa meille ylimääräisiä tuntejakin. Näin vaativa ankara opettaja sai nimekseen ”Nätkä”, mutta kun sitten selviydyimme ja opimme hyvää opettajaa rakastamaan, muutimme nimityksen Nätkä sanaksi ”Nelcke” /Neilikka). Eikö ollutkin hieno nimi.

Ja entäs professori Ernst Bonsdorff hyväntuulinen pappa ”Punssi”. Hän oli erittäin hauska opettaja. Kyllä taulu paukkui, kun hän liidulla sinne numeroitaan kiireellä naputteli aina välillä liituisia sormiaan huulillaan kostuttaen. Kun tähdet iltataivaalla kirkkaina loistivat, lähetti hän joskus Aini tyttärensä kokoamaan luokkalaisiaan ja sitten saimme hänen ohjaaminaan kaukoputkella tutkia taivaan avaruuden ihmeitä. Mutta nyt en sittenkään enää voi jatkaa tätä kaskuilemista opettajista, sillä heistä kaikista riittäisi juttua loppumattomiin. Sanon vain kuten Konkola vainaaja, joka ostettuaan laivan itse aivan taitamattomana ryhtyi sen kapteeniksi. Kun laiva sitten rytinällä törmäsi laivasiltaan, huusi hän hädissään ”topp, topp tykkänään”, ja nyt minäkin sanon top tykkänään ja panen näille jutuille pisteen.

Kun Hämeenlinnan suomalainen tyttökoulu, joka oli aikaa voittaen kehittynyt yhteiskouluksi, vietti 1928 viisikymmenvuotisjuhlaansa, oli vielä jotkut vanhoista

opettajistamme elossa. Meitä koulumme esikoisia oli kuusi mukana juhlilla. Ja olivatpa ne juhlat! Me harmaapäiset entiset oppilaat saimme nyt vielä kerran kukittaa rakkaita lapsuutemme opettajia. Olin onnellinen, kun sain hyvästi tuntemani kiitollisuuden myöskin sanoin tulkita. Nykyinen nuori polvi kuunteli aivan yllättyneenä – ikään kuin satua kertoessani meidän kouluaikamme oloista ja opettajien ja meidän oppilaittemme läheisestä suhteesta. He luulivat entisajan koulunkäyntiä aivan toisenlaiseksi. Useat opettajistamme jo nukkuvat nurmen alla, mutta heidän muistonsa, heidän työnsä tulokset elävät yhä.

Haluan mainita jotain tyttökoulun silloisesta voimistelun opetuksesta, sillä sehän sivuaa omaa alaani. Sandra Ahnger, nuori Jyväskylän seminaarin käynyt opettajatar, johti voimistelua melko sävyisään tapaan. Saimme käydä normaalilyseon voimistelusalissa voimistelemassa. Siellä oli kiipeämisköysiä ja tankoja. Käytin tietenkin tilaisuutta hyväkseni. Kiipesin kattoon toisten visusti pysyen lattialla. Vaikka ei opettajamme opetuksessaan käyttänyt telineitä, oli meillä sentään vapaaliike välineinä sauvat ja jokaisella meistä omat hyppynarut, joita ahkeraan käytimme.

Talvella olimme usein sekä voimistelutunneilla että muulloinkin luistelemassa. Pidimme erikoisesti luistelusta. Muistuu mieleeni eräs luistelumatka. Kevätpuolen eräänä voimistelutuntina pääsimme luistinradalle opettajan nimenomaan varoittaessa, ettemme saisi luistella luistinrataa kauemmaksi. Jää oli jo heikonpuoleista ja radan lähellä oli virtaisia paikkoja. Rata oli Hämeenlinnan sillan kohdalla. Yksi meistä unohti innostuksissaan varoituksen. Hän huudahti: ”Katsokaa miten heitän ”ytterkanttia”, mutta luistelikin radan ulkopuolelle syvään virtaisaan kohtaan. Heikko jää petti ja samassa hän painui veteen. Siinä tuokiossa lähellä luisteleva toveri iski luistimensa jäähän, ojensi kätensä hukkuvalle ja rupesi vetämään häntä ylös. Hänen takanansa oleva toveri tarttui hänen takkiinsa ja jokainen takana oleva taas edessään olevaan. Niin kiskoimme kaikki pitkänä jonona minkä jaksoimme. Rannalta apuun rientävät tuskin olisivat ennättäneet ajoissa apuun. Tähän järkyttävään tapaukseen päättyi sitten keväinen luistelumme.

Kuten opettajien ja oppilaiden suhde oli välitön ja läheinen, samoin oli myöskin meidän oppilaiden toveruus mitä herttaisin. Paljon retkeilimme luonnossa. Kaunis puisto kaupungin ulkopuolella oli mieluinen oleskelu ja leikkipaikka meillä. Syksyllä kun Vanajavesi lepäsi kirkkaan jääpeitteen alla, luistelimme aina Hattulaan saakka.

Syksyisin johtajatar ja muut opettajat tekivät koulun kanssa perunaretkiä tavallisesti Hakalan torpalle. Entä sitten keväiset ”seppelretket”. Silloin mentiin metsään seppeleitä sitomaan ja sillä koulu oli saatava juhla-asuun tutkintopäiväksi. Juhlasaatossa seppeleisiin kietoutuneina suljetimme ne koululle. Miten koko homma olikaan rattoisaa.

Lupapäivinä joskus taivalsimme pienemmissä joukoissa eri seuduille. Kerran oli matkamme määränä Janakkala. Janakkalan matkaan liittyy hauska muisto. Oli kaunis syys-sunnuntai. Aamulla varhain lähdimme junalla Turengin asemalle ja sieltä sitten jalkaisin kirkkoon. Kun olimme niin aikaiseen liikkeellä, rupesi Nukku-Matti

toisia jumalanpalveluksen aikana kiusaamaan. Kauhuksemme huomasimme, että eräs toveri, joka oli tunnettu hyvästä unilahjastaan ja hyvästä ruokahalustaan, nukkui makeinta unta papin saarnatessa hiljaisella viihdyttävällä nuotillaan. Mikä nyt neuvoksi, kun hän ihan etupenkissä nukkua kyyröttää koko kirkkokansan nähden. Pappi tuli avuksemme. Häneltä nimittäin putosi vahingossa saarnatuolista suuri, raskas virsikirja alas lattialle juuri meidän Ainimme nenän eteen. Vähemmästäkin paukahduksesta jo herää. Meitä muita nauratti, mutta jaksoimme sittenkin olla siivolla. Kirkosta päästyämme nauroimme sitten makeasti meidän Ainin kirkkounille.

Kerronpa vielä eräästä viattomasta leikkisästä tapauksesta, vaikka se tapahtuikin vasta koulun loputtua. Suuria lapsiahan vielä silloin olimme. Eräs toveri hoiti siihen aikaan veljiensä taloutta. Oli laskiaislupa ja veljensä oli kotonaan käymässä maalla. Se sopi mainiosti. Siinä tuokiossa päätimme – meitä oli neljä toverusta – pukeutua vanhoiksi maalaispariskunniksi ja eväskori muassa ajoimme sitten hevosella, kuten kaukaiset vieraat ainakin, toverimme luo vieraisille. Sielläkö syntyi jälleen näkemisen ilo, kun suurista turkeistamme ja tamineistamme sukelsimme esille.

Pian kului aika herkutellessa ja hauska huviretkemme oli päättyvä. Valmistauduimme taasen ajellaksemme kotiin. Silloin arvoisa emäntämme mieleen juolahti pukeutua veljensä pukuun ja tulla kyytipojaksemme. Pitihän hänenkin päästä laskiaisajelulle. Pieni kyytipoika vieressään ajoi hän sitten ensimmäistä hevosta istuen toinen jalka ulkona reestä, kuten ainakin kyyti-miesten on tapana. Mutta mitä tapahtui. Ensimmäisessä kadun käänteessä huutaa kyytipoika suureen ääneen: ”Ryökinä, ryökinä, älkää kaatako.” (Siihen aikaan oltiin ryökynöitä eikä neitejä.) Kadulla liikkui ihmisiä ja kepposemme on tulemaisillaan ilmi. Ihmekö jos valekyytipoikamme hädissään huutaa vuorostaan oikealle kyytipojalle: ”Ole vaiti, niin saat 25 penniä.” (25 penniä oli siihen aikaan suuri raha.) Mutta taas kuuluu: ”Ryökinä, ryökinä, nyt me kaadumme.” Vastaus kuuluu: ”Ole vaiti, niin saat 50 penniä.” Taasen olemme kadunkäänteessä ja huimasti on ajettava, sillä ihmiset rupeavat meitä epäillen tarkkaamaan. Mikä sen pappa ”Punssinkin” (nimi johdettu sukunimestä) piti tiellemme toimittaa. Niin, eikö hän pysähtynytkin ja katsoi vielä kummastellen taakseen. Ehkä hän tunsi suurten turkkien takaa oman tyttönsä pidätettyä naurunkikatusta.

Kadun käänteessä uusiutuu kolmas kerta huuto: ”Ai,ai, ryökinä, nyt me kaadumme. Vastaus: ”Ole vaiti saat markan” tuskin ennätti kuulua ennen kuin reki kiepsahti kumoon kyytipoikineen, herrasväkineen ja eväskoreineen. Siellä lumihangessa me suurissa turkeissamme piehtaroimme ja noukiskelimme eväitämme tienviereltä. (Korin kansi tietystikin aukeni ja siellä särpimet ja muut juhla-aterian jätteet kadulle vierivät.) Ja jo kokoontui uteliaita katsojia. Jo tulee salaisuutemme ilmi ja tietoon kaupungilla. Meillä hätä. Kun olimme päässeet ihmisten näkyvistä erään toverin rauhaiseen kotiin, oli meillä tärkeä neuvottelu: ”Mitä arvelette johtajattaren sanovan, kun hän saa tämän kuulla?” Voi sentään, mitä me taas olemmekaan tehneet. Eihän tämmöinen enää sovi täysi-ikäisille naisille. Miksi ei saa olla lapsi, niin kauvan kuin haluttaa.”

Monien tämän tapaisten huudahdusten jälkeen tehtiin päätös lähteä johtajattaren kotiin ”kanossamatkalle”. Kun tunnustus siellä oli tehty, laukesi pelko ja jännitys, kun johtajattaremme puhkesi sydämelliseen nauruun. Hän oli jo kuullut koko tapahtuman kaupungilla käydessään ja kertoi sanoneensa sen kuullessaan: ”Vai joko ne minun harakkani sinnekin taas ennättivät.” Johtajattaremme ymmärsi nuoria, vallattomia tyttölapsiaan. Iloisina ja lujin päätöksin olla vastaisuudessa siivosti lähdimme hänen luotaan.

Usein kävimme vierailulla opettajien ja toistemme kodeissa. Olihan kaksi tovereitamme opettajien tyttäriä ja yksi rakastamamme johtajattaren sisar. Kun opettajilla oli kutsuja, pääsimme lauantaisin usein mukaan ”kuokkavieraina” perhepiiriin kuuluvina lapsina. Harrastuksiimme kuului myös Topeliuksen pienien näytelmien ja kuvaelmien esittäminen. Varusteet olivat vaatimattomia, jopa alkeelliset j eiköhän suorittaminen samoin. Pääasia että oli hauskaa. Nimipäiväni, maaliskuun toinen päivä oli aina odotettu. Silloin saimme äidin kätköistä hakea tarvittavat esineet ja näin saatiin kuvaelma aikaan. Kerrankin, kun toisessa huoneessa valmistettiin kuvaelmaa ja kun avattiin ovi katsojille, olivat hekin järjestäneet kuvaelman: ”Usko, toivo ja rakkaus.”

Kun kerrankin olimme kahden sisaruksen kodissa, joiden isä oli Hämeenlinnan vankilan virkailija, oli meillä taas kuvaelmatouhut menossa. Vanhemmat olivat pois kotoa ja nyt haettiin esille mitä vain huomasimme sopivaksi. Tällä kerralla meillä tietämättämme oli erikoislaatuiset katsojat. Vangit olivat selliensä pienistä ikkunoista meidän suurien valaistujen ikkunoiden läpi voineet nähdä lapsellisia puuhiamme. He olivat sitten seuraavana päivänä kertoneet miten lapselliset hommamme olivat heidän yksitoikkoiseen elämäänsä tuoneet iloa ja virkistystä. Olimmehan me heille sitä paitsi tuttuja. Kun noiden mainitsemien sisarusten isä oli vankilan virkailija, saimme liikkua melko vapaasti linnassa. Olimme toisinaan mukana, kun vangeille jaettiin ruokaa ja kun heillä oli hartaustilaisuuksia. Leikimmehän monia leikkejämme heidän vartijoiden valvomina kävellessään pihamaalla. Olimme siis keskenämme tuttuja. Jännittävää oli hiiviskellä linnan maanalaisessa käytävässä.

Iän varttuessa kehittyi myös isänmaallinen henki ja meille jokaiselle kansalaistunto. Harrastuksiimme kuului – mikäli eivät koulutunnit meitä sitoneet – seurata niitä tilaisuuksia, jolloin Hämeenlinnaan majoitetut Suomen tarkka-ampujapataljoonan sotilaat astuivat uljaina läpi kaupungin ja poikki torin oman torvisoittokuntansa soittaessa heidän kaunista marssia ”Mun Isän oli sotilas” jne. Se toi mieliimme juhlatunnelmaa.

Kouluaikainen tapaus, (olin silloin jo lähes neljäntoista vuoden vanha) kosketti meitä lapsiakin syvästi. Suomen Suuriruhtinas Aleksanteri II oli jouduttuaan murhayrityksen uhriksi äkillisesti kuollut 1.3.1881. Suuriruhtinas Aleksanteri II oli maamme hyväntekijä. Me suomalaiset rakastimme häntä, edistysmielistä Suuriruhtinastamme, Hänen hallitusaikansa oli maallemme onnellinen edistysaika monen monessa suhteessa. Suomen kieli tuli yhdenvertaiseksi ruotsin kielen kanssa. Asetus tästä julkaistiin v. 1963. Suomenkielisiä kouluja ruvettiin perustamaan.

Asevelvollisuuslaki tuli maassamme voimaan v. 1878. Joka alalla Suomi sai edistyä ja kehittyä. Ei siis ihme, että jalon suuriruhtinaamme äkillinen kuolema aiheutti yleistä suurta surua koko maassamme, murehdutti lastenkin mieliä.

Rippikoulu

Mutta syviä vakavia muistoja liittyy vielä tyttökouluaikaan. Syksyllä 1887 kävimme vankilan saarnaajan pastori Bökin yksityistä rippikoulua, Hänen opetuksensa oli ankaran tutkiva ja sydämiimme käypää. Silloin minun lapsellinen uskon suhteeni Jumalaan ja Vapahtajaan tuli entistä elävämmäksi. Konfirmaatiopäivä lokakuun 7 päivä on unohtumaton. Vankilan pienessä kirkossa vankien täyttäessä parvekkeen seisoimme alttarin ääressä. Sana, joka meihin kohdistettiin, oli ratkaisua vaativa. Eräs vanki oli nähdessään meidät ja kuulleessaan pastorin erittäin vakavan puheen, murtunut sisäisesti ja päättänyt Jumalan avulla aloittaa uutta elämää. Tästä kertoi pastori meille ollessamme hänen luonaan konfirmatiopäivän iltana. Tein minäkin sinä päivänä uudelleen liiton Jumalan uskollisuuteen ja armoon turvautuen. Tiesinhän jo omasta kokemuksesta miten häilyvä olin ja etten voinut itseeni luottaa. Raamatun sanaan: ”Joka tulee minun luokseni sitä minä en heitä ulos” (Joh. 6:37) sain nyt turvata. Tämän raamatunlauseen sain konfirmationi johdosta tervehdyksenä viideltä eri henkilöltä. Tämä lause on läpi elämäni antanut minulle lohtua ja turvallisuutta.

Vaikka rippikouluaika oli minulle henkilökohtaisesti merkityksellinen, tuotti se eräässä suhteessa epäilystä. Rupesin arvelemaan, että ehtoolliskäynti ei ole liitettävä rippikouluun pakollisena yhteiskunnallisten oikeuksien saavuttamiseksi. Meidän joukossamme oli nimittäin eräs nuori poika, joka kävi ehtoollisella saadakseen aikaan oikeuden virkoihin ja voidakseen mennä naimisiin. Tämän hän pilkkamielisesti kertoi meille. Että tämä koski meitä herkkämielisiä nuori oli luonnollista. Tämän rippikoulukokemuksen ja erinäisten myöhempien tapausten johdosta pidin välttämättömänä, että uskonnon vapaus oli saatava ja kannatin sitä mielihyvin. Oli silloin kuitenkin niitä, jotka hyvässä tarkoituksessa sitä vastustivat. Eräs arvovaltainen henkilö kehotti minua menemään eduskunnan vaaleihin ja valitsemalla edustajan, joka vastustaa uskonnonvapauden pääsyä valtaan, voisin tämän edes omalla äänelläni estää. Kun sanoin sitä juuri toivovani, hän hämmästyi niin, että tuijotti minua sanattomana. Uskonnon vapaus tuli sitten säädetyksi 1919.

Syviä vaikutelmia olin jo ennen rippikouluaikaa saanut käydessäni äidin mukana hengellisissä kokouksissa. Muistan erikoisesti erään kokouksen, jossa englantilainen lordi Radkliff puhui. Sain silloin aivan erikoisesti kokea Jumalan läheisyyttä. En enää muista puheen sisältöä, mutta virsi, joka silloin laulettiin, tuli minulle erityiseksi rohkaisuksi ja lohdutukseksi. Ja niin jäi tämä tilaisuus erääksi elämäni unohtumattomaksi siunausta tuottavaksi muistohetkeksi. Virsi on suomalaisessa virsikirjassa N:o 388. Liitän tähän tuon ihanan virren viimeisen säkeistön, joka erikoisesti minua rohkaisi.

Siis Isä, iloiten nyt astun etehesi. Sä kautta Jeesuksen mun otit lapseksesi.
Mä uskon toivoen. Mun kuule pyyntöni. Voit, tahdot, teetkin sen. Min armos lupasi.

Tyttökoulun opinnot loppuun suoritetut

Rippikoulun jälkeisenä keväänä oli meidän jätettävä kotoinen rakkaaksi käynyt koulumme opettajineen. Jo toisena kouluvuotenani oli koulu muutettu toiseen taloon. Muutto oli meille hyvin mieluinen. Koulun pihamaalla kasvoi tuomi. Sinne kiipesin usein tuomenoksia tovereille taittamaan ja marjoja ottamaan. Ja mikä vielä oli verratonta. Koulupihan vieressä sijaitsi ”Stjernan” niminen puistikko, jonne pieni portti johti suoraan koulupihasta. Siellä saimme oleilla ja leikkiä tuntien väliajoilla, kevätpuoleen v. 1884, kun läheni aika, jolloin meidän piti ainiaaksi jättää rakkaaksi käyneen koulumme, jäi tavallinen rattoisa välitunti iloittelu sikseen, usein käyskentelimme sen sijaan puistikossa keskenämme puhellen tulevasta erosta ja vastuusta, joka meitä semmoisten opettajien oppilaita elämässä odottaisi. Muistan miten meidän kerran kävi lystikkäästi. Eräs luokkatoverini ja minä kuljimme kerran murhemielisinä puhellen pian lähestyvän eron haikeudesta. Minä parahdin itkemään. Silloin tuli luoksemme eräs venäläinen aliupseeri, ojentaen minulle karamellirasian ja taputteli minua osaaottavasti, kääntyi sitten toverini puoleen ja torui ja nuhteli häntä luullen, että hän oli ollut paha minulle. Meitä huvitti suuresti venäläisen menettely. Hänen tapansa oli usein käydä Stjernan puistikon kahviravintolassa. Olimme siis tavallaan tuttujakin, joten hän katsoi oikeudekseen antaa meille isällisiä neuvojaan. Kiireesti juoksimme koulun pihalle karamellejämme jakelemaan ja nauroimme makeasti tälle lystikkäälle erehdykselle.

Toukokuun viimeisenä päivänä 1884 jaettiin sitten koulun esikoisluo0kan oppilaille päästötodistukset. Se hetki ei ollut vain ilonhetki. Kouluaika opettajineen, tovereineen, rikkaine kokemuksineen, oli auttamattomasti päättynyt ja eron hetki oli tullut. Samalla tunsimme syvästi mitä semmoisten opettajien oppilailta vaadittaisiin elämän kutsumusta täyttäessään. Miten voisimmekaan tuottaa rakkaille opettajille mielihyvää ja kunniaa. Siinä suurin huolemme. Ero ja elämän suuren vaatimukset panivat sydämemme värähtämään ja kyynelin vastaanotimme päästötodistuksemme.

Muistokirjoihin olivat opettajat viimeisenä kouluvuotenamme omistaneet meille kullekin muistolauseita ja runoja elämänvaralle. Ihailemamme saksankielen opettaja, lehtori Emil Genetz oli omistanut ja muistokirjoihimme merkinnyt runon ja siihen sovittamansa sävellyksen. Ja miten sepittämänsä runon sisällys olikaan tosi.

Monet vuosikymmenet ovat kuluneet siitä, mutta yhäti väikkyy sieluni silmäin edessä lapsuudenajan kuva puhtaassa hartaudessaan. Sitähän juuri tuo sävelmä niin ihanasti tulkitsee. Liitän tuon kauniin sävelmänsä näihin muistelmiini.

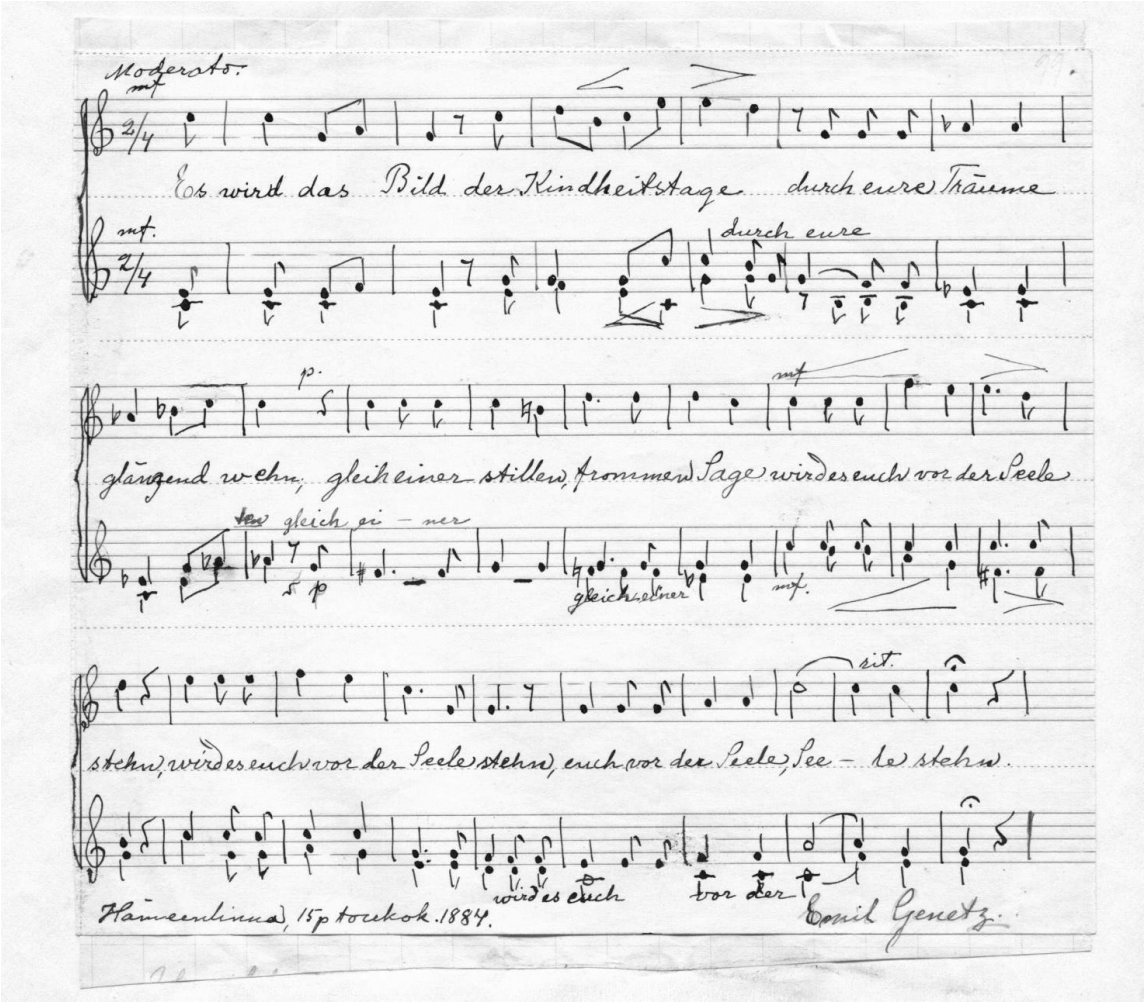

Unohtumattomasta tyttökouluajastani olen Jumalalle, äidilleni ja hyville opettajilleni ainiaan suuresti kiitollinen. Samana kesänä täytin sitten 17 vuotta.

Koettelemusten koulussa

Synnynnäisestä ruumiin heikkoudesta ja nuoresta iästäni huolimatta lähdin heti samana syksynä jatkamaan opintojani Helsingin jatko-opistoon. Tuskin jaksoin edes syyslukukauden loppuun asti ottaa osaa jatko-opiston opetukseen. Kesken katkesivat voimani siellä. Minun oli pakko jättää opintoni, kuten lääkärit luulivat, ainiaaksi. Haikealta tämä tuntui. Terveet, työkuntoiset toverini jäivät jatkamaan opintojaan. Minun osakseni tuli sairastaminen.

Vaikean hermosairauteni tähden kävin etevän lääkärin, erään professorin luona, joka piti tilaani niin arveluttavana, että määräsi minut käytännölliselle alalle. En näet enää hänen mielestään ollut siinä kunnossa, että olisin voinut milloinkaan opintojani jatkaa.

Sittemmin jouduin Suomen ensimmäisen naislääkärin, Rosina Heikelin potilaaksi. Hän ymmärsi, että sekä sielu että ruumis tarvitsi apua ja hoitoa. Ja miten hyvä hän olikaan minulle, murtuneelle, epätoivoiselle nuorelle. Minunko raukan piti tulla

äitini iloksi ja tueksi. Niin oli isäni kuolinvuoteellaan sanonut ja nyt olin tällaisessa tilassa. Vähitellen koetti lääkärini herättää minussa paranemisen toivoa ja uutta elämän halua. Keinoja jos millaisia hän käytti. Hän oli enemmän kuin tavallinen lääkäri. Olen aina hänen huolenpidostaan kiitollinen. Entä oma äitini. Miten hellästi hän hoiti minua murtunutta ja kaikessa työhön kykenemätöntä. Vielä äskettäin eräs lääkäri, jolle tulin kertoneeksi nuoruuden aikaisesta sairaudestani, ihmetellen sanoi: ”Mahtoi saamanne hoito olla erinomainen, kun ollenkaan voitte niin vakavasta sairaudesta parantua.”

Vähitellen sitten terveyteni palautui. Monen muunkin hoidon ohella liikunta-, vesi- ja ilmahoito tekivät ihmeitä. Varmaan myöskin äitini monen monet hartaat rukoukset ja ehkäpä omat heikot huokaukseni tulivat kuulluiksi.

Muistelmieni ensi lehdistä alkaen ja yhä jatkuen elämäni monista vaiheistani kertoessani on ajatukseni aina kohdistunut äitiin. Olen yhä uudelleen palauttanut mieleeni hänen sanojaan ja tekojaan. Äitihän on lapsensa sydäntä lähinnä, joten se on ollut aivan luonnollista.

Nyt tahtoisin silti vielä kertoa eräästä rakkaan äitini neuvosta. Olin lapsi, pieni koulutyttö. En muista tarkoin kävinkö silloin ruotsalaista valmistavaa koulua, mutta luullakseni olin silloin jo suomalaisen tyttökoulun ensi luokan oppilas. Olimme äidin kanssa menneet illalla levolle. Muistan hyvin miten lopen väsynyt ja uninen olin. Silloin sanoin äidille: ”Äiti, en jaksa rukoilla. Olen niin kovasti väsynyt. Nukun siinä paikassa.” Hän vastasi: ”Nuku vain lapseni ja vaikka et jaksaisikaan rukoilla, muista vain Jeesusta, joka ristillä kuoli sinun tähtesi.” Sitä muistellen nukuin suloiseen uneen. Tämä kehotus on läpi pitkän elämäni ja kertomani sairauteni aikana minua tukenut ja kannattanut. Kun mieleni on ollut painua omaan kelvottomuuteeni tai arkisiin huoliin, olen aina muistanut äidin kehoitusta. Olen omistanut sen itselleni koko elämäkseni äidin neuvona ja siunauksena. Äidistä voin syyllä sanoa: Hän elää ja puhuu vielä kuoltuaankin.

Tämä ankara sairauden aika oli ylen raskas, mutta koitui minulle lopulta suureksi siunaukseksi. Olin joutunut epäilysten ja epäuskon syvään aallokkoon. Siitä johtuvat ankarat sisäiset taistelut olivat viedä viimeisetkin voimani. Maailma ei minua vetänyt puoleensa. Epäilykset ja epätoivo kalvoivat minua. Kaikki tuki oli pettämäisillään ja näin synnin itsessäni ja kaikkialla voittamattomana. Unohdin äitini neuvoa seuraten katsoa Lunastajaani ristillä ja katseeni vaipuessa itseeni ja ympäristööni, tulin toivottomaksi.

Siitä huolimatta, että lapsena ja yhä nuorenakin olin henkilökohtaisesti saanut kokea Jumalan suurta pelastavaa armoa, jouduin epäuskon ja epäilyksen valtaan. Minä mitättömän pieni ihminen uskalsin ruveta Jumalan ihmeitä epäilemään. Turha luulo, Nöyrryin tomuun ja suurena syntisenä vastaanotin uudelleen Jumalan lunastusarmon, Sain mm. apua ja siunausta 2 Kor. 5:19 ja 21 ja Joh. 7:17 säkeistä. Epäusko häipyi, mutta epäilin, riittikö minunlaiselleni armoa. Siihenkin sain monta ihanaa todistusta Jumalan sanasta mm. oppikouluaikana minulle rakkaaksi käyneen

Joh. 6:37 sekä Joh. 3:20, 1 Joh. 1:7 ja 9. Tätä ylenpalttista armoa olen sitten elämäni iltaan asti saanut kokea.

Eräs Rasinin runo *Kaksintaistelu* kuvasti siihen aikaan sisäisiä taistelujani ja kokemuksiani. Rakastin tuota toivotonta runoa niin, että kannoin sitä puseroni povitaskussa. Liitän sen runon suomennettuna tänne:

Mun sielussani valtaa kaksi kuin kaksi minää kamppailee mun tahdostani taistelee.
Jos hyvä nousee voittajaksi ja tahto sille taipuvaksi
taas pahat työt sen turmelee

Mun johtaa kohden korkeutta ain´ tahtoo voima taivainen, se ääni hengen ikuisen.
Saan siltä sieluun kauneutta Mut mainen synnin surkeutta tuo sielun maahan painaen.

Oi taistelusta katkerasta ken mua auttais milloinkaan? Kun kaipaan rauhan valkamaan, niin uskon: siellä, sieltä vasta vain hyvä ohjaa ihmislasta. (Suomentanut M. Sirkkola)

Mutta kun jälleen sain uskossa nähdä Vapahtajani ja kokea miten hän nosti jalkani kalliolle, tuli apu. Kun sieluni sai levon, palautui myös terveyteni vähitellen ja Jumala siunasi ruumiillisenkin hoidon.

Nyt saatoin taas jatkaa opintojani. Mutta nyt aioin pyrkiä oppilaaksi professori Georg Aspin voimisteluopistoon Helsinkiin. Tahdoin koettuani liikunnan parantavaa ja voimistuttavaa tenhovoimaa – antautua voimistelunopettajaksi.

Ollessani kotona viimeistä iltaa ennen opistoon lähtöä leikin äidin luona asuvien koululaisten kanssa. Olimme usein yhdessä leikkineet polttopalloa, piilosilla oloa, ”pakolaiset ja takaa-ajajat” ja muita leikkejä. Pitihän meidän nyt lähtöleikkiä leikkiä. Iltamyöhään, syysillan yhä hämärtyessä leikimme piilosilla oloa. Kiipesimme ulkorakennusten kattojen yli viereiselle pihalle, sieltä rakennusten välisiä polkuja ja läpi ahtaitten solien karttua lyömään. Oli niin jännittävän hauskaa, etten millään olisi malttanut lopettaa, vaikka jo varhain seuraavana aamuna minun oli matkustettava. Äitini ihmetteli leikki-intoani ja miten suuri lapsi olinkaan. Lapsen leikit oli nyt jätettävä ja tositeossa ryhdyttävä opiskeluun.

Voimisteluopiston oppilaana

Pääsin oppilaaksi professori Aspin voimisteluopistoon. Nuoresta iästäni ja heikosta terveydestäni huolimatta tulin hyväksytyksi. Siinä minua auttoi professorin rouva Aspin sisar, entinen opettajattareni neiti Fredrika Wetterhoffin suositukset. Opistossa oloni alkuaikoina sain erikoishoitoa Aspin sairasvoimisteluosastolla eikä terveyteni tullut mitenkään esteeksi työlleni. Syksyllä 1885 aloin siis opiskeluni voimisteluopistossa.

Opistossa hoiti professori Asp itse anatomian ja fysiologian opetuksen. Hän, kunnioitettu opettajamme, oli alallaan etevä ja tiukka opettaja. Kyllä saimme ahkeroida perehtyäksemme ruumiin ihmerakenteeseen ja toimintaan. Saimme vielä anatomiasalissa ”aasiksessa” erään nuoren lääkärin ohjaamana käydä veitsin ja pinsetein käytännöllisesti tutkimassa ruumiin rakennetta. (Siihen aikaan tämä herätti melkoista huomiota.)

Siitä syntyi pieni kiinnostava kasku. Kerron sen kesken kaiken opintoselostuksen. Kun eräs nuori maisteriksi vihittävä kandidaatti pyysi minut seppeleensitojakseen, olin muka vastannut: ”Kiitos, en malta tulla, minulla on ruumis ”aasiksessa”. Enpä minä juuri niin vastannut. Kun oli paraillaan opiston tenttiaika, tahdoin mieluimmin täyttää tunnollisesti lukutehtäväni. Ehkäpä kieltooni oli toinenkin vakava syy. Myöntymiseni olisi antanut aihetta sitoa minut ehkäpä elämäni ajaksi. Hän sanoi odottavansa seuraavaan promootioon. Pitkälle jatkui hänen aikaiseen, siellä koulua pihamaalla saatu vaikutelma, koskapahan hän vielä muisti silloisia aikeitaan. Ei saanut hippa kiinni, mutta vähällä se piti.

Käytännöllistä voimistelua saksalaisen Spiessin metodin mukaan ja sen opetusoppia opetti professorin rouva Mathilda Asp. Hän oli Spiessin järjestelmän innokas edustaja eikä suvainnut ruotsalaista Lingin järjestelmää. Sen kyllä huomasimme. Muistan vielä miten hän eräänkin kerran paheksui sitä, että ruotsalaisessa voimistelussa käytettiin lepoasentoa liikkeiden suoritusten välillä. Hän sanoi leikillisesti kylläkin: ”Eivät edes saa niistää nenäänsä ellei komenneta lepoasentoon.” Mitään sanottavaa mielenkiintoa ei tämä hänen Spiessiläinen voimisteluopetus meissä herättänyt. Opetuksesta puuttui kokonaan mm. telinevoimistelu.

Osanotto tänä aikana Elin Kallion ”Mamman” siihen aikaan johtamaan Helsingin ruotsalaiseen naisvoimisteluyhdistykseen oli nuorelle mielelle kuin raikas tuulahdus. Yhdistyksessä oli ala- ja yläosasto. Jälkimmäinen oli harjaantuneita voimistelijoita varten. Olin alaosastolla kerran, mutta toisena kertana sanoi ”Mamma” minulle: ”Stenroth, älä hyppää niin paljon, pääset jo tänä iltana yläosastolle.” Vastasin iloisesti: ”Kiitos, nyt hyppään sitten vielä enemmän." Jatkoin yhteen mittaan voimistelua yläosastolla. ”Missä isot edellä, siellä pienet perässä,” sanotaan. Kun näin mitä voimisteluun ”treenatut” tekivät, olin heti heidän kintereillään, vaikka en ollut koulussa saanut telinevoimistelua oppia. (Ehkä veljien kanssa temmeltäessä olin tämän taidon saanut.) Tämä rupesi toisia huvittamaan ja he yhä yllyttivät minua. Sillä kertaa tulin kuitenkin liikaa hypänneeksi ja keikkuneeksi. Pari päivää sain tämän kyydin jälkeen maata alallani mitään nauttimatta. Vatsa otti pahakseen liiallisesta hyppimisestäni. Eihän nuori aina ymmärrä pysyä aisoissa. Kyllä silloin olin tosiaan aituri.

Siihen aikaan käytettiin hyppyjä suoritettaessa vain tavallista ponnistuslautaa, jopa ponnisteltiin suorastaan lattialta. Ei silloin vielä vieteriponnistuslauta ollut – mikäli muistan – käytännössä. Suoritettiinpa kyykkyhyppäyskin nojapuiden samalla korkeustasolla olevien kaidepuiden yli ponnistamalla vain tavallisesta ponnistuslaudasta. Myöskin oli naisvoimistelussa tapana suorittaa haarahyppäystä penkin yli.

Sanomattoman paljon on naisvoimistelu niiltä ajoilta edistynyt ja kehittynyt. Miten hauskaa miellä olikaan ”Mamman” voimisteluseurassa. Torttukemut, jotka joskus seurasivat ahkeraa harjoitusta, olivat verrattomat. Ja entä sitten leikilliset pikkujoulut. Ne eivät unohdu. Saimme pieniä lahjoja runonpätkineen ja monet hupaisat yllätykset olivat iloa nostattamassa. Muistan vielä lahjan, narua kiipeilevää nukkea leikkirunoineen, jonka sain. Suomennettuna tulkoon tänne liitetyksi:

Hämeenlinnan kaupungin kynttiläksi haaveksin. Nyt jo hyppään nautinnolla, paremmin ei voisi olla. Riemuin kannan pystyn pään, varren suoran ryhdikkään. Köyttä nousen kattoon asti, ketterästi, taitavasti. Ylös maasta korkealle, vaikka tuntuis vaikealle. Vastuksetkin voitetaan, kun ne kerran kohdataan. (Suomentanut M. Sirkkola)

Elin Kallion opetuksen vankkana pohjana oli juuri Lingin systeemi, mutta itsenäisenä, etevänä persoonallisuutena hän sisällytti siihen omalaatuisuuttaan. Hän se on suomalaisen naisvoimistelun luoja. Hän rakensi suomalaisen naisvoimistelun ruotsalaisen voimistelun fysiologiselle pohjalle. Osanottoni Elin Kallion voimisteluseuraan lietsoi minussa yhä palavamman innostuksen liikunnolliseen kasvatukseen.

Ollessani Aspin voimisteluopistossa otin, mikäli aika salli, osaa neiti Vera Hjeltin veisto- opetukseen. Jouduin äkkiarvaamatta veistokurssille. Eräs reipas voimisteluopiston toveri sanoi minulle ohimennen: ”Tulepa katsomaan Vera Hjeltin veisto-opetusta!” Erään koulun suuressa salissa näin sitten suuren joukon, joista toiset sahasivat, toiset veistivät, toiset vuolivat, toiset käyttivät kirvestä. Kaikki olivat kovassa touhussa. Miten hauskalta se näyttikään! Enpä malttanut jäädä sivultakatsojaksi. Päällystakki äkkiä yltä, ja suoraan Vera Hjeltin luo. Ilmoittauduin: Tässä vielä oppilas lisää. Pääsenkö työhön nyt heti? Näin alkoi veisto-opiskeluni. Vera Hjelt oli suorittanut veistokurssin Nääsin seminaarissa Ruotsissa. Vera Hjelt oli innostunut opettaja ja sai oppilaansa innostumaan. Tultuani sitten opettajaksi Hämeenlinnaan jatkoin vielä veistokurssia joululomalla Helsingissä kuten jo edellisenä kesänä Tammisaaressa. Näin sain veistokurssin loppuun suoritetuksi.

Käydessäni Aspin voimisteluopistoa oli minulla onni asua tyttökoulun johtajattaren Mia Sahlbergin kodissa. Hän oli tullut uskovaiseksi vapaakirkollisen Lordi Radstockin herätyksen aikoina. Mia Sahlberg oli lahjakas palavasieluinen ihminen. Hänen koulullaan pidettiin säännöllisesti uskovien kokouksia. Kirkollinen katsantokanta pidätti minua aluksi ottamasta osaa kokouksiin. Ja kuitenkin olin semmoisen äidin lapsi, jolla oli uskonnollisesti avartunut näkökanta. Epäilykset ja epäluulot saivat väistyä. Kiitin Jumalaa, joka oli johtanut tieni näiden palavien tosikristittyjen joukkoon. Tämä aika tuli minulle hengellisesti vapauttavaksi ja suureksi siunaukseksi.

Suurelle yleisölle he myös järjestivät kokouksia. Niissä puhuivat mm. tunnettu raittiusmies, Orismalan tilan omistaja Edvard Björkenheim ja englantilainen tohtori Baedecker, jota jäin kiitollisena muistelemaan. Sain nimittäin tilaisuuden keskustella hänen kanssaan ja monet neuvot hän antoi minulle rohkaisuksi ja eväiksi elämäni matkalle.

Tohtori Baedeckerin elämäntyöstä muutama sana. Tohtori Baedecker oli lordi Radstockin hengellisten kokousten kautta tullut kääntymykseen. Uskoon tultuaan hänelle sitten myöhemmin avautui varsinainen uusi hengellinen tehtävä. Ylhäisenä miehenä hän sai Venäjän keisarillisen lupakirjan, joka oikeutti häntä matkustamaan Venäjälle ja Siperian vankiloihin puhumaan ja levittämään raamatuita ja uusia testamentteja. Kahdeksantoista vuotta hän tällä lupakirjalla sai tehdä tätä työtä. Venäläisessä ”tarataikassa”, joka oli laitojaan myöden pakattuina raamatuilla, hän matkaili Venäjän aroilla ja Siperian tundroilla.

Hän sai nähdä mikä kuvaamaton kurjuus vallitsi vankiloissa. Näistä kokemuksia on kirjoitettu hänen elämäkerrassaan. Ei ollut niissä olosuhteissa helppoa suorittaa vaivalloisia matkoja ja nähdä kärsivien sanomatonta kurjuutta. Jumalan rakkauden pakoittamana hän kuitenkin jaksoi tämän vaivoja ja kärsimystä tuottavan tehtävänsä suorittaa. Hänen käyntinsä Helsingissä v. 1887 oli tähän hänen erikoiskutsumukseensa nähden merkityksellinen, Täällä hän 1887 oppi tuntemaan vankien ystävän Mathilda Wreden, joka pyysi häntä puhumaan Katajanokan vankilaan. Baedecker epäili, sillä hän ei ollut koskaan puhunut vangeille, mutta silloin tulikin Baedeckerista Siperian ja Venäjän vankien isä. Monissa maamme vankiloissa kävivät sitten tuo 23-vuotias nuori tyttö ja ”vankien isä” jo harmaatukkainen 64-vuotias vanhus julistamassa Jumalan pelastavaa armoa. Näillä matkoilla heräsi sitten Baedeckerissa ajatus päästä Venäjän kurjiin vankiloihin raamattuja jakamaan ja evankeliumia julistamaan.

Tämä uskovaisten piiri Helsingissä muisti myöskin köyhiä ja osattomia. Mainitsen vain erään tilaisuuden monista, joka on mieleeni jäänyt. Kaupungin kaduilta ja lastauspaikoilta kutsuttiin miehiä illanviettoon erääseen suureen kokoushuoneeseen. Myöskin vietiin kutsukortteja Antipoffin taloon köyhälistön asuntoihin. Tässä Uudenmaankadun päässä olevassa suuressa rakennuksessa asuivat siihen aikaan köyhistä köyhimmät. perheillä ei edes ollut omaa huonetta. Samassa huoneessa saattoi asua monta eri perhettä ja kunkin perheen jopa yksityisenkin asumatila oli vain merkitty liidulla lattialle. Siellä näki kurjuutta ja juoppoutta jos missään. Kaksi meistä nuorista meni sinne jakelemaan kutsukortteja kokoukseen. Sain omin silmin nähdä ja todeta köyhälistön kovaa osaa. Mielellään ottivat miehet vastaan kutsukortteja. Illan kokoukseen saapui sitten hyvin suuri joukko synkkäkatseisia, ryysyisiä miehiä. Siellä saivat nälkäiset raukat suuria. hyviä voileipiä ja teetä. Heille laulettiin ja pidettiin hengellisiä – ja raittiuspuheita. Monet olivat kiitolliset ja liikutetut ystävällisyydestä, joka tuli heidän osakseen. Kunpa vain yleensä tehtäisiin enemmän yhteiskunnan katkeroituneiden ja vähäosaisten puolesta. Mutta onhan niiltä ajoilta jo pitkin askelin edistytty.

Vuosien kuluttua näiden tapausten jälkeen Mia Sahlberg päätti luovuttaa yksityiskoulunsa toiselle ja itse lähteä kärsiviä auttamaan. Tämä oli tietenkin monen mielestä järjetöntä. Eräs Mia Sahlbergin pieni koulutyttö oli varmaan kuullut jotain arvostelua johtajattarensa aikeista. Hän oli tullut kotiin aivan ihmeissään ja sanonut: ”Kenen nyt saamme opettaja- tädiksi, kun Mia täti on tullut hassuksi.”

Mia Sahlberg lähtikin sitten sisä-Venäjälle kenraali Pashkovin sairaalan johtajattareksi. Tämä venäläinen ylimys oli tultuaan uskovaiseksi, keisarin käskystä karkoitettu koko elämänsä ajakseen Venäjältä. Hän oli saarnannut evankeliumia suuren maatilansa alustalaisille, mutta sitä ei kreikkalaiskatolinen kirkko silloin sallinut. Samoin oli hän perustanut suuren sairaalan ja tehnyt paljon hyvää köyhille ja kärsiville. Täällä tarvittiin nyt Mia Sahlbergin uhrautuvaa työtä. Vuosikausia hän sitten hoiti sairaita ja kärsiviä ja oli heille kaikin tavoin avuksi ja lohdutukseksi. Hän jakeli uusia testamentteja ja puhui kaikille Jumalan sanaa. Uskovaiset, joita siellä nimitettiin pashkovilaisiksi, saivat monesti kärsiä uskonsa tähden. Väliin saivat ”nagaikan” (ruoskan) iskuja kokea ja raskaampaakin vainoa, mutta vainoista huolimatta he kestivät. Kun sitten vallankumouksen aikana kaikki Pashkovin maatilat ja rikkaudet ryöstettiin, jäi Mia Sahlberg sotavankina Venäjälle. Paljon kärsittyään siellä hän monien vaikeuksien jälkeen pääsi sotavankeja vaihdettaessa kotimaahan.

Olen viipynyt niissä vaikutelmissa ja tapauksissa, joita sain asuessani Mia Sahlbergin hyvässä kodissa. Oli minulle suuriarvoista saada elää semmoisessa kodissa ja kiitollisena sitä aina muistelen. Pelon alaisena lähdin syksyllä Helsinkiin voimistelupistoon. Tunsin, miten uskoni oli heikko, - vain suitseva kynttilänsydän, - epäilin, miten hävisi hennon uskonkipinän joutuessani voimisteluopiston oloihin ja uuteen toveriseuraan. Onnistuin ennen lähtöäni Raamatusta saamaan lohdullisena lupauksena Vapahtajan sanat Pietarille:” --- minä olen rukoillut sinun edestäsi, ettei uskosi raukeaisi tyhjään.” Miten uskoa vahvistavasti ja ihanasti olikaan Jumala koko opintovuoteni aikana johtanut kaikki ja vielä suonut minulle täksi ajaksi niin hyvän kodin. Jumala on uskollinen eikä Hänen lupauksen petä!

Voimistelunopettajan pätevyys saavutettu

Kun sitten olin onnellisesti suorittanut voimisteluopiston vaatimukset ja läpäissyt yleisen tutkinnon, sain kesäkuun 7 pnä 1886 päästötodistuksen professori Aspin voimisteluopistosta. Olin nyt siis oikeutettu antautumaan opettajatehtävään liikuntakasvatuksen laajalla saralla. Samalla avautui minulle mahdollisuus aikaa voittaen päästä rakkaan äitini vanhuuden päivistä huolehtimaan.

Opintoaika takana

Milloin rinta riemusta paisuu, milloin sydän voitokkaana sykähtää, milloin pää pystyyn kohoaa ja jalka keveänä nousee, eikö silloin, kun nuori on toiveittensa päämäärän saavuttanut. Ylioppilaskokelaan painaessa valkolakin ensi kerran päähänsä avautuu hänen mielestään hänelle maailma ja uneksittu onnekas tulevaisuus.

Ehkäpä tyynemmin ja harkitummin, mutta silti riemuisasti tarttuu nuori tuleva. voimistelunopettaja voimistelulaitokselta saamaansa päästötodistukseen, joka oikeuttaa hänen hakemaan virkoja ja olemaan itseään elättävä yhteiskunnan kansalainen.

Hänen ei enää tarvitse hapuilla eikä arvella mihin ryhtyä. Tienviitat ovat jo pystytetyt ja nyt on vain astuttava viitoitettua tietä eteenpäin, yhä vain eteenpäin kokemuksesta toiseen.

Työkausi 1886 – 1889

Niin kuin jo olen maininnut, vastaanotin kesäkuun 10 päivänä vuonna 1886 päästötodistuksen silloisesta Aspin puolisoiden voimisteluopistosta. Tärkeäksi tunsi toki itsensä, mutta eihän suotta ollut nuori ja vailla tulevan opettajatoimen moninaisia kokemuksia. Kyllä ne sitten monenlaisina tulivat ja pieneksi ovat pusertaneet tärkeän opettajan. Nuori voimistelunopettajahan on ikään kuin tiedon ja taidon ilmalla täytetty pallo, joka sitten elämän kisakentällä monien iskujen jälkeen kutistuu kutistumistaan. Eivätpä ne työssä aikaa voittaen saavutetut kokemuksetkaan liioin pääse pöyhistämään.

Nuorena opettajana Hämeenlinnassa

Tulessani voimistelunopettajaksi elettiin sitä aikaa jolloin ”isä lampun osti”. Silloin sai liikuntakasvatuksen työsaralla askel askeleelta kamppaillen pyrkiä eteenpäin. Ennakkoluulot ja tietämättömyys voimistelun kasvattavasta tehtävästä oli voitettava. Arkaluontoista tämä tehtävä oli toisinaan. Parasta lienee tästä syystä vaieten sivuuttaa monen monta kokemusta.
Esitän siis seuraavassa vain muutamia pikapiirtoja voimistelunopettajaurastani. Jälleen Hämeenlinnassa: Syyskuun 1 pnä vuonna 1886 ryhdyin voimistelunopettajan toimeen Hämeenlinnan yksityisessä suomalaisessa tyttökoulussa. Siihen aikaan sai voimistelu yleensä osakseen varsin vähän tunnustusta ja huomiota. Sen käsittää myös siitä, että sille oli vain suotu lukujärjestyksessä yksi viikkotunti. Pääasia oli sittenkin, että se oli saanut paikkansa koulun opetussuunnitelmassa. Tämän koulun esikoisluokan entisenä oppilaana olin ylen onnellinen, kun sain aloittaa opettajaurani entisessä rakkaassa koulussani. Yhäti pidä sitä suurena onnena, sillä saamani ensimmäiset vaikutelmat opettajana olivat erittäin mieluiset.

Ei voimistelunopetusta yhdellä viikkotunnilla kuitattu. Sitä mieltä olivat innokkaat oppilaat ja nuori intohimoinen opettaja. Ennen pitkää olikin tähän, joka luokalla määrättyyn viikkotuntiin, lisätty toinen niin kutsuttu "vapaavoimistelutunti. Kyllähän niitä voimistelutunteja näin ollen viikon puitteisiin kosolti karttui opettajalle, mutta eipä ikä opettajaa painanut ja työ oli sulaa riemua. Ei päähän olisi pälkähtänytkään ajatella, että tämä olisi palkatonta ”lisätyötä”.

Koulun ystävällinen johtokunta rupesi epäilemään, että nuori opettaja riuhtoisi liiaksi ja ehdotti sen tähden, että vähentäisin noita vapaavoimistelutunteja. Nyt oli siis keksittävä muutokseen joku syy, jonka oppilaat voisivat ymmärtää. ”Kyllä saatte vastakin vapaavoimistelua, aina silloin tällöin, kun olette olleet oikein kilttejä”, niin

nuori viisasteleva opettaja luuli asiansa hyvin ajaneensa. Mutta mitä tapahtuikaan. Heti seuraavana voimistelutuntina tämän tapahtuman jälkeen eräs luokka tunnin loputtua viittasi tärkeän näköisenä. Mitä nyt? ”Olemmeko olleet oikein kilttejä”, kuului luokan kysymys. Olettehan toki kuten aina vastasi opettaja huomaamatta vaanivaa vaaraa. Taasen luokka tärkeänä viittasi. No, entä mitä nyt? "Saammeko nyt vapaavoimistelua”, kuului voitokas vastaus. ”Saatte, saatte joka viikko kuten tähänkin asti”, lupasi opettaja nauraen oppilaiden kekseliäisyyttä. Hän oli itse unohtanut keksimänsä verukkeet.

Tyttöjen kekseliäisyys ja voimistelun into tuotti opettajalle yllätyksiä. Siitä nyt vielä toinen esimerkki. Sain viikon ajaksi luvan koulusta lähteäkseni kuuntelumatkalle Helsinkiin. Koulun III luokalla tulin viimeisenä tuntina ennen lähtöäni ensi kerran näyttäneeksi heille vaakasuorassa tikapuissa lentoheilunnan ja hyppyarkun yli suoritettavan päänkäännesivuhyppäyksen. Palattuani matkalta takaisin ryhdyin sitten jälleen ensimmäisellä tunnillani opettamaan näitä telineliikkeitä. Tulin täydellisesti yllätetyksi. Kaikki suorittivat kauniisti lentoheilunnan ja hyppäys meni hienosti. Minä olin kerrassaan hämmästynyt ja tyttöni olivat tietenkin mielissään. ”Miten tämä on mahdollista”, kysyin. Tyttölapset olivat rohkeasti menneet kansakoulun johtokunnan puheenjohtajan luo pyytäen, että saisivat pitää voimisteluharjoituksia kansakoulun voimistelusalissa, jossa tyttökoulun voimistelutunnit siihen aikaan pidettiin. Rohkeutta ja kekseliäisyyttä ei puuttunut heiltä, kun niin mieluinen asia oli kysymyksessä. Kun vielä tähän aikaan sattui pääsiäisloma, oli heillä mahdollisuus pitää useitakin harjoituksia.

Niin, kyllä tosiaankin voimisteltiin ahkeraan, luisteltiin ja retkeiltiin arkena minkä työ salli ja kaikkina lupapäivinä. Siihen aikaan ei järjestettyä partiotoimintaa ollut, mutta omalla tavallamme me partioimme sydämemme pohjasta. Me samoilimme metsiä, me soudimme Aulangon järvellä, kiipeilimme Aulankovuoren jyrkännettä ylös ja olimme valloittavinamme linnan, kun seipäät ojossa ryntäsimme vanhaa puista näkötornia kohti. Ne ajat ovat olleet ja menneet, mutta ainiaaksi lujittui silloin ystävyytemme. Samanlaiset lapset leikkivät parhaiten yhdessä, on sananparsi. Olinhan itsekin kuin lapsi hääriessäni tyttöjeni kanssa. Nyt olemme jo vanhoja, mutta silti läheisiä ystäviä. Yhä pidetään yhteisiä luokkakokouksia. erään luokan kesken. Vuosittain yhteinen kirje kiertelee joukossamme. Uskollinen Hilja Haahti pitää meidät kaikki koossa. Hän ne kiertokirjeetkin aina panee alkuunsa. Olemme jo ennättäneet viettää toveruutemme hopeajuhlat ja kultajuhlatkin ovat jo vietetyt v. 1944 ja yhä kestää uskollinen ystävyys. Hämeenlinna, lapsuuteni kotikaupunki, joka lähes neljäntoista vuoden ajan olit kotini oppilaana niin kuin opettajana oloaikana ja rakkaat oppilaani, te säilytte ainiaan unohtumattomana muistoissani.

Varsinaisen työn ohessa olin vielä voimistelun tuntiopettajana ruotsalaisessa tyttökoulussa. Samoin jouduin johtamaan naisten voimisteluseuraa, jota sitä ennen voimistelunopettaja Karl Poppius oli johtanut, kun ei ennen minun tuloani ollut naisjohtajaa paikkakunnalla. Kutsuimme sitten kerran Poppiuksen katsomaan voimisteluamme. Äitini, joka oli erittäin huvitettu voimistelusta, hänkin olisi mielellään tullut sitä katsomaan. Ei hän tästä minulle mitään hiiskahtanut. En itsestäni ymmärtänyt

häntä kehottaa tulemaan. Miten kävikään. Meidän voimistellessa romahti jotain ikkunan takana. Kun tulin kotiin äiti nauraen kertoi, että hänkin oli ollut voimistelua katsomassa, mutta kesken kaiken petti mukana tuomansa tuolin jalka, ja ropsis maahan hän kellahti. Enpä voinut aavistaa, että äitini oli aiheuttanut kuulemamme romahduksen. Luulin sen jonkun vallattoman pojan kujeeksi. Voimisteluseuraa johti sitten minun siirryttyäni pois paikkakunnalta voimistelunopettaja Helma Nyström antaumuksella ja innolla. Ja yhä kuuluu Hämeenlinnan naisvoimisteluseura elinvoimaisesti toimivan.

Vielä perustettiin vanhempien naisten voimisteluseura. Oli omalaatuisen hauskaa voimisteluttaa entisiä rakkaita opettajattaria. Väliin vallattomana heitä pelottelinkin. Kiipesin köyttä pitkin kattoon. Siellä käännyin ylösalaisin, pää alas jalat ylöspäin. Pidin vain jaloilla köydestä käsien ollessa levitettyinä ulos sivulle. Silloin rakkaat tätini säikähtivät. Iida Yrjö- Koskinen riensi hädissään köyden luokse ja huusi: ”Tule alas, tule alas” ravistaen säikähdyksessään köyttä, jossa jaloin pidellen riipuin pää alaspäin. Vakuutin: ”Kyllä minä täältä tulen omin neuvoin alas ravistamattakin”. Veljet olivat tietenkin opettaneet minulle tämän köysissä tehtävän tempun.

Kesä 1887 on jäänyt mieleeni kasvatusopin päähän ”pänttäämisen” johdosta. Vietimme kesää kauniilla Kangasalla. Ikkunastani oli mitä ihanin näköala. Näin Kirkkoharjun, kauempana Keisarinharjun ja toisaalta päin siinsi kaukaa Haralanharju. Ei sinne saanut olla asiaa, kun piti vain ylen ahkerasti kasvatusopin lukemista harrastaa.

Eräänä päivänä juuri kirjoittaessani tutkintoa varten vaadittavaa esitelmää, kuulin oveni ulkopuolelta yhtäkkiä posetiivin soittoa. Antamatta tämän yllätyksen keskeyttää esitelmäni kirjoittamista jatkoin työtäni. Yritin saada esitelmäni sisällön paperille, vaikka sen välttääkseni hämmennystä, täytyi tapahtua posetiivin laulun sävelmää hyräilemällä. Veljeni olivat tuon miehen nähneet. He toivat hänet soittamaan minulle, jotta saisivat minut tulemaan seuraansa.

Vanhin veljeni oli suorittanut kadettikoulun ja juuri päässyt upseeriksi. Enoni oli suorittanut matematiikan laudatuuri arvosanan. Nyt tahtoivat pitää oikein hauskaa kesäaikaa. Ihmekö sitten, jos keinoin millä tahansa vain koettivat saada minua mukaansa. Veljeni sanoikin: ”Mitä sillä sisarella tekee, kun hän vain alati lukee”. Illoin me kuitenkin aina yhdessä teimme virkistäviä, reippaita kävelyretkiä. ”Mirri” kissa, josta myös heti kerron, juoksi aina mukanamme. Se tottui siihen niin, että sitten Hämeenlinnassa tavallisesti saattoi minut kouluun.

Olen kertoessani lapsuus- ja nuoruusvaiheistani usein maininnut veljeni. Sietää vielä oikein mainita, että veljeni pitivät minua, ainoata sisartaan, erittäin hyvänä. Hyvää huolenpitoa ja huomiota riitti heiltä aina minulle. Hyvä sen sisaren olla, jolla on semmoiset veljet kuin minulla oli.

Veljeni, jotka kujeilivat kustannuksellani, arvelivat, että minun tuli myöskin harjoitella kasvatusoppia käytännössä. Tässä tarkoituksessa lahjoittivat he minulle pienen

soman kissanpoikasen ”kasvatettavaksi”. Mutta häpeä tunnustaa, en onnistunut. Jos Mirri-raukka teki pahaa, en hennonut sitä kurittaa. Veljeni täytyi tulla apuun. En siis onnistunut käytännöllisessä harjoittelussa, mutta pääasia oli kuitenkin, että siitä huolimatta syksyllä läpäisin kasvatusopin teoreettisen tutkinnon ja käytännölliset voimistelukokeet voimisteluopettajavirkoja varten. Kun tästä ilmoitin kotiin pyysin, että Mirri saisi kermaa ja eräs vanha vaimo kahvia. Pitihän sitä juhlia ankarien ponnistusten jälkeen. Herttainen, leikkisä äitini valmisti minulle kesällä kesken lukujani aika lystikkään syntymäpäivä- yllätyksen. Kerronpa siitä. Ovi avautui aamulla ja Mirri tuli sisään juosten, mutta minkä näköisenä. Äiti oli ommellut ja koristellut sille juhlapuvun. Sillä oli housut ja leuan alle solmittava päähine sekä selkävaippa. Oudosta asustaan ihmeissään Mirri hyppi ja kiemurteli niin, että me nauroimme oikein sydämestämme Mirrin syntymäpäivätanssille. Pientä hauskuutta oli verraton äitini tahtonut minulle kesken lukujani valmistaa.

Suoritin sitten syyskuun 12 pnä kasvatusopin tutkinnon (arvosana cum laude approbatur) ja saman kuukauden 26 ja 27 pnä voimisteluopetusnäytteen ruotsalaisessa tyttökoulussa (arvosana laudatur 16/18).

Työkauteni Jyväskylässä 1888–1902 Suomalaisen tyttökoulun opettajana

Tammikuussa v 1888 olin matkalla Jyväskylään. Lyhytaikaiseksi jäi etappitielläni voimistelunopettajana olo Hämeenlinnan suomalaisessa tyttökoulussa. Unohtumattoman muistona se vain säilyy. Ylen raskas oli ero rakkaasta lapsuuteni koulusta ja oppilaistani, mutta kun muutto tuli velvollisuudeksi ei ollut valinnan varaa. Olin nimittäin saanut voimistelunopettajan viran valtion tyttökoulussa Jyväskylässä. Tämä merkitsi äidilleni parempaa vanhuuden turvaa ja se seikka ratkaisevasti ohjasi tieni.

Olot, joihin jouduin, olivat entiseen nähden perin vastakkaiset. Aikaisemmin ei ollut koulussa ollut voimisteluopiston kurssin suorittanutta varsinaista voimistelunopettajaa. (Jyväskylän seminaarin käynyt opettaja oli tätä virkaa hoitanut). Tunnit oli miltei poikkeuksetta käytetty kävelyyn ulkosalla. Epäillen, eikä aina suopeasti, suhtauduttiin nuoren varsinaisen voimistelunopettajan edesottamisiin.

Oppilaita oli luokilla yleensä vähänlaisesti ja usea luokka oli yhdistetty saamaan yhteistä opetusta samalla tunnilla. Vaikeata oli saada edes jonkunlaista parannusta aikaan. Juhlasalissa, missä voimisteltiin, oli vain jokunen teline, suuret nojapuut, pari ponnistuslautaa ja korkeushyppyjalustat. Siinä oli muistaakseni kaikki. Yritettävä oli sittenkin. Pian kyllä oppilaat perehtyivät uuteen tilanteeseen ja heidän innostuksensa auttoi opettajaa kestämään monet odottamattomat vaikeudet ja epämieluisat tilanteet.

Koska tämä raskaiden kokemusten aika on takana, en tahdo enää koskettaa näitä menneitä vaikeuksia. Mainitsen sentään vain, että lasten vanhempien

tietämättömyys voimistelusta tästä johtuva voimistelun pelko oli monesti painajaisena. Kun vielä siihen aikaan saksalaisen voimistelumetodin mukaisesti suoritettiin toisinaan vapaaliikkeitä, sauvoja välineinä käyttäen, ei ollut ihmekään että pelkäsivät. Eiväthän olleet ennen mokomaa nähneet. Näissä olosuhteissa en saanut tukea enkä ymmärtämystä koulun johtajattarenkaan puolelta.

Lasten vanhemmat olivat tottuneet silloin vielä sikäläisessä seminaarissa käytettyyn perin vanhanaikaiseen voimistelutapaan. Opettaja oli vielä kaiken lisäksi nuori. Tuo se oli ylen vaarallinen ja pelottava asia. Olihan se sentään asiantila, joka aina joka päivä iän varttumisen mukana parani.

Tuli sitten vuosien kuluessa koululle Kouluhallituksen yleinen tarkastus. Tarkastajana toimi silloin Yliopettaja A. Streng. Vielä muistan kiitollisena, miten voimisteluopetuksen taso häntä tyydytti. Opettajakokouksessa hän vielä lausui pöytäkirjaan merkittäväksi voimistelunopettajan opetuksen olevan erittäin huolellisen ja varovaisen. Kääntyen nuoren opettajan puoleen hän lausui kiitoksensa. Vieläpä hän ilmoitti aikovansa Kouluhallitukselle ehdottaa, että saisimme soittokoneen voimisteluopetuksen avuksi. Soittokone tulikin aivan pian ja ahkeraan sitä opetuksessa käytettiin. Iloa ja rohkaisua tuotti tietenkin arvovaltaisen henkilön yllättävä ymmärtämys ja paljon se huojensi opettajan työtä. Nyt oli tyttökoululla jo oma voimisteluhuone ja olimme saaneet jonkun verran telineitäkin. Varsinaisen voimisteluopetuksen rinnalla leikimme ulkosalla paljon, hiihdimme ja retkeilimme.

Syyskuussa 1891 yllätti johtajatar minua tiedolla, että tästä lähtien saisin hoitaa terveysopin opetusta tyttökoulussa ja että hän tulisi kuuntelemaan opetusta. Siihen asti hän itse oli opetusta hoitanut. Minä olin saanut tyytyä opettamaan vain voimistelua. Tämä oli tietenkin hauska uutinen. Tuleva lääketieteen professori Laimi Leidenius oli silloin Jyväskylän tyttökoulun ylimmän luokan oppilaana. Hän on sittemmin kertonut minulle miten tulin ensimmäiselle tunnilleni luokalle aivan kalpeana jännityksestä. Hän muisteli vielä miten terveysopin opetuksen aloin. Psalmin 139: 14 johtona. Opetus kiinnosti häntä ensi hetkestä alkaen. Terveysoppitunnit olivatkin sitten oppilaille, kuten opettajallekin kiintoisia ja käytännölliseen terveydenhoitoon opastavia. Mitä rakkaimmat muistot säilyvät Jyväskylän tyttökoulun oppilaista ainiaan.

Työn ohella jäi joskus aikaa viattomaan ilon pitoonkin. Meillä nuorilla tyttökoulun opettajattarilla ja muilla samanikäisillä oli keskuudessamme nk. "saksalainen seura". Luimme Felix Mendelssohnin elämäkertaa tietysti saksankielisenä. Erään jäsenemme nimipäivä Matildan päivä oli tulossa. Päätimme yllättää hänet ja saapua häntä onnittelemaan Mendelssohnin perheen muodossa. Pukeuduimme isä ja äiti Mendelssohniksi heidän nuoreksi Felix pojakseen ja tyttärekseen. Nuoren Felixin tuli soittaa viulua. Toisista yksi puhalsi kampaa, toinen rummutti tarjotinta, joku löi vielä kahta kantta yhteen. ”Orkesteri” oli siis erinomaisesti kokoonpantu. Soittoharjoitukset suoritettiin tohtori Hagforsilla, jossa asuin Jyväskylässä oloni alkuaikoina. Lehtori Pekka Hannikainen, joka asui samassa perheessä, opetti nuorelle Felix Mendelssohnille viulunsoittoa. Kun pyysin hänen opastustaan, sanoi hän kestävän

vuoden ennen kuin oppisin sävelmän Raatikkoon, Raatikkoon jne. Tähän sävelmään olimme nimittäin sepittäneet saksankielisen leikillisen laulumme. Nythän oli vain pari viikkoa harjoitusaikaa. Aloitimme sittenkin soittoharjoitukset. Verrattoman lystikkäiset olivat lehtori Hannikaisen opetustunnit. Jollain tavalla sain viulun vinkumaan, kun vain löysin viulunkielestä oikean paikan, mistä aloittaa. Pekka-lehtori nauroi makeasti ja nappasi minua sormille, jos en oikeasta paikasta päässyt alkamaan. Oi, miten meillä oli herttaisen hauskaa. Ilonpidossamme olivat vielä mukana Tohtori Hagfors ja hänen rouvansa. Saimme kerrassaan nauraa sydämemme pohjasta minun soittoyrityksilleni. Mutta kun Matildan päivä tuli, niin laulu meni viululla korvia särkevin sävelin. Olihan orkesterikin sen mukainen. Sitten saapui eräänä päivänä ”orkesteri”: soittimineen kenraaliharjoitukseen. Ja kaunista tuli, kun kasarin kannet paukkuivat, tarjottimet helisivät, huuliharppu, kampa ja viulu vinkuivat sydäntä liikuttavasti. Tämän piti sitten esittää laulua "Raatikkoon, Raatikkoon". Eräs tuttavani sattui tulemaan käynnille luokseni ja jäi sanattomana seisomaan. Hän kertoi, että tuo ihmeellinen soitto oli kuulunut kadulle saakka ja ihmisiä oli kokoontunut kuulemaan suurenmoista orkesteriamme, joka vanhan musiikkipedagogin, tohtori Hagforsin kodista kuului.

Ja miten puettuina esiinnyimmekään. Vanha rouva M. oli hienossa vanhanaikaisessa harmaassa silkkileningissä koristeellinen mantteli harteillaan. Isä M. esiintyi oman rotevan lihavahkon isänsä housuissa niiden ulottuessa aina niskaan saakka, nuori neiti M. vaaleassa juhlapuvussa, Felix polvihousuissa ja smokingissa. Mutta kun nämä hienot naispukimet olivat päivän sankarin hallussa, niin miten päästä niihin käsiksi. Viisaat päät lyötiin yhteen ja salajuoni keksittiin. Pari toveria pyysi kohteliaasti häntä ajelulle. Sillä aikaa hänen sisarensa yksi salajuoneen osallistunut korjasi hänen kätköistään heidän äitivainajansa hienot vaatteet. Nämä selässään nyyttiin käärittynä hän juoksi minkä ennätti peläten huviajelulla olevien saapuvan. Aamulla saapui perhe Mendelssohn onnittelukäynnille Matildan luo. Yllätettynä heräsi asianomainen ”kauniiseen” soitteemme. Olipa meillä vielä äiti Mendelssohnin käsivarrella riippuva nimipäivä rinkeli. Ja miten hän hämmästyikään, kun tunsi hienot pukumme ja koristeemme omikseen. Seurasi sitten hauskat iltakutsut.

Kuuromykkäkoulun opettajana

Kertoessani Jyväskylän opettaja-ajoista on minun vielä mainittava eräästä mielenkiintoisesta työalasta siellä. Kevätlukukauden 1897 ja syksyllä 1898 kesäkuuhun 1902 olin voimistelun tuntiopettajana yli-ikäisten kuuromykkien koulussa, jossa ei opetettu puhumaan vaan sormiaakkosten käyttöä. Voimistelun opetus oli täällä aikaisemmin suoritettu yksinomaan siten, että opettaja aina ensin näytti kysymyksessä suoritettavana olevan liikkeen ja sitten saivat oppilaat matkia opettajaa. Tämä tapa tuntui minusta yksipuoliselta, eikä tarpeeksi kehittävältä. Yritin sen tähden opettaa siten, että sormiaakkosia käyttäen ilmoitin suoritettavan liikkeen. Mutta ensinhän oli opittava ruumiinosien ja jäsenten nimet ja osoitettava niiden paikka ruumiissa. Aluksi oli siis käsiaakkosin merkittävä esim. ”pää” ja sitten opettaja

osoitti missä hänen oma päänsä oli. Jokaisen oli sitten osoitettava omaa päätään. Näin opittiin vähitellen ruumiinosien nimitykset ja löytämään kunkin paikka ruumiissa. Kun tämä oli jossain määrin opittu, yritimme voimistella. Ruumiinjäsenen ja liikkeen sormiaakkosin nimettyä seurasi sitten käden liikkeellä käsky ”tee”. Käden määrätyillä yleisliikkeillä (ei aakkosilla) sopi myöskin osoittaa esim. taivutusta eteen, taakse, sivulle, polvien notkistusta ym. tämän kaltaisia usein esiintyviä liiketehtävä. Sitä ennen oli vain ilmoitettava sormiaakkosin jäsen, jonka tuli suorittaa liike. Tämä opetus kysyi tarkkaavaisuutta ja kehitti nopeata toimintakykyä. Mutta alku aina hankala. Uusi opetustapa ei ollut vain oppilaille uutta. Opettaja itse oli aivan tottumaton eikä aluksi ymmärtänyt miten menetellä. Tästä johtui tietenkin monta hauskaa yllätystä.

Ensimmäinen tunti oli esim. verraton. Sain sentään luokan järjestetyksi rintamariviin. Koulu oli varannut jokaiselle oppilaalle oman voimistelupuvun ja voimistelujalkineet. Tämä oli erinomainen apu. Mutta miten saisin ”voimistelijani” toimintaan. Olin neuvoton. Rupesin tietysti kuuromykille sanaakaan sanomatta rivin edessä seisoen astumaan paikallani. Kun siihen aikaan käytettiin pitkänlaisia hameita nostin molemmin käsin hieman hamettani, että kävely näkyisi selvään. Kauan katsoivat he minun edesottamistani. Sitten rupesi heille tehtävä valkenemaan. He alkoivat äännähtää, röhisemään ja nykimään toinen toisiaan. Voimistelupukuihinsa molemmin käsin tarttuen he alkoivat kävellä paikalla. Irrotin käteni ja silloin hekin sen ymmärsivät tehdä. Olihan heillä lyhyet voimistelupuvut yllään, joten turha oli heidän niitä nostella. Mutta kyllä minua nauratti, kun en heti älynnyt itse tehneeni hullusti näyttäessäni tehtävää. Tämmöinen oli alku.

Kerran opetuskauteni alussa oli koululle saapunut joukko kansanopistolaisia ja tultiinpa tietenkin katsomaan miten kuuromykät osaavat voimistella. Ilmoitin oppilaille sormiaakkosin ruumiinjäsenen ja liikkeen, joka oli suoritettava sillä ruumiinjäsenellä. Tätä seurasi sitten kädellä annettu käsky ”tee”. Mutta mikä merkillinen nähtävyys! Yksi suoritti jalkaliikettä, toinen käsiliikettä, joku päänliikettä jne. Jo kajahti katsojien iloinen nauru. Uuden selvittelyn jälkeen ja jokaisen osoitettua määrättyä jäsentä luisti opetus käden liikkeitä seuraten epäröimättä edelleen.

Yli kaiken odotusteni rupesi opetus aikaa voittaen sujumaan opettajan ensin itsensä ahkerasti perehdyttyä uuteen varsin outoon opetustapaan. En voinut muuta kuin ihmetellä kuuromykkien innostusta, ja heidän liikkeiden suorituskykyään. Ja aluksi oli voimistelu kuitenkin heille ollut niin pelottavan outoa. Yksi vanhanpuoleinen oppilas esimerkiksi oli mennyt piiloon rakennuksen taakse, kun piti ensikerran asettua voimistelurintamaan. Mutta kyllä sitten riemulla odotettiin voimistelutuntia. Opettajallekin tämä työ oli erikoisen kiintoisaa. Tuloksetkin olivat huomattavat. Silloinen aistivialliskoulujen tarkastaja Forssius nähdessään heidän voimistelunäytöstään tutkinnoilla keväällä 1902 ihmetteli, että kuuromykät siinä määrin saattoivat liikehtimisessään kehittyä. Ei ollut minun niinkään helppoa erota noista ainutlaatuisista oppilaistani. Eron hetkenä meidät yhdessä vielä koulun johtajan toimesta valokuvattiin.

Toimiessani Jyväskylässä tuotti vielä naisten voimisteluseuran johtaminen kaikkien näiden vuosien aikana iloa ja virkistystä. Seuran harjoituksiin ottivat suurin joukoin osaa myöskin seminaarin oppilaat. Viime vuosien aikana johdin myös ammattinaisten voimistelua. Se oli minulle erittäin mieluisaa.

Opinnoilla Ruotsissa

Olin Jyväkylästä käsin kesällä 1890 käynyt Pohjoismaiden opettajakokouksessa Kööpenhaminassa. Matkustin silloin Tukholman kautta. Valitettavasti en silloin voinut viipyä siellä, kun oli kiiruhdettava Kööpenhaminassa alkavaan opettajakokoukseen. Hyvien toverien seurassa oli matka erittäin hauska ja minkä osanotto kokoukseen myönsi, olisi ollut Kööpenhaminassa näkemistä enemmän kuin riittävästi. En kerro enempää tästä. Myöhemmin tapahtuneen pitkän stipendimatkan yhteydessä selostan sen sijaan Kööpenhaminan nähtävyyksiä. Mutta nytkö siis pääsisin Tukholmaan, jonne mieleni oli palanut ja oikeinko jäisin sinne pitemmäksi ajaksi asumaan. Totta kai nyt saisin tilaisuuden nähdä Tukholman ja tutustua sen tarjoamiin moniin nähtävyyksiin. Opintojeni ohessa Tohtori Arvedssonin voimistelulaitoksessa, jonne nyt 1891 olin aikeissa lähteä, saisin tästäkin nauttia.

Kun saavuin Tukholmaan, hämmästyin jälleen sen kauneutta. Suotta se ei kanna nimeä ”Mälarin kuningatar”. Se sijaitsee Itämeren saarekkaan lahden ja Mälarin järven rantamilla ja niihin liittyvillä monilla saarilla. Kaupungin vanhin osa on Itämereen vievien Norrström ja Söderström virtojen välissä olevilla saarilla ja joista suurimmalla saarella on jalomuotoinen mahtava kuninkaan linna. Kaupungin asema on erittäin viehättävä.

Saamme käsityksen laajalle ulottuvasta Tukholman kaupungista, jos nousemme hissillä (35 metrin korkeuteen) Södermalmin kaupunginosan Mosebackenille, joka on kaupungin kauneimpia näköalapaikkoja. Tukholmalaisten mieluisasta oleskelupaikasta Djurgårdenissa sijaitsevan Skansenin kansallistieteellisen museon näköalatornista on sanomattoman kaunis näköala yli kaupungin ja sen laajan ympäristön.

Kun syys- tai talvi-iltana kulkee Strandvägen tietä edelleen rantaa pitkin aina Mälarin rantaan saakka, niin näkee virran yli vievien siltojen ja monien saarien lukemattomien valojen heijastuvan veden pintaan. Se on ilmiömäisen kaunista. Tukholma on ”Pohjolan Venezia”, kuten sitä myös nimitetään. Kuljettuamme kuninkaan linnan ohi ja yli Norrström sillan Norrmalmin kaupungin osaan näemme lähellä rantaa Kungsträdgårdenin ihanan puiston kuningaspalatseineen. Eteenpäin on Humlegården suuri puisto, jossa muiden joukossa on myöskin Linnén patsas. Kaupungissa on monen monia puistoja, jotka kesäisin loistavat kukkaisten väririkkaudessa.

Museoita ja muita suurenmoisia loistorakennuksia on paljon. Niistä mainittakoon Riddarholman kirkko, joka Kustaa Adolfin ajoista asti on ollut Ruotsin kuningassukujen hautakammiona. Siellä säilytetään muistoina sotalippuja. Muun muassa on

siellä kolmikymmenvuotissodan kuulien lävistämä suomalaisten lippu. Hartain juhlallisin mielin sitä siellä katselin.

Innostuin kuvaamaan luonnonkaunista Tukholmaa, mutta minunhan piti kertoa opinnoistani Tohtori J. Arvedssonin sairasvoimistelulaitoksessa. Kun ilmoittauduin, luulin tieni nousevan pystyyn jo heti alussa. Siltä melkeinpä tuntui, kun ensi kerran esittäydyin tohtori Arvedssonille. Silloin sain tietää, että opistossa tehtiin käytännölliset anatomiatyöt sunnuntaisin. Nousisiko tieni pystyyn ja täytyisikö minun lähteä takaisin Jyväskylään? Minun oli heti rehellisesti tohtorille sanottava, että omantuntoni tähden olin pakotettu pyhittämään pyhäpäivän, vaikka se ehkä tulisi minun opistoon pääsyni esteeksi. Tästä huolimatta tulin hyväksytyksi ja olinhan jo Aspin voimisteluopistossa suorittanut käytännöllisiä anatomiatöitä. Tohtori Arvedsson antoi arvoa vakaumukselleni. Hän tuntui myöskin olevan tyytyväinen siihen, että koetin tunnollisesti täyttää velvollisuuteni. Ehkäpä hän epäili, että yritin liiaksikin, koska hän kerrankin ystävällisesti minua kylkeeni töytäisten sanoi: ”Stenroth, älkää olko liian ahkera”. Tohtori Arvedssonin opistossa antoi tohtori itse teoreettista opetusta. Hänen puolisonsa voimistelunjohtaja Anhild Arvedsson ja kaksi nuorta opettajatarta hoitivat käytännöllisen opetuksen sekä laitoksen potilaita. Erinomaista ohjausta ja opetusta saimme osaksemme. Opettajamme olivat kaikki varsin ystävällisiä ja miellyttäviä, joten säilytän Arvedssonin kurssiajalta mitä mieluisimmat muistot.

Kevätpuoleen tuli kerran eräs suomalainen sairasvoimistelija opistoon tiedustelemaan voisiko hän seuraavaksi kesäksi saada apulaisekseen Maarianhaminan kylpylaitokseen jonkun reippaan ja iloisen Arvedssonin tytöistä. Hänen tulisi myös ohjata huvittelua. Tohtori vastasi: ”Kyllä minulla täällä on iloinen tyttö, mutta hän ei tanssi”. Tohtori tarkoitti minua. Jouduin sitten siksi kesäksi Ullanlinnan kylpylaitokseen, jossa en itse tarvinnut tanssia enkä liioin muitakaan tanssittaa.

Tohtori Arvedssonin opistossa ollessani perehdyin Lingin voimistelujärjestelmään yksityisopetusta nauttien ja ottaen osaa ”Stockholms kvinliga gymnastikförening” nimiseen naisvoimisteluseuran harjoituksiin. Meistä parista suomalaisesta, jotka kävimme seuran harjoituksissa, tuntui Lingin systeemin silloinen toteuttamistapa kuivalta ja yksitoikkoiselta. Ainainen sama jännitystaivutus ja sitä määrätyt kerrat seuraava varpaille nousu ja polvien notkistus oli tosiaan yksitoikkoista suorittaa. Vaihtelu opetuksesta puuttui kokonaan. Tuumailimmekin keskenämme, että tämä ruumista pehmittää mutta sielua kuolettaa.

Meitä oli useita suomalaisia tähän aikaan Tukholmassa. Voimistelunopettaja Mexmontan mm. oli siellä ruotsalaista miekkailua harjoittamassa. Pääsiäisen aikaan meillä oli joskus yhteiset ”mämmijuhlat”. Äitini oli yllättäen lähettänyt minulle suuren tuohisen mämmiä. Tuo lähetys oli vähällä mennä myttyyn. Äiti oli osoittanut paketin Hankoon eräälle tuttavalleni ja mukana seuraavassa kirjelappusessa pyytänyt häntä lähettämään sen ”Express” laivalla minulle Tukholmaan. Lähetyksessä oli mainitulle tuttavalleni varattu toinen tuohinen. Hän ei huomannut tuota kirjelappua ennen kuin hänen piti ruveta syömään minunkin osaani. Erhetys tuli viime

hetkessä korjatuksi. Sain kuin sainkin minulle tulevan mämmituohisen. Toisetkin suomalaiset rupesivat itselleen kotoa Suomesta mämmiä hankkimaan. Ruotsalaiset nyrpistivät nenäänsä nähdessään heille tuntematonta herkkuamme ja kysyivät laulavalla puhetavallaan ”måmmaa, va e dee förslaa”. Me suomalaiset sen sijaan söimme mämmiämme hyvällä ruokahalulla.

Lina Sandellin kodissa

Olen lapsuusmuistoissani maininnut Lina Sandellin nimen. Tuo hyvä täti, oli tullut minulle jo lapsena tutuksi kertomustensa ja runojensa kautta. Tukholmassa ollessani olin nyt tilaisuudessa päästä häntä näkemään. Lina Sandell, hengellisten laulujen runoilija, oli konsuli Bergin puoliso. Minulla oli pieni kirje hänelle ystävältään Suomessa professorin rouva Lilli Leinbergiltä. Se avasi minulle tämän kodin ovet. Monen monet lomahetket vietin sittemmin tässä kodissa ja sain paljon opetuksia ja neuvoja näiden uskovien arvokkaiden ihmisten luona. Tädin seurassa pääsin vielä käymään tunnetun pastori G.E. Beskovin perheessä. Hänen tyttärensä Elisabeth, kirjailijana Runa, teki sitten keväällä kanssani matkan Suomeen. Sunnuntaipäivät olivat tosiaan juhlia minulle. Tukholmassa oli minulla tilaisuus kuulla elävää Jumalan sanan julistusta. Sain siis monta hyvää vaikutelmaa Tukholmassa ollessani.

Kansainvälisillä voimistelujuhlilla

Samana keväänä kun olin Tukholmassa, pidettiin siellä suurta kohua herättäneet kansainväliset voimistelujuhlat. Juhlien aloitteentekijä ja pääjohtaja oli kapteeni Viktor Balck. Ruotsin nykyinen kuningas, silloinen Kruunun perillinen, lupautui juhlien suojelijaksi.

Monella taholla ja valitettavasti juuri voimistelunopettajien piirissä oltiin kuitenkin kielteisellä kannalla juhlien pitämiseen nähden. Päivälehdissä ilmeni kiihkeitä vastaväitteitä. Jopa ilmestyi varsinainen julkaisu ”Gymnaster på krigsstråt”, nimeltään, joka häikäilemättömällä tavalla juhlan järjestäjiä ja koko aietta vastusti. Kaikesta huolimatta juhla vietettiin 15-19 toukokuun välisenä aikana 1891.

Stockholms kvinliga gymnastikförening ei tietenkään katsonut arvonsa mukaiseksi esiintyä näin epäilyksen alaisissa juhlissa. He antoivat Tukholman Keskusvoimisteluopiston huoneustossa oman yksityisen voimistelunäytöksensä.

Yhdistyksen jäsenien joukossa oli niitäkin, jotka avaranäköisemmin arvostelivat asiaa. Siitä huolimatta, että he olivat mukana yksityisessä näytöksessä, he liittyivät yhteen ja ”Stockholms kvinliga gymnaster” nimisenä seurana he esiintyivät kansainvälisissä juhlissa, jotka pidettiin eräässä suuressa sotilasmaneesissa. Näiden esiintyjien joukossa oli meitä kolme suomalaista. Johtajanamme oli eräs kapteeni Frisendorff. Siihen aikaan oli nimittäin aivan yleistä, että miehet johtivat naisten

voimistelua. Mutta mistä johtuikaan kaikki juhlan vastustus ja mielten kuohunta, ihmettelee ehkä moni nyt. Syy siihen oli, että ruotsalaiset pitivät Pehr Henrik Lingin voimistelusysteemiä ainoana oikeana ja pätevänä. Ei ollut syytä tutustua muiden maiden voimistelumetoodeihin eikä edes missään suhteessa vertailla näitä heidän systeemiinsä. Näin he arvelivat silloin. Mutta onpa kerrassaan Ruotsissa havahduttu. Heidän voimistelusysteemiään suojaava kiinalainen muuri on kaatunut. Kapteeni Balck, joka noissa kansainvälisissä voimistelujuhlissa sai osakseen väärinymmärrystä, on myöhemmin tunnustettu Ruotsin urheilun isäksi. Hänen, kenraalimajuri Balcken, jo eläessäänkin ymmärrettiin hänen rikkaan elämäntyönsä merkitys. Hänen muistoaan kunnioitetaan kiitollisina Ruotsissa. Ajat ovat tosiaan muuttuneet. Nyt otetaan Ruotsissa jo auliisti oppia muilta kansoilta ja ovat itsekin valmiit ottamaan osaa kansojen väliseen vuorovaikutukseen.

Suomalaisesta naisvoimistelusta on heidän naisvoimistelunsa saanut paljon vaikutteita. Onpa heiltä käynyt naisvoimistelunopettajattaria Suomessa useilla Elli Björkstenin kursseilla. Vieläpä hänet on kutsuttu pitämään varsinaisia kurssejaan heille Ruotsissa kuten muuallakin Pohjoismaissa.

Me kolme suomalaista, jotka otimme aktiivisesti osaa silloisiin juhliin, koetimme tietenkin näyttää, että suomalainen pystyy kunnolla ja taidolla heidän kuuluisan systeeminsä mukaisen voimistelun suorittajaksi. Ja - rohkenisinko sanoa - että se onnistuikin. Usein sain kuulla ”Der är den lilla finskan jne.” Elin Kallion ”Mamman”, naisvoimistelijat saivat esiintyessään juhlissa suurta huomiota ja suosiota. Olin onnellinen, että olin suomalainen!

Paljon on tästä ajasta muuttunut ja käsitykset avartuneet. Nyt ollaan kaikkialla valmiit omistamaan toisiltakin, mitä heillä on annettavaa. Mekin suomalaiset, olemmehan me valmiit kiitollisina tunnustamaan, että ruotsalainen voimistelu on antanut aikoinaan naisvoimistelullemme hyvän pohjan. Myöhemmin on sitten naisvoimistelumme saanut Elli Björkstenin, syvällisen kasvattaja persoonallisuuden välityksellä, paljon uutta henkevää sisältöä. Samoin on Yliopiston voimistelulaitoksen kasvatusopillisen voimistelun nykyinen lehtori Hilma Jalkasen tarmokas toiminta ollut hedelmöittävää, avartavaa ja kerrassaan uutta luovaa. Suomen naisvoimistelu on hänen ansiostaan jo tullut tunnetuksi ja kuuluisaksi laajalti maailmassa. Hänen ja hänen oppilaittensa johtamina ovat Suomen naiset tuoneet maallemme kunniaa maailman liikuntakasvatustilaisuuksissa. Parhaat vaikutelmat hän on saanut Saksasta, jossa voimistelu tähän mennessä on kehittymistään kehittynyt.

Lääkintävoimistelijana

Tohtori Arvedssonin kurssin suoritettuani v. 1891 rupesin vasta varsinaisen terveysvoimistelunopetukseni rinnan toimimaan lääkintävoimistelijana. Tosin kyllä olin jo kesällä 1889 suorittanut sairasvoimistelun kurssin Lappeenrannassa voimistelun ja sairasvoimistelunopettajan Mauritz Mexmontanin johdolla. Silloin en kuitenkaan

vielä ryhtynyt käytännölliseen työhön tällä alalla. Nyt sitä vastoin antauduin tähänkin tehtävään.

Kun ei Jyväskylässä ollut mieshierojaa, jouduin vastoin sen aikaista käsityskantaa joskus miesväkeä auttamaan. Lehtori Hannikainen taittoi sääriluunsa. Minut kutsuttiin sitten jälkihoitona hierontaa antamaan. Lääkärin läsnä ollessa ensi kerran hieroessani havaitsi hän minut käyttökelpoiseksi. Kyllä toki Arvedssonien kurssin käynyt pystyi tähän ja vaikeimpiinkin, mutta Jyväskylässä elettiin omia aikojaan. Kerran eräs neitonen hiihtomäessä kaatuessaan sai reisiluunsa sijoiltaan. Paikalleen sekin saatiin. Sairasvoimistelu ja hierontatyö toi tyydytystä ja iloa, kun sai kärsiviä auttaa. Kyllä työtä riitti liiaksikin olipa sitten talvi tai kesä.

Heti tohtori Arvedssonin kurssin jälkeisenä kesänä 1891 olin Mexmontanin apulaisena Ullanlinnan kylpylaitoksella Helsingissä. Hoidin naispotilaitten sairasvoimistelua ja hierontaa. Asuin hänen kodissaan. Oli kehittävää kotioloissa tutustua sortovuosiemme aktivistiin Mexmontaniin ja hänen puolisoonsa.

Tänä kesänä eräs varhaisen nuoruusaikani muisto mieltäni kosketti. Kuljin reippaana ja iloisena Kaivopuiston käytävää Ullanlinnaan. Syrjäisellä penkillä oli minua tarkaten istunut herrasmies, jota en huomannut. Potilaani, eräs Professorin rouva, joka oli hänen läheinen sukulaisensa, kertoi minulle, ken hän oli. Hän oli tuo uskollinen nuori mies, joka nyt, kuten oli sukulaiselleen sanonut, tahtoi vielä viimeisen kerran elämässään edes vilaukselta nähdä hänet, nuoruutensa saavuttamattoman ihanteen. Nyt hän ei enää toivonut muuta. Onpa joskus uskollista kestävää rakkautta.

Työkautena Jyväskylässä pidin kaiken muun ohessa vielä useina vuosina veistokoulua lapsille. Olinpa vielä kesällä 1888 Vera Hjeltin apulaisopettajana hänen kansakoulun mies- ja naisopettajille pitämillään kursseilla.

Jälleen Ruotsissa opiskelemassa

Kesällä 1901 suoritin Ruotsissa Nääsin seminaarissa leikkikurssin. Siellä oli osanottajia, neljästätoista eri kansalaisuutta, maailman kaikilta kulmilta. Siitä huolimatta että puhuttiin monia kieliä, sujui leikki oivallisesti. Oi, miten hauskaa olikaan leikkiä suuressa parvessa. Nääsin kurssien johtajan Otto Salvmonin vaikutus tuntui kaikessa ja kaikkialla. Hän oli itse erittäin täsmällinen, jopa ankara mutta oikeudenmukainen. Täsmällisesti alettiin kaikki tehtävät ja samoin ne lopetettiin. Aamuisin seisoi johtaja taskukellonsa kädessään ja tervehti saapuvia kurssilaisia. Jos kerrankin sattui myöhästymään, ei se kylläkään toiste tapahtunut. Ei silti että johtaja olisi sanonut paheksuvaa sanaa myöhästyvälle, mutta se oli tarpeeksi suuri rangaistus, että huomasi hänen paheksuvan tätä. Kun osanottajia oli niin monista kansoista ja eri paikoista maailmaa, tahtoi kukin oman maansa kansalaisena osoittaa huomaavaisuutta ja täsmällisyyttä.

Johtajan kasvatusoppi luennot olivat kiintoisia ja erittäin antoisia. Innostuneina niitä kuunneltiin ja kun seuraavalla kerralla arpaa nostettua aina jollekulle joutui edellisen esitelmän referoiminen, niin kyllä toki seurattiin johtajan esitystä. Kerran hän esitelmätilaisuudessa ehdotti, että jokainen sinä päivänä valvoisi entistä enemmän puhetta eikä kenestäkään sanoisi pahaa sanaa. Jos niin kävisi, olisi se kerrottava seuraavalla luennolla. Johtaja tahtoi täten käytännöllisesti saada huomautetuksi, miten yleistä on pahan puhuminen poissaolevista. Tätä seuraava luento kaikkine tunnustuksineen oli nöyryyttävä mutta myöskin hieman huvittava. Eipä mahtanut olla hauskaa eräälläkin, jonka täytyi kertoa sanoneensa, että Näässissä otetaan liiaksi maksua puutarhamansikoista, jotka eivät edes ole hyviä. Monta todistusta saimme siitä, miten pahan puhuminen lähimmäisestä on yleistä. Mainittava on vielä, että Nääsin suuren eri kansakuntia ja kieliä käsittävän perheemme yhteiset leikkitunnit olivat verrattoman hauskat. Opettava ja kaikin puolin hauska oli Nääsin kurssi. Etelä-Ruotsin ihana luonto lisäsi viihtymistämme Näässissä. Teimmepä pitempiäkin retkiä muun muassa Trollhättan putouksille. Nääsin herttaiset muistot säilyvät ainiaan.

Yksityistutkinto terveysopissa professori Sucksdorffin tutkijana

Molemmat opintoaikani Ruotsissa olivat suurena virkistyksenä ja rohkaisuna noiden neljäntoista vuoden 1888 – 1902 välisenä aikana, jolloin olin voimistelunopettajana Jyväskylässä. Jyväskylässä oloni aikana suoritin myös tutkinnon terveysopissa professori W. Sucksdorffin ollessa tutkijana elokuun 3 pnä 1899 (arvosana ”berömliga”).

Tämä yksityinen tutkinto tuli omalla tavallaan varsin jännittäväksi. Professori Sucksdorff oli suostunut siihen, että saisin saapua hänen luokseen Helsingin saaristoon elokuussa terveysopin tenttiä suorittamaan, mutta elokuun 3 päivänä hänelle ei oikein soveltuisi ottaa minua vastaan. Mutta kävipä minun onnettomasti. Elokuun 3 päivänä istuin tyytyväisenä saaristolaivaan lähteäkseni tutkintoa suorittamaan. Mielessäni kuvittelin, miten heti tutkinnon jälkeen lähtisin Ruotsiin Mälarin rannalle olevaan kauniiseen huvilaan erään ystäväni, Upsalan samariittikodin entisen hoitajattaren, "sisaren" luo. Mutta heräsin unelmistani, kun laivassa huomasin herra ja rouva Forselleksen. Alitajunnasta nousi ajatus, että he olivat matkalla professori Sucksdorffin luo kutsuihin. Tämän totesinkin, kun puhuttelin heitä. Ja nyt muistin samalla, että minä sinä kiellettynä elokuun 3 päivänä olin vastoin sopimusta matkalla tenttiin. Kauhulla ajattelin, miten minulle tentittävälle kuokkavieraalle kävisi. Sain tietää, että laiva ei samana päivänä enää palaa Helsinkiin. Olisinhan voinut jatkaa matkaa laivareitin loppupäähän ja seuraavana aamuna saapua tenttiä suorittamaan, mutta se oli mahdotonta. Olin nimittäin jo ostanut lipun seuraavan päivän illalla Ruotsiin lähtevään laivaan. Ei muuta neuvoksi kuin istua odottamassa epämieluista yllätystä, jonka olin professorille tuottava. Sain kaikesta huolimatta

ystävällisen vastaanoton ja jopa viettää herttaisen illan hyvien ihmisten parissa. Minulle suotiin tilaisuus yöpyä huvilan lähellä olevassa pienessä majassa ja aamuvarhain istuin jälleen jännityksen lauettua saaristolaivassa. – Ja sitten tapahtui tuo toivomani matka Ruotsiin.

Varsinaisen liikuntakasvatustyöni ohella jouduin vielä joitakuita vuosia toimimaan pyhäkoulunopettajana. Olen jo lapsuusajoistani kertoessani maininnut miten äitini oli innostunut pyhäkoulunopettaja. Nyt yritin minäkin vaikka tosin kyllä arkana kulkea hänen viitoittamaansa tietä. Muista miten aluksi pienimmätkin seikat hämmensivät minua arkaa tottumatonta opettajaa. Kerrankin tuli nuori mies opetustani kuuntelemaan. Hämmennyin niin, että unohdin kerrassaan raamatunlauseen, jonka minun piti antaa lapsille kotiläksyksi. Ja tämä lause ”Herra on minun Paimeneni, ei minulta mitään puutu”, oli toki omasta lapsuudesta asti minulle sangen tuttu. Mitä tehdä. Itselläni oli mukana vain Uusi Testamentti ilman psalmeja. Ei avuksi muu kuin mennä viereiseen huoneeseen, missä toverini piti pyhäkoulua, lukemaan hänen Raamatustaan tuon lauseen.

Hyvin rakkaat muistot ovat säilyneet tältä pyhäkoulunopettaja-ajaltani. Lasten parissa koin että opettaja saa itse syviä vaikutelmia ja opetuksia lapsilta.

Uusia kokemuksia

Näihin Jyväskylän aikaisiin oloihin liittyy vielä muistona sairastumiseni umpisuolentulehdukseen. Mainitsen siitä, koska se toi mukanaan uusia kokemuksia ja siunauksia.

Sairauteni vuoksi täytyi minun pakostakin ruveta omaan voimistelemiseeni nähden varovaisemmaksi. Ainakin yritin sitä tehdä. Silloin pysyäkseni paremmin alallani aloin opiskella konserttisitran soittoa. Kesällä ollessani toipilaana Hangossa silloin aloitin soittoharjoitukseni. Jatkettuani soitannon opiskelua Helsingissä ja ahkerasti harjoiteltuani oli tästä iloa ja virkistystä. Sitrasta ja minusta tuli hyvät ystävät. Säestin usein hengellisissä kokouksissa laulunopettaja Anna Länkelää ja hänen sisartaan pastorinrouva Ella Cleveä. Sairaiden luona kävimme myös heitä soitoin ja lauluin virkistämässä.

Kroonillisen umpisuolentulehduksen oireista pääsin vasta keväällä 1897 leikkauksen avulla. Leikkauksen teki professori Ernst Lennander Ruotsissa, Upsalassa. Hän oli tunnettu Pohjoismaiden etevänä kirurgina, joka jo silloin oli tehnyt toistasataa umpisuolenleikkausta. Siihen aikaan ei Suomessa vielä suoritettu näitä leikkauksia paria lukuun ottamatta. (Tohtori Bonsdorffin kanssa olin jo tosin suostunut siitä, että leikkaus piti tapahtua kesäkuussa heti koulutyöni päätyttyä. Häneltä saapui kuitenkin sähke, että leikkaus lykkääntyi, kun hänen äkkiarvaamatta tuli lähteä Venäjän ja Turkin sotaan.)

Jouduin näin ollen olemaan parannuksella Upsalassa miltei kuukauden päivät Samariittikodissa Ebba Boströmin yksityisessä sairaalassa. Professori Lennander, pitäen erikoista huolta suomalaisen nuoren tytön viihtymisestä, oli järjestänyt siirtämiseni tänne leppoisaan kotiin Lääninsairaalasta, jossa leikkaus oli toimitettu. Sitrani oli vielä hyvänä rattona mukanani. Samariittikoti oli kuin ihana keidas. Hoito oli sanan täydessä merkityksessä samariittipalvelua sekä ruumiille että sielulle. Sairaanhoitajattaret, ”sisaret”, olivatkin vakaumuksesta ja sydämensä pakoittamina antautuneet tähän kutsumukseensa. Oloni täällä oli kuin hiljaista juhlaa. Professori Lennanderista alkaen olivat kaikki sanomattoman ystävällisiä pienelle suomalaistytölle, kuten he minua nimittivät. Heidän kaikkien huolenpitonsa oli liikuttava. Säilytän unohtumattomana muistot täällä olo ajastani. Ebba Boström oli uhrannut kaikki varansa tämän kodin perustamiseksi. Hänen samariittityönsä laajeni laajenemistaan käsittäen monta eri työalaa. Hän eli uhrautuvaa rukouselämää. Tällä matkalla sain myös käydä rakkaan Täti Lina Sandellin luona Tukholmassa. Kätkin sydämeeni ne syvät opetukset, jotka taas tällöinkin sain häneltä. Siunattu olkoon muistonsa!

Erään kerran myöhemmin, v. 1899, käydessäni Ruotsissa kävin Upsalassa rakkaita muistoja uudistamassa. Täällä Upsalassa olooni siltä kerralta liittyy eräs suloinen muisto. Oli varhainen aamu. Heräsin heleän kirkkaaseen hopeakellon ääneen. Sattuipa vielä olemaan syntymäpäiväni. Olihan erikoista herätä näin harvinaiseen soittoon! Kuunnellessani tuota heleätä soittoa sain tietää, että hopeakellon soitto olisi kuningas Kustaa Aadolfin tyttären, sittemmin kuningatar Kristiinan, sielunkellon soittoa. Hänhän kääntyi katoliseen uskoon ja kuoli Roomassa. Rooman paavin määräyksestä on sielunkelloa vieläkin soitettu. Vasta myöhemmin on selvinnyt, että se on kuningas Juhana III toisen puolison Gunilla Bjelken – myös katolisen – sielunkello, jonka hän itse on antanut 1588 valaa muistokseen ja jonka kuningas Adolf Fredrik sitten antoi siihen ripustaa. Tätä hopeakelloa soitetaan yhä aamuin ja illoin kello 6. Sen heleään soimiseen ovat upsalalaiset tottuneet.

Ero Jyväskylän ja Pellosniemen pappilan omaisista

Neljäntoista työvuoden jälkeen Jyväskylässä oli muutto mielessäni. Olin nimittäin marraskuun 15 päivänä 1901 nimitetty Heinolan seminaarin opettajaksi. Taasen oli ero edessä, ja paljon oli jälleen jäävä vain muistojen joukkoon. Erittäin vaikea oli erota monista samanmielisistä ystävistä. Tukholmassa ollessani olin hengellisesti ikään kuin vihreillä laitumilla. Jyväskylässä oli siihen aikaan henkisesti kuollutta. Siellä syntyi kuitenkin v. 1891 suuri vapaakirkollinen hengellinen herätys ja hengellinen elämä paikkakunnalla elpyi. Ei enää ollut puutetta uskonystävistä. Perustimme silloin myös Jyväskylän Nuorten Naisten Kristillisen Yhdistyksen. Kaikista näistä ystävistä oli nyt erottava. Verrattoman ystävän ja opettajatoverin olin saanut tyttökoulun opettajatar Maria Geitelissä. Hän perusti pienille turvattomille orpolapsille kodin. Hänen uhrautuva elämänsä jätti minuun syvät jäljet. Toista vuosikymmentä olimme yhdessä monia iloja ja huolia kokeneet, mutta nyt oli tämäkin rikas elämys jäävä vain muistoksi.

Mikä ehkä syvimmin koski minuun, oli että minä nyt joutuisin kauemmaksi omaisistani ja Laukaan Pellosniemen pappilan rakkaasta kodista. Olinhan Pellosniemen pappila ikään kuin toinen kotini ja omaiseni siellä sanomattoman rakkaita.

Tässä yhteydessä saanen ehkä vielä mainita pienen lapsuusaikaisen matkamuiston erään matkan varrelta kesälaitumille Laukaan pappilaan etenkin, kun siihen vielä liittyy erikoismuisto Jyväskylästä. Saavuimme Jyväskylään, jossa oli määrä yöpyä pappilalaisten koulukodissa Tohtori Hagforsin talossa. Seuraavana päivänä tulisi sitten Hannes serkku parivaljakolla meitä kyyditsemään pappilaan. Eikö ollutkin suurenmoista odotettavissa. Seisoin Hagforsin kauniilla pihamaalla. Pihanpuoleisen ikkunan läpi näin kirjoituspöydän. Se oli mielestäni kaunis ja hienotyylinen. En minä köyhä pieni tyttönen ennen ollut nähnyt niin kaunista. Ihmettelin, miltä tuntuikaan asua noin hienossa kodissa. Kului toista- kymmentä vuotta. Silloin minä itse asuin siinä samassa hienossa huoneessa. Olin silloin tyttökoulunopettajana. Jyväskylässä. Muistin mitä pienenä tyttönä olin kuvitellut. Nyt sain sen käytännössä kokea. Asuin nimittäin Tohtori Hagforsin luona kevätlukukauden 1888, kunnes äiti muutti Jyväskylään.

Oleskelu Pellosniemen pappilassa lapsena ja etenkin nuoruusaikana on piirtynyt elämääni lähtemättömästi ja unohtumattomia jälkiä. Miten herttaisen kodikasta siellä olikaan ollut! Ero hetkenä kaikki tuli elävänä mieleeni. Lapsuuden leikit kuvaelmaesitykset, joita vielä nuorinakin kodin ratoksi usein järjestimme, ja yhteiset lukuhetkemme, kaikki ne palautuivat mieleeni. Muistelen vielä miten sinua, rakasta setää, kiinnosti kodin nuorten seurustelu ja riemut, olipa sitten kyseessä tosi tai leikki. Usein sinä itsekin otit osaa rattoisiin seuraleikkeihimme ja yhteisiin harrastuksiimme. Illoin kokosit sitten meidät iltahartauteen. Kodin äiti, rakas tätini, oli lahjakas henkilö, vakavamielinen kristitty. Setä, isäni hyvä veli, piti äidistäni hyvin paljon ja oli meille lapsillekin erittäin hyvä. Laukaan kaunis luonto viehätti meitä suuresti. Usein teimme soutumatkoja ”Kahvisaareen”, joksi Saraveden erästä saarta nimitimme ja muuallekin. Sarakalliolla ihailimme laajaa näköalaa. Sieltä näkyivät Viitasaaren ja Saarijärven reittien yhtyvän Saraveteen. Pitempiä matkoja saimme myös joskus tehdä jopa toisinaan parihevosten vetämissä vaunuissa. Muutettuamme sitten äidin kanssa Jyväskylään olimme yhä enemmän yhdessä. Tädin kanssa oli erittäin opettavaista keskustella iäisistä totuuksista. Hän oli rakkain Täti minulle ja minun äitini jälkeen rakkain täti serkuilleni. Pellosniemen koti oli toinen kotini ja serkkuni Minna, Sigrid ja Maria olivat kuin sisariani. Vuoroin olimme nyt toistemme kodeissa. Syvät vaikutelmat olen tosiaan saanut näistä yhdessäoloistamme.

Jouduin nyt entistä enemmän olemaan nuoren Maria serkkuni seurassa. Vanhin serkkuni Minna oli jo aikaisemmin joutunut Kuopion tyttökoulun opettajattareksi ja myöhemmin koulun johtajattareksi. Hänen sisarensa Sigrid meni sittemmin naimisiin Antero von Bellin kanssa. Maria jäi vielä kodin tyttäreksi. Hänelle tuli myöhemmin elämän tehtäväkseen Valkonauhan raittius- ja siveellisyysyhdistyksen laaja työsarka. Tähän kutsumukseen hän palavalla rakkaudella antautui. Rinnalla sen kanssa

hän toimi kirjailijana. Muistan hyvin, miten arkana hän piti ensimmäisen esitelmänsä. Hänen tuskin päästyään puheen alkuun nousi eräs vanha vaimo ja lähti harmistuneena matkaansa: ”Kaikki ne kulkevatkin puhumassa”, hän äänekkäästi julisti mennessään. Serkkuni puhui silloin Harriet Beecher- Stowen siunausta tuottavasta elämästä. Monesti sitten yhdessä nauroimme tälle Marian ensimmäiselle esiintymiselle.

Iäisyyteen ovat rakkaat Pelloniemen omaiseni Setä, Täti ja serkut, Minna, Otto, Sigrid, Maria ja Hannes siirtyneet. Vain kaikista serkuistani on eläkkeellä oleva Laukaan rovasti Osvald Stenroth vielä elossa. Jyväskylässä olo aikani oli lopussa. Vain tämän ajan monen monet muistot elävät sydämessäni kalliina unohtumattomina.

Työkausi Heinolan seminaarissa 1902–1934

Kun äitini neuvoa noudattaen päätin hakea seminaarin opettajan virkaa, piti uusi naisseminaari tulla sijoitetuksi Hämeenlinnaan. Olisipa ollut erittäin hauskaa, jos olisi avautunut mahdollisuus päästä takaisin lapsuuteni kaupunkiin. Niin ei kuitenkaan käynyt. Kerrotaan kenraali Bobrikoffin määränneen Heinolan uuden seminaarin paikaksi. Jumalan johdatukseen luottaen päätin tästä huolimatta hakea Heinolaan sijoitettavaa seminaarin opettajavirkaa. Tätä tarkoitusta varten suoritin syksyllä 1901 Raahen seminaarissa kokeet Heinolan seminaarin maantiedon, terveysopin ja voimistelun opettajattaren virkaa varten. Tultuani nimitetyksi yllä mainittuun virkaan 1901, 15. XI siirryin Heinolaan kesäkuussa 1902.

Olin viimeiseen asti epäröinyt rohkenisinko pyrkiä niin vastuunalaiseen opettajatehtävään, mutta haluni päästä kansakoulualalle voitti epäröintini. Tahdoin todella kokonaan antautua tähän edesvastuulliseen kasvattajan tehtävään. Omasta kykenemättömyydestäni huolimatta tahdoin perehtyä siihen. Vastuunalaista olisi tosiaan astua nuorten eteen. Edesvastuu tuntuisi monin kerroin vakavammalta kuin työskentely tyttölasten parissa. Nyt olisi kehitettävä opettajia, jotka koko sydämeltään antautuisivat elämän tehtäväänsä. Vain Jumalan armon varassa oli antauduttava tähän vastuunalaiseen tehtävään.

Ensimmäinen kesä Heinolassa oli hyvin ahdistava. Jyväskylän kaipuu kalvoi mieltäni, mutta olihan minulla vielä rakas äitini elossa, joka huolijani huojensi. Kun sitten syksyllä seminaarin alkaessa pääsin tosi työhön, häipyi odotuksen painostus. Ei enää ennättänyt antautua menneiden kaipailuun. Olin Jyväskylässä ollessani keväällä 1901 jatko-opiston opettajattarelle Hanna Favorinille suorittanut maantiedon yksityisen tutkinnon. Mitään käytännöllistä opettajakokemusta ei minulla tässä aineessa ollut. Nyt sain ensi tehtäväkseni seminaariin pyrkivien maantiedon kuulustelun. Varmasti pelkäsin tottumattomana kuulustelijana yhtä paljon näitä tilaisuuksia kuin kuulusteltavatkin. Seminaariin pyrkiviä oli noin viisitoista kussakin ryhmässä. Lyhyenä aikana, muistaakseni ½ tunnissa, oli arvosteltava pyrkijöitten tietoja. Arvostelu ei tietenkään ollut helppoa tottumattomalle kuulustelijalle.

Seminaarin opettajana

Seminaarissa oli tapana, että kukin opettaja vuorollaan piti aamurukouksen. En aluksi ollut tästä tietoinen, tulin aivan yllättyneeksi, kun minun tuli se tehdä. Johtajan, uskonnon- ja muiden opettajien ja oppilasjoukon läsnäollessa nousin kateteriin. En enää muista, minkä kohdan raamatusta aluksi luin, mutta sitten jäi tehtäväni kesken. Vain kaksi ensimmäistä lausetta sain sanotuksi Herran siunauksesta, mutta sitten tuli tauko. Minä painuin alas kateteriin. Nousin jälleen näkyviin, ja jatkoin rukousta loppuun asti. Vaikka tilaisuus oli vakava, niin kyllä tapaus huvitti opettajatovereitani. Johtaja Soininen lohdutti minua ystävällisesti. Hänkin saattaisi sekaantua Herran siunausta sanellessaan. Hän vakuutti muistavansa ulkoa vain Isä meidän rukouksen, mutta Herran siunauksen hän mieluummin luki kirjasta. Aikaa voittaen otin rauhallisesti aamuhartauden suorittamisen. Olin kiitollinen saadessani sen tehdä.

Alkuvuosina vasta 1902 vuoteen 1919 kuului opettajavelvollisuuteeni voimistelun ja terveysopin rinnalla myöskin maantiedon opetusvelvollisuus. Vaikka maantiedon opetus antoi paljon työtä, oli se kiintoisaa ja monessa suhteessa avartavaa. Seitsemäntoista vuoden aikana ennätti siihen kiintyä. Kun tästä vapauduin, olin kiitollinen, kun sain enemmän aikaa antautua vain ”omien aineitteni” opettamiseen.

Terveysopin opetus ja sen tuntimäärä

Olinhan jo Jyväskylässä ollessani ennättänyt jossain määrin tottua terveysopin opettamiseen. Uusia vaatimuksia asetti tietenkin aineen opettaminen täysi-ikäisille oppilaille ja tuleville lasten kasvattajille. Kun professori Soininen oli alkuvuosina seminaarin johtajana, sain hänen kanssaan neuvotella monista asioista. Täten tuli esimerkiksi raittiusopetus silloin jo Heinolan seminaarin terveysopetuksessa huomioon otetuksi. Tämä oli minulle mieluista, sillä olinhan itse ehdottoman raittiuden kannalla. Raittiusopetus ei yleensä silloin vielä kouluissa saanut sitä arvoa, minkä se olisi ansainnut. Pieni tuntimäärä – vain 2 viikkotuntia II:lla luokalla – oli hankaluutena. Yritettävä oli sittenkin. Terveysopin teoreettista opetusta koetin yleensä elävöittää myöskin monin käytännöllisin harjoituksin. Yritimme kuitenkin harjoittaa vaatimatonta ensi-apua. Samoin saivat oppilaat neuvoja vesikäärehoidossa. Näistä käytännöllisistä kääröhoito harjoituksista luulen olleen hyötyä.

Mainitsen vain pari esimerkkiä. Eräs oppilaani vieraili omaistensa luona. Hänen kälynsä sairastui ankaraan keuhkokuumeeseen. Ennen kuin lääkäri ennätettiin saada apuun, oppilaani heti laittoi sairaalle kääreen. Kun lääkäri sitten saapui, ihmetteli hän mistä olivat saaneet sairaanhoitajattaren auttamaan. Hän käski jatkamaan hoitoa samaan tapaan. Vielä eräs toinen esimerkki. Tulin eräälle kansakoululle entisen oppilaani luokse, joka oli koulun opettajana. Saimme kuulla, että tuvassa makasi sairaana pieni paimenpoika. Menimme häntä katsomaan. Paljaalla lattialla tuo poloinen sairas makasi. Hänellä oli kova kuume ja kurkku pahan näköinen. Oikein

tyypillinen pitkälle kehittynyt kurkkumätä oli pojalla. Saimme hänelle siedettävämmät olot. Laitoimme hänelle kaulakääreen ja huuhteluvedeksi mietoa suolaista vettä. Opettajalta, joka jäi häntä hoitamaan, sain myöhemmin tietää, että poikanen oli parantunut. Ilman tätä vaatimatonta hoitoa hän luullakseni olisi kuollut. Niin huonona hän oli kenenkään hänestä välittämättä.

Naishygieniaa käsittelimme myöskin tärkeänä terveysopetukseen kuuluvana osana. Ollessani opintomatkalla Ruotsissa sain tilaisuuden kuunnella tohtori Karolina Wiederströmin naishygienian opetusta eräässä Tukholman kansakoulun tyttöluokalla. Vuodesta 1903 oli tämä etevä naislääkäri tätä opetusta hoitanut. Hänen ei ollut tapana sallia kuuntelijoiden läsnä oloa puhuessaan tytöille näin arkaluontoisista asioista. Erityinen etu tuli minun osakseni, kun siitä huolimatta sain moniaina tunteina seurata hänen opetustaan. Toivon, että tämä kuuntelu kuten yleensä jatkuva perehtymiseni terveysoppiin olisi hedelmöittänyt opetustani oppilaitteni parhaaksi ja taas heidän kauttaan heille tuleville oppilailleen. Seikka, joka opetukseen edullisesti vaikutti oli, että terveysopille suotiin aikaa voittaen suurempi tuntimäärä. Kauan oli tultava toimeen aivan mitättömällä tuntimäärällä. Mutta tästäkin huolimatta oli meillä omat keinomme. Joskus tehtiin pieni kevätretki terveysopin merkeissä.

Kauniissa luonnossa avautuivat mielet ja läheinen yhdessä olo neuvoineen herätti nuorten vastaanottavaisuutta. Ja jos milloin joku opettaja oli sairauden tähden tulematta tunnille ”nappasimme” heti tunnin terveysoppiin. Vuosien 1913, 14 ja 15 lisättiin kouluhygienialle, terveys- ja raittiusopetukselle IV:lle luokalle 1/3 viikkotuntia. Vuonna 1916, -17 sai se ½ tuntia. Ja vihdoin 1917, -18 sai terveysoppi IV:llä luokalla ¼ viikkotunnin lisää. Onnen vuotena 1918 sai terveysoppi vihdoinkin 2 viikkotuntia II:lla luokalla ja 2 viikkotuntia III:lla luokalla. Sitten v. 1920 seminaarin tultua viisiluokkaiseksi oli sille edellisen tuntimäärän lisäksi vielä V:lle luokalle suotu 1 viikkotunti. V. 1930 sai terveysoppi tyytyä ½ viikkotuntiin V:llä luokalla, mutta samalla lisättiin viimeiselle luokalle ½ tuntia voimistelulle. Kylläpä tämä lisätty tuntimäärä oli tarpeen. Terveysopin sisältö oli suuresti laajentunut. Siihen kuului yleinen ja yksilön terveysoppi. Raittiusoppi tulkintoineen vaati osansa. Samoin kuului terveysopin puitteisiin luonnollisesti kouluhygienia, pikku- lasten hoito, naishygienia ja ensiapu tapaturmissa harjoituksineen. Tässä yhteydessä voinenkin heti mainita jotain raittiusharrastuksesta oppilaidenkin keskuudessa.

Vuonna 1903 perustettiin oppilaiden raittiusseura, johon useimmat oppilaat liittyivät. Aluksi se yhtyi Ylioppilaiden raittiusseuraan ja 1906 Suomen opiskelevan nuorison raittiusliiton haaraosastoksi. Moniaina vuosina ovat useat kokelasoppilaat suorittaneet vapaaehtoisen raittiusopettajatutkinnon jopa ylemmän raittiusopettajan tutkinnon. Samoin ovat oppilaat usein suoranaisestikin ottaneet osaa Heinolan piirin ja Heinolan Raittiusystävien raittiusrientoihin avustamalla heidän iltamiaan. Harjoituskoulutyössä ovat kokelaat saaneet perehtyä lasten raittiustyöhön. Raittiusasiaa valaisevia opetustunteja harjoituskoululla on esim. raittiusviikon aikana pidetty joka päivä. Raittiusjuhlia on järjestetty seminaarissa kuten harjoituskoululla lapsille. Vuonna 1911 pantiin toimeen tiedustelu: ”raittiuden tila kotiseudullani ennen ja nyt”. Samoin erään luokan oppilaat saivat kerran seuraavat

tiedustelukysymykset vastattavikseen: 1) Oletteko huomanneet, että urheiluharrastus kotiseudullanne olisi johtanut raittiinpiin elämäntapoihin? 2) Onko tapauksia, joissa urheilun harjoittaminen on johtanut kestävään ehdottomaan raittiuteen? Kysymyksiin tuli kylläkin usea kielteinen vastaus, mutta ilokseni myöskin moni rohkaiseva myönteinen vastaus, jota tositapauksin elävöitettiin.

Kun harjoituskoulun yliopettajatar Aino Lehtonen ja yhdistettyjen luokkien opettajatar Helmi Lehtonen (myöhemmin seminaarin johtajatar) ovat Raittiusystävien kantajoukkoon kuuluvia ja ahkerasti toimivia jäseniä, on raittiusharrastus seminaarissa aina ollut virkeä. Minun osani on vain ollut terveysoppitunneilla ja seminaarilaisten keskuudessa muutoinkin antaa raittiusopetuksessa tieto ja herättää oppilaissa raittiusintoa.

Terveysopin oppikirjat

Terveysopin käsittäen niin monia aloja oli käytettävä useita oppi- ja lähdekirjoja. Max Oker-Blomin ”Terveysoppi” oli 18 lukuvuotta oppikirjana ja sen jälkeen Palmén-Wilskmanin ”Terveysoppi” vuorostaan pitkäaikaisesti kunnes viimeisenä opettajavuotenani sain seurata Salokannel-Vartian uutta ”Terveysoppi” kirjaa, joka oli ajanmukainen ja elävästi esitetty. Raittiusoppikirjoina oli aluksi Alli Trygg-Heleniusen ”Alkoholin vaikutus”, sitten Max Oker-Blomin ”Alkoholi terveysopin kannalta” ja vielä viimeiseksi Karpion ”Raittiusasiain oppikirja”. Samoin käytettiin K. Eskelinin kirjaa ”Ensi-apu tapaturmissa” ja Vartian ”Kouluhygienia” kirjaa. Lähdekirjoina olivat: Tigerstedt, ”Väkijuomakysymys” ja Voionmaa, ”Alkoholikysymys”. Opetuksessa käytettiin vielä viime aikoina referenssitehtäviä. Jotta esitys tulisi havainnollisemmaksi oli vielä käytettävänä hyviä valaisevia kuvastoja ja teurastajalta hankittuja eläinten keuhkoja ja sydämiä tutkittiin.

Voimisteluopetus

Tuntimäärä, joka oli lukujärjestyksessä varattu voimistelulle, oli eri ajanjaksoina hyvin vaihtelevaa ja yleensä vähäinen. Seminaarin alkaessa 1899 oli vain 2 viikkotuntia varattu voimistelulle. Kun tulin seminaarin opettajaksi oli I-III:lla luokalla kullakin vain 2 viikkotuntia ja IV:llä luokalla ½ tuntia, joka tosin kyllä vuoden jälkeen muutettiin kokonaiseksi tunniksi. Näin pienellä tuntimäärällä oli mahdotonta päästä minkäänlaisiin tyydyttäviin tuloksiin. Maamme muissa seminaareissa oli sitä vastoin I-III:lla luokalla 3 viikkotuntia ja IV:llä luokalla 1 viikkotunti. Ihmekö siis, että voimistelutaito seminaarissa oli perin alkeellinen. Työni oli kuin uuden ladun hiihtämistä. Heinolan seminaarissa oli voimistelulla I, II ja II luokalla vain kaksi viikkotuntia. Ei tosiaan Heinolan seminaarissa annettu riittävää arvoa liikuntakasvatukselle!

Ensimmäiseltä voimistelutunnilta seminaarin kokelasluokalta on minulla lystikäs muisto. Komennettuani peräkkäisrivistä: ”Eteenpäin käy”, lähtivät he

kippurakärkiset pieksut jaloissaan kantapäitään lattiaan iskien eteenpäin. Luulin heidän leikkiä laskevan ja hämmästyneenä huusin: ”Seis, seis”. He selittivät, että heitä oli näin neuvottu kävelemään. Heti rupesimme toisenlaista kävelyä harjoittelemaan ja pieksut saivat sen tien hävitä.

Kokelasluokalla ei ollut edes harmaata aavistustakaan siitä, miten opettaisivat ja ohjaisivat harjoituskoulun lasten voimistelua ja urheilua. Eiväthän olleet itse saaneet opetusta tässäkään suhteessa. Silloisen seminaarin johtajan Mikael Soinisen kehoituksesta rupesin antamaan erikoisohjausta kokelasluokalle. Vähitellen saivat muutkin luokat perustaa voimisteluyhdistyksensä. Kautta aikojen on luokilla ollut omat voimisteluyhdistyksensä. Tämän lisäksi pidettiin yhteinen voimistelutelinetunti viikoittain. Luokkien viralliset voimisteluharjoitukset koetin ohjata tähtäimenä tuleva työ harjoituskoulussa ja vastaisuudessa kansakoulussa.

Syksyllä 1906 Kouluhallitus korjasi tämän epäkohdan. Heinolan seminaari sai IV:llä luokalla yhtä tuntia vailla saman tuntimäärän kuin muissa seminaareissa oli. Tuntimäärän noustessa tähän tuli työ helpommaksi ja tulokset suotuisemmiksi. Tätä tuntimäärää piti opettajakunta kuitenkin liian suurena. Sanotun todisteeksi lainaan ruumiillisen kasvatuksen äänenkannattaja ”Kisakentästä” vlta 1911 s. 139 seuraavan erään asiaa valaisevan kirjoituksen: ”Kouluhallitus on Heinolan seminaarin opettajakunnan ehdotuksen mukaisesti tänä syksynä ilmoittanut, että (IV:nen luokan ainoa voimistelutunti), on käytettävä raittius- ja kouluhygienian opetukseen ja voimistelumetodiikkaan on käytettävä III:nen luokan kolmas voimistelutunti.

Voimistelunopettajan vastalausetta tähän opettajakunnan ehdotukseen ei otettu huomioon. Muissa seminaareissa on IV:llä luokalla toki kaksi voimistelutuntia ja saavat pitää muiden luokkien voimistelutunnit rauhassa. Heinolan seminaarin ”valaistunut” opettajakunta on tällä ehdotuksella aikaan saanut arvaamattoman vahingon omien oppilaittensa ja sitten myöskin näitten johtamien kansalaisten ruumiin ja sielun kehitykselle”.

Siihen aikaan oli semmoinen tapa, että opettajakunta päätti yksityisen opettajan velvollisuuksista ja oikeuksista. Olin kerrassaan riippuvainen opettajakunnan päätöksistä voimistelutuntien määrään, telineiden hankintaan, jopa oppikirjoihinkin nähden. Voimistelutuntien pienestä määrästä huolimatta katsoi opettajakunta sopivaksi vieläkin vähentää näitä tunteja raittius- ja kouluhygienian opetuksen hyväksi. Minun vastalauseeni ei merkinnyt mitään. Olihan itse asia suotava. Kysymys oli vain, mistä saada lisätunteja näiden aineiden opettamiseen. Minunko osakseni piti tuntien vähentäminen tulla, kun muutenkin oli niin pieni tuntimäärä voimistelulle suotu.

Kun seminaari sitten syksystä 1920 aloitti ensi luokalta alkaen viisivuotista seminaarisuunnitelmaansa toteuttamaan, sai voimistelu osakseen I-IV:lla luokalla 3 viikkotuntia ja V:llä luokalla 1 tunti. Sittemmin 1923 korotettiin V:nen luokan tuntimäärä 2 viikkotunniksi ja 1930 2½ tunniksi. Kun erosin seminaarin virastani 1934 toimi seminaari vielä viisiluokkaisena. Että nämä tuntimäärän vaihtelut vaikuttivat

opetuksen tuloksiin, on luonnollista. Samoin saatan kohonneesta tuntimäärästä havaita, miten kaikista vastuksista huolimatta liikuntakasvatuksen kasvatuksellinen arvostaminen aikaa voittaen kohosi.

Mitätön oli tuntimäärä joka voimistelulla oli aluksi seminaarissa. Siinä pulma, miten edes jotain saisi aikaan. Olihan kaikesta huolimatta opittava voimistelemaan, sitä komentamaan ja johtamaan. Oli perehdyttävä voimistelun teoriaan ja opetusoppiin samoin edes jonkun verran voimistelun, urheilun ja leikin historiaan. Urheilu ja leikki vaativat myös osansa ylen niukasta tuntimäärästä. Ja entä sitten vielä, kun voimistelutelineet olivat vaillinaiset ja peräti puutteelliset.

Seminaarin johtajan Mikael Soinisen ehdotuksesta rupesin heti yhtenä ylimääräisenä tuntina viikoittain opettamaan opettajakokelaille leikkiä ja osaksi myös voimistelua. Kokelaille viikoittain pitämäni lisätunti leikissä oli siten alkuna seminaarin kaikkien voimisteluseurojen syntyyn. Näistä vapaista harrastuksista kerron myöhemmin.

Mikäli ymmärsin professori Soinista, antoi hän tällöin arvoa voimistelulle vain ruumiin kehittäjänä, mutta ei pannut riittävää arvoa sen kasvattavaan vaikutukseen. Leikkiä hän sen sijaan erikoisesti suosi. Tämä ilmeni myös Heinolassa 1907 pidetyillä maamme kansakoulunopettajien ensimmäisillä luentokursseilla, joilla oli 77 osanottajaa. Kansakoulunopettajien pyynnöstä johtaja Soininen mielihyvin anoi Kouluhallitukselta, että saisimme liittää kurssiaineisiin myöskin leikin. Kouluhallituksen suostuttua pyyntöön leikimme niin vanhat kuin nuoret, 9 iltaa lähes 2 tuntia kerrallaan ja opittiin kaikkiaan 37 leikkiä. (Tämän mainitsee johtaja Soininen vuosikertomuksessaan). Osanottajille leikki tuotti sekä iloa että virkistystä. Ja opettajalle itselleenkin koitui tästä opetuksesta erittäin suotuisa apu.

Kerron tästä pienen kaskun. Minua pelotti astua luokan eteen opettamaan kokeneiden kansakoulunopettajien ollessa kuuntelijoina. Jouduin vielä kaiken lisäksi kurssien juhlallisten alottajaisten jälkeen pitämään seminaarin ensimmäisen varsinaisen opetustunnin. Se oli kokelasluokan maantiedon opetusoppitunti. (Olisipa sen sijaan ollut terveysopin tai voimistelun opetusoppia)! Luokka oli tupaten täynnä kuuntelijoita. Opettajakorokkeen reunalla ja käytävän penkeillä heitä istuskeli. Kun koetin kuuntelijoiden välitse pujotella luokkaan, sanoi johtajatar Kahala minulle leikkisästi: ”Tunnet olevasi liikaa”. Mutta kun sittemmin sain ohjata kurssilaisia leikissä, oli pelkoni tipo tiessään ja minusta tuli vain heidän iloinen ”leikkilehtorinsa”, joksi rupesivat minua leikkisästi nimittämään. Mieluisat muistot jäi meille kaikille yhteisistä leikkitilaisuuksista.

Voimistelutelineet

Juhlasali oli samalla voimistelusalina, jossa oli joku määrä telineitä. Sen toisella päätyseinällä oli kymmenkunta puolapuuta. Kaksi oli vielä sijoitettu pituusseinän

nurkkaukseen. Kun monet vuodet oli 36–38 oppilasta luokalla, ei voinut kunnolla tunnin puitteissa suoriutua, jos mieli puolapuuliikkeitä käyttää. Päätyseinän kohdalla oli kaksi vaakasuoraa tikapuuta, joita ei saanut kaltevaan tasoon siirtää. Tikapuiden edessä oli hirvittävän raskas (kohontapuu) puomi ja sen molemmin puolin kahden metrin pituinen poikkitanko. Puomi oli 6,20 m pitkä ja 8 sm paksu ja leveys oli 16 sm ja paino neljättäkymmentä kiloa. Neljän jopa viiden oppilaan voimalla se aina tarpeen mukaan oli nostettava ja laskettava. 6 kiipeämistankoa, joita ei voinut siirtää paikoiltaan lähemmä seinää, oli vielä olemassa. Irtotelineitä oli (plintti) hyppyarkku ja korkeushyppyjalustat. Myöhemmin sain monen arvelun jälkeen (opettajakunta pelkäsi niiden rumentavan salia) yhden rengasparin kiinnitetyksi kattoon.

Vaillinaiseksi jäi näissä oloissa opetusohjelman suorittaminen kaikista ponnistuksista huolimatta. Aikaa voittaen saimme kuitenkin vielä toisen rengasparin ja 6 kiipeämisköyttä lisää. Nojapuut saatiin samoin vielä irtotelineiden lisäksi. Jossain määrin siis opetus tästä helpottui.

Koitti viimeinkin tuo päivä, jolloin telineiden puutteellisuus tuli korjatuksi. Erittäin ystävällisen ja työtäni suosiolla seuraten ja aina ymmärtävän johtaja J. Ranniston aikana vihdoinkin se toteutui. Kun kerran taas tuskailin johtaja Rannistolle telineistä, hän sanoi: ”Älähän harmittele, huomenna lähden Helsinkiin ja puhun Franssilalle asiasta”. Ja sieltä palattuaan hän toi sen iloisen tiedon, että uusi ajanmukainen telineistö saadaan seminaariin. Seuraavana kesänä tämä sitten sijoitettiinkin saliin. Sain vielä kahden lukuvuoden ajan opetuksessani näitä käyttää. Vain asiantuntija voi ymmärtää, miten suunnattomasti ajanmukaiset telineet helpoittivat opetusta. Vuosikymmeniä olin saanut kiusaantua puutteellisten telineiden tähden. Nyt oli opetus sulaa nautinto ja kuin juhlaa! Ollessani vielä opettajavirassa myönnettiin varat telineiden hankintaa varten myöskin harjoituskouluun. Oli helppoa hoitaa opettajatehtäviään ja ohjata oppilaiden vapaita liikuntakasvatuspyrkimyksiä johtaja Ranniston johdon alaisena. Muistelen aina suurella kiitollisuudella hänen johtajakauttaan!

Liikuntakasvatuksen monipuolinen sisältö

Kun tarkastamme miten laajakäsitteiseksi ja monipuoliseksi liikuntakasvatusopetus on kehittynyt, ymmärrämme, että se vaatii runsaan tuntimäärän tullakseen toteutetuksi. On opittava edes jossakin määrin itse voimistelemaan. On perehdyttävä erilaisiin voimistelutapoihin, kuten vapaa-, teline-, hyppynaru-, muokkaus- eli urheiluvoimisteluun, jopa uusisuuntaiseen naisvoimisteluunkin. Ja yhä kehittyy uusia voimistelutapoja, kuten pallo- ja vannevoimistelu. Leikki, palloilu ja urheilu ovat samoin liikuntakasvatuksen oleellisia osia. On suoritettava urheilumerkki voimisteluohjelmineen ja opittava urheilumerkin ohjausta. Voimisteluliikkeiden komentamista on ensin alkeellisesti ja sitten varsinaisesti eri tapoja käyttäen opittava. Voimisteluteoriaan on tutustuttava. Harjoituskoulun tulevaan opetukseen kohdistuvia voimistelun, leikin ja urheilun opetusharjoituksia on pidettävä.

Voimisteluohjelman laatiminen ja urheilukokeet ovat tulevalle opettajalle välttämättömät suorittaa. Liikkeiden tekniikkaan, lapsivoimisteluun, yleiseen voimistelunopetusoppiin ja erittäin kansakoulunvoimistelunopetusoppiin on perehdyttävä sekä samoin edes jossain määrin urheilun ja voimistelun historiaan. Suotavaa olisi, että vielä, ehkä juuri seminaarin ensimmäisellä luokalla, suoritettaisiin III:nnen luokan (siis alimman luokan) partiotutkinto. Ei niin laajan ja kasvatuksellisen järjestön tarkoitus ja toiminta saisi jäädä aivan tuntemattomaksi tulevalle kansakoulunopettajalle.

Pitkän opettajaoloni aikana jouduin voimistelun, leikin ja urheilun monia oppikirjoja käyttämään. Aluksi seurattiin Elin Kallion ”Voimistelun käsikirjaa” ja hänen kirjaansa ”Komentoharjoituksia”. Sittemmin otettiin käytäntöön Elli Björkstenin ”Naisvoimistelu” kirjaa ja pari vuotta Hilma Jalkasen kirjaa ”Komentoharjoituksia”. Kun myöhemmin 1917 ilmestyi F. Stenrothin ”Voimistelukaavoja naisvoimistelua varten”, joihin kuten kaikkiin muihinkin tämän jälkeenkin ilmestyneisiin voimistelun oppikirjoihin, oli liitetty voimisteluliikkeiden komento, ei enää erillistä komentoa sisältävää kirjaa opetuksessa kaivattu.

Suoranaista Kansakoulun voimistelua koskevina kirjoina käytettiin vuosien kuluessa aluksi kirjaa ”Kansakoulun voimistelukaavoja”, F. Stenroth (julkaistu 1910) ja sittemmin ”Kansakoulun voimistelua” (ensimmäinen painos julkaistu 1923, toinen 1929). Alakansakoulun voimisteluun opastavana kirjana seurattiin ”Lapsivoimistelua”, F. Stenroth (ensimmäinen painos julkaistu 1919, toinen 1922 ja kolmas 1926). Lopuksi pohjautui alakoulun voimistelun ja leikin opetus kirjaan ”Alakansakoulun voimistelua ja leikkiä”. Tämä kirja, joka on ”Lapsivoimistelua” teoksen täydellisesti uusittu neljäs painos, uusine syväpainokuvineen, ilmestyi painosta tosin vasta 1936, jolloin jo olin ollut ikäni puolesta velvollinen jättämään opettajatoimeni. Olin kuitenkin jo jonkun vuoden ajan opetuksessani seurannut apunani tämä uusitun kirjani julkaisematon käsikirjoitus.

Vuosien kuluessa on useita leikkikirjoja jouduttu käyttämään. Kun leikki sai sijaa opetuksessa, on yhä ajanmukaisempia kirjoja tälläkin alalla ilmestynyt. Aluksi seurattiin Elin Kallion ”Kansanlasten leikkikirjaa”, Olga Lönnbohmin ”Laululeikkejä” ja sittemmin Anni Collanin ”Leikkiohjelmistoa” (ilmestynyt 1925), ”Laululeikkejä ja kurssikaikuja”, Suomen Naisten Liikuntaliiton (S.N.L.L:n) leikkikokoelmien ”Liikuntaleikkejä ja laululeikkejä” kirjojen ilmestyttyä käytimme niitä. Opetuksessa käytettiin vuosien kuluessa myöskin julkaisemiani kirjoja ”Laululeikkejä” (ensimmäinen painos julkaistu 1924) samoin ”Laululeikkejä I” kokoelman kolmatta painosta ja ”Laululeikkejä II” toista painosta, joka oli valikoima entisiä ja uusia leikkejä (ilm. 1930). Anni Collanin ”Leikkiohjelmiston” ilmestyttyä 1925 käytettiin sitä.

Urheilun apuna oli aluksi Anni Collanin kirja ”Naisten ja tyttöjen urheiluopas” ja S.N.L.L.:n ”Naisten urheilukirjan” ilmestyttyä seurattiin sitä. Voimistelun ja urheilun historiaan tutustuimme käyttäen Klaus Suomelan kirjaa ”Ruumiinharjoitukset ennen ja nyt” sekä osaksi lähdekirjoina hänen saman aiheen laajempia teoksia.

Voimistelun-, leikin- ja urheilunopetuksen kehityksen käytännölliseen ja seikkaperäiseen selvittelyyn en ryhdy. Viittaan tähän vain lyhyesti. Monivuotisen opetusaikanani kehittyi voimistelukehittymistään ja tämän johdosta tietenkin sen opetus. Liikuntaleikit pallopelit ja urheilu saavuttivat voimistelun rinnalla yhä suuremman kasvatuksellisen arvon. Oltuani jo 1901 Nääsin seminaarin leikkikursseilla käytin leikkiä runsaasti opetuksessani. Kun sittemmin suomalainen pesäpallopeli syntyi, tuli se mielileikiksi. Usein pidimme myös luokkien välisiä pesäpallokilpailuja.

Heinolan seminaarilaisia 1912. Vasemmalla Fanny Stenroth.

Fanny Stenroth opastaa seminaarilaisia keihäänheitossa 1913.

Tässä hän opastaa uimareita uudessa uimalassa 1913.

Urheilu voittaa alaa opetuksessa

Urheilukin sai aikaa voittaen alaa opetuksessa. Naisurheilu ja sen opetus oli aluksi varsin uutta. Jopa oli niitä, jotka pitivät naisurheilua liiaksi rasittavana ja terveyttä vaarantavana. Olihan varsin outoa nähdä naisten heittävän keihästä, juoksevan pikajuoksua ym. Epäiltiin suuresti tätä uutta yritystä. Olin tietenkin ollut mukana oppilaitteni vapaaehtoisissa harjoituksissa. Eräänä kertana silloinen johtaja kuitenkin kielsi minua jyrkästi olemasta läsnä oppilaiden vapaaehtoisissa harjoituksissa. Hän selitti, että ruumiillisesti heikommat oppilaat aristelisivat ottaa osaa harjoituksiin, jos opettaja niissä olisi saapuvilla. Tämä jyrkkä toimenpide oli kuitenkin turha, sillä oppilaiden osallistuminen voimisteluyhdistykseen oli täysin vapaa eikä opettajan silmälläpidon alainen. Vieläpä hän sanoi lopettavansa oppilaiden vapaat urheiluharrastukset, jos en hänen kieltoaan tottelisi.

Tämä määräys tuli tehottomaksi, sillä pian sen jälkeen Kouluhallituksen määräys, että voimistelutuntipalkkio voimistelunopettajalle oli yhdellä viikkotunnilla nostettava, koska hänelle koituu lisätyötä oppilaiden vapaaehtoisten harjoittelujen valvomisesta. Täten sai kiusallinen asia ratkaisunsa. Olin siis oikeutettu jopa velvoitettu valvomaan ja ohjaamaan aineeni alalla oppilaiden vapaata toimintaa. Kun vielä vuodesta 1906 Kouluhallitus oli lisännyt voimistelutuntien määrää samaksi kuin muissa seminaareissa, helpotti se suuresti työtäni. Kun vuosien varrella liikuntakasvatuksen eri alat saivat yhä yleisempää ymmärtämystä ja tunnustusta tämä tietenkin ilahdutti ja kannusti näiden aineiden opettajaa.

En mielelläni koskettele niitä vaikeuksia, joita monien vuosien varrella sain kokea. Ne kokemukset tahdon sivuuttaa. Tein työni pitkäaikaisen painostuksen alaisena. Ei annettu opetusaineelleni eikä oppilaiden vapaille liikuntakasvatustoiminnoille niille kuuluva arvoa. Tämä raskautti monesti työtäni.

Olin onnellinen, kun seminaari sitten sai Kanniston johtajaksi, joka täysin ymmärsi ja arvosti suureksi liikuntakasvatuksen merkitystä opetuksessa ja vapaana harrastuksena. Partiotoiminta seminaarin nuorten toveripiirin keskuudessa oli hänelle myöskin arvokas.

Miten olikaan tehtäväni helppoa näissä oloissa. Silloin myöskin johtajan anomuksesta Kouluhallitus myönsi varoja uusien ajanmukaisten voimistelutelineiden hankintaan seminaarille. Kelpasi opettaa! Harjoituskouluunkin varattiin varoja ajanmukaisten telineiden hankkimiseksi.

Minun poistuessani virastani, rakkaalta työsaraltani, anottuani eroa ikäraja-lakimääräysten johdosta, oli kaikki muuttunut uuden ajan mukana edulliseksi nuorille tuleville opettajille.

Liikuntakasvatuksen jättiläisaskelin riennettyä eteenpäin on sittenkin menneen ajan vaatimattomat yritykset vieneet osaltaan liikuntakasvatusaatetta eteenpäin nykyiseen tilaansa.

Urheilumerkki

Urheilumerkin 1913 tultua yleisemmin tunnetuksi johti se innokkaaseen toimintaan ja uusien urheilulajien harjoitteluun. Täten naisurheilu tuli monipuolisesti kehittäväksi ja terveyttä edistäväksi. Tästä aloitteesta olemme kiitolliset sen alkuunpanijalle silloiselle voimisteluntarkastajalle Anni Collanille. Urheilumerkin suoritukset ovat nyt yleisiä kansakoulusta alkaen ja jokaisessa maamme koulussa ja voimisteluyhdistyksessä. Lapset, tytöt ja naiset kantavat sitä merkkiä, pronssista, hopeista tai kultaista riippuen suoritusten määrästä. Mutta mikä tärkeämpää näiden harjoitusten avulla on saavutettu terveyttä ja tahdon tarmoa.

Intomielisinä ryhdyttiin seminaarissa urheilua harjoittamaan. Mieluinen velvollisuuteni oli tietenkin itse heti suorittaa urheilumerkin vaatimukset. Olin syksyllä 1909 Tukholman Gymnastik Central Institut (G.C.I.) yhdistyksen kursseilla oppinut keihäänheittoa. Nyt sain panna oppini käytäntöön. Vuoden 1912–13 Heinolan seminaarin vuosikertomuksessa mainitaan ensi kerran urheilu voimisteluun liittyvänä opetusosana. Samassa vuosikertomuksessa myöskin kerrotaan että ”Kisakenttä”, ruumiillisen kasvatuksen äänenkannattaja, oli lahjoittanut seminaarille 2 keihästä. Oma keihääni kolmantena aloitimme vaatimattomat harjoituksemme. Kun sitten naisurheilu tuli yleisemmäksi saimme urheiluvälineitä riittävästi luokkaopetusta sekä voimisteluseuran käyttöä varten. Keväisin ja syksyisin kuuluivat urheilumerkkisuoritukset ja harjoitukset päiväjärjestykseemme. Eikä vain luokkatunneilla ja voimisteluseuran määrättyinä harjoitusaikoina urheiltu, vaan virallisten lukutuntien väliajatkin tulivat oppilaille mieluisiksi urheiluhetkiksi. Tämä tapa ei jäänyt vain ensi innostuksen varalle, vaan on se läpi aikojen säilynyt.

Kilpaa riennettiin tunnin loputtua urheiluvälineitä omistamaan. Pihamaalla nähtiin sitten eri ryhmien urheilumerkin kaikkia erilaisia vaatimuksia harjoitettavan ja suoritettavan. Tämä urheileminen tuntien väliaikoina tuli sitten parhaaksi kiihokkeeksi oppilaille rientää ulos pihamaalle. Kerran sattui lehtori Ivar Wilskman saapumaan seminaariin tyttöjen juuri rynnätessä keihäin, mailoin, palloin tunnilta väliajaksi ulos pihamaalle. Häntä ihmetytti ja miellytti tämä ”tyttöjen” into. En muista että olisi varomattomuuden tähden väliaikoina urheiltaessa mitään mainittavaa tapaturmaa sattunut, vaikka keihäänheittokin oli sallittu. Voimisteluseurojen johtajat tai jotkut muut määrätyt toverit olivat aina tarkkaajina ja monta urheilumerkkisuoritusta tuli täten tarkastetuksi ja suoritetuksi. Nämä merkkisuoritukset monien vuosien varrella ovat nekin innostuksemme parhaina todisteina. Tulisi yksitoikkoiseksi luetella vuosittaisia saavutuksia. Ehkä mainitsen vain suoritusten ja merkkien lukumäärän osapuilleen niiden vuosien aikana, jolloin seminaarissa johdin opetusta.

Täsmällisiä tietoja en voi antaa sillä kahtena vuotena ei silloinen johtaja ottanut niitä julkaistavakseen vuosikertomuksessa. Suoritukset nousevat joka tapauksessa toiselle tuhannelle. Pronssimerkin saaneita on yli 300, hopeamerkin ainakin 177 ja kultamerkin 14. Välisuorituksia oli yli 515. Ylemmän I:sen luokan suorituksia on toista sataa ja I:sen luokan pronssimerkkiä on jaettu 87, hopeamerkkiä noin 50 ja kultamerkkiä kymmenkunta. Suoritusten lukumäärä on vuosittain noussut. Viimeisenä opetusvuotenani oli erilaatuisten urheilumerkkien suoritusten lukumäärä 139. Kun aikaa voittaen naisten urheilumerkki- suoritukset tulevat yhä yleisemmiksi sitä useammin päästään jo seminaariaikana jakamaan ylemmänkin luokan merkkejä ja siirtymään pronssimerkeistä hopea- ja kultamerkkeihin.

Uintiopetusta varten olimme Senaatilta pyytäneet varoja uimahuoneen rakentamiseen. Pyyntömme oli evätty, mutta aivan odottamatta saimme rahamäärän myönnetyksi, kun sattui olemaan varoja vuoden vaihteessa. Silloin oli eräs esittelijäsihteeri sanonut leikkisästi: ”No, saakoon nyt Stenroth pyytämänsä uimahuoneen”. Siitäkö syntyi riemu. Kun uimahuone keväällä 1913 valmistui, ruvettiin tosi teossa uintia harjoittamaan. Ei enää ollut pakko vain tyytyä ”uintiin kuivalla maalla”, salin lattialla. Olin itse samana keväänä suorittanut uintikandidaattivaatimukset, josta nyt oli suurta hyötyä. Myöskin oli minulla tilaisuus siirtää seminaarille 20 kpl uimavöitä, jotka olivat valmistetut Heinolassa samana kesänä pidettäviä uinti- voimistelu- ja leikkikursseja varten. Täten saimme välttämättömät opetusvälineet.

Talviurheiluna harjoitimme ahkerasti hiihtoa ja luistelua, joista edellinen on urheilumerkki- suorituksiin liittyvä. Kun varsinainen hiihtomerkki ja ylemmän luokan hiihtomerkki monine vaatimuksineen oli olemassa, antoi sekin aihetta hiihdon harjoitteluun. Talvella 1932 oli meillä seminaarissa S.N.L.L:n hiihdonopettaja Anna Lehtonen opettamassa seminaarin oppilaille hiihtoa. Opetus, johon liittyi esitelmiä, oli hyvin kiintoisa ja erittäin virkistävä. Kun sitten tulevat kansakoulunopettajat vuorostaan pystyvät tulevia oppilaitaan hiihdossa ohjaamaan, on hiihto-opetuksella juuri seminaareissa laajakantoinen merkitys. Kuopiossa 1931 joululomalla pidetyillä hiihtokursseilla oli, mikäli muistan, joku jäsenemme mukana. Samoin osallistui jotkut Jyväskylän ja Lahden hiihtokursseihin. Eräinä vuosina harjoitimme myöskin

luistelua. Luokat kilvoittelivat keskenään prosenttiluistelussa Heinolan liike- apulaisten lahjoittamasta kilvestä.

Kun talvisin voimistelimme salissa, missä ei ikkunoita voinut eri laittein suojata eikä muutenkaan vapaasti liikkua, emme voineet palloilua eikä urheilun alkeita talvisin harjoitella. Sitä ahkerammin ahersimme sitten ulkosalla keväisin ja syksyin.

Selostaessani toverikunnan H.S.N.V:n vapaaehtoista toimintaa tulen vielä mainitsemaan urheilutoiminnasta, joka ei liity suoranaisesti opetukseen.

Kokelaiden ohjaaminen

Pulmallinen tehtävä. seminaarin opettajana oli mielestäni kokelaiden työn ohjaaminen harjoituskoulussa. Luulen, että aluksi me kumpaisetkin sekä opettajakokelas että seminaarin opettaja pelkäsimme, miten voisimme läpäistä tulikokeen. Ei ollut liioin hauskaa kuuntelutuntia seuranneen kritiikin auttaminen. Muistan vielä ensimmäisen kuuntelutuntini harjoituskoulussa. Se oli maantietotunti luonnon ihanasta Sveitsistä. Istuin kuunnellessani opetusta tuskaisena vaivaten ajatuksiani sillä, mitä minun tulisi sanoa opetuksen johdosta. Niin, kaikkeen sitä tottuu, kun täytyy tottua. Muistan erään syysillan opettaja Lehtosen kodissa. Olin masentuneena istahtanut lattialle oman kelvottomuuteni tunnossa valittaen, etten pysty mihinkään. Silloin tuli heidän äitinsä veitikka silmissä luokseni leikkisästi sanoen: "Kuinka tuommoinen raukka on tänne mahtanut päästäkään”. Näillä sanoilla hän ravisti minut hereille saamattomuudestani. Itkuni muuttui nauruksi ja rohkaistuna hypähdin seisoalleni. Useimmille muillekin seminaarin opettajille oli harjoituskoulun työ uutta, mutta hyvässä toveruushengessä autoimme toisiamme. Opettajiston toveruus oli erittäin hyvä. Se kevensi yhteistä työtämme ja tuotti meille iloa ja hauskuutta. Lupapäivinä leikin tavallisesti oppilaiden kanssa, mutta opettajatoverinikin halusivat usein kokoontua seminaarin pihamaalle leikkimään ja palloilemaan. Vilkas tohtori Päivänsalo oli innokkaimpia. Tuommoisen hauskan leikkisillä olon jälkeen hän vakuutti tulleensa kymmenen vuotta nuoremmaksi.

Voimistelun ja urheilun opetuksen ohjaaminen harjoituskoulussa oli toki helpompaa. Kaupungin kansakoulun tapaan luokittain tapahtuva opetus ei tuottanut erikoisempia vaikeuksia. Urheiluun perehtyneet kokelaat innoittivat tyttöjä ja poikia urheilumerkki- suorituksiin. Syksyisin tai keväisin kuului urheilumerkkien jakaminen juhlien ohjelmaan.

Opetuskokeiluani harjoituskoulun neliosastoisella luokalla

Neliosastoisen maalaiskansakoulun voimistelunopetus oli sitä vastoin aluksi minulle itsellenikin arvoitus. Ryhdyin sen tähden itse kokeilemaan ja opetin vuosimääriä yhdistettyjen luokkien voimistelua. Mainitsen mielihyvin, että silloinen

Harjoituskoulun yhdistetyn luokan opettaja Helmi Lehtonen seurasi kiinnostuneena kokeilujani. Kokeilin opettaa kaikkia neljää osastoa (I ja II luokkaa) yhdessä ja myöskin opettaen molempia luokkia erikseen. Jotta lapset saisivat ikäasteiden mukaisia liikkeitä ja vaihtelua, saivat eri luokat suorittaa eri vaikeita telineliikkeitä. Myöskin vapaaliikkeet järjestin ylemmille osastoille (II:lle luokalle) hieman eri tavalla vaikeutettuina ja alemmille osastoille (I:lle luokalle) helpompina. Toisinaan suoritettiin samasta alkuasennosta eri vaikeusasteen liike, toisinaan saivat ylemmät osastot vaikeammasta alkuasennosta suorittaa saman liikkeen alaosastojen kanssa. Alaosastot seisoivat lähinnä opettajan edessä, yläosastot takana. Lapset tuntuivat olevan tästä opetusmenetelmästä erittäin huvitettuja. Vuonna 1910 julkaisin tämän menettelyn mukaisesti laaditun kirjan "Kansakoulun voimistelua". Käyttäessäni itse sitä opettaessani huomasin, etteivät liikkeet aina sulautuneet yhteen täysin tyydyttävästi. Tarkistin ohjelmat uudelleen ja tein muutoksia, joten eri osastojen eri vaikeusasteiden liikkeet entistä paremmin soveltuivat yhteen. Nämä korjaukset liittyivät vain omaan ja Heinolan seminaarin oppilaskirjastossa olevaan mainittuun kirjan kappaleeseen.

Mielestäni neliosastoisen maalaiskansakoulun voimistelunopetus täytyy jossain määrin asteittain vaikeutua siitäkin huolimatta, että kaikkien osastojen olisi pakko voimistella yhdessä. Jos oppilas pannaan neljä vuotta peräkkäin suorittamaan aina alkeista alkaen yhtä ja samaa, ei harrastusta voida ylläpitää. Ei pienten vasta-alkavien ja koulussa viimeistä vuotta olevien isojen oppilaiden yhteinen ja aivan samanlaatuisia voimistelu- liikkeitä käsittävä voimistelu saata olla paikallaan. Vaikeusasteita eri osastoilla voi erinomaisesti aikaansaada esimerkiksi kesäisin ja syksyisin ulkona leikin ja urheilun opetuksen yhteydessä. Sitä paitsi on pienet ensiosastolaiset erikseen perehdytettävä ensialkeisiin esim. käännöksiin, käyntiin ynnä muuhun ennen kuin joutuvat isompien kanssa voimistelemaan. Isommat oppilaat voivat samaan aikaan harjoittaa vaikkapa jotain määrättyä urheilutehtävää.

Usein valitettavasti kyllä puuttuu telineet kansakouluista ja tilan ahtaus vaikeuttaa opetusta. Tässä tapauksessa voisi opetusta tehostaa käyttäen ikäasteiden mukaisia otteluleikkejä ja sopivia liikkeitä elävien tukien (toverien) avulla.

Suotavinta olisi ehkä sittenkin eroittaa molemmat luokat I:nen luokka (1 ja 2 osasto) ja II:nen luokka (3 ja 4 osasto) toisistaan. Tilan ahtaudenkin puolesta tämä olisi eduksi. Vaikka luokkien eroittaminen vähentäisi voimisteluntuntia yhdeksi viikkotunniksi luokkaa kohti, voisi opettaja näin menetellen tehostaa opetustaan paremmin ja sitä tarkemmin valvoa ja tulisihan koko opetus oppilaiden kehityksen mukaisemmaksi. Jos opettaja vielä tämän lisäksi käyttäisi vaikkapa 1/2 tuntia viikossa kaikille oppilaille yhteisenä pulpetti-voimisteluna, olisi tästä opetukselle tuntuvaa hyötyä. Puolen tunnin viikottainen lisätyö ei varmaankaan innostunutta opettajaa uuvuttaisi.

Kirjassani "Kansakoulun voimistelua" olen näitä voimistelunopetuksen eri käyttötapoja selvitellyt tarkemmin ja samoin kaikkia opetuksen järjestelyä ja menetelmiä koskevia seikkoja.

Mitä edellä olen maininnut voimistelunopetuksesta koskee maalaiskansakoulun yksiopettajaista koulua. Koulussa, missä on kaksi tai useampia opettajia, järjestyy asia helpommin. Jos miesopettaja on perehtynyt voimisteluun ja urheiluun, hän varmaan ottaa huolehtiakseen poikien voimistelunopetuksesta ja naisopettaja taasen tyttöjen voimistelunopetuksesta. Jos niinkin olisi asianlaita, että kaksiopettajaisessa koulussa olisi vain naisopettajia, tulee nykyaikainen naisopettaja, joka on seminaarissa perehtynyt poikienkin urheiluun ja urheiluvaatimuksiin, hyvin toimeen poikia opettaessa. Olkoonpa tässä tapauksessa kysymys yhteisopetuksesta tai poikien ja tyttöjen eroittamisesta eri ryhmiin.

Kerron pienen huvittavan tapauksen, joka varmaan kuuluu entiseen aikaan. Poikien voimistelunopetusta hoiti miesopettaja ja tyttöjen voimistelunopetusta hänen vaimonsa, naisopettaja. Sattuipa mies sairastumaan. Silloin joutui naisopettaja hoitamaan myöskin poikien voimistelunopetusta. Mutta millä seurauksella. Naisopettajan luo saapui poikien lähetystö pyytämään, että hän vastakin ottaisi opettaakseen heille voimistelua. Kyllä me ”jumppaamme” vakuuttivat pojat innostuneina. Miten tärkeätä onkaan, että opettaja antaumuksella hoitaa tehtäväänsä.

Asiantuntijana kansakoulun opetussuunnitelmakomiteassa

Voimistelunopetuksesta maalaiskansakouluissa kysymyksen ollen sopinee vielä mainita, että olin asiantuntijana kutsuttu mukaan kansakoulun opetussuunnitelmakomiteaan voimistelunopetusta koskevaa asiaa pohtimaan. Komitea oli sitä ennen kääntynyt kahden koululääkärin puoleen ja molemmat olivat suositelleet lasten ryhmittämistä voimistelu- opetusta varten ikäasteen eikä sukupuolen nojalla. Sain siis omalle käsityskannalle tukea heidän mielipiteistään.

Seminaarinopettajan omien velvollisuuksien ohella hoidin Kouluhallituksen määräämänä Johtajattaren tehtäviä Heinolan seminaarissa toukokuun ensimmäisestä päivästä 1925 tammikuun loppuun 1926. Myöhemmin Kouluhallituksen vahvistaman tuntijaon mukaan hoidin elokuun ensimmäisestä päivästä 1926 kesäkuuhun 1927 johtajattaren virkaan kuuluvaa oppilaiden huoltovelvollisuutta. Olihan minulla terveysopin opettajana ollut tavallaan tilaisuus tarkata oppilaiden terveydentilaa varoen ja mikäli silloiset olosuhteet sen myönsivät, mikäli silloinen johtajatar sen salli. Nyt sain vapaasti valvoa oppilaitteni terveyttä vieläpä väliaikaisena johtajattarena huolehtia heistä yleensä. Pääsin heidän äidillisenä ystävänään vielä läheisempään kosketukseen heidän kanssaan. Sain entistä enemmän huolehtia heidän terveydestään, jakaa heidän ilojaan ja surujaan. Sain kokea, että tämä avarsi ja rikastutti omaa elämääni. Se oli monine kokemuksineen minulle erittäin mieluista aikaa.

Heinolan seminaarin naisvoimistelijat (H.S.N.V.), yhdistyksen synty ja toiminta

Varsinaisen luokkatyön ohessa monet harrastuspiirit saivat nuorten joukossa alaa. Että voimistelu, urheilu ja leikki herätti nuorisossa erityistä harrastusta, oli luonnollista. Kuten jo aikaisemmin olen kertonut, alkoi heti vuotena 1902 voimistelun vapaa toiminta. Näin ollen alkoi jokaisella luokalla (lukuun ottamatta alkuvuosina ensimmäistä luokkaa) oma voimisteluseura toimia, johon luokan jokainen oppilas kuului. Aikaa voittaen oli kuitenkin viimeisen luokan voimisteluseuran säännöllinen toiminta jätettävä. He olivat opettaja- kokelaina niin monien velvollisuuksien saartamina. Milloin heidän aikansa vain sen myönsi, oli heillä jokaisella tilaisuus osallistua jonkun muun luokan voimisteluseuran harjoituksiin. Viimeisinä vuosina oli sitä paitsi kaikilla sitä haluavilla yhteinen teline- voimistelutunti.

Luokkien voimisteluseurat järjestäytyivät yhtenäiseksi yhdistykseksi. Perustava kokous pidettiin 17.12.1923 ja säännöt hyväksyttiin 21.1.1924. Heinolan seminaarin Naisvoimistelijat (H.S.N.V.) nimisenä yhdistyksenä on se vuodesta 1924 kuulunut Suomen Naisten Liikuntakasvatus Liittoon (S.N.L.L:on), johon se vuonna 1928 lokakuun 27 p:nä on rekisteröity. Yhdistykseen on kaikkien luokkien jokainen oppilas liittynyt jäseneksi suorittaen vuosittain jäsenmaksunsa. Sitä paitsi ovat toiset poissiirtyneet oppilaat tahtoneet jäädä yhdistykseen ainaisiksi jäseniksi maksaen kertakaikkisen kannatus- maksun.

Vuosien kuluessa on toisten lopetettuaan seminaarin ja siirryttyään pois uudet seminaarin tulokkaat ovat liittyneet jäseniksi. Näin ollen on yhäti uudet joukot saanut omaksua yhdistyksen suomia etuja. Ja ehkäpä pois siir-tyneet ovat uusissa olosuhteissa toteuttaneet yhdistyksen harrastuksia ja täten levittäneet yhä edelleen yhdistyksen periaatteita. Yhdistyksen toiminnan kannattajana ja sen sisällön ja suunnan antajana on tietenkin ollut seminaarin työjärjestykseen kuuluva liikuntakasvatus opetus.

H.S.N.V:n sisäinen toiminta

Yhdistyksen toiminta oli vilkas ja monipuolinen. Luokan viikottaisia säännöllisiä voimistelu harjoituksia on kunkin luokan oma voimistelunjohtaja johtanut. Tämän lisäksi olemme valmistaneet leikki-, kansantanhu- ja voimisteluesityksiä seminaarin omassa keskuudessa pidettäviin toverikunnan erilaisiin tilaisuuksiin. Ja harva se toverikunnan tilaisuus lienee, missä ei olisi laululeikki, kansantanhut tai jopa toisinaan voimisteluesityskin tuonut vaihtelua ohjelmaan, virkistänyt ja ilahduttanut mieliä. Sitä paitsi on H.S.N.V. silloin tällöin viettänyt omiakin ripeitä yhteisiä tilaisuuksia puhtaasti liikuntakasvatuksen merkeissä. Semmoiset ovat olleet esim. juhlien tapaiset vuosikokoukset, syksyiset urheilumerkki- jakotilaisuudet, ensimmäinen naisvoimistelupäivien juhla 14.11.1923, urheilumerkin syntymäpäivän iloinen vietto

1.10.30 ym. seminaarin keskuudessa viettämämme juhlat. Suomen naisvoimistelun äidin Elin Kallion kuoleman johdosta pidetty vakavahenkinen surujuhla 21.11.1928 on vielä mainittava.

Keväisin ja syksyisin käytettiin ahkerasti voimisteluseurojen harjoitustilaisuuksia urheiluun ja leikkiin. Talvisin hiihdettiin ja luisteltiin innokkaasti. Samoin pidettiin luokkien voimistelu- seurojen välisiä leikkikilpailuja kuten esim. pesäpallokilpailuja. Eikä urheilu, voimistelu ja leikki ollut vain voimisteluseurojen määräaikoihin sidottu. Milloin vain aika sen salli, oli se sitten lupapäivä tai arkinen työpäivä, nähtiin kisailevien tyttöparvien liikkuvan seminaarin leikkikentällä.

Vaikka varsinainen voimistelunopetus ja oppilaiden vapaa liikuntakasvatustoiminta yhdessä pyrkivät yhteistä päämäärää kohti, on kuitenkin syytä erikoisesti selventää oppilaiden vapaata voimaperäistä ja tuloksia tuottavaa yhdistystoimintaa. Urheilumerkkien suorittamiseen nähden on se ollut suuriarvoinen.

Tässä sopinee vielä mainita, että yhdistys H.S.N.V. voitti S.N.L.L:on julistaman yhdistysten välisen urheilumerkkikilpailun kiertopalkinnon kauniin kilven saaden 130 suorituksesta 139 pistettä. Tämä palkintokilpi on kiinnitettynä voimistelusalin seinään (Minun jättäessäni virkani puuttui vielä yksi vuosisuoritus, joka aikoinaan tuli suoritetuksi.)

Onhan meillä siis aika paljon nk. "merkillisiä" tyttöjä. Kun vielä useat täältä pois siirtyvät jäsenet jatkavat useitten vuosien aikana suorituksensa, toiset päästäkseen pronssi- merkeistä hopeiseen, toiset kultamerkin omistajiksi, jopa toiset ryhtyen seppelöidyn ylemmän luokan merkkisarjan suorituksia tavoittelemaan tai yhä edelleen jatkamaan ja kun he vuorostaan harrastuksella ohjaavat uusia samoihin pyrkimyksiin, niin täytynee myöntää. että urheilu naisten parissa on meidänkin yhdistyksen toiminnan kautta yleistynyt. Ja juuri tähän pyritään naisurheilulla eikä hyväksytä naisen terveyttä vaarantavia ylen rasittavia urheilussa. Heinolan Seminaarin Naisvoimistelijat tahtovat siis sekä täällä, että sittemmin vakinaisessa toimessaan hekin osaltaan naisurheilua yleistäen tehdä kaiken voitavansa, jotta naiset terveinä voimakkaina ja elämänhaluisina kykenisivät täyttämään elämänkutsumustaan, joutunevatpa he sitten perheen äiteinä kodin lieden vaalijoiksi tai jotain muuta isänmaan kutsumusta täyttämään.

Osanotto kursseihin ja S.N.L.L:n voimistelujuhliin

Urheilun harrastus ei ainoastaan lukuvuoden aikana ollut vilkasta, vaan kesä ja joulu- lomien aikana useat yhä edelleen hankkiakseen tietoa ja taitoa itselleen ottivat osaa eri paikkakunnilla ja erilaatuisiin liikuntakasvatuskursseihin. Heidän oloissaan kysyi tämä melko suurta rahallista uhraustakin. Niinpä jo vuonna 1928 kaksi yhdistyksemme jäsentä otti osaa Kuopiossa S.N.L.L:n kutsusta Ruotsista saapuneen hiihto-opettajattaren pedagogisiin hiihtokursseihin. Kun vuonna 1931 joululomalla

pidettiin toiset hiihtokurssit jälleen Kuopiossa, osallistui näihinkin kolme yhdistyksemme jäsentä. (Virallista liikuntakasvatusta aikaisemmin selostaessani olen maininnut että v:na 1932 S.N.L.L:n hiihto-opettaja Anna Lehtonen oli antamassa hiihto-opetusta seminaarissamme). Vieläpä jotkut osallistuivat Jyväskylässä ja Lahdessa pidettäviin hiihtokursseihin. Näillä eri paikkakunnilla pidetyillä kursseilla oli yhdistyksestämme yhteensä toistakymmentä osanottajaa. Kun S.N.L.L. julkaisi hiihtomerkin ja muita urheilun erikoisalan merkkejä suoritti, kaksi heti hiihtomerkin. Sittemmin on 36 suorittanut hiihtomerkin vaatimukset.

Vuosien kuluessa ovat H.S.N.V. jäsenet ahkerasti osallistuneet Varalan ja Tanhuvaaran liikuntakasvatuskodeissa pidettyihin moniin erilaisiin kursseihin. Samoin ovat ottaneet osaa useihin S.N.L.L:n Helsingin joululoma-, valmennus- ja voimistelujohtaja kursseihin. Hilma Jalkasen kesällä 1932 Heinolassa pitämillä kursseilla oli heitä toistakymmentä osanottajaa. Lahden pesäpallotuomarikurssilla suoritti neljä yhdistyksemme jäsentä kurssin. Vierumäen urheiluopistolla kesällä 1935 S.N.L.L:n järjestämillä urheilu- ja pesäpallokursseilla oli kaksi osanottajaa. Vuosien varrella on erinäisillä kursseilla ollut toistasataa H.S.N.V. jäsentä. Ei ole siis osanottoharrastusta puuttunut.

Toiminta ulospäin

Yllä esitetyn toiminnan rinnalla olemme myöskin pyrkineet aatettamme ulospäin ympäristöllemme mainostamaan. Lukuun ottamatta, että silloin tällöin joku pienempi joukkue on leikki- ja kansantanhuesityksillään avustanut paikkakuntamme edistysseurojen iltamia, on kolmenkymmenen vuoden kuluessa monet omat yleisöiltamat järjestetty, joka sekin osaltaan ilmentää H.S.N.V.;n vilkasta toimintaa. Vuonna 1913 pidettiin ensimmäinen yleinen iltama ja pari vuotta myöhemmin toinen. Näistä iltamista kertyneillä varoilla hankittiin sitten seminaarin harjoituskoulun oppilaille voimistelupukuja. Helmikuussa 1928 toimeenpantiin iltama Olympialaisrahaston kartuttamista varten. Paitsi kolmea yllämainittua erikoista tarkoitusta varten pidettyä iltamaa, on vielä vuosien kuluessa toimeenpantu useita iltamia. Kolmena syksynä on marraskuun 14 päivänä Naisvoimistelu- päivänä pidetty yleisöjuhlat. Toisinaan taas ovat juhlat vietetyt keväisin, jolloin jäsenemme ovat valmistautuneet osallistumaan johonkin S.N.L.L.:n suuriin kokomaatamme käsittäviin ja jopa kansainvälisiinkin juhliin. Erikoinen merkitys yhdistykselle oli marraskuun 13 pnä, naisvoimistelupäivän aattona, v. 1926 vietetyllä juhlalla, sillä silloin sai H.S.N.V. oman lippunsa, joka tässä tilaisuudessa juhlallisesti vihittiin tarkoitukseensa; Silloin tämä Suomen siniristilippu uskottiin nuorille uljaina kannettavaksi liikuntakasvatuksen ylevissä pyrinnöissä. Silloin se uskottiin heille ja paljastettiin vapaasti hulmuamaan toivomuksella: ”Hehkukoon nuoret sydämenne tämän lipun johtoa seuratessamme rakkaudesta Jumalaan ja alttiudesta palvelemaan Jumalaa ja Isänmaata”.

Näiden monien iltamatilaisuuksien kautta, joihin yleisö aina on saapunut huoneen täydeltä, on siis yhdistyksemme toiminta tullut tunnetuksi paikkakunnallamme ja

niistä kertyneillä varoilla on yhdistyksemme rahastoa kartutettu. H.S.N.V.:n yleisöjuhla 27.10.1932 vietettiin erittäin runsain esityksin yhdistyksen 30-vuotisena juhlana. Koetimme tällöin mm. voimisteluesitysten avulla antaa pienen näytteen liikuntakasvatuksen kehityksestä kuluneiden vuosien aikana ja sen nykytilasta.

Samana keväänä, jolloin minun oli jätettävä työsarkani Heinolan seminaarissa, vietti S.N.L. Liitto XII voimistelujuhlaa Turussa. H.S.N.V:n jäseniä oli siellä myöskin mukana. Monilta seuduilta Juhlille saapuneita oli runsaasti yli 2000. Silmiä hivelevä näky oli voimistelijoiden juhlakulkue kauniina lippuineen, Kenttäjuhla, jossa n. 13 000 katsojaa, yleinen voimistelu- näytös sekä monet yksityisnäytökset ja puheet kuuluivat ohjelmaan. Mainittava on vielä erikoistilaisuus, jossa Suomen naisvoimistelun uranuurtajien Elin Kallion, Elli Björkstenin ja Anni Collanin muotokuvat paljastettiin.

Minulle tämä juhla oli merkityksellinen, sillä nyt minulla viimeisen kerran oli oma joukkue mukana, vaikka se ei ollut sataan nouseva niin kuin Helsingissä pidetyillä S.N.L.L:n edellisillä juhlilla.

Juhlien loputtua oli haluavilla osanottajilla tilaisuus tehdä laivamatka Tukholmaan. Oli sitä joukkoa ja tarvinneeko sanoa, että se oli iloista joukkoa. Minä käytin tietenkin tilaisuutta päästäkseni kauniiseen, tuttuun Tukholmaan, jossa vierailin parin ruotsinmaalaisen ystävän luona. Miten rakasta olikaan nähdä monia tuttuja paikkoja! En silloin arvannut, että tämä oli jäävä viimeiseksi unohtumattomaksi Ruotsin matkakseni.

Yleisöjuhlia ennätimme seminaarinopettajana oloaikanani pitää kymmenkunta. Viimeinen voimistelunäytös yleisölle, jolloin sain johtaa nuorta sinipukuista joukkoa, oli keväällä 1934.

Yhdistyksemme iän varttuessa rohkenimme vihdoin liittyä juhlivien joukkoon, sinimekkoisten suureen sisarparveen. Niinpä v. 1925, 31 yhdistyksemme jäsentä otti osaa S.N.L.L:n voimistelujuhlien yhteisnäytökseen Mikkelissä, jossa oli yli 800 osanottajaa, keväänä v. 1932 puolisensataa jäsentämme käväisi Lahdessa S.N.L.L:n voimistelullisilla maakuntajuhlilla osallistuen yhteisnäytökseen, jolloin riveissä oli seitsemisensataa. Mutta varsinainen elämys oli sittenkin 100 jäsenemme osanotto S.N.L.L:n suuriin kansanvälisiin voimistelujuhliin Helsingissä keväällä 1929. Silloin 5 tuhantinen sinipukuinen joukko vaelsi uljaitten lipunkantajiensa jäljissä juhlakentälle. Silloin soittokunnan säestämänä ensi kerran kiiri ilmoille tuhansista rinnoista S.N.L.L:n oma marssi ”Päivän lasten marssi”.

Liitän vielä erään jäsenemme silloisen vuosikertomuksessa lausumaa vaikutelmaa juhlista. ”*Innostus oli sanoin kuvaamaton, samoin saamamme ihanat vaikutteet. Syvän, lähtemättömän muiston jättivät jälkeensä nämä unohtumattomat päivät. Tuli mieleen ajatus: Kuinka kaunis olisikaan ihminen, joka kirkastuneella otsallaan voisi kantaa Mestarin tarkoituksen leimaa*”. (Näin tuo nuori tyttö tulkitsi heidän vaikutelmiaan).

Yhdistyksen taloudellinen tila

Tyhjä on useimmiten nuorten kukkaro, mutta sydän sen sijaan rohkeutta täynnä. Nuorten hyvissä pyrkimyksissä toteutuu monastikin leikkilaulun sanat: ”Ei penniä oo kelläkään, tok' oomme iloiset". Ei H.S.N.V:kaan mitään omistanut taipaleelle lähtiessään. Kun luo katsauksen taaksepäin, saa kuitenkin hämmästyneenä todeta, että rahoja ei ole sittenkään puuttunut moniin hyviin tarkoituksiin, ja onpa niitä vielä jonkun verran säästössäkin. Niinpä stipendeinä voimistelu- ynnä muiden kurssien osanottajille on omista varoistamme 89 jäsenellemme jaettu yht. 5 641,- S.N.L.L. on 29 jäsenelle antanut stipendeinä noin 4 000,-. Näin ollen on siis vuoteen 1934 jaettu stipendeinä yhteensä noin 10.000,-.

Mutta mistä tulot? Jäsenmaksuina on vuosien kuluessa saatu 4 127,- kannattavien ja ainaisten jäsenten maksut ovat 2 211,- (siis jäsenmaksuja yhteensä 6 338,-). Puhdasta tuloa voimisteluiltamista on saatu yhteensä 11 971,- ja lahjoituksina 1 689,-. Yhteensä ovat siis tulot nousseet 20 600,-. Nykyinen pääoma on 12 770,60, joista 8 900,- kuuluu vuonna 1928 perustettuun stipendirahastoomme ja 3 870,- on käyttörahastossa. Jättäessäni keväällä 1934 seminaarivirkani oli H.S.N.V:n pääoma mk 18 387,- joista Liikuntakasvatus- rahastossa mk 12 121,- ja käyttövaroina mk 6 266,-.

Kun katsomme taaksepäin pienen yhdistyksemme toiminta-aikaa, on meillä paljon syytä iloon ja kiitollisuuteen, sillä iloa, runsaasti iloa, ruumiin terveyttä ja virkistystä on voimistelu ja leikki yhdistyksemme kautta monelle nuorten polvelle antanut.

Partiotoiminta

Aikoessani antaa jotain tietoja Heinolan seminaarilaisten vapaisiin harrastuksiin kuuluvasta partiotoiminnasta, otin käsiini Heinolan Retkeilijätyttöjen (H.R.T:n) vanhat pöytäkirjat. En nähnyt niissä kuivia asiallisia tietoja. Päinvastoin, nuorten elävää työtarmoa, syvää, vakavaa pyrkimystä niissä selostettu toiminta huokui. Sydämellinen yhteenkuuluvaisuus ja yhteishenki tunki läpi kaiken. Kasvattavan partiotoiminnan sisäinen, lämmin henki puhui noista pykälistä. Tunsin jälleen miten kasvattava tehtävä oikeassa hengessä toteutettu partiotoiminta saattaa nuorille olla. Iloitsin siitä, että aikoinaan olen saanut kuulua tuohon nuorten ruskeapukuiseen joukkoon.

Selostaessani H.R.T:jen toimintaa en kylläkään voi näitä sisäisiä kasvatusarvoja saada esille. Selostukseni partiotoiminnasta tulee valaisemaan vain sen ulkonaista puolta. Jotta välttäisin luetteloimista, mainitsen vain Heinolan Retkeilijätyttöjen toiminnan pääpiirteistä.

Syksyllä v. 1920 heräsi Heinolan seminaarin nuorten parissa partioaate. Urheiluiltamassa pidettiin esitelmä partioliikkeestä. Innostuttiin ja jopa päätettiin perustaa partiojärjestö Heinolan seminaariin. Joukkoinnostus pian häipyi ja yritys kuoli alkuunsa. Mutta kytemään jäi kuitenkin kipinä, joka syttyi. Eräs ensi luokan oppilas oli

Helsingin ”Hesparton” jäsen ja hän se puhalsi ”tulta sammuneeseen hiillokseen”. Nyt alkoi partiointi hiljaisuudessa. Vain asiasta todella kiinnostuneet ryhtyivät pienellä joukolla toimimaan. Kaikki tapahtui mitä suuremmassa salaisuudessa toisten aavistamattakaan. Kolmannen ja toisen luokan merkkivaatimukset oli suoritettava ennen kuin yritys tulisi muiden tiedoksi. Niin päättivät nämä 8 reipasta tyttöä. He sopivat salaisista kokoontumismerkeistä, jotka luokan taululle kirjoitettiin. Sitten tiesivät tavata edeltäpäin määrätyssä paikassa ulkona luonnossa. Siellä suoritettiin luokkavaatimukset, siellä leikittiin ja laulettiin ja hauskuutta lisäsi vain salaperäisyys.

Kun yritys oli toteutunut, ja puvutkin kaikessa hiljaisuudessa saatu hankituksi, ilmoittautui tuo pieni joukko Suomen Partioliittoon ja otti nimekseen ”Heinolan Retkeilijätytöt”. Tuo nimi osui oikeaan. Retkeillen luonnossa oli partiotoiminta alkanut ja tarkoituksena oli vastakin ohjelmaan kuuluva runsas ulkoilu. - Luokkatoverit kutsuttiin sitten pieneen juhlaan merkinjakotilaisuuteen ja allekirjoittanut pyydettiin jakamaan merkit. En itse ollut silloin vielä partiolainen, mutta silti asiasta kiinnostunut. Kun partiolaiset sitten esiintyivät partiopuvuissaan seminaarissa, tuli asia kaikkien tietoon. Ilmoitettiin, että otetaan lisää uusia jäseniä ja heti liittyi niitä joka luokalta.

Tästä pienestä alusta sai partioliike Heinolan seminaarissa. pysyvän tyyssijan. Partiolaisten lukumäärä on aina ollut erittäin suuri ja toiminta on ollut mitä innokkain. Ja hauskimmat seminaarimuistot liittyvät varmaankin partioasiaan. Niin vakuuttivat partiolaisemme. Lippukunta hyväksyttiin siis syksyllä 1922 Suomen Partioliittoon (S.P.T.L:on) ja sen ensimmäinen virallinen kokous pidettiin syyskuun 22 pnä 1922.

Ahkerasti käytiin käsiksi luokka ynnä monen moniin muihin suorituksiin. Minäkin jouduin aikaa voittaen suorittajien joukkoon. En voinut pitemmältä syrjäisenä eri vapautuksin olla osallisena partiotoiminnassa. Tahdoin itse tulla yhdeksi heistä ja kantaa samaa ruskeata pukua. Tutkinto oli siis otettava ja tutkijana oma oppilas. Toiset toverinsa vielä leikillisesti käskivät hänen kiristämään ”Kipinää”. Sen ansaitsemattoman kauniin nimen olivat partiotytöt johtajalleen antaneet. Minä odotin jännityksellä tutkintoa. Minullahan oli lapsesta alkaen ollut ulkoaoppiminen pelkona. Nyt piti osata ulkoa partiotyttöjen laulu ”Kun kevät vehmas versova jne.” sekä muitakin lauluja. Kyllähän luulin osaavani ne muut vaatimukset, mutta miten menisi laulujen. Olinhan elämässäni joutunut suorittamaan monia tutkintoja, mutta miten nyt kävisi. Tutkintopäivänä oli minun mentävä eräisiin kutsuihin. Istuin siellä pelko mielessä vähä väliä aina itsekseni mutisten ”Kun kevät vehmas jne.” ynnä muita tutkittavia lauluja. Läpäisinhän III:n luokan tutkinnon ja myöhemmin sitten vielä II:sen ja I:sen luokan tutkinnot.

Partiotytön elämä on alituista eteenpäin pyrkimystä. Kaiken pyrkimyksen ja partiotoiminnan perustana on partiolaki. Lupaus, jonka partiolainan antaa on syvästi velvoittava ja tunnuslause ”aina valmiit”, on hyvänä muistutuksena päämäärää kohti pyrkivälle. Kaikki tämä on todisteena partioinnin yksilöä kasvattavasta korkeasta tarkoituksesta. Sain nähdä ja kokea, että partioharrastus ja -toiminta vaikuttivat

seminaarimme oppilaihin erittäin edullisesti. Juuri tämän tähden seminaarimme johtaja J. Rannisto kannatti sitä erikoisen sydämellisesti.

Suoritukset

Laiminlyömättä kouluvelvollisuuksiaan suorittivat oppilaat III:nen, II:sen ja I:sen luokan merkit kuin myös taitomerkkejä. Näiden monenlaisten taitomerkkien suoritukset perustuivat jäsenten yksilöllisten taitojen ja taipumusten mukaisiksi. Mainitsen seuraavassa vain joitakuita erilaisia suorituksia, joita aikaa voittaen suoritettiin. Soittajan-, laulajan-, puhujan-, urheilijan-, terveydenharrastajan-, sairashoitajattaren-, leipojan-, hevosenhoitajan-, lehmänhoitajan-, ym. ym. taitomerkkejä.

Osanotto talvipäiviin, kursseihin ja leireihin

Helsingissä joululoman aikana pidettävillä talvipäivillä oli H.R. tytöistä aina joku tai jotkut mukana. Sieltä saimme aina opastusta ja uutta virikettä. Samoin ottivat aina jotkut kesäisin osaa S.P.T.L:n moniin eri paikkakunnilla pidettäviin kursseihin, kuten esimerkiksi Espoon leiritekniikkakursseihin ja Leppävaaran johtajakursseihin. Vastakin oli aina jotkut jäsenemme mukana eri paikkakunnilla pidetyillä leiritekniikka-, koulutus- ja johtajakursseilla. kuten esim. Leppävaarassa ja Erstassa. Koko maata käsittävillä partiopäivillä Helsingissä (v. 1932) oli kolme jäsentä edustamassa lippukuntaamme. Suurena tapauksena on vielä mainittava osanottomme Partiotyttöjen Pohjoismaiseen ja Kansainväliseen Johtajaleiriin Keuruulla heinäkuun 9-21 pnä v. 1931. Siellä oli meitä 13 osanottajaa. Saadaksemme matkarahoja näin monille kysyi se tuumailua ja toimintaa.

Järjestimme vappuaatoksi erittäin ”kivat” myyjäiset. Sinne saapui meripoika kevätär muassaan keväthuiskuja myymään. ”Posetiivari” vingutti posetiiviään ja sai oikein kosolta onnenlehtiä kaupaksi. Eri kioskeissa myytiin virvokkeita, hedelmiä ja leivoksia. Näin saatiin tarpeelliset matkarahat kokoon. Keuruun leirillä oli verratonta. Siellä uudistimme oman telttamme. Siellä innostuksemme syttyi niin, että eräänä aamuna, kirkkaana syys- sunnuntaina reippaat partiotyttömme pystyttivät pienoisleirin seminaarimme pihamaalle. Siellä oli kolme telttaa, keskellä uutuuttaan kirkkaan vihreä oma telttamme. Lisäksi pystytettiin vielä pienoiskokoinen tii-pii teltta. Nuotiopaikka ja keittouuni nekin valmistettiin. Kentän taustaa koristi hauska kuvakronikka Keuruun leirin tapahtumista, leirinuotion kuvaus ym. ym.

Yleisön täsmällisesti saavuttaa alkoi juhla partiolaisten laulamalla ”Siniristilippumme” ja partiolipun tehdessä kunniaa kohosi siniristilippumme komeasti hulmuamaan. Ohjelma oli runsas. Puheet, laulut ja runot vaihtelivat ja kahvia ynnä virvokkeita oli yleisölle tarjona. Keuruun leirillä ollut ”Kiuruvartio” piti reippaan vartiokokouksen, johon myös kuului kilpaleikkejä, jotka erikoisesti huvittivat yleisöä. Nähtiinpä illan kuluessa ”maailman pienin partiotyttö”, nukke, joka arvottiin. Vielä

esitettiin kansantanhu ja ”Keuruunleirin” voimisteluohjelma. Illan hämärtyessä tapahtui lipunlasku ja kokoonnuttiin nuotiolle, joka sytytettiin. Saimme kuulla lausuttavaa Pohjanpään runon ”Isänmaa” ja pari kaunista kuorolaulua. Lopuksi kokoontuivat kaikki partiolaiset viuhkaan ja lauloimme oman iltalaulumme ”Ilta on tullut Luojani”. Niin oli sitten leiriaikamme lopussa, mutta hiipuvalla nuotiolla viipyi vielä tyttöjä muistellen monia ihania nuotioiltoja Keuruun suurleirillä.

H.R.T:jen kokoukset ja juhlat

Paitsi partiotoimintaan kuuluvia virallisia kokouksia, kuten vartiokokoukset, johtajiston kokoukset ja vuosikokoukset, vietimme usein keskuudessamme koko lippukunnan yhteisiä juhlia. Toisinaan vanhinten neuvostomme jäsenet kunnioittivat juhlaamme läsnäolollaan. Kaikki keskuudessamme vietetyt juhlat eikä vähiten pikkujoulut, olivat kodikkaita ja lämminhenkisiä. Ohjelmat olivat runsaat reippaitten partio- ja muiden laulujen suodessa vaihtelua niihin. Tärkeänä ohjelmanumerona oli usein luokka- ja taitomerkkien jakelu.

Lienee syytä erittäin mainita partiolaisten yhteisen juhlapäivän, Yrjönpäivän vietosta. Aluksi juhlimme vain omassa keskuudessamme, mutta sittemmin kutsuimme opettajiston ja seminaaritoverit mukaamme juhlimaan. Kun sitten myöhemmin paikkakunnalla perustettiin kaksi uutta järjestöä ”Kuikkavuoren poikien” (syksyllä 1928) ja ”Kymen tyttöjen” (v. 1929) järjestöt, oli meillä joskus yhteisiäkin juhlia. Yrjönpäivän juhliin kuului lippukuntien yhteinen ”paradi”. Järjestetyissä neliriveissä marssimme lippujemme jäljessä kirkkoon jumalanpalvelukseen. Juhlapäivän iltana oli sitten, mikäli koulutyö sen salli, juhlat. Toisinaan ne pidettiin jonakuna muuna sopivana päivänä. Aikaa voittaen rohkenimme sitten viettää Yrjönpäivä juhlia yleisöjuhlina.

Kun v. 1927 Suomen partioliike vuosipäivänään, Yrjönpäivänä, pääkaupungissa suurin juhlallisuuksin vietti 10-vuotisjuhlaansa, rohkenivat ”Heinolan Retkeilijätytöt” toukokuun 13 päivänä kukkien kuningattaren päivänä, lähteä juhlimaan, viettämään ensimmäistä suurempaa maksullista yleisöjuhlaa. Tällöin oli kunniavieraanamme S.P.L:n ylipäällikkö J. V. Louhivuori, ”Pöpö”, joka piti juhlapuheen. Puheessaan hän selvitti partioaatteen tarkoitusta ja miten työ saattaa olla parasta huvia ja auttavan käden ojentaminen mitä suurin ilo. Tähän juuri partiointi tahtoo johtaa. Suuren yleisön mieltymyksen saavutti lippulauluineen ja reippaine suorituksineen tämä paikkakunnallamme harvinainen juhla, johon yleisöä oli runsaasti saapunut. Yrjönpäiväjuhla, jonka vietimme Yrjönpäivän jälkeisenä lauantaina v. 1928, oli Heinolan Retkeilijätytöille erikoisjuhla. Silloin vihittiin H.R.T:n kaunis lippu. Kauniiksi juhlaksi olimme tahtoneet tämän merkkijuhlamme valmistaa. Ikävä kyllä emme onnistuneet saamaan ketään tunnettua partiojohtajaa juhlapuhujaksi. Runsasohjelmainen juhla lipun vihkimisineen oli kiinnostava ja juhlatuntuinen.

Seuraavassa liitän jonkun otteen lippupuheesta: ”*Valo ja lämpö tekevät voittokulkuaan luonnossa ja loihtivat esille ihanan kevään ja elämää uhkuvan kesäisen luonnon. Nuoriso, kevätkansa liikehtii myöskin pyrkimyksenään luoda kevättä ihmiselämään. Mutta nuorisossa huomattavien kevät enteiden ja hyvien merkkien ohella näemme sen pahempi myöskin paljon pimeän painamaa, hallan panemaa, johon nuori lupaava elämä tyrehtyy ja hukkuu. Tämän vuoksi on luonnollista ja käytännöllistä, että nuoret, jotka tahtovat pyrkiä hyveen teitä, liittyvät yhteen, yhteisiin järjestöihin, yhteisvoimin torjuakseen paheita ja tukeakseen ja auttaakseen toinen toisiaan hyvän kilvoittelussa. Tämmöinen järjestö vakavine itsekasvatuspyrkimyksineen on myöskin Suomen Partioliitto, johon mekin H:n R.T. kuulumme.*

Vetoan teihin arvoisat läsnäolijat. Pitääkö nuorten jäädä yksin pyrkimyksissään? Eivätkö nuoret onnistuakseen tarvitse vanhempien tukea ja johtoa? Jos teille, lasten ja nuorten vanhemmilla ja kasvattajilla nousevan polven kasvatus on suuriarvoinen ja rakas, niin suosikaa siis partioliikettä, auttakaa sitä ja tukekaa sitä kaikin voimin ja keinoin. Silloin saisi partioliike vähitellen meidänkin maassamme arvoisensa sijan, kuten se on saanut kaikkialla sivistyneessä maailmassa. Ja sen se ansaitseekin, sillä oikein johdettuna ei partioliike ole vain leikkiä, vaan suuriarvoinen kasvatusliike, jolla on kaikki mahdollisuudet tehdä siunausrikasta työtä ja kaikki oikeudet saada sille kuuluvaa tukea. Järjestömme juhla on tällä kerralla muodostunut ainutlaatuiseksi tilaisuudeksi, H. R. T:jen oman lipun vihkimisjuhlaksi. Tämä se mieliin lämpöä valaa, tämä se nuorten herkät sydämet virittää sykähtelemään.

Kautta Suomen niemen olemme näihin aikoihin viettäneet Isänmaamme itsenäisyyden 10-vuotijuhlaa. Vain itsenäisyytemme turvassa saattaa tämäkin lippu kohota. Nuoret, mikä onni onkaan teille suotu. Ymmärrätteköhän oikein suurta etuoikeuttanne ja mihin se teitä velvoittaa. Nuoret, ei vain myötäkäymisessä isänmaan rakkaus paisuta sydäntä. Luulen päinvastoin, että vastoinkäyminen ja nöyryytyksen hetkinä sydän vasta aavistaa suuren rakkauden voiman. Te vapaat, itsenäisen Suomen onnelliset nuoret tajutkaa oikeutenne ja velvollisuutenne. Te partiolaiset, Heinolan Retkeilijätytöt, ottakaa vastaan oma lippunne kauniine symboli ompeleineen. Antakaa sen muistuttaa teille: Ole valmis palvelemaan. Muistakaa: ”Ken eniten uhraa, on onnekas ain, niin ihanaa aina on antaa”. Ajatelkaa Häntä Mestaria, joka tuli palvelemaan eikä palveltavaksi. Anokaa Häneltä voimia palvellaksenne Isänmaatanne, sillä omat voimat eivät siihen riitä.

Ja nyt, kun ensi kerran kolmikertaisin tervehdyksin omaa lippuanne tervehditte, tehkää äänetön, mutta syvälle sydämen pohjaava lupaus: Tahdon parhaan kykyni mukaan täyttää velvollisuuteni Jumalaa ja Isänmaata kohtaan, auttaa muita ja totella partiolakia. Hän, joka on sydänten tutkija, tahtoo vilpitöntä lupauksen tekijää auttaa. Häntä kaikesta kiittäen, Häntä kaikesta kunnioittaen, ottakaa Heinolan Retkeilijätytöt vastaan lippunne, jonka nyt paljastan”.

V. 1932 vietimme Yrjönpäivä juhlaa lippukuntamme 10-vuotisjuhlana. Juhlapuheen piti tässä tilaisuudessa partiojohtaja Martta Kotilainen. Keuruuleirin filmin näyttely kiinnosti yleisöä. Juhlan loppusuoritus nuotiomenot lauluineen, runoineen ja muine

esityksineen oli harrastunnelmainen. Juhlan lopuksi yhtyivät kaikki maamme lauluun.

Kaikkien Heinolan lippukuntien yhteisesti järjestämää yleisöjuhlaa pidimme Suomen partiotyön neljännesvuosisadan johdosta. Tässä tilaisuudessa saimme kuulla partiojohtajaa konsulentti A. J. Laaksosen ja partiojohtaja Sulo Karpion kertovan Suomen partioliikkeen alkuaikojen vaikeuksista ja vaiheista ja 25-vuotis saavutuksista. Saimme kuulla miten partioliikkeen maassamme alettua lupaavasti v. 1910 se Venäjän hallituksen puolesta jo seuraavana vuon-na kiellettiin ja miten sittenkin vaikeuksia pelkäämättä yritettiin salassa jatkaa tätä isänmaallista partiotoimintaa. Puheet ja juhlan moninainen pirteä ohjelma kiinnosti yleisöä ja me partiolaiset innostuimme kuulemamme johdosta yhä vakavammin täyttämään partiovelvollisuutemme.

H.R.T:n taloudellinen tila

Kaiketi kuulunee vielä selostukseen joku tieto H.R.T:n taloudellisesta tilasta. Varoja tarvittiin stipendeiksi kursseille kokouksiin ja partioleireille aikoville. Mutta mistä varat? Jäsenmaksut olivat vaatimattomat. Pitämiemme juhlien tulot olivat tarpeen. Sitten onnistui meidän vielä saada partiotoiminnalle suopeiden paikkakuntalaisten joukosta kaksikymmentäviisi kannattavaa jäsentä. Kannatusmaksu oli kerta kaikkiaan mk 200,- tai viiden vuoden aikana kerrallaan mk 50,-. Ylimääräisenä lahjana saimme sitä paitsi vastaanottaa mk 1 000,- Heinolan O.Y. Wood nimisen toiminnan pääjohtajan, konsuli Saxlundin kautta. Näin voimme vuosien kuluessa jakaa monia stipendejä kursseihin, kokouksiin ja partioleireille aikoville jäsenillemme. Keväällä v. 1934, jolloin minun virkalain nojalla on jätettävä opettajatoimeni seminaarissa, oli pääomamme mk 11 409,- ja tästä huolimatta olimme vuosien kuluessa jakaneet melko paljon stipendejä.

Edellä mainittuihin tarkoituksiin käytetyt varat eivät ole menneet hukkaan, vaan tuottaneet tavallaan korkoa. Nuorten saatua täten tilaisuuden perehtyä moninaiseen partiotyöhön kykenevät he vuorostaan muita paremmin palvelemaan ja auttamaan. Luonnossa leirillä vietetyt kesäpäivät eivät hevin unohdu. Terveys ja työtarmo ovat siellä elpyneet ja sehän on verraten pääoma. Muistoissa elävät aamuiset lipunnostot aamuhartauksineen ja päivittäinen ahertelu. Lipun lasku illan tullen ja iltanuotio jäävät ainiaaksi mieleen. Kun työn lomassa vielä päivällä hiljennytään hetkiseksi, raamatun suuria totuuksia tutkimaan, ovat mielet herkät ja vastaanottavaiset. Olen sen itse kokenut saadessani Erstan ja Vierumäen leireillä nuorten kanssa näitä hetkiä viettää. Luonnossa vietetty leiriaika on siis monessa suhteessa nuorelle suuriarvoinen. On sananparsi: ”Kerran partiolainen, aina partiolainen”. Jospa tämä yhä useamman kohdalta toteutuisi. Jospa läpi elämämme yksityisinä ihmisinä pyrkisimme toteuttamaan velvoittavaa partiolakiamme, koituisi tämä varmaankin kotiemme ja isänmaamme parhaaksi.

Kun lapsena on liittynyt partiolaiseksi, ei vielä tämän ikäisenä saata täysin ymmärtää partiolakia ja partiolupauksen velvoitusta. Iän mukaan vasta selvenee ja syventyy käsitys tästä. Kun sitten vuosien varttuessa, yhä enemmän perehtyy partioaatteeseen niin läpi koko elämän harmaisiin saakka, jää vakaumukselliseksi partiolaiseksi. Silloin pyrkii yhä edelleen toteuttamaan velvoittavaa partiolakia ja partiolupauksen täyttäminen on yhäti pyrkimyksenä. Elämän varrella saa sitten vielä yhä syvemmin kokea, että omat voimat eivät tähän riitä, vaan että apu on ylhäältä saatava. Häneen joka aikojen vaihtuessa ja vielä vanhuudessa on sisäisesti kasvanut, säilyttänyt partiomielen ja sitä elämässään yhä yrittää toteuttaa, häneen voimme sovelluttaa tuon kauniin sananparren: ”Kerran partiolainen aina partiolainen”.

Toimintani kurssien johtajana

Seminaarinopettajan viralliseen työhön sisältyi luonnollisestikin oppilaiden vapaaseen harrastuspiiriin kuuluvien voimisteluseurojen ja partiojärjestön ohjaaminen. Opettaja- aikana suuntautui harrastukseni vielä erääseen toimintaan, joka ei välittömästi kuulunut seminaarityöhöni, mutta oli silti sitä varsin lähellä.
Seminaarin varsinaisessa opetustyössä koetin aina ottaa huomioon niitä monesti alkeellisia oloja, joissa tulevat opettajat tulisivat kutsumustansa suorittamaan. Tästä huolimatta kuitenkin monasti toivoin, että voisin päästä kosketukseen kansakoulunopettajien kanssa, joilla jo olisi kokemusta olevista oloista. Näihin heidän tyystin tuntemiinsa tosiasioihin voisi kohdistaa opetustaan vielä vaikuttavammin. Olisipa se mielenkiintoisaa, arvelin. Tämä toivomukseni täyttyikin. Monen epäröinnin ja arvelun jälkeen ilmoitin, että kesällä 1907 pidetään Heinolassa kaksiviikkoiset voimistelu- ja leikkikurssit kansakoulun opettajille ja opettajattarille. Alku oli vaatimaton, mutta olihan yritys tehty. Kouluhallitus myönsi tähän tarkoitukseen varat joten kurssi oli maksuton. Näitä ensimmäisiä kursseja seurasi sitten aikaa voittaen monet kansakoulunopettajien voimistelu-, leikki- ja uintikurssit. Myöhemmin muutettiin kurssien nimi voimistelu-, leikki- ja urheilukurssiksi.

Kun urheilu aikaa voittaen sai yhä suurempaa huomiota, oli se paikallaan eikä uintiopetusta silti syrjäytetty. Sehän oli yleiseen urheiluun kuuluva. Näillä ensimmäisillä, lyhytaikaisilla kursseilla olin yksin opettajana. Meni sitten muutama kesä ensimmäisten yksin pitämieni kurssien jälkeen, ennen kuin taas Heinolassa pidettiin kurssit. Kesällä 1901 olin pitkällä yksitoista viikkoa kestävällä ulkomaan matkalla. Tuli sitten kesä 1911 ja silloin olin itse oppilaana Varalan voimistelukursseilla. Vihdoin kesällä 1912 pidettiin jälleen Heinolassa voimistelu-, ja leikki- ja urheilukurssit. Nyt olin saanut uskolliseksi opettajatoverikseni Kaarina Karin. Mitä herttaisimmat muistot säilytän aina kansakoulunopettajille pitämistäni kursseista ja parhaimmasta työtoveristani Kaarina Karista, ”Kaijasta”.

Kerronpa miten jouduin saamaan Kaarina Karin uskolliseksi työtoverikseni. Tiedustelin Anni Collanilta, joka silloin oli Yliopiston voimistelulaitoksen voimistelunopettajana, apulaisopettajaa tuleville kursseilleni. Hän vastasi aika veikeästi: ”on minulla

yks Kaarina Kari, mutta ole hyvä hänelle.” Mistä lie johtunut tämä varaus. Otaksuiko hän minua niin vaativaksi, että varoitus oli tarpeen. Ehkäpä hän piti niin paljon ”Kaijasta”, joka silloin oli Voimistelulaitoksen oppilaana, että tämä varaus tuli sanotuksi. Mutta uteliaaksi hän teki minut Kaarina Kariin nähden.

Valmistin sitten kurssia varten kaikki kuntoon. Pitkät rivit olkivuoteita järjestettiin lattialle Harjoituskoulun luokkiin. Karille oli tietenkin varattu koulussa yksityishuone. Menin koululle päivää ennen kurssien alkamista katsoakseni, että kaikki olisi kunnossa. Silloin minulle kerrottiin, että se toinen opettaja oli aamulla tullut. Hän oli saapunut polkupyörällä ajaen tuohikontti selässä ja paljain päin. Menin luokkaan. Siellä eräällä olkivuoteella nukkui kansallispukuinen nuori tyttö sikeätä untaan.

Seisoin häntä katsellen ja ihastuin ikiajoiksi, vaikka en edes voinut iloisia silmiään nähdä. Olisin tahtonut vallattomuuttani herättää hänet laulamalla: ”Kun ensi kerran silmäs näin”, jotta hän aukaisisi silmänsä. En sitä kuitenkaan hennonnut tehdä. Annoin lapsen nukkua rauhassa. Muistin Anni Collanin antamaa varoitusta ”ole hyvä hänelle.” Hillitsin siis uteliaisuuttani. Arvelin, että ehkä tämä olisi tällä hetkellä tuon saamani neuvon ensimmäinen toteuttamistilaisuus. Semmoinen oli meidän ensimmäinen tapaamisemme. Herttainen yhteistyö jatkui sitten vuosia ja yhteistyömme loputtua, kun ”Kaijasta” tuli tohtori, on hän yhä ollut sama hyvä toveri.

Heinolan kurssit olivat etupäässä juuri kansakoulunopettajille ja sanon sen heti juuri kansakoulun liikuntakasvatusta ne ennen kaikkea palvelivat. Kaikessa opetuksessa otettiin huomioon kansakoulujen vaikeudet ja puutteellisuudet liikuntakasvatuksen toteuttamiseen nähden. Halusin etenkin palvella niitä opettajia, jotka eivät vaikeuksien lannistamina syrjäytä koko voimisteluopetusta, vaan pyrkivät uskollisesti täyttämään tehtävänsä myöskin ruumiillisen kasvatuksen alalla. Kursseista oli kaksi ensimmäistä kolmiviikkoisia ja myöhemmät neliviikkoisia.

Kesäisin 1912, -13, -15 ja -17 pidimme sitten yhteisesti Heinolassa säännölliset Kouluhallituksen toimeenpanemat kansakoulunopettajien voimistelu-, leikki- ja urheilukurssit. Urheilumerkkiaatteen synnyttyä v.1913 aloimme kesäkursseilla harjoitella erikoisesti niitä urheilulajeja, jotka kuuluvat merkkivaatimuksiin. Tämän vuoden kesäkursseilla Kaarina Kari ja allekirjoittanut suoritimme vaatimukset. Kun jo talvella oli suoritettu hiihtovaatimus, saimme oikeuden omistaa urheilumerkin.

Kesäkursseilla 1912 ei seminaarilla vielä ollut omaa uimahuonetta, mutta 1913 saimme jo nauttia oman uimahuoneen eduista. Se oli meille niin mieluista, että nimitimme uimahuonetta "Aurinkolaksi" ja "Riemulaksi". Molempia sekä aurinkoa että riemua se tarjosi meille runsaasti. Edellisenä kesänä olin kurssien aikana turhaan koettanut uintikandidaattitutkintoa suorittaa. Uinti vaatteet yllä ja niiden riisuminen uidessa teki tenän. Silloin päätin, että seuraavilla kursseilla se oli tapahtuva. Varmuudeksi aloin vielä syksymyöhään "treenata" riisuutumista järvessä. Kaupungin uimahuoneessa minä ponnistelin Hilma Jalkasen ollessa katsomassa, etten kylmään syksyiseen kylpyyn jäisi. Ja onnistuihan suoritus jonkun kerran harjoitel-

tuani. Mutta vesi oli jo niin kylmää, että hampaat kalisivat. Kun sitten tulin voittajana kotiin, sanoi kotiapulaiseni: "Onpa onni, että se on mennyt, sillä te olisitte jatkaneet vaikkapa jouluun saakka, kunnes saisitte onnistumaan." Kuuma päivälliskeitto maistui sitten erinomaisesti. Ja kesäkursseilla 1913 kandidaattivaatimukseni tuli suoritetuksi. Samoilla kursseilla - mikäli oikein muistan - Hilma Jalkaseen iski voimistelukipinä. Hän lähti yliopiston voimistelulaitokseen. Ja miten sitten asiat ovat kehittyneet, ei minun tarvitse jatkaa. Jokainen tietää, mikä henkilö hän nyt on ja minkä suurtyön hän on voimistelun alalla suorittanut. Hän on Suomen nykyisen naisvoimistelun luoja.

(Kesällä 1916 emme saaneet varoja kurssin pitämiseen.) Viimeisillä kursseilla v. 1917 oli meillä myös miesopettajia osanottajina. Kursseilla meitä oli tällöin kolme opettajaa Kaarina Kari, miesopettaja Arvo Koskinen ja allekirjoittanut. Arastelin yhteisten kurssien pitämistä mies- ja naisopettajille, mutta Kaarina Kari kannatti asiata tiukasti. Miesopettaja apulaisena pidettiin kurssit ja ne olivatkin erittäin onnistuneet. Muistot niistä ovat yksinomaan positiivisia. Kurssilaisten keskinäinen suhtautuminen oli toverillisen rehtiä ja reilua. Miehet olivat yli odotusten innostuneita opetuksesta. Eräskin "vanhapoika" oli aluksi levoton, pääsisikö aikoinaan kursseilta heinäpeltoaan niittämään. Tästä hän alkuaikoina usein levottomana puhui. Mutta innostuksensa päivä päivältä noustessa hän vakuutti kaikille: "Jääköön pelto vaikkapa niittämättä, mutta minä aion olla kursseilla loppuun asti, kestäkööt ne miten kauan tahansa." - Eiköhän hän vain kurssien innostamana kahta reippaammin heinäänsä niittänyt. Nämä vuoden 1917 kurssit jäivät sitten johtamanani viimeiseksi varsinaisiksi kansakoulunopettajien Heinolan voimistelu-, leikki- ja urheilukursseiksi.

Kurssit kuuluivat niin oleellisesti kesälomaan, että kesää ilman innostavia kursseja oli vaikeata edes ajatella. Ja kuitenkin oli työ kursseilla aika tiukkaa oppilailla kuten opettajillakin. Paljon oli aikaansaatava ja ennätettävä. Aamusta iltaan oli aherrettava. Voimistelu-, leikki- ja urheiluharjoitukset siihen liittyvänä uintiopetuksena vaati aikansa. Entä sitten voimistelun teoria ja voimistelun komentoharjoitukset. Terveysoppia, kouluhygieniaa ja alkohologiaa huomioiden koetettiin edes jossakin määrin luennoida. Voimistelun teoriassa perehdyttiin maalaiskansakoululle ja alakansakoululle sovellettuun järjestelmään. Leikkivälineiden etupäässä pallojen, hernepussien ja palloverkkojen valmistamista harrastettiin myös. Aamusta iltaan kesti työtä, mutta se oli innostavaa ja iloista työtä.

Illoin oli joskus keskustelua ja kuorolaulujen harjoitusta. Ulkopuolelle ohjelman valmistivat kurssilaiset hauskoja illanviettoja monine yllätyksineen ja kujeineen. He olivat huolettomien iloisten lasten kaltaisia. Niin oli kurssit vanhempiakin heistä nuorentanut. Eräs pieni esimerkki. Eräänä iltana, kun Kaija tulee huoneeseensa, istuu eräs herrasmies selin oveen kiikussa keinutellen. Kaija luuli hänet voimistelulaitoksen miestoveriksi ja rientää hänen luokseen sanoen iloisesti "terve”: Mutta mikä yllätys. Lähemmin katsoen oli mies vain laitettu miehen vaatteisiin puettu nukke. Mutta osasihan tuo valemies kiikkua. Niin piilossa suuren uuniin takana istui kurssilaisveitikka, joka narusta vetäen pani kiikun keinumaan. Juttu päättyi riemuiseen nauruun. Yllätyksiä sattui kenelle tahansa, joten jokaisen sieti olla varuillaan.

Kävipä aika somasti, kun tohtori Franssila kerran saapui Kouluhallituksen puolesta kursseja tarkastamaan. Meillä oli saunailta. Tohtori Franssila meni saunaa vilkaisemaan. Mutta hirmu. Ovessa seisoi hirmun suuri ja pitkä mies suuri saunavitsa kädessä. Yllätys oli kurssilaisille aiottu. Eiväthän yllätyksen valmistajat arvanneet arvoisan vieraan tuloa. Nyt tulivat itse yllätetyiksi ja noloiksi. Tohtori Franssilaa huvitti tämä hauskuus.

Lauantaipäivät ne vasta olivatkin kurssien huippukohtia. Varsinainen työ lopetettiin aikaisemmin. Toisinaan lähdimme venheellä tai jalkapatikassa lähiseudun luontoon. Väliin lähdimme sitten koko joukolla jonnekin kauemmaksi maaseudulle valistusmatkalle. Moottorivenheillä, laivalla ja osaksi jalkaisin teimme matkaa. Kansakoulut olivat erittäin sopivat majailupaikat. Illalla pidimme sitten runsasohjelmaisen iltaman, jonne aina paljon kansaa kokoontui. Esitelmin ja näyttein selitettiin esim. uinnin oppimista, ensiavun antamista tapaturmissa ym. ym. Alkoholin turmiollisuutta ja raittiuden merkitystä selostettiin myös. Ja tietenkin oli myöskin voimistelunäytös, ja kuoromme kajahutti hengellisiä ja isänmaallisia lauluja.

Sitten pantiin pystyyn yhteiset leikit. Lapset ja nuoret muodostivat joukkonsa, mutta mitä hauskinta oli nähdä vanhojenkin innostuvan leikkimään. Lihavat emännät ja isäntäukot yrittivät kilvan juosta isoa palloa tavoittamaan. Kaiken herttaisen ilon lopuksi pidimme sitten hiljaisen hetken. Laulettuamme yhteisesti virren tai jonkun hengellisen laulun hajaantuivat läsnäolijat hiljaisin kiitollisin mielin. "Tervetuloa, tervetuloa toistekin luoksemme" huusivat lähtiessään. Sunnuntaina aamupäivällä pitämäämme hartaustilaisuuteen kokoontui jälleen runsaasti kansaa. Me, jotka olimme lähteneet saamaamme tietoa muille jakamaan saimme itse vastaanottaa paljon ja kokea antamisen suurta iloa ja tyydytystä. En luule, että kurssilaiset hevin unohtavat näitä herttaisia tilaisuuksia! Verraton ja vaihteleva oli matkamme esim. Koskenniskan kansakoululle, jolloin käväisimme Mankalan kuuluisia koskia katsomassa.

Liitän tähän erään kurssilaisen kertomuksen tästä Mankalan matkasta. (Julkaistu Kisakentässä n:o 9 v. 1913)

”*Lähdimme eräänä lauvantaina Heinolasta Mankala-laivalla Vuolankoskelle. Siitä kävelimme kaitaa polkua pitkin tuoksuavia heinäpeltoja ja kukkanurmia jonkun kilometrin matkan, josta jatkoimme moottorilla Eskolaan. Sieltä oli taas astuttava muutama kilometri Mankalan koskille. Jos luonto Heinolan ympärillä kaikkialla on mitä ihanin, niin täällä koskilla se vasta on suurenmoinen. En yritä kuvata sen luonnon ylevyyttä ja mahtavuutta, siihen tarvitaan mestaria. Eräs niemeke pistää miltei keskelle kosken kuohuja, ja tällä niemellä nautimme kirkkaan kesäpäivän suloutta. Olimme aikoneet syödä päivällistä Perojoen talossa, jonne matkaa oli noin pari kilometriä Isoltakäyrältä. Yhtäkkiä taivaan akkunat aukesivat, ja sieltä tuli vettä kuin kaatamalla. Kiiruimmiten pantiin tavarat kokoon. Toiset etsivät suojaa puiden alla, toiset lähtivät kapuamaan vuoren rinnettä ylös ja polkua pitkin kahlaamaan taloa kohden. Vähitellen kahlaaminen muuttui "veden polkemiseksi". Yksi toisensa jälkeen saapui perille toinen toistaan vetisempänä.*

Herttainen talonväki osoitti harvinaista ystävällisyyttä viedessään meidät, vettä virtaavat ihmiset huoneisiinsa. Siellä vesi väännettiin vaatteista, mutta vilu pyrki silti tuttavuutta tekemään, kunnes tuotiin sylillinen puita pesään. Siinä sitä räiskyvän takkatulen loisteessa ihailimme toisiamme lainapuvuissa esiintyessämme. Salamat välähtelivät taivaalla valaisten hämärän huoneen. Mahtavat jyrähtelemiset ja pauhaava sateen kohina säestivät iloista nauruamme ja puheensorinaamme.

Uutterat emännät olivat kiireesti valmistaneet herkullisen päivällisen, ja "juhlapuvuissa" kun olimme, pääsimme heti sitä nauttimaan. Tuskin mikään juhla-ateria on sen paremmalta maistunut kuin meidän viilimme ja perunamme. Sade taukosi vähitellen ja me ryhdyimme ajattelemaan paluumatkaa, sillä oli määrä vielä sinä iltana suorittaa iltamaohjelma Koskenniskan kansakoululla. Sinne näet olimme yleisöä kutsuneet.

Kiiruhdimme siis jälleen Eskolaan ja astuimme moottoriin, mutta tämäpä ei lähtenytkään liikkeelle. Se oli sateesta turmeltunut. Koneenkäyttäjä oli neuvoton ja vakuutteli, että ensi kerran se kone semmoisen teki. Me koetimme rauhoittaa häntä ja olimme mitä parhaimmalla tuulella. Odotellessamme laulelimme: ''Kyll´ kenkämme kuivaa, kun riisutaan. Äiti oottavi kotona armaitaan. Saamme leipää ja viiliä, huh, hah, hei! Hyvä tuulemme pilvet jo taivaalta vei."

Jo lähti moottori liikkeelle, ja pilvet hävisivät taivaalta. Ilta-aurinko kuvastui mitä ihanimpana tyynen veden kalvoon. Tulimme vihdoin monien seikkaluiden jälkeen Koskenniskan kansakoululle, joka on harvinaisen kauniilla paikalla. Toisella puolella korkea vuori ja toisella pauhaava Kymi. Yleisöä oli tullut vain pari pienoista poikaa. Mieli painui apeaksi, kun näytti siltä, ettei maksuton iltamme ihmisiä houkutellut. Mutta mitä tyytymättömämpiä me olimme, sitä iloisempi ja toivorikkaampi oli rakas johtajamme. Hänessä on sitä elämää sähköittävää tenhovoimaa, joka puolikuolleenkin repäisemällä tempaa mukaansa. Hän valoi meihin omaa iloisuuttaan.

Väkeä tippui, tippui yksi toisensa jälkeen niin, että niitä oli jo lopuksi oikein suuri joukko. Muutama laulu kaiutettiin, lyhyt tervehdyspuhe pidettiin, sitten astuimme voimistelupuvuissamme laulaen "Riennämme innoin, sykkivin rinnoin, taivalta keväistä taivaltamaan jne". voimistelukentälle, joka ei tasaisuudellaan ollut pilattu. Kaikki nyrpeys oli kuin puhallettu pois. Me tunsimme, että yleisö, joka meitä katseli, innostui, ja me tahdoimme antaa heille mitä kauneinta osasimme. – Yksi ja toinen katselijoista huudahti: "Miten reippaita tyttöjä" ja: "Katsokaa, kuinka ryhdikkäitä naisia!"

Voimistelun jälkeen uintimaisterimme, "Kaija", piti esitelmän uinnin tarpeellisuudesta ja hauskuudesta. Hän oli niin vakuuttava puhuessaan veden ihmeistä, että melkein luuli häntä Vellamon neitoseksi, joka oli tullut meitä kutsumaan mukaansa armaita aaltoja halkomaan ja laineen harjalla leikkimään. Innostuneena yleisö seurasi myöskin "kuivalla uintia" ja hengenpelastusliikkeitä.

Mutta vasta sitten riemu oikein riemulle tuntui, kun yleisö itse sai liittyä joukkoomme. Lapset ja aikuiset järjestettiin eri ryhmiin leikkimään, ja opetettiin heille useita uusia leikkejä. Pian loppui rattoisa ilta. Kaihoisa eronhetki oli edessä. Yksi tovereista lausui lopuksi muutamia mieleenpainettavia sanoja. Hän kehoitti nuorisoa muistamaan, että olemme Pyhän Hengen temppeleitä ja Jumalan kuvia, joita emme saastaisuudessa ja riettaissa huvituksissa saa turmella. Leikkimme tulee olla jalostavaa, ja ilommekin tulee olla puhdasta. Lopuksi yhteisesti lauloimme virren.

Joka on ollut mukana tällaisessa juhlassa, hän ymmärtää, miten muutamat yhdessä vietetyt tunnit voivat kiinnyttää osanottajat toisiinsa. Yleisö tunsi varmaankin kaipausta huutaessaan: ”Tulkaa toistekin luoksemme!" Seuraava aamu oli mitä ihanin. Nopeasti suoritimme kaikki aamuaskareemme ja lähdimme laivarantaan, josta Ahkera-laiva vei meidät takaisin rakkaaseen Heinolaan uusiin ponnistuksiin.”

Ja miten hauska olikaan laivamatka Asikkalan Ruokosalmen taloon. Kisakentässä n:o 9 v.1912 on pirteä selostus Heinolan kursseista ja mainitsemastani Ruokosalmen matkasta, joka kurssielämäämme kuvaavana vielä tulkoon mainituksi erään kurssilaisen selostus niistä.

”Meitä on täällä kolmikymmeninen parvi sieltä täältä Suomen saloilta, melkeinpä aina Lapin raukoiltakin rajoilta. On nuorta ja vanhaa, toiset jo koulutyön harmaamia, virkavuodet loppupuolelle palvelleita, mutta mieleltä kaikki yhtä nuoria ja yritteleviä. Jälkimmäisestä kunnia opettajillemme, jotka itse ovat kuin ”tuli ja leimaus”.

Kurssien johtaja, opettaja Stenroth, on mestari alallaan, "Kaija-maisteri” reipas ja ripeä, johtaa uinnit, leikit, opettaa pallot, pussit ja verkot. Johtajamme neuvoo temput, valvoo komennot, luennoi luut ja lihakset, päät ja sydämet. Mikään ei sivuutu hänen valppaalta huomaavaisuudestaan. Kaikki saa selvän, painavan sanan. Raittius, siveellisyys, työ ja tarmo tulee kauniilla tavalla asetetuksi paikalleen elämässä.

Asunnossamme harjoituskoululla emme joudu olemaan paljon, ainoastaan pari tuntia päivässä. Mutta ne tunnit ovatkin mitä hauskimpia. Tuossa ryhmä ”viikunapuun” alla (komea haapa pihamaalla) iloisesti jutellen neulomassa palloa tai kutomassa verkkoa. Tuolla toinen ryhmä valmistuu komentoharjoituksiin. Kolmas joukkue lauluntahdissa pyörähtelee. Kiireistä touhua riittää väliajallakin.

Jo puhaltaa johtajan pilli. Kaikki tunnille! Luentotunnilla ei ole hätää, opettaja kantaa helteen, mutta varjele voimistelusta ja palloleikistä! Helteisinä päivinä on aivan sulaa kuumuudesta. Suurin osa joukostamme on voimisteluun tottumatonta, useat ovat parisenkymmentä vuotta sitten viimeksi seisoneet rivissä ja saivat milloin - omien sanojensa mukaan - tuskin "hajuakaan" nykyaikaisesta voimistelusta. Mutta "sydän se on, ei käsivarsi, joka voimia kasvattaa"! On kerrassaan ihme, että he niinkin hyvin eri liikkeistä suoriutuvat. Kunnia vanhemmille tovereille!

Kun tunnin on topakasti voimistellut ja toisen hypännyt pallon jäljessä, eipä silloin saata ajatella mitään suloisempaa kuin päästä koko ruumiillaan veden varaan.

Päivällä aina ennen uintia "kuivaa uintia" ja hengenpelastusharjoituksia, vain aamulla pääsemme suoraa päätä leikkikentältä järveen. Yks, kaks, uimapuku ylle ja - uima-allas vilisee elämää täynnä. Siinä toiset kaksine uimapusseineen, toiset jo yhdellä yrittävät, jopa jokunen joukosta menee ilman pussiakin. Kaikki touhuavina tärkeä ilme kasvoilla ääneen potkivat: "yks, kaks, kol - me", kunnes pääsevät köyden luo, kasvot kirkastuvat ja - nousee ilo ilmoille. Eipä hauskempaa näkyä! Ulkopuolellakin altaan on uijia. Kuuluu yksitoikkoisia loiskauksia, joita makea nauru säestää. Siellä meidän uimarimme harjoittelevat kandidaateiksi. "Valaskala" liikkuu väljemmillä vesillä, mutta "muikku" ja "kiiski" kiertelevät allasta. Kurssien lopulla harvat enää pysyvät altaassa. Uimataidossa on siis edistytty hyvin, siitä tunnustus uintimaisterillemme.

Hauskaa olisi kuvata kurssejamme edelleenkin, reippaita leikkejämme, arpomista ennen leikin johtoon ryhtymistä ja herttaisia "perhejuhliamme" monine pikku hauskuuksineen, jääköot ne "perhesalaisuuksiksi"!

Lopuksi sananen retkistä. Teimme kurssien ajalla kolme retkeä. Ensimmäisenä sunnuntaina veneretki Totikalliolle - nimi peloittava, mutta paikka erittäin kaunis - seuraavana lauvantaina 1 ½ tuntia kestävä laivamatka Ruokosalmelle ja viimeisenä lauvantai-iltana kolmen km:n kävelymatka Apajalahdelle. Retket omine ilonpitoineen, uinteineen ja "kekkereineen" näiden seutujen vaihtelevan kauniissa luonnossa antoivat runsaimman höysteen kurssielämäämme. Kiitos retkien toimeenpanijoille!

Ruokosalmen retkestä vähän enemmän. Hetkestä oli edeltäpäin ilmoitettu paikkakunnalla, ja nuoriso oli kutsuttu illanviettoon. Suurin joukoin heitä tulikin. Meidän oli huolehdittava illan ohjelmasta ja johdettava vuoromme mukaan leikkiä. Raikas maalaisnuoriso suoritti innolla "karusellin", palloleikit, "pimpulapampulan" ja monet muut, jotta tanhut jytisi. Senjälkeen istuuduimme kaikki hiljaisina kuuntelemaan ohjelmaa. Lopuksi vielä laulettua hajaantui paikkakunnan nuoriso koteihinsa jättäen meille mitä hauskimmat muistot.

Retkeläisiä odotti tänä iltana vielä suuri ilo. Ystävällinen talonväki päästi meidät nukkumaan heiniin uuden navetan parvelle. Kynäni ei voi kyllin kuvata riemuamme täällä. Heinät tuprusivat, tytöt huiskivat lakanoillaan! Naurun helakkaa ja kuperkeikkoja! 0hikulkija olisi luullut seinän elämöimisestä pullistuvan, niin kivestä kuin se olikin. Arimpaankin virtasi siinä rohkeutta, jotta suu aukesi, ja hirvittävällä ponnella rupesi kuulumaan: "juoksua - mars", "polkupyörällä ajoa aloittakaa", "silmät – kiinni jne". Eräs vakavamielinen kurssilainen säikähtyi tätä yleistä riemua niin, että hän piti varmimpana maata kengät käsissään peljäten, että ne yleisessä huiskinnassa hukkaantuisivat heiniin. Meteli hiljeni ja mielet rauhoittuivat vasta "Nukkumatin" saavuttua. "Enpä elämässäni ole hauskemmassa ollut", oli kaikkien arvostelu heinäyöstä.

Näin, lapsen ilon ja velvoittavan työn vaihdellessa, kolme viikkoa pian kului ja saapui jäähyväisillanvietto. Tämäkin viimeinen yhdessäolo-ilta vakavan leikillisine

puheineen ja hilpeine kandidaatti-vihkiäisineen henki sitä samaa raikkaan lämpöistä toveruutta, jota koko kurssiaikakin. Olimmehan suhteissamme toisiimme kuin sama perhe konsanaan. Kuin hyvä perhe yhteisessä aamuhartaudessa ojentaa kädet ottamaan siunausta päivän toimille, niin mekin kunkin päivän aloimme yhteisellä rukoushetkellä ja päätimme päivän toimet hiljaiseen tekstin lukuhetkeen "viikunapuumme" alla. Näitä hetkiä emme tule milloinkaan unohtamaan. Kaikin puolin herttaiset ovat ne muistot, jotka viemme mukanamme Heinolan kursseilta kotiseuduillemme. Uskallamme toivoa, että niiden muistojen ohella kulkee kansamme lapsille edes jotain siitä paljosta hyvästä, jota opettajamme tuhlaten jakoivat meille. Toivomme opettajille runsaita Luojan antimia ja vilkasta osanottoa vastakin kursseille.

En enää jatka luetteloa monista matkoistamme eri paikkakuntiin. Jokaisella retkellä oli aina jotain omaa erikoista annettavaa ja koettavaa. Täten lapsen ilon ja velvoittavan työn vaihdellessa kului aika liiankin pian kursseilla. Heinolan voimistelu-, leikki- ja urheilukursseja kävivät Kouluhallituksen puolesta tarkastamassa kouluneuvokset Tarjanne, Franssila ja Hilden.

Niin, mitäpä koko kesästä olisi ilman voimistelukursseja. Luulen kurssilaistenkin tähän ajatukseeni yhtyvän. Kauneimpiin muistoihini kuuluvat kesäiset kurssit ja niiden monet osanottajat. Milloin en kesäisin ollut tilaisuudessa järjestää omia kursseja olin pari kertaa opettajana muilla kursseilla. Kesällä 1914 kesäk. 5 p:stä heinäkuun 11 p:ään johdin Suomen voimisteluopettajaliiton ensimmäisillä kursseilla Jyväskylässä naisten virkistysvoimistelua.

Kesällä 1921 27 p:stä kesäk. 9 p:ään heinäk. toimin opettajana S.N.L.L:ton kursseilla Heinolassa.

Vielä on minun kerrottava varsin erilaatuisista kursseista. Ne olivat alakoulunopettajien täydennyskurssit, ensimmäiset Suomessa, jotka pidettiin Heinolan seminaarissa kesällä 1919 ja 1920. Kurssit olivat kaksikesäiset ja kestivät seminaarin koko loma-ajan ja niissä annettiin opetusta eri aineista. Minun osakseni tuli opettaa voimistelua, leikkiä, terveysoppia ja kotiseutuoppia. (Siihen aikaan hoidin vielä maantieteen opetusta Heinolan seminaarissa.) Toiset samantapaiset, kaksikesäiset kurssit pidettiin 1922 ja 23, jolloin opetin voimistelua, leikkiä ja terveysoppia. Nämä kurssit olivat aivan omalaatuiset. Oppilaina olivat nyt opettajat, jotka muiden antamatta heidän työlleen täyttä arvoa, olivat uurastaneet vaikeissa oloissa. Miten olivatkaan nyt kiitolliset, tiedonhaluiset ja vastaanottavaiset. Heidän tiedonhalunsa tempaisi opettajankin mukaansa. Nälkäisinä he omistivat jokaisen sanan itselleen. En ollut ennen semmoista kokenut. Tämän heidän suuren tiedonhalunsa johdosta ennätimme esim. terveysopissa näin lyhyessä ajassa suorittaa verrattain laajan kurssin. Rakkaiksi ja läheisiksi kävi minulle nämä vaatimattomat elämän vähäosaiset alkukoulun opettajat.

Sananen eräästä kesäaikojen toiminnasta. Hauska muisto on jäänyt minulle ohjaamastani Heinolan kylpylaitoksen potilaitten virkistysvoimistelusta. Siellä ulkosalla

hiekkarannalla temmeltiin joka päivä kesät 1925 - 28. Osanottajia oli toisinaan jopa seitsemänkymmentä rivissä. Nuorin oli muutamien vuosien vanha ja vanhin lähenteli jo 70-vuottaan. Riemu oli ylimmillään.

Marssimme intiaaneina tai keinuimme kissankiikussa ja monia muita hauskoja temppuja toimitimme. Unohtuivat harmit ja sairaudet. Kaikki olimme kuin suuret lapset ja aika vallattomia. Meidän naisten aitauksen vieressä oli miesten "karsina". Ilomme herätti miesten uteliaisuuden. Eräänä päivänä oli eräs Aatami kiivennyt heidän aitauksensa sisäpuolella olevaan puuhun nähdäkseen meidän edesottamisiamme. Vaara huomattiin heti ja sittenkö kuului mitä hurjin intiaanihuuto. Kylläpä Aatami äkkipikaan ropsahti mahan, eikä enää vastakaan kannattanut nousta puuhun, sillä pidimme aina valppaasti vahtia. Miesten voimistellessa aitauksessaan kuului aina vain yksivakaista komentoa ja läiskimistä. Ihmekös, jos utelivat, kun meillä aina oli niin "lystiä."

Oppilaana muilla kursseilla ja oppilaana useilla kursseilla

Voidakseni palvella muita ja ollakseni heille hyödyksi täytyi minun itsenikin saada yhä uutta virikettä. Tietoa, taitoa ja uutta intoa sain oppilaana ollessani moninaisilla kursseilla.

Kursseista mainitsen ensimmäiseksi Yliopiston konsistorin tammikuulla 1912 voimisteluopettajia ja opettajattaria varten järjestämän terveysopillisen, fysiologisen, psykologisen ja sosiologisen alkohologiakurssin. Nämä kurssit olivat vakavia, herätteitä ja opetusta antavia. Saimme muun muassa kuulla tohtori C. Sibeliuksen esitelmiä huonon perinnöllisyyden ja alkoholin turmiollisista vaikutuksista. Jopa saimme hänen ohjaamanaan käydä Lapinlahden sairaalassa ja nähdä eläviä esimerkkejä tästä. Luulen, että tämä kaikki sai herättää meidät ymmärtämään, miten opettajan on annettava vakaumuksellista opetusta, jotta siitä mitään todellista hyötyä tulisi.

Varalassa vuosina 1911, 1914, 1917 ja 1932

Vuonna 1911 olin sitten Varalan ikimuistettavilla neliviikkoisilla kursseilla. Mikä Varala on? Vuodesta 1909 tämä naisten liikuntakasvatuskoti on toiminut. Sen toiminta on tunnettu laajalti maassamme, jopa maamme rajojen ulkopuolellakin. Siellä Pyhäjärven korkeakallioisella rannalla kohoaa sen komea kauas järvelle näkyvä voimistelurakennus, joka valmistui keveää v.1911. Siellä kodikas huvilarakennus ja hauska luhtirakennus ja tietenkin oiva leikkikenttä. Rannalla on sauna ja hyvä uimaranta. Täällä, jos missä saa täysin siemauksin liikunnan monipuolista vaikutusta kokea. Viihtyisyyttä tuottaa vielä se, että tämä on todella koti kaikille siellä oleville.

Kodin tuntua tuovat kurssien johtaja, opettajat ja tämän kodin hyvä "emäntä" ja "isäntä". Opettajattaret Anna Lilja ja Anna Schreck ovat kodin hyvät holhoojat emäntänä ja isäntänä siitä huolehtien. Varalan alkuaikoina oli siellä monet vuodet voimistelujohtajana Elin Kallio, meidän kaikkien voimistelijoiden rakastama ja kunnioittama " Mamma". Hänen apulaisinaan olivat leikin- ja terveysopin opettajana Anni Collan ja uimaopettajana Anna- Lisa Petterson, ''Petteri". Siinä siis Varalan alkuaikojen ensimmäinen opettajakolmikko. Myöhemmin Kaarina Kari ja muutkin voimistelunopettajat toimineet Varalan opettajina. Varalan on uhrautuva rakkaus ja epäitsekäs työ pystyttänyt. Mamma Kallio on tästä lausunut: Rakas Varalamme on rakkauden luoma, uhrautumisen tunteen tulos." Olen kiitollinen siitä, että sain olla Varalan kurssin oppilaana Elin Kallion johdon alaisena.

Riensin kurssien ensimmäiselle voimistelutunnille. "Mamma" otaksui, että aikomukseni oli istua katsojana, mutta pyrin riviin voimistelemaan. "Mene nyt sitten rivin häntäpäähän, jos välttämättä mukaan tahdot," hän sanoi. Sven Duvana minä aluksi yritin toisten mukana. Opettajanahan olin tottunut luokan edessä suorittamaan liikkeet peilikuvana. Nyt väkisinkin aloitin aina oikealla jalalla toisten alkaessa vasemmalla j.n.e. Mutta kun kiipeäminen ja plinttihypyt oli näytettävä, niin Mamma huusi: Heinolan likka tule kiipeämään, tule hyppäämään. Kursseilla oli eräs oppilaani, joka samana keväänä oli päässyt seminaarista. Häneltä Mamma voimistelun teoriatunneilla kysyessään tapasi sanoa: "No, Heinolan professori". Tämä prillisilmä tyttö oli todella oppineen näköinen ja teoriaan menevä. Niin Mammalla oli huumorintajua.

Varalan kesäisillä kursseilla olin vielä v. 1914,1917ja I932. Viime mainitut urheilukurssit olivat Suomen voimistelunopettajatar yhdistyksen toimeenpanemat. En löydä sanoja kuvaillakseni miten ihana Varala on sen luonto, opettajat, kodin emäntä ja isäntä, niin kaikki kerrassaan. Mene itse. Näe! Ole mukana, niin saat kokea, mikä Varala on!

Varalalle syntyi sitten sisarkoti v.1920 Tanhuvaara Karjalassa Viipurin liepeillä luonnonihanalla paikalla. Olin kesällä v.1922 Viipurissa pidettävillä Suomen kansakoulunopettajien koko maatamme käsittävissä yleisissä kokouksissa esitelmöimässä ja antamassa näytetunteja lapsivoimistelussa. Nyt minun sopi käväistä Tanhuvaarassa. En ollut tilaisuudessa muuta kuin vieraskäynnillä piipahtamaan tässä kauniissa kodissa. Mitä sen toiminnasta ja saavutuksista olen kuullut ja lukenut on minua ilahduttanut ja innoittanut. Jospa vain yhä uusia tämän tapaisia liikuntakasvatuskoteja syntyisi maassamme.

Eräänä kesänä käväisin Suomen Työväenliiton naisten liikuntakasvatuskodissa Pajulahdessa Nastolassa. Tämäkin koti sijaitsee erittäin kauniilla paikalla ja on sisustukseensakin nähden runsaasti varustettu. Siellä oli silloin kurssien johtajana voimistelunopettaja Elma Tamminen. Olin Kaarina Karin seurassa saapunut Heinolasta kurssien loppunäytöstä katsomaan. Saimme nähdä voimistelun ja leikin intoa ja hyviä työtuloksia.

Elli Björkstenin kursseilla 1922, 1924

Kesällä 1922 10 pstä - 29 p:ään heinäk. olin osanottajana voimistelujohtaja Elli Bjökstenin Pohjoismaisilla kursseilla Tammisaaressa ja samoin kesällä 1924. heinäk. 1 pstä elok. 31 p:ään. Joka suhteessa olivat molemmat kurssit erittäin kiintoisat. Seurustelu eri kansallisuuksien kesken oli sekin osaltaan antoisa ja herätteitä antava. Uusin innoin saatoin taas ryhtyä omaan opettajatyöhöni.

Hilma Jalkasen kursseilla 1932

Olinpa vielä kesällä v. 1932 osanottajana Hilma Jalkasen kaksiviikkoisilla kursseilla Heinolassa. Naisvoimistelun kehittyessä nopein askelin oli voimistelunopettajan herpaantumatta pysyt-tävä aikansa tasalla. Nämäkin kurssit olivat osaltaan omiaan uusia näkemyksiä ja menetelmiä aukomaan, joita oman kokemuksensa ohella saattoi omassa opetuksessaan käyttää ja kehittää. Viimeiset kurssit, joihin vielä otin osaa opettajana ollessani oli Suomen voimisteluopettajaliiton voimisteluopettaja päiviin 11-14 tammik. 1933. Selviö on, että ahkera osanottoni näin monenlaisiin etevien opettajien johtamiin kursseihin kannustivat minua ja hedelmöittivät opetustyötäni. Olin kiitollisuuden velassa kaikesta mitä olen monien kurssien osanottajana saanut omaksua. Toivon ainakin jossain määrin voineeni oppilailleni jakaa edes jotain saamistani rikkaista vaikutelmista.

Tukholman keskusopiston G.C.I:n kursseilla 1909

Vielä on minun mainittava, että syksyllä.1909 sain tilaisuuden osallistua Tukholman Keskusopiston suorittaneiden voimistelujohtajien G.C. I:n kursseihin. Tämä oli minulle suuriarvoinen asia. Kurssit olivat liikuntakasvatusta monipuolisesti kehittäviä. Urheilussa saimme mm. oppia keihään heittoa, joka ei vielä Suomessa kuulunut naisurheiluun. Naisten urheilumerkkiaatehan Ruotsissa oli syntynyt aikaisemmin kuin meillä Suomessa, joten saimme uusia urheiluvaikutteita kursseilla.

Mukana olympiakisoissa 1912

Kaiken edellä kerrotun kurssien osanoton lisäksi sain vielä tilaisuuden matkustaa Tukholmaan, siellä kesällä 6.-15.7.1912 pidettäviin olympialaisiin kisoihin. Olipa se elämys. Erikoisvuorolla vanha Capella laiva vei täyden lastin suomalaisia voimistelijoita ja urheilijoita kisojen katselijoiksi. Matka semmoisessa seurassa oli tietenkin mitä rattoisin. Kisoissa oli katsomista kerrakseen. Monta jännittävää hetkeä siellä elettiin. Ranskalaisen Bouinin ja Hanneksen 5,000 m kilpajuoksu oli " jännää" katsoa. Suomalaisten joukosta kuului huuto: Hei Hannes, Hannes ja pieniä lippuja

heilutimme käsissämme. Ja suomalainen poika Hannes voitti komean ranskalaisen. Hannes Kolehmainen oli kisojen ainoa kolmen kultamitalin voittaja ja kisojen sankari yleisurheilussa. Päivä päivältä seurasimme me suomalaiset kilpailuja ja omien urheilijaimme suorituksia innostunein isänmaallisin tuntein. Monet kerrat raikui eläköön huutomme pojillemme.

Suomen joukkueen marssi kisojen juhlallisissa avajaisissa heinäk. 6. pnä oli mieliämme vavahduttava. Siitä kirjoitti Lauri Pihkala seuraavasti: "En tiedä miltä lienee tuntunut muista, mutta suomalaisten sydäntä sykähytti jopa selkäpiitä värisytti nähdessään suomalaisjoukkueen marssivan kansojen kulkueessa.-- He marssivat ilman lippua vain nimikilpi edessä ja paljon sanovan välimatkan päässä Venäjän joukkueen hännästä." Kilven kantajan jäljessä kulkivat Ivar Wilskman, I. Vasenius ja ruotsalainen ohjaaja ja sitten naisvoimistelijat, johtajansa Elli Björkstenin astuessa heidän rinnallaan. Heitä seurasi miesvoimistelijamme ja urheilijamme. Tosiaan vavahdutti nähdessä tätä valiojoukkoa. Eivät suomalaiset tullessaan, kuten muut kansallisuudet, kantaneet omaa lippuaan. Mutta joukkueen liputon, äänetön, juhlallinen marssi teki syvän vaikutuksen katsojiin. Miksi Suomen naiset ja miehet liputta syvän hiljaisuuden vallitessa astuvat näyttämölle? Miksi eivät porilaisten marssin säveleet ilmaa halkoneet? Astuivathan muut kansallisuudet isänmaallisten sävelmien soidessa lippunsa jäljessä. Saivathan he lipputervehdyksin osoittaa ohimarssissa kunniaa valtakunnan hallitsijalle. Miksi pysäytettiin naisten teräsharmaa joukkue heidän sitten myöhemmin astuessa kentälle vain oman yhdistyksensä vaatimattoman lipun jäljessä vuorollaan esiintyäkseen. Miksi heiltä riistettiin lippu? Oliko Suomen sisukansa huonompi muita? Eikö meille voittoja suotu? Ei siinä syy. Kyllä tuli voittoja. Osaksemme tuli huomiota, mutta voitot tiedotettiin vieraan vallan lipun kohotessa voittotankoon. Venäjän lipun alapuolella oli tosin kiinnitetty pieni viiri, jossa seisoi "Finland". Kun kolme suomalaistamme (I Saaristo, II Siikaniemi, III Peltonen) voitti keihäänheitossa kumpaisella kädellä kaikki kolme palkintoa, niin kolme pientä viiriä räpytteli noiden vieraan vallan kolmen suuren lipun alapuolella. - Ei vain myötäkäymisessä isänmaanrakkaus paisuta sydäntä. Koin, että vastoinkäymisten ja nöyryytysten hetkinä sydän vasta aavistaa suuren rakkauden voiman.

Suomi oli sittenkin kisojen yllätys. Mainitsen vielä jonkun urheilijamme saavutuksen. Hannes Kolehmainen voitti 10,000 m juoksussa I:sen palkinnon ja Stenroos III:nen palkinnon. Kiekonheitossa Taipale sai I:sen palkinnon ja Niklander II:sen palkinnon. Kuulan työnnössä tuli Niklanderille III:mas palkinto.

Naisjoukkueemme siro, henkevä voimistelu herätti suurta innostusta. Suomen teräsharmaat tyttäret edustivat kunniakkaasti naisvoimisteluamme. Kun ei naisvoimistelijana ole perehtynyt urheilun erikoisseikkoihin olen vain maallikkona ja tavallisena katsojana pakinoinut jotain kisoilla näkemistäni ja kokemistani. Omasta puolestani koin, että tämä erilaatuinen tilaisuus vaikutti minuun syvällisesti ja unohtumattomasti. Ja olen vakuuttunut siitä, että urheilijamme monen monet voitot herättivät koko kansamme ja etenkin nuorisomme urheiluintoa. Hannes Kolehmaisesta tuli monen sankari. Pihkala kertoo tästä hauskan kaskun. Sadat ja tuhannet pojat alkoivat leikkiä Kolehmaista. Hän kertoo edelleen. ”Eräs ystäväni kertoi

minulle pikku pojasta, joka juosta hölkytteli ajatuksiinsa vaipuneena pitkin Jyväskylän Harjukatua hokien miltei tahdissa: Hannes Kolehmainen, Hannes Kolehmainen juoksee - - jne." Varmaan ovat vuoden 1912 olympialaiset jättäneet pysyvät jäljet Suomen urheiluelämään. Mutta Suomen menestyksillä olympiakisoissa oli myös kansallinen ja valtiollinen vaikutus. Tästä kertoo Lauri Pihkala kirjassa Olympiakisat s. 212-214. Otan siitä otteen tähän. ”Tämän kansallisen ja valtiollisen vaikutuksen oivalsi Venäjä. Sen diplomatia alkoi puuhata Suomen sulkemista pois olympiakisoista. Suomi saatiinkin sitten pois pyyhityksi olympialaiskansojen luettelosta ja täten jätettiin Suomen olympia-asema Venäjän armosta riippuvaiseksi. Maailmansodan puhjettua raukesi kuitenkin tämä Suomea kohtaan vihamielinen hanke.”

Kaikesta voimistelu- ja urheiluinnostuksesta huolimatta riistäytyi meitä pieni joukko irti tehdäksemme lyhyen laivamatkan Mälaria pitkin. Matkan määränä oli saarella aivan mantereen lähellä sijaitseva Gripsholman linna. Lyhyt siltahan yhdistää sen mantereeseen. Kaunis ilma suosi matkaamme ja saavuttuamme lähemmäksi näimme kauniin linnan kuvastuvan Mälarin tyyneen kirkkaaseen pintaan. Ihailtuamme linnan puistoa opastettiin meidät erääseen torniin, missä kuningas Erik oli ollut vangittuna. Vankila oli muurattu tiilistä ympyrän muotoiseksi ja seinissä oli rautaristikkoiset pienet ikkunat, joista ei nähnyt tornin seiniä pitemmälle. Vankikopin ja tornin ulkoseinän välissä oli kapea käytävä, josta vahti saattoi pitää vankia silmällä. Tämmöisessä vankikopissa siis epätoivoinen, synkkämielinen kuningas Erik astui loppumattomiin niin, että lattiaan oli kulunut syvät jäljet tästä astumisesta. Mitä lieneekään hän kärsinyt pitkänä vankeusaikanaan. Hiljaisina mietiskelimme sitä kuvaamatonta tuskaa, josta tämä paikka elävästi todistaa. Ulos tultuamme näimme Mälarin päilyvän auringonpaisteessa ja koko luonto hymyili. Mikä vastakohta näkemäämme vankilaan ja sen herättämään mielialaan.

Seminaarin opettajatoimintani loppunut

Opettajien ikäraja-lakimääräysten johdosta anottuani ja saatuani virkaeron jätin seminaarin opettajatoimeni kesäkuun 10 p:nä 1934. Jäin sanomattomasti kaipaamaan minulle niin rakkaaksi käynyttä opettajatoimintaani. Olinhan sentään saanut sitä hoitaa 32 vuotta, joista olin kiitollinen.

Kun ottaa huomioon miten liikuntakasvatus entisestä vaatimattomasta asemastaan on kohonnut yhdeksi kasvatuksen suurtekijäksi, on selviö, että sillä alalla työskentelevä saa näinkin pitkänä työkautenaan näiden virtauksien vaikutuksia kokea. On helppoa soutaa tyvenellä, mutta kovassa vastatuulessa koetellaan intomielistä ja voimaperäistä vetoa, jos mielii pyrkiä eteenpäin. Tätä olin saanut kokea. Joka tapauksessa olen kiitollinen, että osakseni oli tullut juuri kansakoulualalla suorittaa opettajakutsumustani.

Näin jälestäpäin ajatellessani Jumalan johdatusta elämässäni olen syvästi kiitollinen, että niin monet vuodet elämästäni olen saanut juuri tällä kansanopetusalalla

suorittaa opettajakutsumustani ja antautua tälle minulle niin rakkaaseen työhön. Miten laaja ja monipuolinen onkaan tämä tehtävä ollut. Ja miten pieneksi ja neuvottomaksi monasti sai itsensä tuntea. Mutta tämähän oli edellytys, jotta Jumalan apu ja siunaus voisi tulla tarpeelliseksi. Ja mikäli hän on saanut olla mukana, on edes jotain saanut pysyvää arvoa.

Jospa vain tänä aikana edes jossain määrin olisin saanut palvella minulle niin läheiseksi käynyttä kallista kasvatustehtävää nuorten parissa ja heidän välityksellään Suomen kansakoululapsia ja nuoria.

Heinolan kaupungin alakansakoulun voimistelun ja leikin opettajana ja tämän opetusasteen kirjojen julkaiseminen

Seminaarin opettajana ollessani, kuten vielä eläkkeelle tultuani hoidin useina vuosina voimistelun ja leikin opetusta kaupungin ala-kansakoulussa ystäväni Lydia Allaksen ollessa siellä koulun opettajana. Työ pienoisten kanssa oli minulle erittäin rattoisaa. Sain perehtyä pienoisten voimistelun opettamiseen. Tämän oman työni tuloksena, kuten Harjoituskoulun alaluokkien voimistelun ja leikin opetuksen valvomisen johdosta julkaisin kirjani "Lapsivoimistelua" ensimmäisen painokseni 1919. Jätettyäni virkalain johdosta seminaarin opettajavirkani jatkoin yhä opetustani Heinolan kaupungin alakansakoulussa. Aikaa voittaen oli ”Lapsivoimistelu" kirjasta ilmestynyt uusittu toinen ja kolmas painos vuosina 1922 ja 1926. Vihdoin v.1936 julkaisin kirjan °Alakansakoulun voimistelua ja leikkiä", joka sisältää alakansakoulussa käyttämiäni voimisteluohjelmia. Vieläpä ovat kirjan kaikki kuvatkin valokuvattu niistä lapsista.

Joulu juhlista parhain, on ennen kaikkea lasten juhla. Niitä suunnittelimme yhdessä ja näin syntyi vuosien kuluessa julkaisemani kirja ”Koulujuhlien ohjelmistoa" I, II ja III vuosina 1926, 1928 ja 1931 sekä vihdoin nJoulutiukunen” v.1937. Näitä pieniä näytelmiä ja vuorokeskusteluja esittivät lapset opettajansa Lydia Allaksen niitä taidolla ohjattua - tunnelmaisissa, herttaisissa joulujuhlissaan ja samoin kevätjuhlissaan. Aiheita ja innostusta julkaisuihin sain täällä lasten parvessa työskennellessäni. Miten elävöityivätkään minulle nuo monet lapsille soveltuvat pienet kuunnelmat - näytelmät. Ne ikäänkuin pakottautuivat sisimmästäni. – Sisältyihän niihin aina joku lapsentajuinen totuus ja ohje elämänkin varalle. Suurin palkintoni oli nähdä lasten iloa ja saada osallistua näihin kauniisiin juhliin.

Miten ryhdyin seminaarityöni ohessa julkaisemaan voimistelukirjoja?

Ensimmäisen sysäyksen sain "Mamma" Kalliolta. Hän ehdotti, että laatisin hänen ”Voimistelun käsikirjaansa" liittyviä voimistelukaavoja, kuten siihen aikaan

nimitettiin voimisteluohjelmia. Siten syntyi ensimmäisenä julkaisemani kirja "Kansakoulun voimistelukaavoja". Vieläpä "Mamma” Kallio tarkastikin ja hyväksyi sen. Pitkänä opettaja- aikanani syntyi sitten myöhemmin useita voimistelu- ja leikkikirjoja, kuten esim. kirja "Kansakoulun voimistelua".

Julkaisemani kirjat

≈ Kansakoulun voimistelukaavoja (1910)
≈ Kansakoulun voimisteluopetuksen edistämisestä (1910)
≈ Voimistelukaavoja naisvoimistelua varten (1917)
≈ Kansakoulun voimistelua. Ylemmän maalaiskansakoulun ohjelmisto (1923, toinen painos 1929)
≈ Lapsivoimistelua (1919, toinen painos 1922, kolmas painos 1926)
≈ Alakansakoulun voimistelua ja leikkiä (1937)
≈ Laululeikkejä (1921, toinen painos 1924)
≈ Laululeikkejä. Valikoima entisiä ja uusia (1930)
≈ Koulujuhlien ohjelmistoa I (1926, toinen painos 1933)
≈ Koulujuhlien ohjelmistoa II (1928)
≈ Koulujuhlien ohjelmistoa III (1931)
≈ Joulutiukunen (1937)

Muut harrastukset

Seminaarin opettajana ollessani ei minulla varsinaisen työni ohessa riittänyt aikaa ottaa osaa muihin yleisiin harrastuksiin. Ainoana poikkeuksena oli osanottoni Nuorten Naisten Kristillisen Yhdistyksen (N.M.K.Y:n) toimintaan. Kuuluen aina yhdistyksen perustamisesta v:sta 1906 saakka johtokuntaan olen näin pitkäaikaisesti ja yhäti saanut nauttia yhdistyksen suomaa moninaista siunausta. Sydäntäni lähellä on myöskin ollut lastensuojelutyö. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Heinolan osasto perustettiin 1935. 14.4. Kaupungin silloisen lääkärin, tohtori Jalavan nimi, on lähtemättömänä piirretty tämän liiton Heinolan osaston perustamisen historiaan. Mannerheimin Lastensuojeluliiton lastenkoti alkoi toimintansa Heinolassa juuri ennen talvisodan alkamista.

Kun kaupunkimme naiset olivat mobilisoituja monenlaisiin sodan aiheuttamiin tehtäviin, tuli minun osakseni ryhtyä huolehtimaan Mannerheimin Lastensuojeluliiton lastenkodin alkuun panosta paikkakunnallamme. Saimme heti kaupunkiimme kiinnitetyksi terveyssisaren, joka samalla toimi seurakunnan diakonissanakin. Lastenkoti on sittemmin toiminut lasten päiväseimenä ja pienten lasten koko hoitokotina. Monessa muussakin suhteessa on lasten parasta valvottu. Lastentarha, jolla nyt on oma talo, on myöskin perustettu. Pienestä alusta on työ laajentunut laajentumistaan ja työtä ja toimintaa on se harrastajilleen antanut.

Kaupungin hallitus on erittäin myötämielisesti tukenut tätä työtä ja samoin on osastomme saanut kannatusta Faneritehtaalta. Ruotsista Kummikaupungistamme Karlshamnista olemme myöskin saaneet runsaasti rahallista ja vaateapua.

Kun tämä työ paikkakunnallamme on jo huomattu varsin välttämättömäksi, on se saanut ystäviä ja kannatusta, joka on ollut suuriarvoinen työmme menestykselle.

Äidin viimeiset elinvuodet

Menneitä muistellessani olen usein joutunut kertomaan rakkaasta äidistäni. Onhan se niin luonnollista. Hän oli niin läheisesti eläytynyt kaikkeen mikä koski lastaan. Hänen muistokseen liitän näihin muistelmiini kertomuksen hänen viimeisistä elinpäivistään.

Vuodet vierähtivät seminaarin velvoittavassa ja voimia kysyvässä työssä. Mutta olihan minulla äiti, joka kaikessa otti osaa. Hän oli tukenani ja apunani ja monet, monet kerrat hän minua masentuessani lohdutti ja rohkaisi. Oli sitten kysymyksessä seminaarin opetustyö tai joka muu velvollisuus. Aina hän tiesi neuvoa. Kerrankin kun Nuorten Naisten Kristillisellä Yhdistyksellä oli joulujuhla pyhäkoululapsille, olin epätietoinen mitä puhuisin ja kertoisin lapsille. Heti hän iloisesti ehdotti: "Puhu Jaakobin I:sen luvun 17 säkeen johdosta. *”Jokainen hyvä anti ja jokainen täydellinen lahja tulee ylhäältä valojen isältä, jonka tykönä ei ole muutosta eikä valon ja pimeyden vaihtelua*". Entä mistä saan sopivan kertomuksen? "Kerro pikku Petteristä ja miten Jumala huolehti tuosta köyhästä orpopojasta". Kyllä sitten minun kelpasi varustettuna äidin hyvin antimin mennä lasten juhlaa pitämään. Seitsemän vuotta sain vielä pitää äitini Heinolaan muuttomme jälkeen. Vuosia sairastettuaan ja paljon kärsittyään sai hän helmikuun 15 p:nä v. 1909 iäisyyskutsun. Hän ummisti silmänsä täällä avatakseen ne taivaan kirkkaudessa Isän kodissa.

Äidin pitkäaikaisesti sairastaessaan sai hän monin tavoin kokea Jumalan lohdutusta ja apua tuskissaan unien ja näkyjen kautta. Hän kaipasi sanomattomasti taivaan suuriin juhliin. Kerran sai hän sitten unessa nähdä suuren juhlivan joukon seisovan Heinolan harjun rinteellä. Kaikki näyttivät pyhällä hartaudella odottavan juhlan alkamista tähyillen taivaalle. Joukossa äiti näki entisiä rakkaita sanan julistajia ja ystäviään mm. vapaaherra Henrik Wreden, jolta hän kysyi mitä kaikki niin hiljaisina odottivat. Henrik Wrede oli vastannut: "Vi vänta på signalen från himlen," (Me odotamme merkinantoa taivaasta.) Äidin katsoessa kohti taivaita liiteli sieltä korkeudesta suuri valkoinen kyyhky, joka levitti valkokimalteiset siipensä yli juhlajoukon. Silloin Wrede oli äidilleni sanonut "Signalen”. Tämän unen jälkeen tuntiessa taivaan juhlakutsun saapuvan, kuiskasi hän onnellisena hiljaa: "Signalen". Jospa hän silloin olisikin päässyt pois. Lääkäri antoi kuitenkin jotain lääkettä, joka joksikin päiväksi pitkitti hänen elinpäiviään, joten äidin nuorin poika vielä saisi tullessaan tavata äidin elossa.

Eräänä iltana hän tunsi tuskien yltyvän sietämättömiksi ja pelkäsi yön tuloa. Tuskat vaimenivat äkkiä ja hän nukkui heti rauhallisesti. Unissaan hän ihmetellen kysyi: "Miten tämä on mahdollista? Silloin hän näki vuoteensa vieressä valoisan pilven, jossa häikäisevän kirkas ihana Henkiolento seisoi. Hänen ylitseen kumartuen se levitti molemmat kätensä siunaavasti hänen ylleen. Hellä ääni sanoi: "Minun Henkeni käy sinun edelläsi". Herättyään hän huomasi, että ruumiilliset tuskat olivat häipyneet ja hän tunsi sanoin kuvaamatonta sisäistä syvää rauhaa ja onnea. Silloin hän ajatteli: Miten mahtaakaan herääminen iankaikkisuudessa olla ihana, kun jo täällä maan päällä saa kokea Vapahtajan läsnäoloa ja siunausta näin valtavana. Eivät mitkään sanat voi sitä kuvailla.

Monta kertaa sitten hän taudin yltyessä sai lohdutusta tuosta ihanasta lupauksesta: ”Minun Henkeni käy sinun edelläsi". Odottaessaan lähtöä hän kerran sanoi: "Ota minut Jeesus syliisi". Kerran taas hän iloisesti sanoi. "Kaikki on niin kirkasta, nytkö Jeesus tulee." Viimeinen joulu, jolloin äiti oli elossa, on jättänyt mieleeni unohtumattoman muiston. Olin toivonut, että hän edes jouluaattona olisi saanut helpotusta häntä aika ajoittain ahdistavista kovista tuskista, mutta ne palasivat entistään kauheampina. Parahdin haikeasti itkemään. Silloin äiti sanoi: "Älä rakas lapseni itke, kun jaksan kiittää Jumalaa tuskistani." Eikö ollutkin ihmistimantti kärsimysten koulussa hioutunut.

Lohduttaen minua viimeiseen asti pyysi hän, ett jälleen rupeaisin laulamaan lapsuuden "Smärtans stunder ila" (Tuskan hetket haihtui), jota hänen lähetysompeluseurassa ollessaan olin pienenä lapsena yksin laulanut kotona kaivatessani äitiä ja siitä saanut lohdutusta. Ja hän jatkoi: "Pian sinäkin sitten pääset taivaan kotiin ja siellä emme enää eroa." Viimeisen hellän katseensa luotuaan lapseensa hän helmikuun 15 p:nä 1909 pääsi ikävöimäänsä taivaan kotiin jättäen minut sanomattomaan kaipaukseen. Todeksi koin Topeliuksen runon äidistään: "Siks tuntuu päivä kuin maillaan ois, tään silmän loiste kun sammui pois". Siunattu olkoon äidin muisto.

Osanotto, joka äidin lähdettyä tuli osakseni myöskin rakkaiden oppilaitteni puolelta oli liikuttava. Ei sitä monin sanoin tulkittu, katse ja salaa pyyhitty kyynel sen ilmaisivat. Eihän äiti ollut heille vieras. Kun oppilaat luokittain tulivat kotikutsuilleni, niin äidin ympäri he tavallisesti kokoontuivat. Hän heitä veti puoleensa. Eivätkä he väsyneet kuuntelemaan, kun hän kertoili heille elämänkokemuksistaan. Ja usein sunnuntaisin kokoontui oppilaita luokseni raamatunlukuhetkiin, jolloin äiti oli usein muassa. Äidin vielä eläessä perustettiin v. 1905 Heinolan Nuorten Naisten Kristillinen Yhdistys (N.N.K.Y.) Innokkaana jäsenenä hän oli viimeiseen asti mukanamme. Vuodet ovat kuluneet sen jälkeen. Kauan, kauan olen saanut odottaa jälleennäkemisen hetkeä!

Äidin lähdettyä en kuitenkaan jäänyt aivan yksin. Tästä äitikin ennen lähtöään iloitsi. Kodin jäseneksi oli vuosien kuluessa tullut opettaja Lydia Allas. Tuskinpa vuoden ennätti hän toimia kansakoulun opettajana kaupungin laidassa sijaitsevassa koulussa, ennen kuin hän sairastui keuhkotuberkuloosiin. Sisarensa ja vanhempi veljensä olivat samaan tautiin nuorina sortuneet. Hänen osansa olisi nyt sama. Sain

ottaa hänet kotiimme ja tehdä voitavani. Tauti voitettiin ja myöhemmin hän jälleen jaksoi suurella uskollisuudella ja harvinaisella tunnollisuudella täyttää opettajakutsumustaan. – Olihan meitä nyt kaksi samaan kotiin kuuluvaa, jotka kannoimme yhteistä kaipausta.

Lydia Allas ja Fanny Stenroth. Kuva Aug. Schuffert Turku 1909.

Lydia Allas ja Fanny Stenroth Heinolan kodissaan.

Vakava sairaus

Pitkänä opettaja-aikanani sain terveenä suorittaa virkatehtäviäni, mutta talvella 1918 joulukuussa sairastuin ankaraan "espanjatautiin” (influenssaan). En malttanut jäädä pois seminaarista, vaan korkeasta kuumeesta huolimatta hoidin tuntejani. Seurauksena oli pitkäaikainen tauti, joka lopulta pakoitti minut jättämään työni kevätlukukauden 1919 alusta ja helmikuun 1 pnä hakemaan erikoislääkärin, tohtori Fieandtin, hoitoa. Olin niin heikko, etten voinut yksin edes matkustaa Helsinkiin. Lääkäri totesi sitten, että toisessa korvassa ja molemmissa poskionteloissa oli märkää. Erikoishoidosta huolimatta aiheutti märkä lopulta ankaran aivokalvotulehduksen. Parantumisesta ei ollut enää toivoa. Lääkäri toimitti kaikesta huolimatta leikkauksen huojentaakseen tuskiani.

Tilastani oli ilmoitettu kotiin ja kehoitettu opettaja Allasta kiireesti saapumaan, jos vielä tapaisi minut elossa. Hän saapui ja hoiti minua päivin ja öin lähes kaksi viikkoa. Lääkärin suureksi hämmästykseksi aloin hiljalleen elpyä ja aikaa voittaen muistini palasi ja rupesin puhumaan. Olin aluksi kadottanut muistini ja puhekykyni. Sain vielä kaiken lisäksi aivan äkkiä nivelreumatismin ja jopa kiusallisen ihottuman. Makasin vuoteen omana voimatta liikahtaa hivenenkään vertaa. Olin aivan avuton ja täydellisesti toisista kaikessa riippuva. Tohtori arveli, etten sairaalassa voisi tulla paremmaksi, vaan että minut oli saatava kotiin. Hän sanoi ystävälleni: ”Jos luulette voivanne viedä näin sairaan kotiin, niin omalla vastuullanne koettakaa se tehdä." Silloin ei vielä ollut rautatietä Lahden ja Heinolan välillä. Oli uskallettua näin sairasta kuljettaa tällaista matkaa, mutta lääkärin mielestä oli elpymiselleni välttämätöntä päästä pois sairaalasta. Lahdessa levättyäni yön jatkoimme matkaa. Kovissa tuskissa ja monesti ääneen valittaen makasin pehmikkeellä reen pohjalla. Ajuri, tunnettu puheliaisuudestaan, ei virkkanut sanaakaan koko matkan aikana. Päästyämme kotiin kannettiin minut vuoteeseen. Silloin sai ajuri puhekykynsä takaisin. Hän sanoi koko matkansa olleensa kauhun vallassa peläten, että kuolisin hänen rekeensä ennen kuin hän pääsisi minusta. Ainiaan hän tätä kyytimistään muisteli.

Miten olinkaan kiitollinen, että olin päässyt vaikean matkan jälkeen kotiin. Oli huhtikuun kaunis aurinkoinen päivä. Kotia kaunistivat ystävien lahjoittamat ihanat kukat. Kun kaupunginlääkäri tuli luokseni, ihmetteli hän kaunista, aurinkoista kotiamme ja sanoi: "Jos missään, niin täällä täytyy elpyä ja tulla terveeksi." Tervehtyminen alkoi, mutta hiljalleen se meni. Vielä lokakuussa vuoti märkää leikkaushaavasta.

Miksi olenkaan muistelmiini liittänyt kertomuksen ankarasta taudistani? Syy siihen ilmenee tähän liittämästäni kertomuksesta Pyhäkoulun lehtisestä ”Jumala kuulee rukouksen". Se joutui käsiini vasta toistakymmentä vuotta tuon tapauksen jälkeen. Silloin vasta sain myöskin tavatessani erään entisen oppilaani kuulla heidän rukoustaistelustaan ja miten Jumala oli suuresta armostaan kuullut heidän rukouksensa ja rohkaissut heitä. Jumalan ylistykseksi ja muille rohkaisuksi olen tämän kertonut.

Jumala kuulee rukouksen

”Erään suuren oppilaitoksen opettaja sairastui vaikeasti. Hänet vietiin kiireesti Helsinkiin, ja sieltä tuli pian tieto, että mitään paranemisen toivoa ei ole. Lääkärit olivat sanoneet, että potilas joko kuolee tai tulee eliniäkseen mielisairaaksi, mitään muuta mahdollisuutta ei ollut. Tautipesäke oli näet päässä, jossa oli suoritettava vaikea leikkaus.

Opettaja oli lähettänyt oppilailleen lohdutukseksi salmin sanat: "Jumalan armo on parempi kuin elämä", mutta oppilaat surivat kovasti, he eivät millään olisi tahtoneet luopua opettajastaan. Koulussa toimi raamatun lukupiiri. Eräänä iltana, kun piirin jäsenet kokoontuivat lukemaan raamattua, johtui keskustelu, kuten viime aikoina tavallisesti oli johtunut, opettajan sairauteen. Silloin eräs heistä ehdotti, että he yhdessä nyt rukoilisivat, että Jumala vielä antaisi heille heidän rakkaan opettajansa terveenä takaisin. Kaikki olivat yksimielisiä siitä, että Jumala yksin voi auttaa tässä asiassa, ja olihan hän luvannut kuulla rukouksen. Niin polvistui tämä pieni joukko luokan lattialle rukoillen palavasti, että Jumala antaisi avun, jos se olisi Hänen hyvä tahtonsa.

Jonkin ajan kuluttua eräs opettajista kävi Helsingissä ja kertoi sieltä tultuaan, että sairas opettaja oli voittanut taudin. Lääkärit olivat sanoneet, että tässä on tapahtunut ihme, jota he eivät mitenkään osanneet selittää. Heidän nähdäkseen ei ollut muuta mahdollisuutta olemassa kuin kuolema tai elämä mielisairaana, mutta nyt sairas hitaasti mutta varmasti näytti paranevan aivan terveeksi.

Muut olivat ihmeissään, mutta raamattupiirin jäsenet saivat kokea, että Jumala oli ihmeellisesti kuullut heidän rukouksensa, ja he riemuitsivat ja kiittivät Jumalaa. Tätä kirjoittaessani tämä opettaja on tuon sairauden jälkeen hoitanut virkaansa toistakymmentä vuotta, ja hänen työnsä on ollut monille oppilaspolville siunaukseksi.”

Elämän iltapuoli

On varhaiskevään leppoisa ilta 1920. Silloin muutettuamme omaan kotiimme ja viettäessämme siellä ensimmäistä iltaa saapui seminaarilaisten nuori parvi meitä lauluin tervehtimään. Tämä vanhuuteni oma koti on sitten puuhineen ja lepohetkineen ollut verraton tyyssija. Keväisin tuoksuvat puutarhassa sireenit ja monet kukkaset kilvan helottavat. Omenapuut hohtavat valkoisinaan ja antavat syksyisin ihanan sadon. Pakkastalvi 1939 teki tuhoa puutarhassa, mutta jälleen nousevat pienet omenapuut, luvaten aikoinaan hedelmiä.

Murheet saapuvat jokaiseen kotiin, niin myös meidän pieneen majaamme. Ystäväni sairastui ja sai siirtyä ikikirkkauteen vuonna 1938. Olen nyt yksinäinen vanhus ja ehkäpä ei kestä kauan, kun iltakellot lauantaina soittavat elonpäiväni päättyneeksi ja elämäni ikuisen Pyhän rauhaa.

”*Niin kuin muuttolintusen tie, Taivasta kohti kulku vie. Kuin unelma kiitävi elämä pois kirkkaus rantahan kodista maan, suo, että mun sieluni valmisna ois, auttaos onneni saavuttamaan.*” (Hilja Haahti)

Heinolassa, joulukuussa 1945

Fanny Stenroth